శ్రీరస్తు

శ్రీమచ్ఛన్న

వేంకటేశ్వరస్వామిసహాయాస్తు

శ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతేన

శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీశ్వరేణ విరచితః.

అభినవషడశీతినామా

ఆశౌచనిర్ణయప్రతిపాదకోగ్రంథ

తేనైవ కృతయా ధర్మప్రదీపికాఖ్యయా

వ్యాఖ్యయాసహితః

రాయపురీక్షేత్రవాసేన

అముందూర్.

వీ రామస్వామినాయకర్

విద్యాతరంగిణి

ముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాక్షరైస్సుష్టుప్రకాశితః.

విజయవేతరామ్

చెన్నపురి.

1892.

శ్రీరామజయః.

శ్రీగణేశాయనమః.

అభినవషడశీతివ్యాఖ్యా.

వాగీశవాసుదేవాదివరదానవిశారదం। వారంవారమహంవందేవారణాంద్రాననంముదా। సౌజన్యం సుమనోభినంద్య ముద్భుతం సత్యంతు వేలాతటంస్యాచ్చానన్యసాధారణో మహామధురిమాధమణస్సురాణాంద్రుమః। యత్రాద్యాః కులదేవతాపదమాశ్రిత్య వేంకటేశోహరిః। సోయంసర్వమనోరమో విజయతే పొందూరు వంశార్ణవః। సుధాంశు స్తత్ర సంభూత స్సుబ్రహ్మణ్యసుధీరితి। అజస్రంపరిపూర్ణాభిఃకలాభిరుపశోభతే। కులశీలవివేకాదిప్రశస్తగుణజన్మభూః। వేంకటాంబామహాభాగాజననీయస్య పావనీ॥ వేంకటేశాహ్వయోయస్య పితాసజ్జనపూజితః। పవిత్రకీర్తిరత్యంత మహనీయ గుణోజ్జ్వలః। తర్కాదిప్రౌఢతంత్రప్రవితతగహనప్రక్రియా। దుర్గమార్గస్థానస్వైరప్రచర ప్రబల మృగపతి ర్వ్యారిసంబంధబంధః। కావ్యాలంకారజాలప్రచురపరిచయోయస్సుధాసింధుపూర ప్రేంఖత్కల్లోల జాల ప్రతిభటకవితామాధురీసాధురీతిః। సోహంసాధుజనానాం సంతతసంతోషసంవిధానచణాం। సదసద్వివేకజననీ సకలస్మృతిభిః ప్రతీతసంవాదాం॥ ఆశౌచనిర్ణయాఖ్యా మభినవషడశీతిమాత్మనారచితాం॥ వ్యాకుర్వే మున్యాదివ్యాహారానప్యుదాహరన్నిదం॥ ననుచంద్రికామాధవీయాది నిబంధేషు తత్రతత్ర నిస్మృతివచనానిసకలమ్యాసక్త్యేకమత్యోపపాదనపూర్వకం। సర్వేధర్మాస్సమ్యగేవ్యవస్థాపితాః। తేష్వాశౌచ మపిసమ్యగేవ నిరూపితం తథాపితేషునిబంధేషుప్రత్యేకం కృత్స్నస్యాభిధానా త్తత్తద్విషయేషు భూయిష్ఠర్వాభిః। గ్రంథవిస్తరాచ్చమందానాంతత్త్వనిర్ణయోనసంభవతీతి తత్సిద్ధ్యర్థంకౌశికాదిత్యే ఈసారాంశమాత్రం నిష్కృష్యసంక్షేప తష్షడశీతి ర్నిబద్ధాత్సర్వైరుపాదీయమానాదరీదృశ్యతే తత్కామథోర్ణ్య మభినవషడశీతిరారంభ ఇత్యాశంకాప్రసరతి-తత్రోత్తరం। యద్యపి ప్రాచీనషడశీతౌసుఖావలంబార్థం తత్తన్నిబంధేభ్య స్సారాంశ మాత్రం నిష్కృష్య జాతకా ద్యాశౌచభేదాసిరూపితాః॥ తథాపినతత్రకాత్స్న్యేన్యాభిధాన తధాహి। సా

పైజనకస్య స్నానం నాభిహితం। చతుర్థమాసస్రావే జ్ఞాతీనాం స్నానం నాభి
హితం। తత్రైవ [illegible] తదూర్ధ్వస్రావే జనకస్య త్రిరాత్రా[illegible]భిహితం। పా
తే మృతప్రసవే చ జాతాశౌచమాత్రముక్తం స్నాన[illegible]
శౌచం నాభిహితం - జన్మదశాహమధ్యే బాలమరణే [illegible]
ణాం దశాహశేషపర్యంతం శావాశౌచదనాభిహితం-దశాహాదూర్ధ్వమా
చౌలాన్మరణే జ్ఞాతీనాం ఖననదహనత్యాగేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం
సమానోదకానాం జనన మరణయోః త్రిరాత్రాశౌచం నాభిహితం। తత్రై
వ ఉపనీతానుపనీతమృతావాశౌచసదసద్భావో నాభిహితః। పుత్రీమరణే
మాతాపిత్రోర్భ్రాతా పితృమరణే పుత్ర్యాః భగినీమరణే భ్రాతుః భ్రాతృమ
రణే భగిన్యాశ్చాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం దంపత్యోః పరస్పర
మతిక్రాంతాశౌచం నాభిహితం। సాపత్న్యమాతృమరణే పుత్రవత్త్వేఽద
భావకృతం సంవత్సర్వా పరకాలకృపంచాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యమభినా
హితం। పునర్దహనే జ్ఞాతీనాం పర్ణాస్థిదహనయోరాశౌచవైషమ్యం నాభి
హితం। అనుపనీతమృతావతిక్రాంతాశౌచాభావో నాభిహితః। దౌహిత్ర
భాగినేయయోరుపనీతానుపనీతభేదేనాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సవ
ర్ణాసవర్ణశవానుగమనేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సవర్ణాసవర్ణశ
వనిర్హరణే దాహాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। తత్రాపి స్నేహార్థలో
భాదికృతమాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। అదృష్టార్థశవనిర్హరణే దా
హాశౌచాభావో నాభిహితః। సవర్ణాసవర్ణాతురవ్యం జనేష్వాశౌచవైష
మ్యం నాభిహితం। తత్రైవ సంచయనపూర్వాపరకాలకృతమాశౌచవైషమ్యం
నాభిహితం। ఆశౌచిగృహేషు వ్యధస్యైవ న బ్రహ్మచర్యాదికం నాభిహి
తం అగ్నిహోత్రౌపాసనయోః కర్తృభేదేనానుష్ఠానం నాభిహితం। సం
ధ్యాయాం ప్రాణాయామస్య మంత్రకత్వం నాభిహితం। ఏవమాదికమన్య
దపి బహు వక్తవ్యం తత్తన్నోక్తం గ్రంథవిస్తరభయాన్న ప్రదర్శ్యతే వక్తవ్యం
దురుక్తం చ క్వచిత్క్వచిదుపలభ్యతే యథా। శావాశౌచం త్రిధా కృత్వా
పూర్వభాగం పినః మధ్యమాంతిమభాగయోరాశౌచినామస్పృశ్యత్వం నా
స్తీత్యుక్తం। తత్కలియుగే నిషిద్ధం। తథాకదర్యాదీనాం మరణాంతమాశౌ
చముక్తం। తదపి సంపాతాయాతం మరణాంతాశౌచప్రతిపాదకానాం వచ
నానాం నిందార్థవాదత్వేన మాధవీయాదిషు వ్యవస్థాపనాత్। యదితత్రో
దావృతానాం వ్యాధితస్య కదర్యస్యేత్యాది వచనానాం జనన మరణయో
ర్వ్యాధితాదీనాం మరణాంతమాశౌచమితినార్థః కింతువ్యాధితానాం మర

కేదుర్మరణాదావివతస్యం దూనాం సద్యః శౌచమితిప్రత్యర్థ ప్రాప్తం తసదస్య ప్రాప్తవ్యాధితాదిశవడ నసర్వం గత్వాపరత్వాదితిమతం - తథస్యాయుక్తం। వ్యాధితాదీనాంమరణే సద్యఃశౌచస్య స్మృతిషు శ్రూయమాణత్వాత్। అన్యథాదుర్మృతానామితవ్యాధితకదర్యాదీనామపి శూద్రవద్ధనసంవత్సర ప్రతీక్షణప్రాయశ్చిత్తా జేరవణనియతాపత్తేః। వచనానాం చపించార్థ వాదకత్వాత్ ఏవమాదికమన్యదపియుక్తంతద్రష్టవ్యం। తస్మాత్ప్రాచీనషడశీతావనుక్తస్యసంగ్రహార్థం దురుక్తస్యనిరాసార్థంచ అభినవగ్రంథారంభః। అత్రచాశౌచమాత్రవివేచనం క్రియతేఆశౌచే కర్తవ్యంతి లోదకాదికంత్వన్యత్రప్రతిపాదితమిత్యాశయో ద్రష్టవ్యం। అథప్రారిప్సితగ్రంథస్య నిర్విఘ్నపరిసమాప్త్యర్థం చయగణనాథాచంతంవిశిష్టదేవతాప్రణామరూపం మంగళం శిష్యశిక్షార్థం గ్రంథతోనిబధ్నన్ ప్రేక్షావత్ప్రవృత్త్యర్థం అభిధేయాభిధానవ్యాపారప్రయోజనంచదర్శయన్ శ్రోతృబుద్ధ్యవధానాయచికీర్షితం ప్రతిజానీతే॥

మూ॥ గణనాథంవసిష్ఠంగురూనపినూహ్మతః।
సుబ్రహ్మణ్యోనిత్యనుతేసుధీరాశౌచనిర్ణయం॥

వ్యా॥ మహర్షి ప్రభృతిగురూణాంపి శేషణం స్వకీయస్యసకలసాంగజనితబుద్ధివయోశక్త్యాదిహానిం - అశౌచనిర్ణయోఽత్రగ్రంథప్రయాసః - ఆశౌచస్యనిర్ణయోయస్మాత్ దినిబంధనిర్ణయవిధిః। తతశ్చాశౌచకలాపగ్రంథస్యవిషయఇత్యుక్తంభవతి-తద్జ్ఞానమునాంతరప్రయోజనము - తద్వారేణాధర్మప్రాప్తిరవధానవశాత్ స్పష్ట ఉపక్రమః ప్రయోజనంతత్త్వం ఘమరణే ఏషాం తేషాం శౌచస్యఆశౌచ కాలపరిమాణం స్వచనిశ్చ యోగతి తేషుతే స్మృతానామధిశ్యతిలోకదకదానాది భిశైహికాముష్మికఫలాభిఃఏవంవిహితానామచరణాన్నిషిద్ధానాం స్త్రీసంగతాంబూలపరాన్నభోజనప్రభృతిప్రహీణాంవర్జనాచ్చ విధినిషేధాతిక్రమనిమిత్తప్రత్యవాయజన్యానర్థవిరహశ్చేతి- ఆశౌచస్యసామాన్యలక్షణమేతేనైవాయం విచారస్యకర్తవ్యతాకత్వాత్ ప్రథమంతావదాశౌచలక్షణమాహ॥

మూ॥ కర్మణ్యనధికారత్వమస్పృశ్యత్వంచదేహినాం॥
యతఃపాపాత్ప్రభవతితదాశౌచమితీర్యతే॥

వ్యా॥ దేహినాం ప్రాణినామ్ మనుష్యాణాం సామాన్యశబ్దస్య విశేషే లక్షణా। కర్మణ్యనధికారత్వమస్పృశ్యత్వంచయస్మాత్ పాపాత్ప్రభవతి తత్పాపమాశౌచమిత్యుచ్యతే- తత్సాంసంజన్మమరణాదినిమిత్తకాలస్నానాదివిధిభిః

వర్తతే తేన శ్రోత్రకృతఆశౌచ నిమిత్తప్రతిపాదనావసరేషు సర్వత్రస్ఫుటీభ
విష్యతి।

ఆశౌచంవిభజతే। మూ॥ జాతకంమృతకం చేతిద్వేధాశౌచముదీరితం

వ్యా॥ ఆశౌచంసామాన్యతోజాతకంమృతకంచేతిద్వివిధం।విశేషతో
విభజతే॥

మూ॥ అల్పాధికవిభేదేనపూర్ణాపూర్ణవిభేదతః।

పునశ్చతుర్విధంప్రోక్తమేకైకంమునిసత్తమైః॥

వ్యా।జాతకంమృతకంచప్రత్యేకమల్పమధికంపూర్ణమపూర్ణంచేతి
చతుర్విధం॥ జాతమాత్రంవిభజతే॥

మూ॥స్రావఃపాతఃప్రసూతిశ్చత్రివిధంజాతకంమతం॥

వ్యా।స్రావనిమిత్తకంపాతనిమిత్తకంప్రసూతినిమిత్తకంచేతిజాతకం
।త్రివిధం।నిమిత్తత్రైవిధ్యాన్నైమిత్తికేలక్షణా। జాతకమృతకయోర్లక్షణం।విశ్వ
ష్టత్వాదుపేక్ష్య అల్పాదీనాంలక్షణమాహ॥
త్వాదుపేక్ష్యఅల్పాదీనాంలక్షణమాహ।

మూ ॥ అల్పాధికేసమాఖ్యాతేతత్రాల్పాధికకాలకే।

వ్యా॥ అల్పకాలత్వంఅల్పాశౌచస్యలక్షణం-అధికకాలత్వమధికాశౌచ
స్యలక్షణమిత్యర్థః । పూర్ణాపూర్ణయోర్లక్షణమాహ॥

మూ॥ దశాహద్వాదశాహార్ధమాసమాసానువర్తియత్।

తద్వర్ణానాంక్రమాత్పూర్ణమపూర్ణమితరత్పునః॥

వ్యా ॥ బ్రాహ్మణానాందశాహంపూర్ణం - క్షత్రియాణాంద్వాదశా
హంపూర్ణం - వైశ్యానాంపంచదశాహంపూర్ణం - శూద్రాణాంమాస
మాశౌచంపూర్ణమిత్యర్థః। తథాచదక్షః । శ్లో ॥ శుధ్యేద్విప్రోదశాహేన
ద్వాదశాహేనభూమిపః । వైశ్యఃపంచదశాహేనశూద్రోమాసేనశుధ్యతీతి।
మార్కండేయోపి॥ శ్లో॥ దశాహం బ్రాహ్మణస్తిష్ఠేద్దానహోమార్చనాదివర్జి
తః । క్షత్రియోద్వాదశాహంతువైశ్యోమాసార్ధమేవచ । శూద్రస్తుమాస
మాసీతనిజకర్మవివర్జిత ఇతి॥విష్ణురపి॥

సూ ॥ బ్రాహ్మణస్యసపిండానాంజననమరణయోర్దశాహమాశౌ
చంద్వాదశాహం రాజన్యస్య పంచదశాహంవైశ్యస్య మాసం శూద్రస్యే
తి। శూద్రగ్రహణం సంకీర్ణానాముపలక్షణం ॥ తథాచబ్రాహ్మే ॥ శ్లో
శావాశౌచం ప్రకుర్వంతిశూద్రవద్వర్ణసంకరా ఇతి ॥. ఆపస్తంబస్తు విశే
షమాహ। శ్లో ॥ సర్వేషామనులోమానామాశౌచంమాతృవద్భవేత్ । పైత

కం ప్రతిలోమానామాశౌచం సద్భిరిష్యత ఇతి । తథాచ బ్రాంహణవచనం వై
శ్యబీజశూద్రయోని జసంకర విషయం । శూద్రబీజసంభవానాం ప్రతిలో
మానామాశౌచాభావమాహహారీతః॥ శ్లో ॥ శూద్రజ ప్రతిలోమానామా
శౌచం నాస్తి కించనేతి। జాబాలిరపి। శ్లో ॥ దాసం శూద్రస్య శేషాణాం సదా
శౌచ మితిస్మృతిః । తథాపిమరణే తేషాంస్నాన మాత్రంవిధీయత ఇతి।
బ్రాంహణాదీనాం తదరాత్రాద్యధికా శౌచస్యస్మృతి షుక్వాప్య దర్శనా
త్। ఇదమేవపూర్ణమిత్యుచ్యతే। అధికాశౌచప్రతిపాదకవచనానాంనిందా
ర్థవాదత్వస్యమాధవీయాదిషువ్యవస్థాపనాత్ । స్రావాదీనాం లక్షణమా
హ।

సావాద్యాశౌచలక్షణం।

మూ॥ గర్భస్యనిర్గమస్స్రావ ఆద్యేమాసచతుష్టయే।
తతోమాసద్వయేపాతఃప్రసూతిస్స్యాత్తతఃపరం॥

వ్యా॥ గర్భాధానప్రభృత్యాద్యేషుచతుర్షుమాసేషుగర్భనిర్గమః
స్రావః । పంచమషష్ఠయోఃపాతః। సప్తమాదిషుప్రసవః। తథాచపరాశరః
శ్లో॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రావఃపాతఃపంచమషష్ఠయోః । అతఊర్ధ్వంప్ర
సూతిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేదితి । స్మృతిసంగ్రహేపి॥ శ్లో॥ మాసత్ర
యేచతుర్థేచగర్భస్యస్రావఇష్యతే। పాతస్స్యాత్పంచమేషష్ఠేప్రసూతిస్స
ప్తమాదిష్వితి।స్రావాశౌచమాహ।

మూ॥స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రంస్యాన్మాసేషుత్రిషుసూతకం।
చతుర్థేతుచతూరాత్రంపితాస్నానేనశుధ్యతి। చతుర్థఊర్ధ్వ
తద్దినస్రావేత్రిదినంపితుః।మృదుస్రావేతుసర్వేషాంచతు
ర్థేస్నానమాత్రకం॥

వ్యా॥ ఆద్యేషుత్రిషుమాసేషుగర్భస్రావేమాతుస్త్రిరాత్ర మాశౌ
చం - చతుర్థేమాసిచతూరాత్రం - పితుస్తుమాసచతుష్టయేపి స్నానమా
త్రం - చతుర్థేమాసిఊర్ధ్వదినస్రావేపితుస్త్రిరాత్రమాశౌచం - తస్మి
న్నేవమృదుస్రావేపిజ్ఞాతీనాంచసర్వేషాం స్నానమాత్రం । చతుర్థమాస
యేవవిశిష్యజ్ఞాతీనాం స్నానవిహితేతతోర్వాచీనేమాస త్రయేస్నానంనా
స్తీత్యవగమ్యతే। తత్రహారీతః ॥ శ్లో ॥ త్రిషుమాసేషుగర్భస్య స్రావేమా
తుస్త్రిరాత్రమితి ॥ మరీచిరపి । శ్లో । స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రంస్యాత్సపిం
డాశౌచ వర్జనం । పాతేమాతుర్యథామాసం పిత్రాదీనాం దినత్రయ
మితి। యమోపి । శ్లో । స్రావేచైవపితుస్స్నానంసపిండానాంనవిద్యతే। రజో
దర్శనవత్స్నాతః పతనేమాససంఖ్యయేతి । ఇదంమాసత్రయ విషయం । వి

తుర్థీసోదరభ్రాతౄణాముపలక్షణం యత్ర యత్ర జనకత్వేన ప్రాణాంతర్భావ ర్భవతి సోదరాణామప్యుపలక్షణమితి చంద్రికాదివ్యాఖ్యానాత్ । పైంగ్యస్యాపి । గర్భస్రావే మాసతుల్యా రాత్రయః స్త్రీణాం స్నానమాత్రమేవ పురుషస్యేతి । ఆదిపురాణేపి । శ్లో ॥ షణ్మాసాభ్యంతరం యావద్గర్భస్రావో భవేద్యది । తదా మాససమైస్తాసాం దివసైశ్శుద్ధిరిష్యత ఇతి । అతస్స్రావశబ్దో నిగర్భమాసమాత్రపరః । ఇదం మాససంఖ్యావిధానం తృతీయమాసప్రభృతి వేదితవ్యం । సర్వవిషయత్వే పూర్వోక్తదాక్షాయణ్యహారీతవచనవిరోధాపత్తేః బ్రాహ్మ్యాపి॥

శ్లో॥ సద్యశ్శౌచం సపిండానాం గర్భస్య పతనే సతీతి । ఇదం చతుర్థమాసాంతర్గతప్రస్రావవిషయమితి చంద్రికాయాముక్తం । విజ్ఞానేశ్వరేణాప్యేతద్వచనం లిఖిత్వా ఇదం చ సపిండానాం సద్యశ్శౌచవిధానం ద్రవరూపగర్భస్రావవిషయతయా వేదితవ్యం । యత్పునర్వసిష్ఠవచనం ఊనద్వివర్షే ప్రేతే గర్భపతనే వా సపిండానాం త్రిరాత్రమితి తత్పంచమషష్ఠయోః కఠినగర్భవిషయమిత్యుక్తం । తథా చ విజ్ఞానేశ్వరేణాపి ద్రవరూపగర్భస్రావవిషయత్వే వ్యవస్థాపితం సపిండానాం సద్యశ్శౌచం చతుర్థమాసాంతర్గతప్రస్రావవిషయత్వే న యుజ్యతే । తతోర్వాచీనమాసత్రయే సపిండానాం స్నానాభావేన తదీయసద్యశ్శౌచస్య మాసత్రయవిషయత్వానుపపత్తేః । ఏవమన్యేష్వపి నిబంధేషు ద్రవరూపగర్భపాతే సపిండానాం సద్యశ్శౌచం కఠినగర్భపాతే త్రిరాత్రమితి ప్రతిపాదనాత్ । ద్రవత్వస్య పంచమషష్ఠయోరసంభవాత్ । కిం చ మాసద్వయాదేవ సపిండానాం సద్యశ్శౌచమిత్యాపతతి । తత్రాపి మాసత్రయే సపిండానాం స్నానాభావేన తద్విషయత్వానుపపత్తేశ్చతుర్థమాసవిషయత్వేన పర్యవస్యతీతి నిగదవ్యం చతుర్థమాస ఉపరితన ప్రస్రావే జనకస్య విశేషో వృద్ధవసిష్ఠేన దర్శితః॥ సూ॥ గర్భస్రావే మాసతుల్యా రాత్రయః స్త్రీణాం స్నానమాత్రమేవ పురుషస్య తదూర్ధ్వ ప్రస్రావే తు త్రిరాత్రమితి । ఇదం చతుర్థమాసవిషయం । తస్మాదూర్ధ్వమిత్యుపరితన ప్రస్రావాసంభవాత్ । చతుర్థమాసే బహుషు దినేషు గతేషు స్వల్పకాలస్య సంభవాత్ । అత్ర పురుషస్యేత్యేకవచనాత్పితురేవ త్రిరాత్రమితి చంద్రికాయాముక్తం । స్మృతిముక్తాఫలేప్యనుమోదితం । నాత్ర సోదరభ్రాతౄణాముపలక్షణం । జనకగ్రహణాభావాత్ । తస్యైవ దుఃఖహేతుకత్వాత్ । అత్ర తు పురుషగ్రహణాచ్చైవం పంచమాదిమాసవిషయం । పంచమషష్ఠయోస్సపిండానామపి త్రిరాత్రవిధానేన పితుశ్చేత్త్రిరాత్రమిత్యనుపపన్నం స్యాత్ ॥ యేవం ॥ శ్లో ॥ త్రిరాత్రం

స్రావమాశౌచంమాతు రేవవిధీయతే । పిత్రాదీనాం సపిండానాం శుద్ధి స్పర్శ్యోజలాప్లుతాదితివృద్ధవిష్ణువచనేపిత్రిరాత్రాశౌచం మాసత్రయే మాతృ విషయంసద్యశ్శౌచంతుచతుర్థమాసేజాతవిషయంఅన్యథా॥ శ్లో॥ స్రావేద్వై వసితుస్నానం సపిండానాంనవిద్యతఇతియమవచనవిరోధాపత్తేః పాతా శౌచమాహ।

మూ॥ మాససంఖ్యాదినంమాతుఃపాతేన్యేషాందినత్రయం॥

వ్యా॥పంచమషష్ఠయోఃపాతేమాతుఃక్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశౌచంపిత్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రమిత్యర్థః । వచనానిస్రావ ప్రకరణయేవోదాహృతాని। ఇదంచాశౌచంగర్భనిర్గమనిమిత్తంజాతకమేవనిర్గతస్యగర్భస్యనిష్ప్రాణత్వాత్ మరణనిమిత్తమపిస్నాన మాత్రసిద్ధ్యర్థమితి పాతాశౌచప్రకరణేఽభిధీయతే । యత్తుయమవచనం ॥ శ్లో ॥ అదంతజాతేతనయేశిశుగర్భచ్యుతేతథా । సపిండానాంతుసర్వేషామహోరాత్రమశౌచకమితి । తద్గ్రామాంతరే గర్భపాతవిషయం । అదంతజాతేమృతేజ్ఞాతీనామహోరాత్రం దహనేవేదితవ్యం స్రావపాతాశౌచసంగ్రహః అథ మాత్రసంగ్రహః । మాసత్రయమధ్యేగర్భస్రావే మాతుస్త్రిరాత్ర మాశౌచం । చతుర్థేమాసి చతూరాత్రం । మాసచతుష్టయేపిజనకస్యస్నానమాత్రం । చతుర్థమాసతృతీయదినస్రావేజనకస్య త్రిరాత్రం । మృదుస్రావేతుస్నానమాత్రం। జ్ఞాతీనాంమాసత్రయమధ్యేస్నానమపినాస్తి। చతుర్థమాసేతుస్నానమస్తి । సోదరభ్రాతౄణాంతుజనకతుల్యమాశౌచం । తృతీయదినస్రావమాత్రేసోదరస్యస్నానమాత్రమితివిశేషః । పంచమషష్ఠయోగర్భపాతేమాతుః క్రమేణపంచదినం షడ్దినంచాశౌచం । పిత్రాదీనాం సర్వేషాంత్రిరాత్రంజాతాశౌచం । స్రావాశౌచంతు స్నానమాత్రాన్నివర్తతే । గ్రామాంతరేగర్భపాతేపిత్రాదీనామేకరాత్రమితి । ఇతిశ్రీ వేంకటాంబాగర్భ సంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర విరచితాయాంఅభినవషడశీతి వ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యా స్రావపాద్యాయాం శౌచనిర్ణయః॥

* ప్రసవాశౌచమాహ. *

మూ ॥ ప్రసూతౌతుసపిండానాంపూర్ణాశౌచముదీరితం । ఏ
కోదరాణాం త్రిదినం సగోత్రాణాం నకించన। స్త్రీపుంసప్ర
సవేమాతుర్మాసవింశత్యహాత్క్రమాత్ । అస్పృశ్యత్వం
తున్నైవాస్తిసూతికేసూతికాంవినా । శావాశౌచేతుసర్వే

పాదమస్పృశ్యత్వంసదాభవేత్ । సూతకీమృతకీచయివనస్పృ
శ్యేతాంపరస్పరమ్॥

వ్యా ॥ సప్తమాదిషు ప్రసవేపి పిత్రాదీనాం సర్వేషాం దశాహాదికంపూ
ర్ణమాశౌచం । ఏకోదకానాంత్రిరాత్రం । సగోత్రాణాంకిమపినాస్తి । సూ
తికాయాస్తు స్త్రీ ప్రసవేమాసమాశౌచం । పుంప్రసవే వింశతిరాత్రం సూత
కేపిత్రాదీనామస్పృశ్యత్వం నాస్తి । సూతికాయాస్తు యావదాశౌచమ
స్పృశ్యత్వం । తదపిదశాహపర్యంతమేవేతియుక్తం । శావాశౌచేతుసర్వేషా
మ్యావదాశౌచమస్పృశ్యత్వం । సూతకిమృతకినోః పరస్పరమస్పృశ్యత్వ
మితిశ్లోకత్రయస్యార్థః ॥ అత్రసపిండవిషయేవచనాని । గోవిందార్ణ్యాస్తా
ని ॥ సమానోదకవిషయేజాబాలిః ॥ శ్లో ॥ జన్మన్యేకోదకానాంతుత్రిరాత్రా
చ్ఛుద్ధిరిష్యతఇతి । సగోత్రవిషయే జననాశౌచస్యాప్యస్మరణాత్ తేషాంకి
మపినాస్తీతిద్రష్టవ్యం । మాతృవిషయే పైఠీనసిః॥ సూ॥ సూతికాంపుత్రజననీం
వింశతిరాత్రేణ కర్మాణి కారయేత్ స్నానేన స్త్రీజననీమితి । ఇదమేకాదశదినప్ర
భృతిత్రిసాపిండాః । తదన్యేతుప్రసవదినభృతీత్యాహుః । అస్పృశ్యత్వవిషయే
ఆదిపురాణే॥ శ్లో ॥ పతితంసూతికాంచాంత్యంశవంస్పృష్ట్వాచకామతః । స్నా
త్వాసచేలం స్పృష్ట్వాగ్నిం ఘృతం ప్రాశ్యవిశుధ్యతి ఇతి । అంగిరాఅపి ॥ శ్లో॥
సూతకేసూతికావర్జం సంస్పర్శోననిషిధ్యతే । సంస్పృశ్యసూతికాయాస్తు
స్నానమేవవిధీయతఇతి । ఏవకారేణఘృతప్రాశనాదేర్నివృత్తిః । అతఃపూర్వ
వచనంబుద్ధిపూర్వకస్పర్శవిషయం । ద్వితీయవచనంతు అబుద్ధిపూర్వకవిష
యం । ఇదంచాస్పృశ్యత్వం దశాహపర్యంతమేవ । తథాచశాతాతపః॥ శ్లో॥
సూతికా సర్వవర్ణానాం దశరాత్రేణశుధ్యతి । ఋతౌచనపృథక్శౌచంస
ర్వవర్ణేష్వయంవిధిరితి । పారస్కరోపి ॥ శ్లో॥ ద్విజాతిసూతికాయాస్తు స్నాత్వా
దశాహేనశుధ్యతి । త్రయోదశేహ్ని పంచదశే శూద్రాశుధ్యతి పంచవింశతి ।
సంవర్తోపి॥ శ్లో॥ అజగావోమహిష్యశ్చ బ్రాహ్మణ్యశ్చప్రసూతికాః । దశరాత్రే
ణశుధ్యంతిభూమిష్ఠంచనవోదకమితి । సూతికావ్యతిరిక్తానాం అస్పృశ్యత్వంనా
స్త్యేవ । తథాచపరాశరః॥

శ్లో॥ బ్రాహ్మణానాంప్రసూతౌతుదేహస్పర్శోవిధీయతఇతి । అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥ సూతకేసూతికావర్జంసంస్పర్శోననిషిధ్యతఇతి । కాశ్యపోపి॥

శ్లో॥ సూతకేతుసపిండానాం సంస్పర్శోనదూష్యతఇతి । జనకస్యతుస్నా
నాత్పూర్వమస్పృశ్యత్వం । తదూర్ధ్వంతుస్పర్శనదోషః । తథాచసంవర్తః॥ శ్లో॥
జాతేపుత్రేపితుస్నానం సచేలంతువిధీయతే । మాతాశుధ్యేద్దశాహే

స్నానాత్తుస్పర్శనంపితురితి। ఆదిపురాణేపి ॥ శ్లో । సూతకేతుముఖందృష్ట్వా జాతస్యజనకస్తతః । కృత్వాసచేలంస్నానంతుశుద్ధోభవతుతత్క్షణాదితి। వసిష్ఠోపి । శ్లో । నాశౌచంవిద్యతేపుంసస్సంసర్గంచేన్నగచ్ఛతి। రజస్తత్రాశుచిజ్ఞేయంతచ్చపుంసోనవిద్యతఇతి । పైఠీనసిరపి ॥ శ్లో । జననేసపిండాశ్శుచయో మాతాపిత్రోస్తుసూతకం । సూతకంమాతురేవస్యాదుపస్పృశ్య

ద్రావిడవిషయేప్రసవాశౌచం.

పితాశుచిరితి । సూతకంఅస్పృశ్యత్వలక్షణం । ఉపస్పర్శనంస్నానం। ద్రావిడాస్తుజననాశౌచేచతుర్దినపర్యంతమస్పృశ్యత్వమిత్యాహుః । తథాచతద్దీయేశతకే। శ్లో ॥ అంతం శావేంగసంస్పర్శంత్యజేత్స్నాతౌచతుర్దినమితి। స్మృతిముక్తాఫలేతుమూలస్మృతివచనాభావాత్ । ఉపస్పృశ్యపితాశుచిః। స్నానాత్తుస్పర్శనంపితుః । కృత్వాసచేలంస్నానంతు శుద్ధోభవతితత్క్షణాదిత్యాదిబహుస్మృతివచనవిరోధాచ్చతదప్రమాణమిత్యుక్తం । యత్తుశతకకారేణస్మృత్యంతరవచనముదాహృతం ॥ శ్లో । నస్పృశేయురనాస్నాః ప్రేతస్యాసన్నబాంధవాః । జనన్యపివిపత్తౌచయావచ్చతురహంభవేదితి । తద్విజాతీయాశౌచినోఃపరస్పరమస్పృశ్యత్వాభిప్రాయమిత్యుక్తం యచ్చశతకేసూతికాయాఃదశాహోర్ధ్వమప్యాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వముక్తం॥

శ్లో॥దశాహాందర్శనంవాక్యంసూతికాయాస్స్వజేత్తతః। అహ్నాంతంస్పర్శనమేవేత్థంపితుస్తుయమళోప్యవఇతి। శ్లో। మాతాశుద్ధ్యేద్దశాహేనస్నానాత్తుస్పర్శనంపితుః।బ్రాహ్మణీక్షత్రియావైశ్యాప్రసూతౌదశభిర్దినైః।శూద్రాచసంస్పృశ్యాత్రయోదశభిరేవవేత్యాదిసంవర్తస్మృతి బ్రహ్మపురాణాదివచనవిరోధాచ్చాప్రమాణమిత్యుక్తం । కించ । సూతికాంపుత్రజననీంవింశతిరాత్రేతుస్నాపయేదితివచనేకర్మాధికారస్యైవవింశతిరాత్రాదిపర్యంతమనువృత్తిరభిధీయతఇతినాస్పృశ్యత్వశంకావకాశః । యత్తు బోధాయనవచనం॥ సూ। జననేతావన్మాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచం మాతురిత్యేకఇతిచ్చంద్రికాయాం మాతాపిత్రోరస్పృశ్యత్వమితిపూర్వపక్షత్వేనోక్తమితితావచ్చద్భావగమ్యతే ॥ మాతురేవాస్పృశ్యత్వమితిపక్షఏవసమీచీనతివ్యాఖ్యాతం। అఖండాదర్శేతుమాతాపిత్రోరస్పృశ్యత్వం యమళస్త్రీపుంసప్రసవవిషయమిత్యుక్తం । అథవాదశాహమస్పృశ్యత్వమితిపక్షాంతరంభవతు। చతుర్దినమిత్యేతత్తుద్రావిడైరాయుక్తం । ఆదిదశాహమధ్యేనతోపవాసపంక్తౌ వాన్యైర్వాస్పృశ్యతేతదాస్పృష్ట

నిమిత్తస్నానాదేః పూర్వమస్పృశ్యత్వమస్త్యేవ తథాచ పారస్కరః॥

సంపర్కాశౌచం.

శ్లో॥ యదిపత్న్యాం ప్రసూతాయాం ద్విజస్సంపర్కమిచ్ఛతి । సూతకంతు
భవేత్తస్య యదివిప్రషడంగవిదితి - సంపర్కం స్పర్శనం ద్విజ ఇత్యుక్త్యా ... ఇతి
వ్యతిరిక్తానామస్పృశ్యత్వమస్తీతి గమ్యతే - సుమంతురపి॥ సూ॥ సూతకం మా
తురేవ - తాం స్పృశతాం నేతరేషామితి - తన్నివృత్తిస్తు ప్రాగేవ దర్శితా॥ సూ
తికయా సహశయనాసనాదికరణే తు యస్మిన్ దివసే సహశయనాదికం కృతం
తద్దినం కృత్స్నమప్యస్పృశ్యత్వం - దశాహం సహశయనాదికం చేద్దశాహమ
స్పృశ్యత్వం - తథాచ బృహస్పతిః॥
శ్లో॥ తయా సహ సపిండోపి క్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం - బాంధవో బాంధవో వాపి స
దశాహేన శుధ్యతీతి - మృతకాశౌచే తు సర్వేషామాశౌచనివృత్తిపర్యంతమ
స్పృశ్యత్వం - నను।
శ్లో॥ స్వాశౌచకాలే విజ్ఞేయం స్పర్శనం తు త్రిభాగతః - దశాహాది త్రిభాగేన కృ
సంచయనే క్రమాత్। అంగస్పర్శనమిచ్ఛంతి వర్ణానాం తత్త్వదర్శిన ఇతి - దే
వలాదివచనైస్త్రిధా కృతస్యాశౌచస్య పూర్వభాగం విహాయ మధ్యమా
ంతిమభాగయోరస్పృశ్యత్వం నాస్తీత్యుక్తమితి చేన్న - త్రిభాగాదూర్ధ్వమం
గస్పర్శనస్య కర్తాసంసిద్ధత్వాత్।
శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవ చేత్యాద్యనుక్రమ్య॥
శ్లో॥ కర్తాయుగత్వే మార్గేణ ధర్మేణ స్నానాదూర్ధ్వం నిషిద్ధ ఇతి - చంద్రికామాధ
వీయాదిష్వభిధానాత్ - తస్మాన్మృతకాశౌచే సర్వదైవాస్పృశ్యత్వం। యదిస
ద్యఃశావాశౌచీ సన్ - సపిండవ్యతిరిక్తం సూతకాశౌచినం స్పృశతి - తదా
బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే సాంతపనం చరేత్ అబుద్ధిపూర్వకే తు తదర్ధం - సం
చయనాదూర్ధ్వం - బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే పాదకృచ్ఛ్రం - అబుద్ధిపూర్వకే ఏ
కరాత్రముపవాసః - యదా తు స్వయం సూతకాశౌచీ సన్ సపిండవ్యతిరిక్త
శావాశౌచినం స్పృశతి - తదా బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే కృచ్ఛ్రద్వయం - అబు
ద్ధిపూర్వకే త్వేకకృచ్ఛ్రం సంచయనాదూర్ధ్వం తు పూర్వవత్ ॥ అత్ర ఋష్యశృం
శ్లో॥ శావాశౌచే సముత్పన్నే సూతకం తు యదా భవేత్ । అన్యాశౌచవతాం
స్పర్శనే తు ద్విజన్మనామితి । స్వాశౌచే శావాశౌచే పరస్య సూతకం యదా
చేదిత్యర్థః స్మృత్యంతరేపి॥
శ్లో॥ పరస్యాశౌచినః స్పర్శే శావాశౌచం యదా భవేత్ - మత్యా సాంతపనం కు
ర్యాదమత్యా తు తదర్ధకం - అస్థిసంచయనాదర్వాగేవం శుద్ధిర్విధీయతే । ఊర్ధ్వ

త్రిరాత్రం విజ్ఞేయమమత్యాశు దినం భవేత్ । మాతికే శావసంస్పర్శే మాత్యాక్స్ప
చ్ఛ్రిద్యాః ఖంచ రేత్ అమాత్యాక్ష్ప చ్ఛ్రి ఏకం స్యాదిత్యువాచ బృహస్పతిరితి। మూ
లశ్లోకగతసపిండాదిశబ్దార్థాస్తు ఏకస్మిన్ గోత్రే కూటస్థప్రభృతిగణితాః పుత్రపౌ
త్రాదయస్సప్తపూరుషాస్సపిండాః - ఏవంపిత్స్వపి తామహప్రపితామహాద
యోపి పూర్వే సప్తపూరుషాస్సపిండా ఇత్యుచ్యంతే । సంతానభేదేపి యతః ప్రభృ
తిద్వౌవా బహవో వా సంతానాః ప్రవృత్తాస్స కూటస్థః । కూటస్థప్రభృతి గణి
తానాం సంతానవర్తినోప్యేక గోత్రానుప్రతిష్ఠాస్సప్త పూరుషాః పరస్ప
రం సపిండా ఇత్యుచ్యంతే - దౌహిత్రాదయస్తు గోత్రభేదాత్ సపిండా న భవం
తి- అష్టమప్రభృతి చతుర్దశపర్యంతా ఏకగోత్రాస్సమానోదకాః- తతః ప
రం ఏకవింశతిపర్యంతాస్సగోత్రాః - చతుర్దశాత్పూర్వమపి జన్మనామ్నో
రుభయోరప్యన్యతరస్య వాఽస్మృతౌ సగోత్రా ఏవ - అస్మత్కులప్రభవో య
మితి స్మరణాభావో జన్మవిస్మృతిః - దేవదత్తసంజ్ఞావయమితి స్మరణాభా
వో నామవిస్మృతిః- స్త్రీణాంతు త్రిపూరుషపర్యంతం సాపిండ్యం తదూర్ధ్వం
త్రిపూరుషపర్యంతం సమానోదకత్వం - సప్తమప్రభృతి సగోత్రత్వం - వివా
హాదూర్ధ్వం తదపి నాస్తి - భర్తృపక్షే సప్తపూరుషం సాపిండ్యం- త
త్ర శంఖః ॥ శ్లో ॥ సపిండతా తు నిర్దిష్టా గోత్రతస్సప్తపూరుషేతి - గోత్ర
త ఏకగోత్రతః- పరాశరోపి । శ్లో । సపిండతా తు పురుషే సప్తమే వినివర్తతే ।
సజాతీయేష్వేషు చతుర్థే భిన్నజాతిష్వితి- బ్రాహ్మణత్వాదినా సజాతీయ
త్వం శాతాతపోపి ॥ శ్లో ॥ పుత్రాణాం చాసవర్ణానామప్రదానాంచ యోషి
తాం - సపిండతా తు నిర్దిష్టా పితృపక్షే త్రిపూరుషాదితి - బ్రహ్మపురాణేపి-స
పిండతా తు కన్యానాం సవర్ణానాం త్రిపూరుషీ। ఏకోదకాస్తతశ్చోర్ధ్వం నిర్ది
ష్టాస్తు త్రిపూరుషాదితి । తస్మాత్కన్యాజనన త్రిపూరుష పర్యంతమేవ పూ
ర్ణాశౌచమితి । విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః । తత్రాపి భిన్నోదర
పితృవ్యపుత్రస్యాశౌచం నాస్తి । శ్లో ॥ భిన్నోదరస్య భార్యాతు స్త్రీ ప్రసూ
తా భవేద్యది । భ్రాతుర్దశాహమాశౌచం తత్పుత్రస్య న విద్యత ఇతి స్మరణాత్
కమలాకరాదయస్తు ఇదం త్రిపూరుష సాపిండ్యం తాసీనకన్యాపరం। అన్యాసాం
సప్తపూరుషమేవ। అన్యథా।
శ్లో॥ అప్రత్తానాం తథా స్త్రీణాం సాపిండ్యం సప్తపూరుషం ప్రత్తానాం భర్తృ
సాపిండ్యం ప్రాహ దేవః ప్రజాపతిరితి। కాన్యాకవచనవిరోధాదిత్యాహుః। య
థాచారస్తథాచరణీయః వైకల్పికేష్వపదార్థేషు శిష్టాచారస్య నియామక
త్వాత్ ప్రకృతేచ పురుషత్రయోభయపక్షయోః వికల్పయోశ్శాస్త్రవిహితత్వేన వైక

ల్పికత్వాత్। వికల్పోపిద్వివిధః। వ్యవస్థితోవ్యవస్థితశ్చ। యత్రవ్యవస్థితఆచారః తత్రవికల్పోపివ్యవస్థితః। యత్రాచారోవ్యవస్థితః తత్రైచ్ఛికోవికల్పఇతినిర్ణయసింధువ్యాఖ్యానాత్। ప్రకృతేచవిజ్ఞానేశ్వరాదిమతానుసారేణద్రవిడానామాచారోదృశ్యతే। అన్యేషాంతుకమలాకరాదిమతానుసారేణ తథాచతైస్తైస్తథాచరణీయమితివ్యవస్థా। యత్తుకేషుచిద్వచనేషుకన్యానాంసంచపూరుష సాపిండ్యంత్రయ తేతద్వివాహనిషేధవిషయం। అశౌచేతుత్రిపూరుషమేవ। సమానోదకవిషయోవ్యాఖ్యాః। శ్లో। సమానోదకభావస్తునివర్తేతాచతుర్దశాత్। జన్మనామ్నోస్స్మృతేరేకేతత్పరంగోత్రముచ్యతఇతి। అపస్మృతేర్గోత్రస్యత్రిపూరుషమంగఇతి। ఇయంచనివృత్తిశ్చతుర్దశపర్యంతమేవ। తతఃపరంజన్మనామ్నోఃస్మరణేనసగోత్రత్వమేవేతిచంద్రికాయాముక్తం।మనురపి॥

శ్లో॥ సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్తతే। సమానోదకభావస్తుజన్మనామ్నోరవేదనఇతి। స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ సమానోదకభావస్యనివృత్తిస్స్యాచ్చవేదనే। జన్మనామ్నోరనతరావిజ్ఞానేపినివర్తతఇతి। యత్తుపిండనివృత్తిఃసప్తమేపంచమేవా॥

శ్లో॥ దాయాద్విచ్ఛేదమాప్నోతిపంచమేవాత్మవంశజఇతి। గౌతమపక్షశరాదిభిశ్చాపిపంచమేపిసాపిండ్యనివృత్తిమంగీకృత్య॥

శ్లో॥ చతుర్థేదశరాత్రంస్యాత్షణ్నిశాంపుంసిపంచమే। షష్ఠేచతుర్దశద్యుస్స్యాత్సప్తమేతుదినత్రయమితిక్రమేణాశౌచసంకోచనం।యదపి॥

శ్లో॥ గ్రంథార్థంయోవిజానాతివేదమంగైస్సమన్వితం। సంకల్పంసరహస్యంచక్రియావాంశ్చైనమాతకం। ఏకాహాచ్ఛుధ్యతేవిప్రోయోగ్నివేదసమన్విత ఇత్యాదివచనైర్విద్యాదితారతమ్యేన ఆశౌచ సంకోచన - తత్లియుగేనిషిద్ధం॥

శ్లో॥ దశాహాదేవవిప్రస్యసపిండమరణేసతి - కల్పాంతరాణికుర్వాణానామాయుశ్చక్షీణ। హారీతవచనేనఆశౌచభిన్నస్యక్రమశౌచగుణాశౌచస్యచకలౌనిషిద్ధత్వాత్॥

శ్లో॥ అసవర్ణాసుకన్యాసువివాహశ్చద్విజాతిషు। వృత్తస్వాధ్యయసాపేక్షమఘసంకోచనంతథా। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమంగస్పర్శనవచేత్యాద్యనుక్రమ్య॥

శ్లో॥ ఏతానిలోకగుప్త్యర్థంకలేరాదౌమహాత్మభిః। నివర్తితానికర్మాణివ్యవస్థాపూర్వకంబుధైరితిచంద్రికాదివ్యాఖ్యానాచ్చ-యదపి॥

యావజ్జీవాశౌచనిందా.

శ్లో॥ క్రియాహీనస్య విప్రస్య మహారోగిణ ఏవ చ । యథేష్టాచరణస్యాహుర్మరణాంతమశౌచకమితి కౌర్మవచనేన॥

శ్లో॥ వ్యాధితస్య కదర్యస్య ఋణగ్రస్తస్య సర్వదా। క్రియాహీనస్య మూర్ఖస్య స్త్రీజితస్య విశేషతః। వ్యసనాసక్తచిత్తస్య పరాధీనస్య నిత్యశః। భక్తిశ్రద్ధావిహీనస్య భస్మాంతం సూతకం భవేత్ । నాసూతకం కదాచిత్స్యాద్యావజ్జీవం తు సూతకమితి దక్షవచనేన చ సత్కర్మహీనానామశౌచాధిక్యవర్ణనం। తదప్యనాదరణీయం॥

శ్లో॥ జన్మకర్మపరిభ్రష్టస్సంధ్యోపాసనవర్జితః। నామధారకవిప్రస్తు దశాహం సూతకీ భవేత్ । ఇతి పరాశర వచనేన పరిభ్రష్టస్యాపి నామధారకవిప్రస్య దశాహాశౌచవిధానేన కదర్యాదీనాం యావజ్జీవాశౌచమత్యంతాయుక్తమిత్యుదాహృత కౌర్మాదివచనానాం నిందార్థవాదత్వేన మాధవీయాదిషు వ్యవస్థాపనాత్॥ జన్మకర్మపరిభ్రష్టః గర్భాధానాదిసంస్కారరహితః । నామధారకస్వరూపమాహ వ్యాసః॥

శ్లో॥ బ్రహ్మబీజసముత్పన్నో మంత్రసంస్కారవర్జితః। జాతిమాత్రోపజీవీ చ స భవేన్నామధారకః। గర్భాధానాదిభిర్యుక్తస్తథోపనయనేన చ। న కర్మకృన్న చాధీతే స భవేన్నామధారక ఇతి । పుత్రజననానంతరం జాతకకర్మకరణాయ ముహూర్తమాశౌచం నాస్తీత్యాహ॥

మూ॥ నాభికృంతనతః పూర్వం సూతకం న విధీయతే॥

వ్యా॥ నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం జాతకర్మకరణాయ తత్సాహాయ్యకరణాయ చ మాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాం జ్ఞాతీనాం చ సూతకం నాస్తీత్యర్థః॥

శ్లో॥ యావన్న ఛిద్యతే నాళం తావన్నాప్నోతి సూతకం। ఛిన్నే నాళే తతః పశ్చాత్సూతకం తు విధీయత ఇతి జైమినిస్మరణాత్। దానవిషయే కృత్స్నోఽపి జన్మదినే సూతకం నాస్తీత్యాహ॥

పితృగృహే పుత్రప్రసవే.

మూ॥ పుత్రజన్మదినే పిత్రా ధనధాన్యగవాదికం। పక్వమన్నం
వినా దేయం ప్రతిగాహ్యాణి తైస్తైః॥

వ్యా॥ స్పష్టం తథా చ దానమాత్రవిషయే జనకస్య శుద్ధిః। ఇతరేషాం చ ప్రతిగ్రహమాత్రేఽపి దోషః। అత్ర మనుః।

శ్లో॥ జాతే కుమారే తదహః కామం కుర్యాత్ప్రతిగ్రహం। హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తిలానాం గుడసర్పిషామితి। శంఖలిఖితావపి॥ సూ॥ కుమారప్రసవేనా

ణ్యామచ్ఛిన్నాయాం గుడతిలవస్త్రహిరణ్యప్రావరణధాన్యాది ప్రతిగ్రహేప్య
దోష స్తత్రహారీతః కశ్యపః వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ కుమారజన్మదివసే విప్రైః కార్యః ప్రతిగ్రహః। హిరణ్యభూగజాశ్వా
జవాసశ్శయ్యాసనాదిషు। తత్ర సర్వం ప్రతిగ్రాహ్యం కృతాన్నంతు నభక్షయే
త్। భక్షయిత్వాతు తన్మోహాత్ ద్విజశ్చాంద్రాయణం చరేదితి। అత్రయస్మిన్ దినే
నేపక్వాన్నభోజనం కృతం తత్ప్రభృతి యావంతి సూతకదినాన్యవశిష్టాని తావ
నపక్వాన్నయాశౌచమస్తీతి తదగ్రే వక్ష్యతే। బోధాయనోపి: శ్లో॥ గుడతైలహిర
ణ్యానాం గోధాన్యానాంచ వాససాం। తస్మిన్నహని నాన్యస్య విప్రైః కార్యః ప్ర
తిగ్రహః। ప్రాజ్ఞనాభిచ్ఛేదనాద్గ్రాహ్యాన్నస్యాసీత్యపరే జగురురితి। పరాశరోపి.

శ్లో॥ ఋతేయజ్ఞవివాహేచ సంక్రాంతౌ గ్రహణే తథా। పుత్రేజాతే వ్యతీ
పాతే దత్తంభవతి చాక్షయం। శర్వర్యాం దానమస్తీతి నాన్యత్ర తు విధీయత ఇ
తి స్మృతి సంగ్రహేపి: శ్లో॥ పుత్రజన్మని యాత్రాయాం శర్వర్యాం దత్తమక్ష
యమితి। ఇదం గాత్రిదానం గాత్రిప్రసవే వేదితవ్యం॥

పితృగృహే పుత్రప్రసవే.

మూ॥ ప్రసూతా చేత్పితుర్గేహే పుత్రీ పిత్రోస్త్రిరాత్రకం।
భ్రాతృణాంచ త్రిరాత్రంస్యాత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రకం॥

వ్యా॥ పితుర్గేహే పుత్రీప్రసూతా చేత్ పిత్రోర్భ్రాతృణాంచ త్రి
రాత్రం। జ్ఞాతీనామేకరాత్రమిత్యర్థః। దత్తానారీ పితుర్గేహే ప్రసూ
యేత్ మ్రియేత వా। తద్బంధువర్గస్త్వేకేన శుద్ధ్యేజ్జనక స్త్రిభిరితి। బ్రహ్మ
పురాణవచనాత్।

మూ॥ శేషతస్స్యచ యస్సర్వే దశాహాంతజనిశ్రుతౌ॥

వ్యా॥ దశాహాభ్యంతరేదనశ్రవణాద్దశాహశేషేణైవ సర్వే పితృభ్రా
తృజ్ఞాతయశ్శుద్ధ్యంతి। తథాచ శంఖః।

శ్లో॥ దేశాంతరగతం శ్రుత్వా కుల్యానాం మరణం తథా। యచ్ఛేషం దశరా
త్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితి బృహస్పతిరపి। శ్లో॥ అన్యదేశమృతం జ్ఞాతిం శ్రు
త్వా పుత్రస్య జన్మచ। అనిర్గతదశాహంతు శేషాహోభిర్విశుద్ధ్యతీతి। పుత్ర
స్యేతి జాతేరుపలక్షణం॥

మూ॥ స్నానంపితుస్త్వతిక్రాంతే జ్ఞాతీనాంతు నకించన।

వ్యా॥ అతిక్రాంతే దశాహే పశ్చాజ్జననశ్రవణే జనకస్య సచేలస్నానమా
త్రం। జ్ఞాతీనాం తదపినాస్తి॥ శ్లో॥ నిర్దశం జ్ఞాతిమరణం శ్రుత్వా పుత్రస్య జన్మచ
సవాసా జలమాప్లుత్య శుద్ధో భవతి మానవ ఇతి। మనుస్మరణాత్। అత్రపుత్రగ్ర

హాణాత్పితుర్నస్నానం నాన్యేషాం। అతఏవ దేవలః॥ శ్లో॥ నాశుచస్స్వల్పమప్యస్తి ష్యతిదేషుదినేష్వపీతి। స్వల్పమపినాస్తీత్యనేన జ్ఞాతీనాం స్నానమపినాస్తీతి ప్రతియతే దశాహమధ్యే శిశుమరణే।

మూ॥ అచ్ఛిన్ననాభేమరణే జనన్యాః పూర్ణసూతకం।
పిత్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రంమునిభిస్స్మృతం। ఛిన్న
నాభిర్యదిమృతో మృతోవా జాయతేయది। పూర్ణాశౌచం
జనన్యాశ్చపిత్రాదీనాంచనిశ్చితః॥

వ్యా॥ జాతస్యశిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం మరణేమాతుః పూర్ణం జాతాశౌచం। పిత్రాదీనాం సర్వేషాం త్రిరాత్రంజాతాశౌచం। ఇదంచవక్ష్యమాణ దశరాత్రేణ వికల్ప్యతే। మృతకాశౌచంతు స్నానమాత్ర నివర్త్యమితిశావాశౌచప్రకరణేవక్ష్యతే। నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణే మాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదశాహశేషపర్యంతంమృతకాశౌచం। తథాచజన్మదినేమృతౌదశాహంపూర్ణం। ద్వితీయాదిదినేషుమృతౌశేషేణశుద్ధిః మృతప్రసవేమాతుఃపూర్ణంమృతకాశౌచం। పితుఃపూర్ణంజాతాశౌచం। జ్ఞాతీనాంతు ఛిన్ననాభిమరణేమృతప్రసవేచపూర్ణంజాతాశౌచమేవ। మృతకాశౌచంతు స్నానమాత్రనివర్త్యమితివక్ష్యతే। ఏవంవిధశ్లోకార్థో ద్రష్టవ్యః శ్లోకస్తు ఋషివచనచ్ఛాయానుసారేణ సంకలితాత్మనా రచిత ఇత్యవగంతవ్యం। అత్రవృద్ధమనుః॥

శ్లో॥ జీవన్ జాతోయదితతో మృతస్సూతకఏవతు। సూతకంసకలంమాతుః పిత్రాదీనాంత్రిరాత్రమితి। ఇదంనాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంమరణవిషయమితి విజ్ఞానేశ్వరాదయః। హారీతోపి॥ శ్లో॥ జాతేమృతేజాతేసపిండానాందశాహకమితిజాతాశౌచమితిశేషః। ఇద నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణవిషయమితితఏవాహుః। పారస్కరోపి॥ శ్లో॥ కర్ధ్వంయదివిపత్తిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేదితి। పిత్రాదీనామితిశేషః। సూతకంసూతక్యాశౌచం। అస్మిన్నేవవిషయే మృతకాశౌచప్రతిపాదకవచనాన్యుపరిష్టాదుదాహరిష్యంతే-యత్తు॥ శ్లో॥ అథస్త్రాన్న మాన్నాసాచ్ఛుద్ధిస్స్యాత్ప్రసవేసదా। మృతేజీవతివాతస్మిన్నహోభిస్త్రాససంఖ్యయేతిచతుర్వింశతివచనేనసప్తమాష్టమయోః ప్రసవేక్రమేణ సప్తరాత్రమష్టరాత్రముక్తం। తద్వైకల్పికమితి మాధవీయాదావ్యవస్థాపితం- అత్రయథాచారస్తథాచరణీయం। ఏవంప్రథమోద్దిష్టంజాతకంసమ్యగేవనిరూపితం। అత్ర యద్యప్యన్యద్విస్మృత రేత్తు తస్మాత్స్మృత ధర్మ చింతా ... ద్రష్టవ్యం। సంగ్రహస్తు పిత్ర్య పితామహ ప్రపితామహ దయాస్స... నాః ప్రమాణాః।

౧౫. గర్భపాతస్రుతప్రసవదశాహాభ్యంతరశిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

ప్రసవాశౌచసంగ్రహః.

పుత్రపౌత్రాదయస్సప్తాపరాః పురుషాః సపిండాః సంతానభేదేపి యతః ప్రభృతి ద్వౌ బహవో వా సంతానాః ప్రవృత్తాస్స కూటస్థః కూటస్థ ప్రభృతి గణితానాం సంతానవతాం అష్టానామేకగోత్రానుప్రవిష్టానాస్సప్తపూరుషాః పరస్పరం సపిండాః। తేష్వాత ఊర్ధ్వం వ్యంతే। తాహి త్రయస్త్రింశన్నగోత్రాస్సపిండ సంభవంతి। అష్టమప్రభృతి చతుర్దశపర్యంతం ఏకగోత్రానుప్రవిష్టాస్సమానోదకాః। పంచదశప్రభృతి ఏకవింశతి పర్యంతాస్సగోత్రాః। పంచదశాత్పరాః అన్యే తు కుల ప్రభవోయం దేవదత్తవంశ్యోయమితి జన్మనామ్నో గన్యేతః స్మృతివిస్మృతౌ సగోత్రా ఏవ। అనూఢాః స్త్రీ యస్తు కూటస్థప్రభృతి త్రిపురుషపర్యంతాస్సపిండాః। తత స్త్రీ పూరుషపర్యంతాస్సమానోదకాః। సప్తమ ప్రభృతి సగోత్రాః। తత్ర ప్రసూతౌ సపిండానాం దశరాత్రమాశౌచం - క్షత్రియాదీనాం ద్వాదశరాత్రాదికం। సకీం శౌచానాం తు అనులోమజానాం మాతృవర్ణవదాశౌచం। ప్రతిలోమజానాం పితృవర్ణవత్। శూద్రబీజసంభవానాం ప్రతిలోమజానామాశౌచం నాస్త్యేవ। మృతకస్నానమాత్రం। సమానోదకానాం త్రిరాత్రం క్షత్రియాదీనామపి సమానోదకానాం త్రిరాత్రమేవ - సగోత్రాణాం కిమపి నాస్తి - సూతికాయాస్తు అస్పృశ్యత్వం యుగ్మ ... పరిహరణాది హేతుభూతమత్యంతాశౌచం దశరాత్రం - శూద్రాయాః ద్వాదశరాత్రం కర్మానధికారలక్షణం తు స్త్రీ ప్రసవే మాసం। పుంప్రసవే వింశతి రాత్రం - పితృగృహే పుత్రికా ప్రసూతా చేన్మాతాపితృభ్రాతౄణాం త్రిరాత్రం - జ్ఞాతీనామేకరాత్రం - గృహాంతరే ప్రసూతా చేదేకమపి నాస్తి తత్రాపి ప్రవృద్దానే త్రిరాత్రమ స్తీతి కేచిత్ - కన్యాజననే తు పక్షిణ్యాశౌచం - కిమపి నాస్తి కేచిత్। దూరవృత్తం పుత్రజననం జ్ఞాతిజననం వా దశాహమధ్యే శ్రుతం చేద్దశాహశేషే నైవ శుద్ధిః దశాహాదూర్ధ్వం శ్రుతం చేత్పితుస్సచేలస్నానమాత్రం - భ్రాతౄణాం జ్ఞాతీనాం కిమపి నాస్తి - సమానోదకానాం తు త్రిరాత్ర మధ్యే జననశ్రవణే త్రిరాత్రశేషే శుద్ధిః - తదూర్ధ్వ శ్రవణే కిమపి నాస్తి - జాతస్య శిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం మరణే మాతుః దశరాత్రం జాతాశౌచం - అస్పృశ్యత్వం చ - కర్మానధికారలక్షణం స్త్రీ ప్రసవే మాసం - పుంప్రసవే వింశతి రాత్రం - పిత్రాదీనాం సర్వేషాం త్రిరాత్రం జాతాశౌచం దశరాత్రం వా - మృతాశౌచం తు స్నానమాత్రేణ నివర్తతే। నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం మరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాం జన్మదివాహశేషపర్యంతం జాతాశౌచం - తథా జన్మదినే మరణే దశరాత్రం ద్వితీయాది దినేషు మర

రాత్రాదికం - జ్ఞాతీనాంతు దశరాత్ర జాతాశౌచ మేవ - మృతకాశౌ
చంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతే మృతప్రసవేమాతుః దశరాత్రం మృతకాశౌ
చం - పిత్రాదీనాంసర్వేషాందశరాత్రజాతాశౌచమేవ - మృతకాశౌచంతు
స్నానమాత్రనివర్త్యం - సూతాశౌచేసూతికావ్యతిరిక్తానాంపిత్రాదీనామ
స్పృశ్యత్వంనాస్తి - పితుఃపుత్ర జననా నంతరంభావిసచేలస్నానాత్పూర్వమ
స్పృశ్యత్వం- పశ్చాత్స్పృశ్యత్వంనాస్తి - మృతకాశౌచేతుసర్వేషామాశౌచ
నివృత్తి పర్యంతమస్పృశ్యత్వం యది పితా పుత్రో జ్ఞాతిరన్యో వా యః కశ్చిత్పు
రుషో వా స్త్రీ వా దశరాత్రమధ్యేసూతికాంస్పృశతి - తస్యసచేలస్నానాగ్నిస్ప
ర్శనఘృతప్రాశనైశ్శుద్ధిః - అన్యోపియః కశ్చిత్సూతికాస్పర్శినం పురుషం
స్త్రియం వా స్పృష్టినిమిత్త స్నానాదేః పూర్వం స్పృశతి తస్యాపి స్నానమాత్రం-
సూతికాయా సహశయనాసనాదికం యః కరోతి తస్య తత్తదహోరాత్రమా
శౌచం యస్మిన్ దినే సహశయనాదికం కృతం తదహోరాత్రం కృత్స్నమా
శౌచం - జాతకస్య శిశోస్తు ప్రసవ ఏవ జాతకర్మ కరణే పిత్రాదీనాం సర్వేషాం
జాతకర్మసమాప్తిపర్యంతంసూతకం నాస్తి - దానవిషయే తు కృత్స్నేపి జన్మ
దివసే సూతకం నాస్తి - అస్మిన్ కర్మణి సూతకం నాస్తీతి - తత్ర దత్తాన్నస్య తత్రైవ
సర్వం దేయం బ్రాహ్మణానాం [illegible] న దోషః - పక్వాన్న భోజనే తు
సూతికానాం యావత్స్నాతకే సమాప్తి తావత్ [illegible] లంభోక్తు [illegible] సూతకే [illegible]
అజ్ఞానాత్సూతకాన్న భోజనే తు నైమిత్తికస్య పర్యంత మేవ భోక్తుః సూతకం త
థా చ లఘుభోజనే త్రిరాత్రం [illegible] గురుభోజనే [illegible] త్రిరాత్రం [illegible] చేలం
స్నాత్వా చాంద్రాయణం చ రేత్ - యది జాతాశౌచీ సూతకాశౌచినం సంచయ
నాత్పూర్వం స్పృశతి - తదా బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే [illegible] సంచ రేత్ - అబుద్ధిపూ
ర్వకే తు తదర్ధం - సంచయనాదూర్ధ్వం చేద్బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే [illegible] కృచ్ఛ్రం
అబుద్ధిపూర్వకే త్వేకరాత్రముపవాసః - యది సూతకాశౌచి జాతాశౌచి
నం స్పృశతి తదా సంచయనాత్పూర్వం బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే కృచ్ఛ్రద్వయం
అబుద్ధిపూర్వకస్పర్శే త్వేకకృచ్ఛ్రం - సంచయనాదూర్ధ్వం బుద్ధిపూర్వక
స్పర్శే పాదకృచ్ఛ్రం అబుద్ధిపూర్వకస్పర్శే త్వేకరాత్రముపవాసః । చా
ండాలానాంతు కస్యచిజ్జననే మరణే [illegible] పితృ [illegible] తత్పుత్ర [illegible]
[illegible] అశౌచం అన్యేషాం కిమపి నాస్తి [illegible]
[illegible] అశౌచం నాస్తి - ప్రసవ [illegible]
[illegible] నాస్తి [illegible] । సూతికా
యాః స్త్రీ ప్రసవే [illegible] నాన్యదశౌచం - పుంప్రసవే [illegible] దశ-

గర్భపాతమృతప్రసవదశాహాభ్యంతరశిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

తావత్పర్యంతమస్పృశ్యత్వమస్త్రీతిశతకకారః । దశాహపర్యంతమేవాస్పృశ్యత్వం తదూర్ధ్వం మానదికారమాత్రమితిస్మృతిముక్తాఫలకారః - పితృగృహే పుత్రీప్రసూతా చేత్తస్యా మాతాపిత్రో (స్త్రి)రాత్రం - తద్భ్రాతౄణామేకరాత్రం - జ్ఞాతీనాం కిమపి నాస్తి - దశాహమధ్యే శిశుమరణే మాతాపిత్రోర్దశాహశేషపర్యంతం మృతకాశౌచం - భ్రాతౄణాం జాతాశౌచమేవ। దశమదినే శిశుమరణే మాతాపిత్రోర్దశాహాదూర్ధ్వం ద్విరాత్రం - తస్మిన్నేవ దినే అష్టమయామే శిశుమరణే త్రిరాత్రం - అన్యత్సర్వం సమానం ॥ ఇతి వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవరవిరచితాయామభినవషడశీతి వ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం ప్రసవాశౌచనిర్ణయః॥

మూ॥ పాతే మృతస్య ప్రసవే దశాహాంతం మృతే తథా।
శావాశౌచం తు బంధూనాం విజ్ఞాతవ్యమనేకధా॥

వ్యా॥ పంచమషష్ఠయోర్గర్భపాతే సప్తమాదిషు మృతప్రసవే ప్రసవానంతరం నాభిచ్ఛేదనాత్పూర్వం మరణే చ సర్వేషాం శిశుమరణనిమిత్తం సద్యస్స్నానమాత్రం మృతప్రసవే మాతుర్దశాహం మరణాశౌచం - నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం మరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాం జన్మదశాహసమాప్తిపర్యంతం మరణాశౌచం - జన్మదినే చేద్దశాహం - ద్వితీయాదిదినేషు చేన్నవరాత్రాదికం జ్ఞాతీనాం తు స్నానమాత్రం - ఏతేషాం జాతాశౌచం తు ప్రాగుక్తమేవ । తథా చాపి పురాణం॥

శ్లో॥ స్త్రీణాం తు పతితో గర్భస్సద్యో జాతో మృతోథవా। అజాతదంతో మాసైర్వా మృతష్షడ్భిర్గతైస్తథా। వస్త్రాద్యైర్భూషితం కృత్వా క్షేప్తవ్యస్తు కాష్ఠవత్ । ఖనిత్వా తు శనైర్భూమిం సద్యశ్శౌచం విధీయత ఇతి । గతైః ప్రాప్తైర్న త్వతిక్రాంతైః। తథా అజాతదంతో వా మృతః షణ్మాసాభ్యంతరే వా మృత ఇత్యర్థః। వృద్ధవసిష్ఠః ॥ సూ ॥ మృతే జాతే కులస్య సద్యశ్శుద్ధిరితి॥ వ్యాఘ్రోపి॥

శ్లో॥ జాతే మృతే పిండానాం సద్యశ్శుద్ధిర్విధీయతే । దశాహే నైవ దంపత్యోస్సోదరాణాం తథైవ చేతి । ఇదం నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం మరణవిషయం దశాహే నైవ జన్మదశాహే నైవ-సోదరశబ్దో భిన్నోదరస్యాప్యుపలక్షకః - సద్యశ్శుద్ధిస్తత్కాలపరః-యదా మరణనిశ్చయః తదానీమేవ స్నానం కృత్వా శుధ్యతీత్యర్థః - పునశ్చ స ఏవ॥

శ్లో॥ అంతర్దశాహే జాతస్య శిశోర్నిష్క్రమణం యది । సూతకే నైవ శుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోశ్శాతాతపో బ్రవీదితి - పిత్రోరితి సోదరభ్రాతౄణాముపల

క్షణాం - పూర్వవచననానుసారాత్ । సూతకేనైవసూతకాహోభిరేవ- తథాచనాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంశిశుమరణే యత్పిత్రాదీనాంమరణనిమిత్తమాశౌచంతత్సూతికాహోభిరేవగచ్ఛతీతిచంద్రికామాధవీయాదౌవ్యాఖ్యాతం- ననుజాతే మృతేసపిండానామితివ్యాఘ్రవచనందశాహోర్ధ్వమరణవిషయంభవితుమర్హతి - అన్యథాగర్భస్థేప్రేతేమాతురేవస్యాదాశౌచంజాతఉభయోః - కృతేనామ్నిసోదరాణాం భిన్నోదరాణామప్యేవమితిపైంగవచనవిరోధాత్ । అత్రనామకరణకాలాదేకాదశదివాదారభ్యైవభ్రాతుర్మృతకాశౌచవిధానాత్ । అతస్సోదరాణాం పితృతుల్య మృతకాశౌచవిధాయకంవ్యాఘ్రవచనందశాహోర్ధ్వ మరణవిషయమేవ - నతునాభిచ్ఛేదనాదూర్ధ్వం దశాహమధ్యేమరణవిషయమితిచేన్న ।

శ్లో॥ జాతమాత్రేమృతేచాపిదశాహాత్పితరౌశుచీ - కృతేనామ్నిసనాభీనాందశరాత్రమఘంభవేత్ । భిన్నోదరాణాంభ్రాతౄణాం జాతదంతేమృతేత్ర్యహం - దశాహంకృతచౌళేతుదత్తాదీనాంవిధీయత ఇతిబృహస్పతివచనవిరోధేనపైంగవచనమపిదంత జననాదూర్ధ్వం మరణవిషయంస్యాత్-తత్రభిన్నోదరభ్రాతౄణాం దంతజననాదూర్ధ్వ మేవమృతకాశౌచవిధానాత్-తత్రనానార్థ విధాయకస్యపైంగవచన స్యైతదేకవిషయత్వావశ్యం భావాచ్చనచకృతేనామ్నీతినామకరణానంతరమేవ మృతకాశౌచవిధానాత్ - నకాలాంతరవిషయత్వమితివాచ్యం - తథాచసతిజాతేమృత ఇతిజననానంతరమేవమృతకాశౌచవిధానేన వ్యాఘ్రవచనస్యాపికాలాంతరవిషయత్వానుపపత్తేః - తస్మాద్విరుద్ధానాంత్రయాణాంవచనానాం వికల్పఃఅతః యథాచారం వ్యవస్థా - అత్రతావదాంధ్రాః వ్యాఘ్రవచనానుసారేణదశాహమధ్యేశిశుమరణేమాతాపితృభ్రాతరస్త్రయోపి దశాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచమాచరంతి - దశాహాదూర్ధ్వంచేత్త్రిరాత్రం ద్రావిడాస్తుదశాహాదూర్ధ్వమేవభ్రాతరోమృతకాశౌచమాచరంతి- దశాహమధ్యేతుజాతాశౌచమేవ-తత్రాపికేచిత్కులాచారానుసారేణ బృహస్పతివచనమాశ్రిత్యభిన్నోదరభ్రాతరోదంత జననాదూర్ధ్వమేవమృతకందశాహ మాచరంతి - తస్మాద్దేశకులధర్మాపేక్షయా యథాయథాశౌచమితియుక్తముత్పశ్యామః । గర్భస్థేప్రేతే మాతురేవస్యాదాశౌచమితిపైంగవచనస్యాయమర్థః। మృతప్రసవాదినిమిత్తభేదేనమాత్రాదిషు వ్యవస్థితత్వేన విధీయమానమాశౌచంమృతకమేవ-జాతాశౌచవిధానేస్యసాధారణ్యాపత్తేః మాతురేవస్యాదిత్యాది వ్యవస్థితః ధానాసంభవాత్బృహస్పతివచనేనాభిబద్ధస్యసోదరభ్రాతృపరత్వం - దత్తా

దినాం పుత్రాణాం కృతచౌల మరణే దశాహ మభిధానం దానాదినా పుత్రపరిగ్ర హణానంతరం జాతస్యార సభార్యస్య మరణే వేదితవ్యం- అంథాగౌణాంతుఅస్మిన్ వి షయే త్రిరాత్రం తుల్యన్యాయత్వాత్ -శంఖోపి।

శ్లో॥ దశాహాంతమృతే బాలే శుద్ధిస్స్యాజ్జన్మనా సహేతి జన్మనా సహ జ న్మదశాహేన సహ- యద్వా జ్ఞాపినా యజ్జననాశౌచం తేన సహ మాతా పిత్రో ర్మృతకాశౌచస్యాపి నివృత్తిరిత్యర్థః- అప స్తంబోపి సూతకే చోత్థానాదాశౌచ మితి॥ సూతకోత్థాన పర్యంతమిత్యర్థః - తథాచ - దశమదినే బాలమరణే శుద్ధి నమేవాశౌచసత్యశాత్కే పేద్వాభ్యాం - ప్రభాతే తిస్సృభిరితి విశేషోత్రేతి చం ద్రికాయాముక్తం శంకరాకేనతు అత్రాపి విశేషోస్తీత్యుక్తం। శ్లో॥ సూత కాంతస్తు జాతస్య మృతౌ శిశ్శోహావి వ్యతే॥ పితుస్తు త్ర్యహమంత్యాహే తత్ప్ర నాతేత్య్రహంథ వేదితి దశాహామధ్యే బాలమరణే పిత్రోః పూర్ణాశౌచత్వే పి॥ శ్లో॥ సూతకే నైవ శుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోశ్శ్యాశా తపోబ్రవీదితి - వచనబలా ద్దశాహాశేషేణైవ శుద్ధిః। అంతిమదినే బాలమరణే తదూర్ధ్వం పితుర్ద్విరా త్రం - తత్ప్రభాతే తు త్రిరాత్రమితి। నాత్ర సోదరస్యోదూశౌచకృతే నామ్ని సోదరాణామితి దశాహాత్పరమేవ తత్స్పృశకాశౌచవిధానాదితి ఇదం ద్రావిడోక్తత్వాత్॥ ద్రావిడవిషయః॥ చంద్రికాదౌతు- కృతే నామ్ని సోదరా ణామితి వచనస్యాన్యథా వ్యాఖ్యాతం। పారస్కరోపి॥ సూ। అసూతికోత్థానా దాశౌచం సూతకవదితి పతిపత్న్యోరేవ శిశూపరమ సపిండత్వోదకదానరాహి త్యముచ్యత ఇతి విజ్ఞానేశ్వరాదయః॥ జ్ఞాతివిషయేత్వర్థమనుః॥

శ్లో॥ దశాహాభ్యంతరే బాలే ప్రమీతే తస్య బాంధవైః। శావాశౌచం న కర్త వ్యం సూత్యాశౌచం సమాచరేదితి॥ యమోపి॥

శ్లో॥ దశాహాభ్యంతరే బాలే కదాచిన్మ్రియతే యది। శావాశౌచం న క ర్తవ్యం సూత్యాశౌచం విధీయతే ఇతి మృతకస్య స్నానమాత్రాన్నివృత్తిః అత్రకేచిత్॥

శ్లో॥ సూతిమధ్యే మృతే బాలే శావం సద్యశ్శరాకృతమితి। ప్రాచీనవ దశేతి వచనస్య వ్యాఖ్యానే సద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రపరత్వప్రతిపాదనాదస్తమ యపర్యంతమాశౌచమాచరంతి। కేచిత్తు-ఏకత్రనిర్ణీతశ్శాస్త్రార్థః ఇతిన్యా యాదాశౌచ ప్రకరణేస్వాతస్సద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రపరత్వమిత్యాదంత జన్మనస్సద్య ఇత్యాదివచనవిషయేపి సూర్యాస్తమయపర్యంతమాశౌచమా చరంతి। అత్ర యేతా॥ దశాహాంతబాలమరణవిషయే సద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్ర [illegible] వం తేషాం॥

మూ॥ గర్భే యది విపత్తిస్స్యాద్దశాహం సూతకం భవేత్। మృతకే స్నానతశ్శుద్ధిస్సపిండానాం వినిశ్చయః। నాభిక్కృంతనతః పశ్చాద్దశాహం సూతకం భవేత్॥

వ్యా॥ మృతకే స్నానతశ్శుద్ధిః। సర్వేషాం సపిండానాం చ స్నానేన మరణాశ్శుద్ధిః॥ శ్లో॥ నాభిక్కృంతనతః పూర్వం శిశోర్నిర్గమనే యది। జాతాశౌచం తు సర్వేషాం త్రిరాత్రమితి నిశ్చయః। సద్యశ్శుద్ధిస్తు మృతకే పిత్రాదేః పూర్ణ ముచ్యతే। పిత్రోస్తు మరణాశౌచం సద్యః పక్షే సపిండవదితి హారీత వచన విరోధః। సద్యశ్శబ్దస్థానే స్నానశబ్దప్రయోగాత్। అత్ర నాభిక్కృంతనాత్పూర్వం బాలమరణే పిత్రోర్భ్రాతుశ్చ పూర్ణాశౌచ విధానం వైకల్పికం బోధ్యం - శిష్టాచారస్య క్వచిత్ క్వచిదుపలంభాత్॥

॥శ్లో॥ బాలే దేశాంతరం నే చ పతితే చ మృతే వ్రతే। సద్యశ్శౌచం యతో భిక్షోః జలాగ్న్యంధనాదిష్వితి పరాశర వచన విరోధశ్చ॥ తత్ర సద్యశ్శబ్దస్యాహోరాత్రపరత్వాసంభవాత్। అత్ర బాలమరణే సద్యశ్శబ్దస్యాకాలపరత్వస్యావశ్యం వక్తవ్యతాత్। అన్యథా దేశాంతరమరణేప్యహోరాత్రమాశౌచం స్యాత్। న చేష్టాపత్తిః స్నానాత్పూర్వం దేశాంతరే సుచిరితి ప్రాచీనషడశీతివచన విరోధాత్। తథా యతిమరణే దుర్మరణే చ అహోరాత్రమాశౌచం స్యాత్। న చేష్టాపత్తిః - స్నానమాత్రవిధాయక బహుస్మృతి వచన విరోధాదాచార విరోధాచ్చ నహి సన్యాసిమరణే జ్ఞాతయః కదాచిదప్యహోరాత్రమాశౌచమాచరంతి॥ శ్లో॥ సద్యశ్శౌచే తు తావత్స్యాద్దాశౌచం సంస్థితస్య తు। యావత్స్నానం న కుర్వంతి సచేలం బాంధవా బహిరిత్యంగిరో వచన విరోధశ్చ। తత్ర సద్యశ్శౌచస్య తాత్కాలిక స్నానమాత్రజన్య శుద్ధి పరత్వేన వ్యాఖ్యాతత్వాత్। విజ్ఞానేశ్వర వ్యాఖ్యాన విరోధశ్చ - తేన హి దశాహమధ్యే బాలమరణే జ్ఞాతీనాం సూత్యాశౌచం వ్యవస్థాప్య అనంతరముక్తం యత్పునర్బృహస్పతి విష్ణునోక్తం వచనం। జాతే ప్రేతే మృతే జాతే కులస్య సద్యశ్శుద్ధిరితి। తచ్చాశౌచాంతరమనిమిత్తస్యాశౌచస్య స్నానాచ్ఛుద్ధిరితి పాదపటం నతు ప్రసవ నిమిత్తస్యేతి యే త్వేవం తజ్జన్మనస్సద్యశ్శౌచ దావప్యాశౌచ ప్రకరణే సర్వత్ర సద్యశ్శబ్దస్య అహోమాత్రపరత్వం మన్యతే - తేషాం॥శ్లో॥ అనుజాతస్య తావత్స్యాద్దాశౌచం సంస్థితస్య తు। యావత్స్నానం న కుర్వంతి సచేలం బాంధవా బహిరిత్యంగిరో వచన విరోధః. అనుజాతో జాత దంతాద్బాలతరః అనుత్పన్నదంత ఇతి చంద్రికాదౌ వ్యాఖ్యాతం॥శ్లో॥ ఋత్విజాం దీక్షితానాం చ యజ్ఞియం కర్మ కుర్వతాం। సత్రి వ్రతి బ్రహ్మ

చారిదాతృబ్రహ్మవిదాంతథా। దానేవివాహే యజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే. ఆప
ద్యపిచకష్టాయాం సద్యశ్శౌచంవిధీయత ఇతి। యాజ్ఞవల్క్యాదివచనవిరోధశ్చ।
తత్రసద్యశ్శబ్దస్యతత్కాలపరత్వాత్। కర్మలోపాపాయ భూదిత్యేవమర్థం బుు
త్విగ్దీక్షితాదీనాంసద్యశ్శౌచంవిహితం-యదితత్రసద్యశ్శబ్దోహర్మాత్రపరస్స్యా
త్।తదాప్రవర్గ్యోపసదాదికర్మకలాపస్యసూతకదినేకర్మలోపఏవస్యాత్॥

శ్లో॥ శిల్పినః కారవోవైద్యాః దాస్యోదాసాల్చ నాపితాః। రాజానో
రాజ భృత్యాశ్చ సద్య శ్శౌచా ఃకీర్తితాః। ఇత్యాది బహుస్మృతి వచ
నవిరోధశ్చ। యదితత్రసద్యశ్శబ్దోహర్మాత్రపరస్స్యాత్। తదావైద్యస్య
యస్మిన్‌దినేసూతకంతస్మిన్ దినేదోషజ్వరాదియుక్తస్యాపి రోగిణో ధాతు
పరీక్షాద్యసంభవేన ప్రాణాత్యయఏవస్యాత్ - ఏవంరాజ్ఞోరాజభృత్యానాం
చయుద్ధేప్రసక్తే ప్రాస్తాసిక హోమదేవతా ప్రార్థన బ్రాహ్మణాశీర్వచ
నపరిగ్రహం దావేకస్మిన్‌దినే ప్రవృత్త్యభావేన యుద్ధాభావా దుదాసీనో
రాజాశత్రుభిర్హతఏవస్యాత్తస్మాదాశౌచప్రకరణే సద్యశ్శబ్దస్తత్కాలపరః
స్మృతివచనేషు సమానవిషయేషు సద్యశ్శబ్దస్థానేస్థానశబ్ద ప్రయోగాత్- కే
షుచిద్వచనే ష్వవశ్యం తత్కాలఏవ తాత్పర్యనిశ్చయాత్ అంగిరోవచ
నేన తత్కాలపరత్వేన వ్యాఖ్యానాత్ విజ్ఞానేశ్వరాదిభిస్తదా వ్యాఖ్యానా
చ్చ-ఏవంబహుస్మృతివిరోధం లోకప్రసిద్ధ ప్రౌఢనిబంధవ్యాఖ్యాన విరోధం
చావాదృత్యకస్య చిదనాపథేయస్య ప్రాచీనషడశీతివ్యాఖ్యాతురజ్ఞత్వే నిబద్ధ
మత్యంతా ప్రమాణికంచ వ్యాఖ్యానమవలంబ్యకేషాం చిత్స్మృతిసరళీలన
హీనానాం సద్యశ్శబ్దస్యాహోమాత్ర పరత్వేభ్రమః- తదనుసారేణ తేషా
మాచారః-తదుపదిష్టార్థానాం కేషాంచిద్గతానుగతికశ్చాచారో జాత్యం
ధాయరోచేత-నను।

శ్లో॥ ద్విసంధ్యంసద్యఇత్యాహుస్త్రిసంధ్యమహరేవతు ద్విదినారాత్రి
శేకావ పక్షిణీత్యభిధీయత ఇతి సద్యశ్శబ్దస్యాహోరాత్ర వాచకత్వేనవివ
చనమస్తీతిచేత్ - అహోబతాయమస్మద్భాగ్యవిశేషాదాశుస్త్రానాదితః-
పండితస్సార్వభౌమః ప్రజా ప్రకమపర్యంతం యోయంసద్యశ్శబ్దస్యాహో
మాత్రేపివృత్తిరస్తీత్యేతావతా సర్వత్రాపితత్రైవతాత్పర్యం కల్పయ
తి-ఏతాదృశోహిభుంజానైర్బ్రాహ్మణైస్సైంధవమానయేత్యుక్తో దేవానాం
ప్రియః పఙ్క్తిమధ్యే శ్వమవస్థాపయేత్ అశ్వేపిసైంధవపదస్య వృత్తేస్తుల్య
త్వాత్-నానార్థానాంశబ్దానాం అర్థవిశేష నిర్ధారణ మనాత్రి యమా
ణోబహూన్ తిమర్యోదానభిజ్ఞః కథమస్మాభిశ్శక్యతేసమాధాతుం - ననుభ

వేదేవం యది సద్యశ్శబ్దో నానార్థస్స్యాత్ - సహితదహమాత్రే వర్తతే తేన
తు తత్కాలే ప్రమాణాభావాత్ - భవదుపన్యస్తానాం ప్రమాణానాం స్మృతివ
చనరూపత్వేన శక్తిగ్రహే తేషామతంత్రత్వాత్ వైదికానాం హి శబ్దానాం లోక
ఏవ శక్తిగ్రహః - అతః కోశాదికం లౌకికమేవ ప్రమాణం శక్తిగ్రాహకం చ వక్త
వ్యమితి చేత్ - అహో బత సా విధిరేవాస్మాభిరుపాలబ్ధవ్యః - యో హి స
ర్వసాధారణ్యేన బాలైరప్యధిగమ్యమానం కోశమప్యజానతా భవతాస్మాకం
వివాదముత్పాదయతి॥

శ్లో॥ సద్యస్స్వపది తత్క్షణ ఇత్యభిధానాత్ - కోశో హి సద్యశ్శబ్దస్య తత్కా
లే శక్తిముద్ఘోషయతి - క్షణో నామ ముహూర్తద్వాదశాంశః స హ్యాశౌచశ్రవ
ణానంతరం సచేలస్నానాయ పర్యాప్తః - అయం చ కోశో విశ్వాదికోశాంతరా
పేక్షయా పరమాభ్యర్హితః వైయాకరణమూర్ధన్యేన పాణిన్యమరజైనేం
ద్రా జయంత్యష్టాదిశాబ్దికా ఇత్యభియుక్తోక్త్యా ఆదిశాబ్దికేషు వ్యాకరణసూ
త్రకారేణ పాణినినా తుల్యతయా పరిగణితేనామరసింహేన ప్రణీతత్వాత్
అయమేవ కోశస్సర్వైరప్యర్థవ్యవస్థార్థముపాదీయతే చ - అస్యైవ కోశ
స్య వైయాకరణసార్వభౌమైరనేకైర్భట్టోజిదీక్షితాదిభిః కృతాని వ్యాఖ్యానాని
బహూని దృశ్యంతే ఏతస్యైవ ప్రచారేణ విశ్వాదికోశాంతరాణాం విరళః ప్రచార
స్సంవృత్తః - తస్మాదస్మిన్ కోశే ప్రసిద్ధాం సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలే శక్తిం వృత్సానో
నాక్షిపతి - న చ సద్యః పరుత్పరారీతి వ్యాకరణసూత్రే భాష్యకారేణ అహ్నోఽభి
ధేయస్య ప్రత్యయాని పాత్యత ఇత్యభిధానాత్ తదర్థమేతదితి వాచ్యం - అస్మిన్నే
వ సూత్రే సప్తమ్యాః కాల ఇతి చానువర్తత ఇతి వృత్త్యాదిష్వభిధానాత్ కాలేఽపి
సద్యస్సిద్ధ్యా సద్యస్సిద్ధేః ఏతత్కోశవ్యాఖ్యానేషు చ తథైవ తత్కాలే కదహ
మాత్రే చ శక్తిద్వయస్య ఉభయత్ర ప్రయోగద్వైధస్య చ దర్శితత్వాచ్చ
ప్రత్యుత తత్కాల ఏవ ప్రయోగాణాం బహూనాముపలంభాత్॥

• శ్లో॥ కశ్చిద్ద్విహాటక్షద్గహృతోత్తమాంగస్సద్యో విమాన ప్రభుతాముపే
త్య - వామాంకసంసక్తసురాంగనస్స్వం నృత్యత్కబంధం సమరే దదర్శ - హారో
యం కేరళస్త్రీపరిహసితశుచిభిః పఙ్క్తిభిర్మౌక్తికానాం సద్యః పాణ్మాసికానాం
హమమదిఙ్దృశాదత్తచంద్రోదయశ్రీః । సాతఙ్కం తత్కంఠయా లేర్ఘుటితకుచత
టాద్రోన్మోషన్మథా యేత్యస్త్రీయుష్మద్యరత్నం ఛురయతి కకుభః కాంతి
మిభిః ప్రభాభిః ధారాయంత్రాగ్రవిముక్తసంతతపయఃపూరాప్లుతే సర్వతస్సద్య
స్సాంద్రవిమర్దకర్దమకసక్రీడాకృతే ప్రాంగణే - ఉద్దామప్రమదాకపోలనిపత

సిందూరరేఖాయితం సైందూరం క్రీడాతేజనేన చరణన్యాసైః పునఃకుట్టిమం। అతిప్రాజ్యయ కుంజరేణ తురగాః నిర్వాణయన్త్యల్లభాః సంగీతధ్వనినావ్యాతతః తద్భ్రశ్యోర్గోష్ఠీతురీషణకుణాః - సద్యో విస్మృతసింహళేంద్రవిభవః కస్యాప్రదేశేవ్వాహాదార్ధ్యసైపకుతూహలేనమహతాగ్రామ్యాయదా హంధృతః-ఇత్యాదిషుతదహదూణత్రపరత్వస్యసర్వథైవాసంభవాత్ - ఇత్థం లౌకికప్రమాణంగవేషయతోభవతః త్రత్యాయాథకం లవుకికం ప్రమాణముక్తం - అవణంచప్రమాణంప్రాగేవాస్మాభిరుపన్యస్తం - తస్మాన్నద్యశబ్దస్యతత్కాలలౌక్తౌనకశ్చిద్వాదమహః తిమాస్తువాతతాకాలశక్తిః తుష్యతుదుర్జనః నఇతిన్యాయాత్ తథాపిస్మృతిష్వాశౌచప్రకరణేషు బహుస్మృతివచన విరోధపరిహారాయ విజ్ఞానేశ్వరాది వ్యాఖ్యాన విరోధ పరిహారాయచ లక్షణయా వాతత్కాలపరత్వంఅవశ్యంవక్తవ్యంబహువద్భిఃప్రమాణైర సందిగ్ధావిషయకాస్తదిద్ధ్యర్థేన కులశీలపరిజ్ఞానవిద్యాది విపర్యయాపన్నో మూఢస్సంభావనాయాపనపర్యాప్త ఇత్యలమతి దుర్విదగ్ధకలహవ్యసనేన। ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం - అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాందశాహాంతశిశుమరణాశౌచనిర్ణయః।

దశాహోర్ధ్వశిశుమరణాశౌచానుపనీతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ అర్వాగుపనయాత్పిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదినత్రయం।
అర్వాగ్దంతోద్గమాచ్చౌలాత్తథోపనయనాత్క్రమాత్। స
ద్యోదినంత్రిరాత్రంచసపిండానాంప్రకీర్తితమ్। దహనేతుత్రి
రాత్రంస్యాదాశౌచంపితృగోత్రిణామ్। అజాతదంతదహనేత్వా
గేహైచ్చికాహమిష్యతే। అత్రక్రాంతేఽనుపనయాదర్వాగ్జ్ఞా
తేస్త్ర్యహస్యచిత్॥

వ్యా॥ జన్మదశాహాదూర్ధ్వం ప్రాగుపనయనాద్బాలమరణేన ఖననత్వాగ్దహనేష్వపిసంస్కారేషు మాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచ దినత్రయమాశౌచం-జ్ఞాతీనాంతుదంతోద్గమాత్పూర్వంచేత్ఖననపక్షే స్నానమాత్రం-తదూర్ధ్వంచౌలాత్ప్రాగేకరాత్రం- తదూర్ధ్వముపనయనాత్ప్రాక్త్రిరాత్రం దహనపక్షేతు దంతోద్గమాత్ప్రాగేకరాత్రం - తదూర్ధ్వంతు
... నామకశ్చిద్విశేషో వక్ష్యతే - తత్రా

కరాత్రం-దంతోద్గమాదిగ్రహణంతత్కాలానాముపలక్షణం- తథాచదంతో
ద్గమాద్యభావేపితత్కాలస్నానమాత్రేణతత్తదాశౌచంభవతి- ఉపనయనా
త్పూర్వంబాలమరణేపి త్రాదీనాంసర్వేషామతిక్రాంతాశౌచంనాస్తీతి శ్లోక
త్రయస్యార్థః॥అత్రేఖమదగ్నిః॥

శ్లో॥యదిమక్రియాపూర్వ్వప్రవృత్త్వంహిసగచ్ఛతిః॥గతః ప్యోపజూహ్వాత్యసంస్కా
నాచ్ఛుధ్యంతిగోత్రిణః॥ఊర్ధ్వంనామక్రియాయాస్తుకాలోయదిధవేన్మృతిః॥
సద్యశ్శుద్ధిసపిండానాంభూమావ్నిఖననేకృతే-దహేద్వాకాష్ఠవద్బాలం తాపేదే
కాహమేవహి।చౌలేకృతేకృతేనాపిజాతదంతోమృతోయది। అత్రైవమాత్తు
దహనేత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి। ఖననేనైశికీశుద్ధి స్సపిండానాంవినిర్ణయః। తథా
చాకృతచౌలస్యత్రివర్షాద్యోపనాయనం। ఆశౌచంతుత్రిరాత్రంస్యాత్పిత్రో
శ్చైవతుసర్వదేతి-పిత్రోర్మాతాపిత్రో స్సర్వదాజాతదంతత్వాది సర్వా
దశాసుత్రిరాత్రమిత్యర్థః॥మనురపి॥ శ్లో॥ నిరస్యతుపుమాన్ శుక్లముపస్పృ
శ్యవిశుధ్యతి। బైజికాదపిసంబంధాదనురుంధ్యాదఘంత్ర్యహమితి। బైజికస
బంధోజన్యజనకభావః తథాచవయోవస్థావిశేషమనాదృత్య జన్యజనకసంబంధ
మాత్రేణ పిత్రో స్త్రిరాత్రమితి విజ్ఞానేశ్వరాదిభి వ్యాఖ్యాతం- కశ్యపోపి॥
సూ॥ బాలానామజాతదంతానాంత్రిరాత్రేణేతి। ఇదంమాతాపితృవిషయమి
తితైరేవవ్యాఖ్యాతం। వైవస్వతోపి॥సూ॥బాలేజాతదంతేవా త్రిరాత్రమితి।
పైఠీనసిరపి॥సూ॥అకృతచౌలకానాంత్రిరాత్రమితి॥ఆదిపురాణేపి

శ్లో॥ అవిశేషేణవర్ణానా మర్వాక్సంవత్సరాన్మృతౌ। త్రిరాత్రేణ
భవేచ్ఛుద్ధిఃకన్యాస్వహ్నా విధీయతఇతి॥ అస్మిన్నిత్యజాతదంతావిషయం ఇదం
సర్వంత్రిరాత్రాశౌచవిధాయకంవచనజాతం మాతాపితృ భ్రాతృవిషయం
యత్తు॥శ్లో॥ త్రిరాత్రందశరాత్రంనా శావమాశౌచమిష్యతే ఊనద్వివర్షఉ
భయో స్సూతకమాతురేవహీతి। యాజ్ఞవల్క్యవచనంతద్దేశభేదేన వ్యవ
స్థాపనీయం-అనుపనీతమరణే మాతాపిత్రోర్దశరాత్రాశౌచాచారస్య ద్రా
విడదేశేదర్శనాత్। యద్యపి చంద్రికాయామిదం వచనమూనద్వివర్షవిష
యత్రిరాత్రవిధిపరత్వేనైవవ్యాఖ్యాతంతథాపివిజ్ఞానేశ్వరేణ దశరాత్రవిధిపర
త్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాదేవముక్తం।జ్ఞాతివిషయోశంఖః॥

॥ శ్లో ॥ అజాతదంతేబాలేతుసద్యశ్శౌచం విధీయతే।అహోరాత్రా
త్తదాశుద్ధిర్బాలేత్వకృతచౌలకే। తథైవానుపనీతేపి త్రిరాత్రేణశుధ్యంత
ఇతి। యాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ ఆదంతజన్మనస్సద్య ఆచౌలాన్నైశికీస్మృతా। త్రిరాత్రమావ్రత

తాదేశాద్దశరాత్రమతః పరమితి । నైశకేంశయా నివృత్తే త్వాశుద్ధిరేకరాత్రేణశు
ద్ధిరితి విజ్ఞానేశ్వరేణ వ్యాఖ్యాతం । వ్యాఘ్రః॥

శ్లో॥ అదంతజన్మనస్సద్య ఆచౌలాదేకరాత్రకం । త్రిరాత్రముపనీతేః ప్రా
గ్దశరాత్రమతః పరమితి । [illegible] దశాహానంతరం [illegible] చౌలత్వా
గ్నిత్రిరాత్ర [illegible] అజాతదంతస్య దశాహానంతరే ఏకరాత్రం [illegible] పసం[illegible]కారః॥

శ్లో॥ నామాదంతోద్గమాచ్చౌలాదుపనీతేః [illegible]కమాత్ ॥ సద్యస్త్వేచ
మహః (స్త్రీ) [illegible] త్రాగస్న [illegible] । [illegible] చౌలాత్పూర్వం ఉపనయనా
త్పూర్వం [illegible] మృతే [illegible] త్రాగస్న [illegible] అగ్ను [illegible] స్నానస్య [illegible]
తశ్చేమి । శ్లో॥ ప్రాక్ [illegible] కరణా [illegible] కాహాం [illegible] । మానాయా (స్త్రీ) [illegible]
ప్రోక్తం [illegible] గస్న [illegible] చంపల గస్న [illegible]దకం
చని [illegible] దశాహానంతరం [illegible] విజ్ఞా
నేశ్వరమాధవాచార్యా [illegible] । నామకరణాత్పూర్వం [illegible] నాభావాద్
[illegible] ।

శ్లో॥ [illegible] తేన జాతదంతస్యచమాసేచ [illegible] । అస్మి [illegible]
షాంత్రిరాత్రమ [illegible] నేదిత్యజాతదంతస్య [illegible] త్రిరాత్ర విధానం కృతచూ
డవిషయం [illegible] ।

శ్లో॥ [illegible] తదంతరే [illegible] దకో [illegible] త్రిరాత్రం [illegible]
తథాప్యనువర్త [illegible] ॥

[illegible] తేచ [illegible] చ రేపే కాయా మాచరేత్ ॥ యత్తు [illegible]
కాష్ఠవత్త్య [illegible] చనల [illegible]
మాధవీ [illegible] । [illegible] నాథ - [illegible] పల
భూమాకావ [illegible] దశాహానంతరం [illegible]
ఖాత్వా [illegible] నమితి [illegible] । అ [illegible] ఏకదేశ [illegible]
తిదం [illegible] నామకరణాత్పూ
ర్వం [illegible] చౌలాత్పూర్వం [illegible] ప్రతిషిద్ధత్వాత్॥

శ్లో॥ [illegible] కం ప్రే [illegible] బహిః । అలంకృత్యశు
చౌ [illegible] చయనాద్యృతే । నాస్యాగ్నిసంస్కారో నాపి కార్యో
దకక్రియేతి [illegible] త్రిరాత్రాశౌచ [illegible] దశాహానస్య [illegible] విధానాత్ । [illegible]
సంచయనాద్యృతే [illegible] సంచయనరహితం [illegible] । [illegible]
వస్తేనచౌలమస్యేత్యర్థః॥

— [illegible] । [illegible] కదంత [illegible]

తర్వ్యాప్నోమ్నివాపిక్రుతేసతిలిత్రప్తౌ జపచ నేననామకరణం ప్రత్యుతివాస్యవి
ధానాచ్చ ఉపక్రియయోరుదనసహాక్షిస్నపతియోరతిప్రాభావాత్ అప్రోకమణ
స్యజప్రాప్తత్యతియపవకాస్యస్నక్షణః॥ ఇదంచపదహానంతేశాచారానుసారేణ
కర్తవ్యం-న్నాకల్పికేషుపదార్ద్రేషుపిణ్డాచారిస్య వివయమపశాన్యత్ ఘనప్రకా
రోయమేపదగిజతః॥

శ్లో॥ ఊవద్వానాతిరపం జీవిన్నపృతాస్తంనిధనేద్ప్య వివాహగాధాంగా
యమానోయమసూక్తమనుస్మ[illegible] ధానాయయాన్యకౌన్యదగ
తత్రశ్యాద్వా స్తి[illegible]సంఖ్యుచః - [illegible] సమిలినోయిశ్చః.
ప్రక్షేతుసేతనవచణముతికేటిత్ - అంత్యేప్రవతో క్తాన్యసిద్ధిచేత్ - వ్యాపినాతిస్య
తుప్రమాసనక్షన్యః॥

శ్లో॥ [illegible] (ప్రథ్యా) [illegible]
తంత్రతి[illegible] ధనేత్ ధనాహాంప్రణవపణలేమి
తి-స్మరణాత్ - తత్ర[illegible] - ఇ[illegible] ఇతి
సంకల్ప[illegible] వభాణ
నా[illegible] తాంయు
పగాధాంగాయమాన [illegible] యమసూక్తంను
సంస్మరణ [illegible] ఉలుక్యంనం [illegible] వ
తే, [illegible] తాన్యన్నాంగశ్చేత్
అప్రబంధూనాం [illegible] యూ
న భావాత్ ఉపకరాసం [illegible] మెచో[illegible] సాపన్నాతి
నామ[illegible] ప్రకార [illegible] యా
[illegible] యమసూక్తంతథా
గాధాంప[illegible] దాహితాగ్నై ప్రతాధికాప
దితి-ఇతరేఊ [illegible] వ్యాఖ్యా
తం। అప్రబంధూనామనుగమనము[illegible] గాకిన్యాగ్నే శ్చండాలాగ్నే
వ్యతిక్తోగాన్యః॥

శ్లో॥ చండాలాగ్ని మేధ్యాగ్ని సూతకాగ్ని శ్చయహాణవిత్। పతితాగ్ని
శ్చితాగ్ని శ్చనశిష్టగ్రహణోచితాః। ఇతిదేవలస్మరణాత్ । అను[illegible] ర్ధేవద్ధణ
వద్వాగ్నీనన్త్రంతిముఖయుజ్యతె తెవైనవాహితాగ్నితంత్రేణ వక్తవ్యయనం
దిరహితేనకపాలాగ్నినాదగ్ధవ్యః ఇత్యర్థః॥ లోకాక్షిసులభింత్రకంపహానమా
హ॥శ్లో॥ తూష్ణీమేవోదకందద్యాత్తూష్ణీంసంస్కారమేవచ। సవేషాంకృత

చోడాహానస్య త్రాపీచ్ఛయాద్వయమితి। కృతచూడాదన్యత్రాపీచ్ఛయా ప్రేతా
భ్యుదయకామయాద్వయం దహనముదకదానం చ కుర్యాదిత్యర్థః। అస్మిన్మతే
యమగాథాదేర్నివృత్తిః - స్త్రీణామప్యేవం చౌల ప్రభృతి దహనం కుర్యాత్।
చౌలాభావే తృతీయవర్ష ప్రభృతి కుర్యాత్ । ఆపస్తంబస్తు। అస్మాత్త్వమధిజా
తో సీతి పునర్దహనమంత్రేణ దహనమాహ॥ సూ॥ అనుపేతాః కన్యాశ్చ పున
ర్దహనమంత్రేణ దహేయురితి యథాసూత్ర వ్యవస్థా ఇదం చ దహనం సం
పూర్ణద్వివర్షస్యైవ నిత్యం ఏకానాపి దినేన ద్వితీయస్య వర్షస్యానేన సతి వైక
ల్పికం న తు నిత్యమితి-విజ్ఞానేశ్వరాదయః। అశ్మ ఖానాదనువ్రజ్య ఇతి వచనే దహన
సంస్కారపరస్య ఇతరశబ్దస్య పూర్ణద్వివర్షపరత్వేన తైర్వ్యాఖ్యాతత్వాత్
కర్మప్రదీపికాయాంతు॥

శ్లో॥ కన్యాబాలకయోరూర్ధ్వం త్రయోవింశతిమాసతః । ఉపోషణం
తు కర్తవ్యం తత్పూర్వం ఖననం తయోరితి। వచనముదాహృత్య చతుర్వింశతిమా
సే దహనముక్తం స్మృతిముక్తాఫలేపి।

శ్లో॥ త్రయోవింశతిమాసాత్తు మృతయోర్బాలకన్యయోః। ఏకవార్ధ
హానం త్వస్తి పంచమాత్పరమూర్ధ్వతాదితి-స్మృత్యంతరవచనముదాహృత్య త
థైవోక్తం । వస్తుతస్తు తృతీయవర్షస్యైవ దహనం నిత్యం నాత్రివర్ష
స్యేతి - మానవార్తృతీయవర్ష తత్పూర్వం దహనస్య నిషేధాత్ - తస్యైవ
చౌళకాలత్వాచ్చ-చౌలకర్మణో బాలకాలస్య చ దహనే నిమిత్తత్వం-త
వోక్తం త్రవర్షాయాః-న హి చతుర్వింశతిమాసస్య చౌలకాలత్వం స్మృతిషూక్త్వా
ప్యవగతం తస్మాత్తృతీయవర్షప్రభృత్యేవ దహనం నిత్యం త్రిరాత్రం చ తత్రా
శౌచం-తచ్చ సర్వవర్ణసాధారణం। అత్ర స్యాద్ద్వాదశాహానిత్యాదిపూర్ణాశౌ
చం తు నేష్వివర్ణవిశేషముపాదాయ-విధానాభావాత్- తథా చ విజ్ఞానేశ్వ
రః- ఇకం వయోవస్థానిమిత్తమాశౌచం సర్వవర్ణసాధారణం। యథా పిండయ
జ్ఞాత్రతాదేయమితి పిండదానవిధిస్సర్వవర్ణసాధారణః యథా వా సమూహో
దకాశౌచవిధిః అంతర్జాజన్మమరణ ఇతి సన్నిపాతాశౌచవిధిః గర్భస్రావే మాప
తుల్యాయితి స్రావాద్యాశౌచవిధిః ప్రోషితైకాలశేషస్స్యాదితి విదేశస్థాశౌచవి
ధి।-అశేషే ప్రత్యహమేవ త్వితి అతిక్రాంతాశౌచవిధిః గురావాద్యాశౌచవిధిశ్చ స
ర్వవర్ణసాధారణః తథా వయోవస్థానిమిత్తమాశౌచం సర్వవర్ణసాధార
ణం భవితుమర్హతీతి పుష్పశ్చ తైనైవేష్టముక్తం॥

శ్లో॥ అత్రైవ శిష్టైః కృతే చాలే వైశ్యేనవభిదుచ్యతే ఊర్ధ్వం త్రివర్షా
చ్చూద్రే తు ద్వాదశాహావిధియతే తథా।

శ్లో॥యత్ర త్రిరాత్రంవిప్రాణామాశౌచంసంప్రదృశ్యతే। తత్రశూద్రేద్వాద
శాహఃషణ్ణవక్షత్రవైశ్యయోరిత్యాదీని యానిఋష్యశృంగాదివచనానితానిస
ర్వ్వబుధ్వానాద్రియదుః ౹ శైవిర్వ్యాఘ్రపథాశేశ్వరమేధాతిథిప్రభృతిభిః-అయమే
వసాధారణఃపక్షోంగీకృతఇతి- తథాచమేధాతిథిప్రభృతినామపిఋషిత్వాత్త
ద్వచనానాంఋశ్యశృంగాది వచనానాంచతుల్యబలత్వేనవికల్ప ఇతితాత్పర్యం-
అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంస్కారకర్మణః। త్రిరాత్రాత్తుభ
వేచ్ఛుద్ధిఃకన్యాస్వహ్నావిధీయతఇతి- వ్యాఘ్రోపి - తుల్యంవయసిసర్వేషా
మతిక్రాంతేతథైవచ - ఉపనీతేతువిషమంతస్మిన్నేవాతికాలజమితివయసీత్య
వస్థాయాం ఉపలక్షణం - వయోవస్థానిమిత్తమతిక్రాంతాశౌచంచసర్వవర్ణ
సాధారణం - ఉపనీతేశుమృతేవిషమందశాహద్వాదశాహాదికంవిలక్షణమా
శౌచం - తస్మిన్నేవఉపనీతఏవమృతేఅతికాలజమతిక్రాంతాశౌచంచతస్మాదను
పనీతేమృతేపిత్రాదీనాం అతిక్రాంతాశౌచంనాస్తీత్యవగంతవ్యం - చంద్రికా
యామపిసర్వవర్ణసాధారణమాశౌచముక్తం।

శ్లో। ఆశౌచమసపిండేష్వప్రోషితేత్ర్యహాత్రియోనరా। అతీతేష్వప్యతౌరద్వ
దృతుకాలేచయోషితాం - అప్రజాసు తథాస్త్రీషునూతురేబాంధవేషుచ।
ఏవమాద్యావశౌచస్యచతుర్ణామపితుల్యాతేతి అత్రజాతజాతగర్భ స్రావాదినాన
ష్టప్రజాసు - తస్మాదుపనయనాదేఃపూర్వంయద్వయోవస్థానిమిత్తమాశౌచం
తత్సర్వవర్ణసాధారణం - ఉపనయనాదేః పరంపూర్ణాశౌచంతువర్ణభే
దేనవ్యవస్థితం - ఉపనయనాద్య భావేపితత్తత్కాల ప్రాప్తిమాత్రేణపూ
ర్ణాశౌచమేవ॥

శ్లో॥ ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రఃక్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహాత్। అప్రతోద
గ్రహాద్వైశ్యశ్శూద్రోవస్త్రద్వయగ్రహాత్। మ్రియతేయత్రతత్రస్యాదాశౌ
చంత్ర్యహమేవతు। ద్విజన్మనామయంకాలస్త్రయాణాంతుషడబ్దితః। పం
చాబ్దికస్తుశూద్రాణాంస్వజాత్యుక్తమతఃపరమితి। హారీతవచనాత్॥

శ్లో॥ విప్రస్త్వనుపనీతోహిక్షత్రియశ్చాదనుర్గ్రహాత్। అగృహీతప్ర
తోదస్తువైశ్యశ్శూద్రోద్వివస్త్రభృత్। మ్రియతేయత్రతత్రస్యాదాశౌచంత్ర్య
హమేవతు। ద్విజన్మనామయంకాలస్త్రయాణాంతుషడబ్దికః। పంచాబ్దికస్తు
శూద్రాణాంస్వజాత్యుక్తమతఃపరమితి। బ్రహ్మపురాణవచనాచ్చ। షడబ్ది
కఃసంపూర్ణజన్మషడబ్దఃసంపూర్ణగర్భసప్తమః ప్రాప్తగర్భాష్టమఇతి
యావత్। పంచాబ్ధికశబ్దోప్యేవమేవవ్యాఖ్యేయః। స్వజాత్యుక్తంశుద్ధేర్ద్విప్రో

తత్రాహేనేత్యాదివచనైః బ్రాహ్మణాదీనాముక్తం దశ[illegible]రాత్రాదికమిత్యర్థః - తథాచ ఉపనీతానాం బ్రాహ్మణానాం [illegible] క్షత్రియాణాం ప్రత్యేకగ్రహణం కృతవతాం వైశ్యానాం [illegible] తాం శూద్రాణాం మృతౌ పూర్ణాశౌచం - [illegible] గర్భాష్టమవర్షాణాం త్రయాణాం వర్ణానాం పూర్ణాశౌచం - శూద్రాణాం [illegible] గ్రహణాభావేపి ప్రాప్తగర్భసప్త[illegible]నాం మృతౌ పూర్ణాశౌచం బ్రాహ్మణానాం గర్భాష్టమ ఉపనయనకాలః । [illegible] వైశ్యయోర్ధనుః ప్రత్యేకగ్రహణకాలః - [illegible] వర్ణాదివిషయదేశాం [illegible] వసంభవాత్ [illegible] - శూద్రాణాం [illegible] యగ్రహణకాలః - తత్ [illegible] స్త్రీణాం [illegible] త్ - [illegible] త్పర్యం - [illegible] శబ్దేన [illegible]

శ్లో॥ [illegible] ధిగచ్ఛేన్నాసా [illegible] రణాపి శంఖవచనం [illegible] దేశశబ్దేన [illegible]

శ్లో॥ [illegible] నాకించిద్వచనము [illegible] - [illegible] ప్రాప్తగర్భాష్ట[illegible] మపూర్ణా[illegible] శౌచం [illegible] విరుద్ధవచనాభావాత్ - [illegible] లోపలక్షణార్థః [illegible] - ద్విజ త్రియవైశ్యయోర్ధనుః [illegible] - శూద్రాణాం [illegible] న్నామయంకాల ఇత్యాది వచనాచ్చ - [illegible] ర్భాష్టమాత్ [illegible] పూర్ణా[illegible] శౌచమితి [illegible] నాచ్చ - తస్మాద్గర్భాష్ట ఏవ [illegible] పూర్ణాశౌచమితి [illegible] యస్యతు గర్భః పంచమ ఏవ ఉపనయనసంస్కృతం [illegible] పూర్ణాశౌచమేవ - అయాంజీబలధనాద్యైః [illegible] త్రత్ [illegible] పరమిత్యాదివచనైరుపనయనస్యాపి [illegible] త్వాద్గమాత్ - [illegible] యవైశ్యయోర్గర్భాష్టమాత్ప్రాగేకాదశః ప్రత్యేకగ్రహణం [illegible]

శౌచం - తుల్యత్వాదనుగ్రహాత్ - అప్రత్తోదగ్రహాద్ద్వ్యాశ్య ఇత్యాదివ
చనైర్ధర్మనుః ప్రత్తోదగ్రహాణాస్యాపిత్రిన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - సచపంచమా
దేరవ్యాపనయనకాలత్వేనతత్ప్రాప్తావపిపూర్వేణ శౌచంస్యాదితివాచ్యం-స
హిత్వ్యచ్చాధీనంకాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వం - కింతువచనాధీనం- వచనానిచద్వి
జన్మనామయుంకాల ఇత్యాదీనిగర్భాష్టమస్యైవ పూర్వేణ శౌచనిమిత్తత్వం
ప్రతిపాదయంతి । అతోగర్భాష్టమప్రభృత్యేనపూర్వేణ శౌచమితిప్రసిద్ధం
తథాచౌలాభావేపిస్మృతియు షట్ప్రభృతిత్రిరాత్రాశౌచం - జన్మనోధితృతీ
యేవర్షేచౌలమిత్యాది వచనైర్జన్మతృతీయ వర్షస్యచౌలకాలత్వా
వగమాత్సచ॥

శ్లో॥ ప్రథమేబ్దే తృతీయే వాకర్తవ్యం శ్రుతిచోదనాదిత్యాదివచనైః ప్ర
థమవర్షస్యాపిచౌలకాలత్వంతుల్యమితినాచ్యం॥

శ్లో॥ తథాచాకృతచూడస్య త్రిపాద దోదనాయనం । ఆశౌచంతుత్రి
రాత్రంస్యాదిత్యాదివచనైః స్మృతి ఉపన్నస్యైవ త్రిరాత్రాశౌచనిమిత్తత్వ
ప్రతిపాదనాత్ - యస్యతు ప్రథమసంవత్సరేపచౌలంకృతంతస్యచౌలప్రభృతి
త్రిరాత్రమేవనిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్-అచౌలాన్నైకీస్మృతౌ । త్రిరాత్ర
మాత్రతాదోషాత్ - నిర్వృత్తచౌలానాంతుత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే ఇత్యా
దివచనైశ్చౌలకర్మణోపిత్రిరాత్రాశౌచనిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ - తథాతి
జాతదంతో మాసేన్యాన్యాస్యత్తిషట్కర్మణైశ్చైకశోత్యాది వచనైర్జాతదంతత్వా
వస్థాయాషష్ఠస్యాసాధ్యంతర కాల ప్రవేశ్యత్వశౌచనిమిత్తత్వావగమాద్దంతజన
నాత్పూర్వంషణ్మాసాభ్యంతరేచసద్యశ్శౌచం - తత్రతథాచదంతజననాభావేపి
షణ్మాసాదూర్ధ్వంనసద్యశ్శౌచం- కింతుఏకరాత్రం - తథాచాంచమేమాసి
దంతజననేపిసద్యశ్శౌచం- తథాప్రాజ్ఞానామకరణాస్యాప్యేకాహాదంతజన్మ
నః - నామ్నావాకృతేసదిత్యాదివచనైర్నామకరణస్యాదహానైకరాత్రాశౌచ
మానస్యనిమిత్తత్వావగమాత్ । ఊర్ధ్వంద్వాదశాహాదేకరాత్రమిత్యాదివచనైః శే
కాదశాహాదూర్ధ్వం నామకరణకాలస్యాపితన్నిమిత్తత్వావగమాన్నామకర
ణోత్కృష్టేః ఏకాదశాహాప్రభృతి ఏకస్మిన్నదహేనైకరాత్రాశౌచేథవతిని-
ర్వదశరాత్రేవ్యతిక్రాంతేసంవత్సరేవేత్యాదివచనైర్నామ కరణకా
లానాంబహూనాముపలంభాత్కథమేతదితివాచ్యం - ఊర్ధ్వంద్వాదశాహాదే
కరాత్రమిత్యాదివచనైర్కాదశాహస్యైవతన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - నా
మకరణదంతజననచౌలోపనయనకాలానాంబహూనామ్యపినసర్వేషామాశౌచ
నిమిత్తత్వం - కింతుయస్యవచనేషునిమిత్తత్వమవగమ్యతే. తస్యైవేతినియ

యః-ఏతేన యదికాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వం-తదా- శతాయుఃపురుష ఇతి శ్రుతేః। సంవత్సరశతానంతరకాలస్య మరణకాలత్వావగమాత్ । తదూర్ధ్వం ప్రబలాదృష్టవశాజ్జీవతోపి దహనాదిప్రేతకృత్యం ప్రసజ్యేత - తథాదురదృష్టవశాదల్పాయుషః ప్రాగేవమృతస్య ప్రేతకృత్యం న స్యాదితి కస్యచిత్పరిలపితమపాస్తం మరణకాలప్రాప్తిమాత్రస్య వచనేషు ప్రేతకృత్యనిమిత్తత్వానుపలంభాత్ । మరణమేవహ్యేకం తత్ర నిమిత్తమవగమ్యతే - తచ్చ సంవత్సరశతేవాతదూర్ధ్వమర్వాగ్వా ప్రవృత్తం ప్రేతకృత్యమాపాదయతి - న తత్కాలప్రాప్తిమాత్రం - న చైతద్దృష్టాంతేన చౌలాదికాలానాంతథాత్వం వక్తుం శక్యం- తథా సతి - తథా చాకృతచూడస్య త్రివర్షా దౌర్వవాయనం త్రిరాత్రాత్తు భవేచ్ఛుద్ధిరిత్యాదివచనజాతం దత్తజలాంజలిస్స్యాదిత్యలం ప్రపంచేన ఇదం చానుపనీతే మరణాశౌచం సంస్కారపరత్వేవ।

శ్లో॥ ఖనిత్వా తు శనైర్భూమిం సద్యశ్శౌచం విధీయతే। జాతదంతం మృతం త్యక్త్వా చరేదేకాహమేవహి । దాహయిత్వాతథాప్యేనమాశౌచం త్ర్యహమాచరే దిత్యాదిముక్త్వాపరిత్యయబలేన దాశౌచస్య సంస్కారపశ్చాద్భావిత్వావగమా - అన్యే తు తృతీయవర్షాత్ప్రాగేవసంస్కారప్రభృత్యాశౌచం తత్రైవక్త్వాపరిత్యయదర్శనాదితిమన్యంతే - యథాచార స్తథాచరణీయం - నామకరణాత్పూర్వం దహనపక్షే మాతాపితృభ్యాముదకదానం పిండదానం చ కర్తవ్యమ్॥

శ్లో॥ అగ్నినా సంస్కృతస్యోక్తా పిండదానోదకక్రియేతి స్మరణాత్ । తచ్చ చౌలాదర్వాగ్వర్ష రహితం అకృతచౌళస్య దర్భవర్జితమిత్యఖండాదర్శే భిధానాత్ । యత్తు దంతజననాదిమాతాపితృభ్యామితి గౌతమవచనం తద్దంతజననాత్పూర్వం పాక్షికదహనోదకదాననివృత్త్యభిప్రాయం - నామ్ని వాపికృతే సతీతి మనునా నామకరణాత్పరమేవ తయోరభ్యనుజ్ఞాత్ తృతీయవర్షప్రభృతీతు జ్ఞాతిభిరప్యుదకదానం కార్యం ఉదకదానం సపిండైః కృతజటస్యేతి గౌతమస్మరణాత్ సంస్కారే పిండదానం కార్యం । పంచమవర్షప్రభృత్యస్థిసంచయనం చ ఏకోద్దిష్టం చ కార్యం॥

శ్లో॥ మృతం దగ్ధ్వా త్రిరాత్రేణ త్రివర్షాదుదకం బలిం । పంచమాద్యస్థిచయనం శ్రాద్ధం కుర్యాచ్చతుర్దినే ఇతి కాత్యాయనవచనాత్ । తృతీయవర్షాదారభ్య పిండోదకదానం దర్భేషు కార్యం॥

శ్లో॥ అష్టమాత్పరమేవాస్య దృషత్స్థాపనపూర్వకం । ఉదకం పిండదానం చ కుర్యాత్ప్రేతస్య శాంతయే ॥ దర్భస్తంభే తతః పూర్వం సర్వకర్మసమా

చరేదితిస్మరణాత్। యత్తు॥

శ్లో॥ ఉదకంపిండదానంచ త్ర్యహంస్యాత్త్రివత్సరాత్। దశాహపిండదానంస్యాదష్టమాబ్దాత్పరంస్మృతం। ప్రేతపిండంబహిర్దర్భమంత్రవివర్జితమితివచనం తద్వికల్పాభిప్రాయం దినత్రయే నోదక పిండాః పంచసప్తతిరుదకాంజలయశ్చదేయాః॥ శ్లో॥ అష్టమాద్వత్సరాదర్వాక్ మృతయోర్బాలకన్యయోః॥ పిండోదకంత్రిరాత్రేణ హ్యేకరాత్రేణసంకటే। త్రీన్ పిండాన్ ప్రథమేదద్యాద్ద్వితీయేచతురస్తథా। త్రీంస్తుదద్యాత్తృతీయేహ్ని బాలానాంపిండకల్పనా॥ శిశోస్త్రివత్సరాదూర్ధ్వముదకం పంచసప్తతీతిస్మరణాత్। అష్టమాద్గర్భాష్టమాదిత్యర్థః- యత్తు॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రంపిండదశకంత్రింశద్దద్యాత్తిలోదకమితివచనం-తత్పాత్రభేదేనవ్యవస్థాపనీయం- పంచమవర్షాదారభ్యఉపనయనపర్యంతంతూష్ణీమేవసంచయనాంగజాతంకార్యం - హోమోనకర్తవ్యః-ప్రధానంతుసంచయనమాత్రంసమంత్రకమేవకార్యం - తృతీయేహ్ని నవకుంభమాదాయదహనంవ్రజేత్॥ శ్లో॥ జలేనపయసాచైవసంప్రోక్ష్యాస్థీనిమంత్రతస్సంతానికుంభేప్రక్షిప్యాథపయసాపూరయేద్ఘటం। శంనంతఇతిమంత్రేణఘటంకుర్యాత్సురక్షితమిత్యాపస్తంబస్మరణాత్। ఇదంతఇత్యేకఋచాతానికుంభేసమావ్యేత్యన్వయః॥ శ్లో॥ తుషాగ్నినాదహేత్పోతం అస్థ్నాత్సంధిమంత్రతః। కుర్యాత్సంచయనంత్వస్థ్నామేకర్చావ్రతబంధనాదితి- స్మృత్యంతరవచనాచ్చ- పంచమవర్షాత్పూర్వంతుప్రధానమపితూష్ణీమేవకార్యం॥ శ్లో॥ పంచమాద్వత్సరాదర్వాక్ మృతయోర్బాలకన్యయోః। అస్థిసంచయనంతూష్ణీంకుర్యాదిత్యాహగౌతమఇతి-గౌతమస్మరణాత్- త్రితీయవర్షప్రభృత్యకృతబాలకస్యమరణేఅమంత్రకంచౌలంవిధాయదహనంకుర్యాత్॥ శ్లో॥ బాలాన్మృతాన్ ద్విత్రివర్షాద్యతీతాన్ యజ్ఞోపవీతస్య విధేఃపురస్తాత్ అమంత్రకంచౌలవిధింవిధాయమంత్రేణసంస్కారవిధింవిదధ్యాదితిబోధాయనస్మరణాత్- బాలాభావేసమంత్రకసంస్కారయోగ్యతానాస్తీతితాత్పర్యం - చతుర్దినే సపిండోద్దిష్టంకృత్వాపంచమదివసేనారాయణ బలింకుర్యాత్॥ శ్లో॥ తథాబాలస్యకన్యాయాష్షండస్యపతితస్యచ నారాయణ బలిఃకార్యోహ్యేషాంమోక్షకాంక్షిణామితి-వ్యాసవచనాత్॥

శ్లో॥ మృతందద్యాత్త్రిరాత్రేణత్రివర్షాద్యుదకంబలిమితి-గౌతమవచనాచ్చ- యత్తుత్రివర్షాదుదకంపిండంచతుర్థాద్యుదకంబలిమితిబోధాయనవచనం తత్తదీయసూత్రవిషయం - గర్భాష్టమాదారభ్యఉపనీతస్యానుపనీతస్యవానవశ్రాద్ధానిషోడశశ్రాద్ధానిచకుర్యాత్॥ శ్లో॥ అష్టమాద్వత్సరాదూర్ధ్వంనవశ్రా

ద్ధానికారయేత్ - అబ్దాదేవాష్టమాదూర్ధ్వం ఏకోద్దిష్టానిషోడశ - త్రివర్షా దుదకంపిండం శ్రాద్ధాంతం పంచమాత్పరం - అష్టమాత్సకలం గ్రాహ్యం సపిండీకరణం వినా - సప్తమాద్ద్వాదశాదూర్ధ్వం గృహస్థబ్రహ్మచారిణోః సపిండీకరణం కుర్యాన్న ప్రాగిత్యయమాదిత ఇత్యాదివచనేభ్యః అష్టమవర్షా ష్టమాసక్రమాదిత్యర్థః - సపిండీకరణాభావేనారాయణబలిః నిషిద్ధసాపిండానాంతద్విధానాత్ అత్రదర్భాష్టమ ప్రభృత్యనుపనీతస్య మరణేనవశ్రాద్ధానిషోడశశ్రాద్ధానిచ అమంత్రకమామంత్రవర్జంకుర్యాదితివిశేషః ద్రష్టవ్యః - ద్రావిడానాంతు గర్భాష్టమాదర్వాగ్బాలమరణేమాతాపితృభ్రాతృణాం దశాహాశౌచిత్వేన సంస్కర్తా ప్రథమత ఏవ దినత్రయే పిండోదకం సమాప్యైకాదశ ఏకోద్దిష్టంకృత్వా ద్వాదశే నారాయణబలిం కుర్యాత్ ॥ శ్లో ॥ త్రివర్షాదర్వాగుదకంపిండం సర్వేషాం తర్పణం భవేత్ - త్రిరాత్రంపిండదశకం త్రింశద్దద్యాత్తిలోదకం । ఆదితస్త్రీదినేకుర్యాద్బాలానాంతుక్రియాసీత్యాదివచనాత్ యత్తు॥

శ్లో॥ కన్యాబాలకుమారేభ్యస్త్ర్యహం పిండోదకక్రియాః - కుర్యాద్దశాహమాశౌచం పతతే నాత్రసంశయః । కన్యాబాలకుమారాణామష్టమాదిదినేత్రయే పిండోదకే చనిర్వర్త్య ద్వాదశే బలిమాచరేదితి - వచనంతద్వికల్పాభిప్రాయం - జ్ఞాతిః కర్తా చేదాంధ్రాదివదేవ కుర్యాత్ - తస్య త్రిరాత్రాశౌచిత్వాత్ - తత్కేచిత్తస్యదశాహాశౌచ ముక్తంతత్స్మృతిముక్తాఫలేదూషితం - యథాచారస్తథాచరణీయం - అసపిండస్యసంస్కర్తృత్వేతు పిండోదకదానాభావేసద్యశ్శుద్ధిః - ఉపనీతవహనేస్యపిండస్యగ్రామదృహిర్గ్యేనః నియమాభ్యదేనసద్యశ్శౌచ త్రిరాత్రాద్యాశౌచవిధానాత్ ఆశౌచమాత్రవివేచనపరేస్మిన్గ్రంథే బాలానాంసంస్కారాదనిరూపణం స్మృతినిబంధేషువిశదత్వేన ప్రసిద్ధత్వాదిత్యవగంతవ్యం- కన్యామరణేపివిశేషమాహ॥

—(*)కన్యామరణాశౌచనిర్ణయః(*)—

మూ॥ అనూఢాయామృతాయాం పితృభ్రాతృణాం చదినత్రయం। జననాదంతకననాదిర్ధర్మవిదోవిదుః॥ జ్ఞాతీనాంస్నానమాచౌలాదావాగ్దానాద్దినంభవేత్ । వాగ్దానేతు త్రిరాత్రం స్యాత్ పితృభర్తృకులద్వయోః అనూఢా చేద్రజః పశ్యేద్దశాహంతస్య తౌ భవేత్॥

నా॥ అనూఢాయాః స్త్రియాః దంతజననాత్పూర్వం మరణమాతాపితృభ్రాతృణామేకరాత్రం- త్రిరాత్రమపికేచిత్- దంతజననాదూర్ధ్వం వివాహపర్యంతం త్రిరాత్రం - జ్ఞాతీనాంచౌలాంత్యతీ ... త్రివర్షాద్యాపూర్వం సద్యశ్శౌ

చం - చౌలాదూర్ధ్వం తృతీయవర్షాత్ప్రభృతి వాగ్దానపర్యంతమేకం త్రిరాత్రం - వా
గ్దానానంతరం వివాహపర్యంతం పితృభర్తృకులయోర్ద్వయోరపి త్రిరాత్రం -
దశదినత్తు వివాహోత్తర రజస్వలా జాతా - తదా తన్మృతౌ సర్వేషాం దశరా
త్రమిత్యర్థః ఉదకదానంతు కన్యావిషయే వైకల్పికం - ఏకే ప్రత్తానామితి గౌతమే
న వికల్పస్మరణాత్ - అత్ర యమః॥ శ్లో। పిత్రోరుపరమే స్త్రీణామూఢానాం తు కథం
భవేత్ - త్రిరాత్రేణ విశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహ భగవాన్ యమ ఇతి - ఊఢా
నాం స్త్రీణాముపరమే మాతా పిత్రోస్త్రిరాత్రేణ విశుద్ధిరిత్యర్థః -
కాష్ఠాజినిరపి॥

శ్లో॥ ప్రత్తాప్రత్తాసు యోషిత్సు సంస్కృతాసంస్కృతాసు చ। మాతా
పిత్రోస్త్రిరాత్రం స్యాదితరేషాం యథావిధి - సంస్కృతాయాః పితృగృహే
మరణే త్రిరాత్రం వేదితవ్యం - ప్రత్తా ప్రదత్తా వాగ్దత్తేత్యర్థః - అప్రత్తా
వాగ్దానరహితా అసంస్కృతా అవివాహితా ఇదం త్రిరాత్రం దంతజ
ననాదూర్ధ్వం వేదితవ్యం - తత్పూర్వం తు అజాతదంతాసు పిత్రోరేకరాత్రమి
తి శంఖకాష్ఠాజినిభ్యాం విశేష స్మరణాదేకరాత్రమితి మాధవీయేభిహితం -
తత్కమలాకరేణాప్యనుమోదితం - గ్రంథాంతరేచ క్వాపిన దూషితం - విద్యా
రణ్యోక్తిశ్చ తత్ప్రామాణ్యాయ గ్రంథాంతర సంవాదమపేక్షతే - జ్ఞాతివిమ
యోఆపస్తంబః। సూ। ఆచూడాయాః కన్యాయాః సద్యశ్శౌచమితి పాద్మే॥

శ్లో। ఆజన్మనస్తు బాలానాం కన్యా యత్ర విశుద్ధ్యతే। సద్యశ్శౌచం భవే
త్తత్ర సర్వవర్ణేషు నిత్యశః తతో వాగ్దానపర్యంతం యావదేకాహమేవహి - త
త స్తత్ర ప్రవృత్తాయాం త్రిరాత్రమితి నిశ్చయః - వాగ్దానేతు కృతే యత్ర తత్ర
ప్యుభయత స్త్ర్యహం - పితుర్వరస్య చ తతో దత్తానాం భర్తురేవహి - స్వజా
త్యుక్తమశౌచం స్యాన్మృతకే జననేపి చేతి - తత్ర ప్రవృత్తాయాం వాగ్దానాప
స్థాయామేవ ప్రవృత్తాయామిత్యర్థః - వర్షద్వయాత్పూర్వం వివాహితాయాః
కన్యాయాః స్మృత్యంతరే విశేషో దర్శితః॥ శ్లో ॥ ఊనద్వివర్షకన్యాయాః పా
ణిగ్రహణకర్మణి - ఖనిత్వా నిక్షిపేద్భూమౌ పశ్చాద్దాహో విధీయత ఇతి - వివా
హాత్పూర్వం రజోదర్శనే శంఖః॥

శ్లో॥ పితృవేశ్మని యా నారీ రజః పశ్యత్యసంస్కృతా। తస్యాం మృతా
యాం నాశౌచం కదాచిదపి శామ్యతీతి। దశాహాత్పూర్వం న శామ్యతీత్యర్థః॥
సంగ్రహస్తు। అనుపనీతస్య త్రయస్సంస్కారాః - ఖననం త్యాగో దహనం
చ తత్ర జన్మదశాహసంఖ్యాంతరే బాలమరణే ఖననమేవ సంస్కారః। దశాహాత్
ర షాణ్మాసపర్యంతం ఖననం దహనం వా - సప్తమాసాదారభ్య వర్షద్వయ పూ

తిపర్యంతం ఖననం త్యాగో దహనం వా - తృతీయవర్షప్రభృతి దహనమేవ సంస్కారః। పంచమమాసాదంతజననేపి త్రయోపి సంస్కారా వికల్పేన భవన్తి। సప్తమమాసాదిషు దంతజననాభావేపి త్రయోపి సంస్కారా వికల్పేన భవన్తి। ప్రథమవర్ష ఏవ చౌలం కృతం చేచ్చౌలప్రభృతి దహనమేవ సంస్కారః। వర్షద్వయాదూర్ధ్వం చౌలాభావేపి దహనమేవ సంస్కారః। తథా కన్యామరణేప్యత్రయాణాం త్వవిశేషః। వర్షద్వయాదర్వాగుద్వాహితాయాః కన్యాయాః మరణే ఖననం కృత్వా నామమాత్రం భూతిర్భృష్టా పయిత్వా పశ్చాద్దహనం కుర్యాత్। కైముత్తికన్యాయేన వర్షద్వయాదర్వాక్ కృతచౌలాయాః కృతచౌలస్య చ ఖననం కృత్వా పశ్చాదుద్ధృత్య దహనం కార్యం। కృతచౌలస్య వర్షద్వయాదర్వాగ్దహనం దేశాచారానుసారేణ కర్తవ్యం। దహనపక్షే తృతీయవర్షపర్యంతం మాతాపితృభ్యాం దర్భరహితాయాం భూమావుదకదానం కర్తవ్యం దర్భరహితాయాం భూమౌ సంస్కృతాగ్నౌ పిండదానం చ కార్యం అమంత్రకం సంచయనం - తృతీయవర్ష ప్రభృతి జ్ఞాతిభిరుదకదానం కర్తవ్యం-దర్భాణాం వికల్పః - సంస్కృతాగ్నౌ పిండదానం కార్యం అమంత్రక సంచయనం పంచమవర్ష ప్రభృతి సప్తమవర్ష పర్యంతం సంచయనం ప్రధానమంత్రం సమంత్రకం-అస్థిప్రక్షేపాదికం తూష్ణీమేవ- హోమస్తూష్ణీమపి నకర్తవ్యం। చతుర్థదిన ఏకోద్దిష్టం కర్తవ్యం। పంచమే నారాయణబలిః- సప్తమవర్షస్య గర్భాష్టమత్వే తత్ప్రభృతి ఉపనీతస్యానుపనీతస్యాపి నవ శ్రాద్ధాని షోడశశ్రాద్ధాని చ కర్తవ్యాని అనుపనీతస్య అమశ్రాద్ధాని అమంత్రకాణీతి కేచిత్। ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వం సపిండీకరణం ఆబ్దికం చ। గృహస్థానాం తు అష్టమాదూర్ధ్వం సపిండీకరణమాబ్దికం చ కుర్యాత్। స్త్రీణాం తు వివాహాత్పూర్వం పిండోదకాదికం వైకల్పికం - తదూర్ధ్వం తు భర్త్రా సర్వం కర్తవ్యం-వర్షద్వయాదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాత్పూర్వం త్ర్యహాశౌచిత్వేపి దశ పిండాః పంచసప్తతిలోదకాని చ దినత్రయమధ్యే సమాపనీయాని। ప్రథమదినే త్రయః పిండాః ఏకవింశతితిలోదకాని- ద్వితీయే చ చత్వారః పిండాః త్రయస్త్రింశత్తిలోదకాని తృతీయే త్రయః పిండాః ఏకవింశతితిలోదకాని- ఆశౌచాంతే ఏకోద్దిష్టం - దినాంతరే నారాయణబలిః-పంచమాదర్వాగేకోద్దిష్టాదికం నాస్తి- బ్రహ్మచారిణం భోజయేత్। ద్రావిడానాం తు అనుపనీతమరణే మాతాపితృభ్యాం త్రయాణాం దశాహాశౌచిత్వేపి ప్రథమతృతీయదినే వా అష్టమాదిదినత్రయే వా పిండోదకదానాదికం ఆశౌచం తు జనన దశాహాదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాగ్బాలమరణే ద్రావిడాః

తిరిక్తానాం మాతాపితృభ్రాతౄణాం ఖననత్యాగదహనేషు త్రిష్వపి సంపూ-
ర్ణేషు త్రిరాత్రం- జాతీనాం తు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం షణ్మాసపర్యంతం ఖననపక్షే
స్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వం వర్షద్వయపూర్తిపర్యంతమేకరాత్రం - తదూ
ర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాక్ త్రిరాత్రం - పంచమే మాసి దంతజననే తత్ప్రభృ
త్యేకరాత్రం దంతజననాభావేపి సప్తమాదిష్వేకరాత్రం - ప్రథమవర్ష ఏవ కృ
తం చౌలం చేచ్చౌలప్రభృతి త్రిరాత్రం- తృతీయవర్షప్రభృతి చౌలాభావేపి త్రి
రాత్రం - పంచమవర్ష ఏవోపనయనం కృతం చేత్తత్ప్రభృతి సర్వేషాం దశరా
త్రం-ఉపనయనాభావేపి గర్భాష్టమాదారభ్య దశరాత్రం - జన్మదశాహాదూ
ర్ధ్వం దహనపక్షే తు దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసమధ్యే నా జాతీనామేకరాత్రం-
తదూర్ధ్వం త్రిరాత్రమేవ- త్యాగపక్షే త్వేకరాత్రం - కన్యామరణే తు జన్మదశా
హాదూర్ధ్వం దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసమధ్యే వా ఖననపక్షే మాతాపితృభ్రా
తౄణామేకరాత్రం- త్రిరాత్రమితి కేచిత్ - తదూర్ధ్వం వివాహపర్యంతం త్రి
రాత్రం- పంచమే మాసి దంతజననే తత్ప్రభృతి త్రిరాత్రం దంతజననాభావేపి స
ప్తమాదిషు త్రిరాత్రం - దహనపక్షే తు దంతజననాత్పూర్వమపి త్రిరాత్రమేవ-
త్యాగపక్షేపి త్రిరాత్రమేవ-జ్ఞాతీనాం తు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం వర్షద్వయ
పూర్తిపర్యంతం ఖననపక్షే స్నానమాత్రం-తదూర్ధ్వం వాగ్దానపర్యంతమేకరా
త్రం తదూర్ధ్వం వివాహపర్యంతం పితృభర్తృకులద్వయోరపి త్రిరాత్రం- దహ
నత్యాగపక్షయోః పూర్వవత్ -సమానోదకానామనుపనీతమరణే స్నానమాత్రం-
అతిక్రాంతాశౌచం తు పిత్రాదీనామస్తి-స్నానమాత్రం-కర్తవ్యం- క్షత్రియవై
శ్యశూద్రాణాం తు క్రమేణ ధనుర్గ్రహణ ప్రతోదగ్రహణ వస్త్రద్వయగ్రహణే
భ్యః పూర్వం మరణే బ్రాహ్మణ దేవాశౌచం-ధనుర్గ్రహణాద్యనంతరం తు క్రమే
ణ ద్వాదశాహాదికం పూర్ణమాశౌచం- ధనుర్గ్రహణాద్యభావేపి క్షత్రియవైశ్య
యోః గర్భాష్టమాదారభ్య పూర్ణం - శూద్రస్య గర్భసప్తమాదారభ్య పూ
ర్ణం-క్వచిద్దేశే అష్టమాదూర్ధ్వం-క్వచిద్ద్వాదశాదూర్ధ్వం-క్వచిత్ షో
డశాదూర్ధ్వం- క్షత్రియవైశ్యయోస్తు బ్రాహ్మణవదేవేతి • ద్రావిడానాం తు
జన్మదశాహాదూర్ధ్వం బాలమరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాం. దశరాత్రమా
శౌచం- భిన్నోదరాణాం భ్రాతౄణాం దంతజననాదూర్ధ్వమేవ దశరాత్రమితి
కేచిత్ -అన్యత్సర్వం సమానం ॥ ఇతి శ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మ
ణ్యసుధీవరవిరచితాయాం- అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యా
యామనుపనీతాశౌచనిర్ణయః.

ఉపనీతమృతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ ఉపనీతమృతౌపూర్ణానాం సర్వేషాం మృతికంభవేత్।
ఏకోదకానాం త్రిదినం సగోత్రాణాంతు మజ్జనం॥

వ్యా॥ ఉపనీతబ్రహ్మచారి వివాహిత స్త్రీణామప్యుపలక్షకః॥

శ్లో॥ స్త్రీణాముపనయస్థానే వివాహాః పరికీర్తిత ఇతి స్మరణాత్ - మజ్జనం స్నానం అత్రిమనః॥

శ్లో॥ దంశాహం శావమాశౌచం సపిండేషు విధీయత ఇతి - శార్త్యేపి॥

శ్లో॥ దశాహం శావమాశౌచం సపిండేషు విపశ్చిత ఇతి - బృహస్పతిరపి॥

శ్లో॥ దశాహేన సపిండాస్తు శుద్ధ్యంతి ప్రేతసూతకే - త్రిరాత్రేణ సకుల్యాస్తు స్నాత్వా శుధ్యంతి గోత్రజా ఇతి - సకుల్యాస్సమానోదకాః - గోత్రజా - స్సగోత్రాః - యత్తు॥

శ్లో॥ సమానోదకానాం త్రిరాత్రం స్యాద్గోత్రజానామహః స్మృతమితి - తజ్జన్మనామస్మృతిమత్సగోత్రవిషయం - సమానోదకానాముపనీతమరణ ఏవ త్రిరాత్రం - అనుపనీతమరణేతు స్నానమాత్రం॥

శ్లో॥ బాలే దేశాంతరస్థే చ పృథక్పిండే చ సంస్థితే - సవాసా జలమాప్లుత్య సద్య ఏవ విశుధ్యతీతి - మనుస్మరణాత్। సూ। బాలదేశాంతరితప్రవ్రజితాపిండానాం సద్యశ్శౌచం మితి గౌతమస్మరణాచ్చ అసపిండ స్సమానోదకః - ఇదమనుపనీతవిషయమితి స్మృతిసారసర్వస్వకారాదయః - మితాక్షరాయామపి - త్ర్యహాత్తూదకదాయిన ఇతి మనువచనేన సమానోదకానాం త్రిరాత్రముక్త్వా ఇదముపనీతవిషయం తతోర్వాక్స్నానమేవేత్యుక్తం [illegible] సపిండయోనిసంబంధ ఇతి గౌతమవచనవ్యాఖ్యానావసరే తత్రైవ సమానోదకానాం పక్షిణ్యాశౌచముక్తం - తదుపనీతపరోక్షమరణవిషయమితి స్మృతిసార సర్వస్వకారః - అసపిండాశౌచమాహ॥

మూ॥ బహుప్రకారమాశౌచమసపిండస్పృడాభవేత్॥

వ్యా॥ అసపిండా మాతులాదయః - అత్ర బృహస్పతిః॥ శ్లో॥ త్ర్యహం మాతామహాచార్యశ్రోత్రియేష్వశుచిర్భవేదితి - ఆచార్యమాహ। శ్లో। ఉపనీయతు యశ్శిష్యం వేదమధ్యాపయేద్ద్విజః - సకల్పం సరహస్యం చ తమాచార్యం ప్రచక్షత ఇత్యుక్తలక్షణః॥ శ్రోత్రియ ఏకశాఖాధ్యాయీ। సూ॥ ఏకాం శాఖామధీత్య శ్రోత్రియో భవతీతి బోధాయనస్మరణాత్ - సచోపసంపన్నో వివక్షితః శ్రోత్రియే చోపసంపన్న ఇతి గౌతమవచనేన తాదృశ శ్రోత్రియమరణ ఏవ త్రిరాత్రాశౌచవిధానాత్ - ఉపసంపన్నో నామ మైత్ర్యాద్గృహావాసేనవా ద్రవ్యప్రదానేన వి [illegible] తద్విధానం పరేద్యుదహన్నా ద్రాత్రి

యాణే వేదితవ్యం- స్వశయ్యాంసంస్థితే దశరాత్రం - తద్గోత్రత్రపత్న్యాః త్ర్యహమిత్యనుషజ్యతే గౌతమః॥ సూ॥ ఆచార్యతత్పుత్త్రస్త్రీయాజ్యశిష్యేషు చైకమితి-అంగిరా అపి॥ సూ॥ మాతామహే మాతులే మాతామహీమాతులానీనాం త్రిరాత్రేణ శ్వశురస్య చేతి-ప్రచేతా అపి॥

శ్లో॥ మాతృష్వసామాతులయోః శ్వశ్రూశ్వశురయోర్గురోః మృతే చ ఋత్విజయాజ్యే చ త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- ఋత్విగ్యాజ్యావుక్తక్రమాగతౌ వివక్షితౌ- అతథాభూతయోః పక్షిణ్యాదేర్వ్యవస్థానాత్ శ్వశురయోః త్రిరాత్రం జీవద్భార్యావిషయం॥ శ్లో॥ అశౌచంతు త్రిరాత్రం స్యాచ్ఛ్వశ్రూశ్వశురయోర్మృతే జీవంత్యామేవ భార్యాయాం మృతాయాం దివసాచ్ఛుచిః తత్సంతత్యాం స్థితాయాంతు త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- వ్యాసవచనాత్- రాజపురోహితయోః పరస్పరం త్రిరాత్రం తథా చ గాలవః॥

శ్లో॥ పురోహితే మృతే రాజ్ఞః త్రిదినాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే పురోహితో మృతే రాజ్ఞి దినాదేకశుధ్యతీతి- రాజగ్రహణం వైశ్యస్యాప్యుపలక్షణం స్మృద్ధమనుగపి శ్లో॥ పిత్రోరుపరమే స్త్రీణామూఢానాం తు కథం భవేత్ - త్రిరాత్రేణ విశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహ భగవాన్ యమః ఇతి - పిత్రోర్మరణే వివాహితానాం స్త్రీణాం త్రమిత్యర్థః- దౌహిత్రభాగినేయవిషయేపి స ఏవాహ॥

శ్లో॥ సంస్థితే పక్షిణీకాలం దౌహిత్రే భగినీసుతే- సంస్కృతేతు త్రిరాత్రం స్యాదితి ధర్మో వ్యవస్థిత ఇతి - సంస్కృత ఉపనీతః యద్యప్యనుపనీతానామసపిండానాం సద్యశ్శౌచం వక్ష్యతే- తథాపి విశేషవిధానా దౌహిత్రభాగినేయయోరనుపనీతయోరపి పక్షిణ్యాశౌచం- బోధాయనోపి - శిష్యసతీర్థ్యసబ్రహ్మచారిషు త్రిరాత్రమహోరాత్రమేకరాత్రమితి ఆచార్యప్రతియోగీ శిష్యః కాలభేదేనాధ్యయనం కృతం వా నేకగురుస్సతీర్థ్యః- ఏకాచార్యోపనీత స్సబ్రహ్మచారిసహాధీతవైదికదేశోనా- తథా చాపి స్మృతిముక్తాఫలే వ్యాఖ్యానాత్ హారీతోపి॥ శ్లో॥ పరపూర్వాసు భార్యాసు పుత్రేషు కృతకేషు చ- మాతామహే త్రిరాత్రం స్యాదేకాహస్తు సపిండ ఇతి- పరపూర్వాసు పునర్భూషు కృతకేషు దత్తాదిషు పుత్త్రేషు మృతేషు పూర్వాపరభర్త్రోః పూర్వాపరపిత్రోశ్చ త్రిరాత్రం- తేషాం యే సపిండాః తేషామేకరాత్రమిత్యర్థః- మాతామహసుహృన్మృతే దౌహిత్రస్యాశౌచం-తతస్సపిండానాపి-అస్మిన్ వచనే పూర్వాపరపిత్రోరిత్యధ్యాహృత స్సపిండ ఇత్యస్యజానువృత్తిమంగీకృత్యపూర్వాపరపిత్రోస్తత్సపిండానాంచ మృతౌదత్తపుత్రస్యాపి త్రిరాత్రమేకరాత్రం చేతి స్మృతిసారసర్వస్వకారత్వాంస పుత్రేణదహనాదా క్రియయాణే నేదితవ్యం- దత్త

స్వస్వీకారానంతరమౌరసపుత్రసంభవాత్-స్వాయంసంస్కారే దశరాత్రం ఔరసపుత్రతుల్యత్వాత్ అతఏవ॥

శ్లో॥ దశాహమద్యాదిదశే అతతేర్ద్వ్యుదశాహం తిలవారిపిండాః పుత్రిస్సోదత్తక ఔరసశ్చ శేషాస్సుతాస్త్రిసహాపయేయురితి- స్మృత్యంతరవచనేన చంద్రికాయాముదాహృతదత్తస్య దశాహం తిలోదకాదికముక్తం ఏతాదృశదత్తపుత్రమరణే ప్రతిగ్రహీతుః పితురపి దశాహమేవ అత్రాస్య మరణే పూర్వాపరసపిండానామేకరాత్రవిధానం ఉపనీతవిషయం - అనుపనీతేతు స్నానమాత్రం॥

శ్లో॥ పరాశ్రితేషు దారేషు పరదారేషు తేషుచ- గోత్రిణస్స్నానశుద్ధాస్తు త్రిరాత్రేణ తత్పితేతి ప్రజాపతిస్మరణాత్ - ఇదం వచనమనుపనీతవిషయ స్మృతిసారసర్వస్వకారః- ఉపనీతఏవ పరోక్షవిషయమితి గ్రంథాంతరేషు తస్మాదనుపనీతస్య దత్తస్య మరణే ఉపనీతస్య పరోక్షమరణేచ పూర్వాపరసపిండానాం స్నానమాత్రం - వ్యవస్థాద్వయస్యాపి న్యాయ్యత్వాత్ దత్తస్య పరోక్షమరణే పూర్వాపరపిత్రోరేకరాత్రం- తదుత్తరత్ర వక్ష్యామః తథా స్వైరిణీమరణేపి పూర్వాపరపిత్రోరేకరాత్రం॥

శ్లో॥ అనౌరసేషు పుత్రేషు భార్యాస్వన్యగతాసుచ। పరపూర్వాసుచ స్వాసు త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యత ఇతి శంఖస్మరణాత్ - అన్యగతాః స్వైరిణ్యః- పరపూర్వాః పునర్భువః స్వైరిణ్యాదీనాం ప్రసవేపి త్రిరాత్రమపి॥

శ్లో॥ అనౌరసపుత్రేషుజాతేషుచ మృతేషుచ పరపూర్వాసు భార్యాసు ప్రసూతాసు మృతాసుచేతి- విష్ణుస్మరణాత్ క్షేత్రజాదిషు జాతేష్విత్యర్థః- పరపూర్వాసు శబ్దేన స్వైరిణ్య అభిధీయతే- అత్ర స్వైరిణీ నామాశౌచవిధానమనులోమవ్యభిచారవిషయం ప్రతిలోమవ్యభితు ఆశౌచం నాస్తీతి నిబంధకారాః- ఏకస్యాం మాతరి పితృద్వయోత్పాదితయోః పరస్పరం త్రిరాత్రమస్తి॥

శ్లో॥ మాతైకయా ద్విపితృకౌ భ్రాతరావన్యగోచరౌ- ఏకాహం సూతకం తత్ర త్రిరాత్రం మృతకే తయోరితి- మరీచిస్మరణాత్ ఉపనయనం సన్యాసాశౌచమాహ- అంగిరాః॥

శ్లో॥ గృహే యస్య మృతః కశ్చిదసపిండః కథంచన- తస్యాశౌచంతు విజ్ఞేయం త్రిరాత్రం నాత్రసంశయ ఇతి శ్రోత్రియవిషయమేతత్ - అశ్రోత్రియవిషయత్వేకరాత్రమేవ- శ్రోత్రియేచోపసంపన్న ఇత్యుదాహరిష్యమాణ వచనాత్ - అనేనైవాభిప్రాయేణ విష్ణురపి ॥ సూ ॥ అసపిండేషు స్వవేశ్మని మృతేష్వేకరాత్రమితి -అసపిండో నామ బంధుత్వరహితో యః కశ్చిదుచ్యతే నతు సమానో

దకాదిః - సత్యస్వగృహాదన్యత్రమరణేపి త్రిరాత్రస్యా వర్జనీత్వాత్ ఊఢా విషయబ్రింహపురాణం॥

శ్లో॥దత్తానారీపితుర్గేహే ప్రసూయేత మ్రియేత వా। తద్బంధువర్గ స్త్వే కేనశుద్ధ స్సజ్జనక స్త్రీభిరితి - జనకగ్రహణం సోదరాణామప్యుపలక్షణమితిచంద్రికాయాముక్తం బంధువర్గో జాతివర్గః - కేచిత్తుబంధువర్గశబ్దేన భ్రాతృవర్గోభిధీయతే - జనకశబ్దేనజననీమాతాపిపలక్షణమితి వ్యాచక్షతేతద్ద్రావిడ దేశవిషయం- ద్రావిడా అపిపక్షిణామాచరంతి ఇదంచస్వగృహే ప్రసవే గృహాంతరేతుప్రసవేపితో త్రిరాశౌచంశాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం- స్మృత్యంతరేతుకన్యా ప్రసూతౌపక్షిణీత్యుక్తం- యదిపిత్రాదయోవిభక్తాః భిన్నగృహవాసినశ్చతదా పితృగృహేపుత్ర్యాః ప్రసవమరణయోః పితురేవ త్రిరాత్రం భ్రాతృగృహేచేద్భ్రాతృరేవత్రిరాత్రంజ్ఞాతిగృహేచేత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రం నతుత్రిరాత్రం-గృహేయస్యమృతఃకశ్చిత్తిత్యంగిరోవచనవిహితశ్చోపసంపన్నాశౌచస్యపురుషమరణవిషయత్వాత్-శ్రోత్రియవిషయత్వాచ్చ॥

శ్లో॥శ్రోత్రియేచోపసంపన్నే త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్- అశ్రోత్రియేత్వహఃకృత్స్న మనూచానేతథావిధావితి - మనునా శ్రోత్రియాశ్రోత్రియ పురుషోకేనైవఉపసంపన్నాశౌచవిధానాత్-నస్త్రీమృతావిదంకించిదితి స్త్రీమృతా ఉపసంపన్నాశౌచస్యనిషేధాచ్చేతిస్మృతిముక్తాఫలాదిష్వభిధానాత్-గుణానూచానశబ్దావంగాధ్యాపకత్వప్రవృత్తియోగివాచిసపుత్రీచైకరాత్రమపి నస్యాదితివాచ్యంవైలక్షణ్యాత్సహైదమేకరాత్ర ముపసంపన్నాశౌచం- కింతువిశేషవిధానాదన్యదేవధర్మప్రవృత్తావపి॥

శ్లో॥పితృగేహేదత్తోన్యత్ర యదికన్యాప్రమీయేత తే। తత్రస్యాత్పక్షిణీపి త్రిరాత్రస్యాదితినిశ్చయః। పుత్రగేహేధవాన్యత్రాపితరాత్రమృతాయది। నశాహాభ్యాంతరే పుత్ర్యాస్త్రిరాత్రం తావసూతకం స్వసుగేహేమృతా భ్రాతాభ్రాతుర్వాధగృహేస్వసా। ఆశౌచంత్రిదినంతత్ర పక్షిణ్యేవపరత్రతు। భగినీసూతకంచైవభ్రాతుశ్చైవాధసూతకం నైవస్యాద్భ్రాతృపత్న్యాస్తు తథాచభగినీపతేః। తస్యైవయస్యయత్ప్రోక్తమాశౌచంచాన్యగోత్రిణాం। గృహేనైవాధతత్పుత్ర్యా ఇత్యేవంమునయోవిదురితి॥యత్తు॥

శ్లో॥యావద్భర్తుర్గృహంతావత్తత్పుత్రీసాంతర్భవేచ్ఛతి - లిఖితవచనం ద్రావిడవిషయంఅత్రభగినీపతేరాశౌచాభావప్రతిపాదనవచనంచ గృహాంతరమరణవిషయం స్వగృహామరణేతు ఉపసంపన్నాశౌచస్య త్రిరాత్రస్యావర్జనీయత్వాత్-పుత్రీమరణమాతాపిత్రోః పక్షిణీవిధానం గ్రామాంతరవిషయ

మితిస్మృత్యర్థసారప్రతిపాదితం । తథాచస్వగ్రామేస్వగృహేపుత్రీమరణే గ్రామాంతరస్థితస్యపితుఃపక్షిణ్యేవ। స్వగృహేయస్యకస్యచిన్మరణేబంధుత్వా భావేపిదంపత్యోస్త్రిరాత్రంనతుపురుషస్యైవ। ఉపసంపన్నాశౌచస్య గృహ స్వామిసాధారణత్వాత్।పత్న్యాఅపిగృహస్వామిత్వాత్ విభాషాసపూర్వ స్యేతిసూత్రే పత్నీవిషయే గృహపతిశబ్దస్య రూపభేదేన వైయాకరణై రుదాహరణాత్। యల్లాజీయేపైతృమేధికసంస్కారప్రకరణే పత్న్యాఅప్యేవం స్వామిత్వావిశేషాదితిబహుశఃప్రతిపాదనాచ్చ। నచపుత్రాణామపి స్వామిత్వమాఅపిశంకనీయంక్వచిదపితథావ్యవహారాభావాత్।అథపక్షిణ్యాశౌచవిధిః। అత్రగౌతమః॥ సూ॥ పక్షిణమసపిండయోనిసంబంధే సహాధ్యాయినిచేతి-పితృ వ్యాదియోనిసంబంధవ్యావృత్త్యర్థమసపిండవిశేషణం । తథావిధాయోని సంబంధామాతులమాతృష్వస్రీయాదయఇతిచంద్రికాదిషువ్యాఖ్యాతం-మా ధవీయాదిషు అసపిండయోనిసంబంధశ్చేతి ద్వంద్వఃఅసపిండోనామయఃకశ్చి ద్బంధుత్వరహితయితివ్యాఖ్యాతం।అత్రచంద్రికావ్యాఖ్యానమేవసమ్యక్-మా ధవీయవ్యాఖ్యాపినస్యశ్రోత్రియేచోపసన్నేత్రిరాత్రమితిమన్వాదివచనవిరో ధాత్।ననుయోనిసంబంధానామకూటస్థైకమిథునోత్పన్నాఃతేచమాతృష్వ సృమాతులాదయోపి-తేషుచత్రిరాత్రవిధానాత్కథంపక్షిణీతిచేన్న- యోని సంబంధేషుయత్రవిశేషవిధానాదధికాశౌచంతద్వ్యతిరిక్తవిషయత్వా పక్షి ణ్యాశౌచస్య ఇదంచత్రిపూరుషమేవపక్షిణీయోనిసంబంధపాంథవేషుత్రిపూ రుషమితివ్యాసవచనాత్।యోనిసంబంధేషుత్రిపూరుషమేవాశౌచమితిచంద్రి కాదిష్వభిధానాచ్చ-తథాచకూటస్థప్రభృతిగణితానాం త్రయాణామేవాశౌ చంబాంధవాస్తుస్మృత్యంతరేదర్శితాః॥

శ్లో॥ఆత్మపితృష్వసుఃపుత్రాఆత్మమాతృష్వసుస్సుతాః । ఆత్మమాతు లపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయాఆత్మబాంధవాః । పితుఃపితృష్వసుఃపుత్రాఃపితుర్మాతృష్వ సుస్సుతాః।పితుర్మాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞేయాః।పితృబాంధవాః। మాతుఃపితృష్వసుః పుత్రామాతుర్మాతృష్వసుస్సుతాః । మాతుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయామాతృ బాంధవాః ॥ ఇతిఅత్రమాతృష్వస్రాదీనామపి బాంధవత్వంవిజ్ఞేయం సహాధ్యా యని పక్షిణీవిధానంద్వాదశాబ్దపర్యంతం - సహాధ్యాయివిషయంసహాధీత త్వవేదవిషయంవా- అల్పకాలసహాధ్యాయినిసహాధీతవేదైకదేశేచ ఏకరాత్ర స్య వక్ష్యమాణత్వాత్।తథైవంచంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ-వృద్ధమనురపి॥

శ్లో॥శ్వశురయోర్భగిన్యాంచమాతులాన్యాంచమాతులే।పితృష్వసరి ద్వాచ్చ పక్షిణీ-క్షపయేన్నిశాం।మాతులేశ్వశురేమిత్రేగురౌగుర్వ్యంగనాసుచ॥

శౌచం పక్షిణీం రాత్రిం వ్యాతాయాం వాహయదీతి శ్వశురాదీనాం పక్షిణీ విధానం అసన్నిధానవిషయం పుత్ర్యాత్ములగ్రహణం తస్యై వశ్వశురత్యేపి పక్షిణనాత్రోధికమితి ప్రదర్శనార్థమితి చంద్రికాదిషు వ్యాఖ్యాతం॥

శ్లో॥ నిషేకాదీని కర్మాణి యః కరోతి యథావిధి । సంభావయతి చాన్నేన స విప్రో గురురుచ్యతే- అల్పం వా బహు వా యస్య శ్రుతస్యోపకరోతి యః । తమపీహ గురుం విద్యాచ్ఛ్రుతోపక్రియయా తయేతి మనువచనోక్తలక్షణో గురుః యత్తుజాబాలివచనం॥

శ్లో॥ మాతృబంధౌ గురౌ మిత్రే మండలాధిపతౌ తథాతిగోత్రజానామహః స్మృతమిత్యేకరాత్రం పరికృతం- తత్ర గురోర్మాతృబంధూనాం చైకరాత్రవిధానమసన్నిధానవిషయం- మండలాధిపతేమిత్రేతావేకరాత్రంమ సామంతలాధిపతివిషయం- అల్పమండలాధిపతౌ సజ్యోతిరాశౌచస్య వక్ష్యమాణత్వాత్- యచ్చ యాజ్ఞవల్క్యవచనం॥

శ్లో॥ అహస్త్వదత్తకన్యాసు బాలేషు చ విశోధనం । గురువంతేవాస్యనూచానమాతులశ్రోత్రియేషు చ। అనపుర సేషు పుత్రేషు భార్యాస్వన్యగతాసు చేతి- తత్ర శ్రోత్రియే ఏకరాత్రమసంపన్న సమానగ్రామ శ్రోత్రియవిషయం- ఏకాహం సబ్రహ్మచారిణి సమానే గ్రామిణే చ శ్రోత్రియ ఇత్యాశ్వలాయనస్మరణాత్ - గురువాదయస్త్వసన్నిహితా వివక్షితాః- అనూచానోంగాధ్యాయీ శిష్యః మాతులోభిన్నమాతులః - యచ్చ విష్ణువచనం- ఆచార్యపత్నీ గురూపాధ్యాయమాతులశ్వశురశ్వశ్రూసహాధ్యాయిశిష్యేష్వేకరాత్రేణ శుద్ధిరితి తత్ర ఆచార్యోజస్యవంతో వదేష్టేతి స్మృతిముక్తాఫలకారః- ఉపాధ్యాయస్తు॥

శ్లో॥ ఏకదేశంతు వేదస్య వేదాంగాన్యథవా పునః- యోధ్యాపయతి వృత్త్యర్థముపాధ్యాయస్స ఉచ్యత ఇతి మనువచనోక్తలక్షణః మాతులోభిన్నమాతులః- శ్వశురో మృగదుహితృత్వసంతతికః - ద్వాదశాబ్దన్యూనకాలం సహాధ్యాయీ సహాధీత వైదేకదేశో వా సహాధ్యాయిశబ్దేన వివక్షితః - అసన్నిహితశిష్యః మాతులగ్రహణం భిన్నమాతృష్వస్రాదీనాముప్యుపలక్షణం॥

శ్లో॥ భిన్నమాతృష్వసుర్భిన్నపితృష్వసురహస్స్మృతః- తత్సుతానామహాశ్చ మరణే శ్వగురుబ్రవీదిత్యత్రిస్మరణాత్ - భిన్నమాతులస్సాపత్న్యమాతా భార్యాః భిన్న మాతృష్వసా తద్భగినీ - దత్తస్య ప్రతిగ్రహీతృమాతృభార్యా భిన్నమాతులః తద్భగినీ భిన్నమాతృష్వసా - జారపిత పత్నీ భార్యా తా భిన్నమాతులః తద్భగినీ భిన్నమాతృష్వసా - దత్తస్య ప్రతిగ్రహీతృపితృభగినీ భిన్నపితృష్వసా - జారపితృభగినీ చ భిన్నపితృష్వసా- సర్వోప్యయమర్థః స్మృతివచ

శేషు వివక్షితపవేతి స్మృతిముక్తాఫలాదిషు వ్యాఖ్యాతం - తథా చ ఉక్తరూపా ణాం సర్వేషాం భిన్న మాతులాదీనాం మరణే సాపత్న్య దత్తకుండ భాగినే యాదీనామేకరాత్రం దత్తస్య జననీసంబంధి మాతులాదిమృతౌ తు పక్షిణ్యా శౌచమస్తి తేషాం యోనిసంబంధిత్వాత్" శ్లో॥ దత్తస్వసరి స్త్రీయే దత్తభ్రాతృసుతాస్వపి । పితృవ్యస్వస్రుతత్పుత్రదుహితౄణాం పక్షిణీ మృతౌ। పితృవ్యే తద్దుహితరి తత్పుత్రేషు చ పక్షిణీ ఇతి స్మృత్యంతరవచనాచ్చ - యత్తు॥

శ్లో॥ దత్తస్య పుత్రజననే మరణే పూర్వగోత్రిణాం। స్నానమాత్రం సచేలం స్యాన్నాశౌచం విద్యతే క్వచిదితి స్మృత్యంతరే ప్యుక్తం- తత్త్రిపూరుష బహిర్భూతవిషయం - తథా పరిణీతాయాస్సపత్నీసుతాయాః సాపత్న్యమాతుశ్చ పరస్పరమేకరాత్రం। శ్లో॥ యా సపత్నీసుతా మాతృసపత్నీ యా చ తే మిథః। అహ్నా రాత్రేణ శుద్ధ్యేతామాహ పారస్కరో మునిరితి- పారస్కరస్మరణాత్।

—(*) అథ సజ్యోతిరాశౌచం (*)—

తత్ర మనుః ॥ శ్లో ॥ ప్రేతే రాజని సజ్యోతిర్యస్య స్యాద్విషయే స్థిత ఇతి ఇదం స్వల్పమండలాధిపతివిషయం। వృద్ధమనురపి ॥ శ్లో । గ్రామేశ్వరే కులపతౌ శ్రోత్రియే చ తపస్విని। శిష్యే పంచత్వమాపన్నే శుచిర్నక్షత్రదర్శనాదితి। కులపతిస్సమూహపతిః - అత్ర శ్రోత్రియశిష్య గ్రహణమసన్నిధానే వికల్పాభిప్రాయం అసన్నిహితే తదిష్టజస్య మంత్ర శిష్యాభిప్రాయం వా - తథా చ తాదృశ గురావపి సజ్యోతిః- యత్త్వంగిరోవచనం। శ్లో ॥ గ్రామేశ్వరే కూటపతౌ పిత్ర్యసాగ్రాత్మ బంధుషు । మిత్రే జామాతరి ప్రేతే స్యాలకే తు తేత థా। చరేదేకాహమాశౌచం విదేశే స్నానమాచరేదితి । అత్ర గ్రామేశ్వర కూటపతిమిత్రగ్రహణం- బహూదకాభిప్రాయం బంధుగ్రహణమసన్నిధానవిషయం జామాతృగ్రహణం తథైవ॥

శ్లో। జామాతా శ్వశురశ్శ్వశ్రూర్మ్రియతే స్వగృహే యది। ఆశౌచం త్రిదినం తత్ర పరవేశ్మని పక్షిణీతి - ధర్మప్రవృత్తౌ వైష్ణవస్మరణాత్ -స్వగృహశబ్ద సన్నిధానపరః- పరవేశ్మశబ్దస్త్వసన్నిధానపరః। నచ స్వగృహమిత్యేవ త్రిరాత్రం ఉపసంపన్నాశౌచమితి వాచ్యం - తస్య శ్వశ్రూసమన్వయాభావాత్ ।స్త్రీమృతాపిదం కించిదితి స్త్రీమృతౌ అనుపసంపన్నాశౌచస్య నిషేధాత్ । నచ ధర్మప్రవృత్తి వచనేషు బహుషు స్త్రీమృతావప్యుపసంపన్నాశౌచస్య విధానాద్వికల్పః- విహితప్రతిషిద్ధానాం వికల్పస్య న్యాయ్యత్వాదితి వాచ్యం- తథాపి పరవేశ్మని పక్షిణీత్యస్య శ్వశ్రూసమన్వయాభావాత్ సన్నిధానమాత్రేణ శ్వశ్రూవిషయే త్రిరాత్రస్య ప్రాగుక్తత్వాత్ । తథైవ శిష్టాచారాచ్చ యదుక్తం (గీ..

మృతావుపసంపన్నాశౌచస్య వికల్ప ఇతి - తదప్యసత్ - ఆశ్రోత్రియేత్యసౌ కృత్స్నమితి మనువచనేన పురుషస్యాప్యశ్రోత్రియస్య । స్వగృహమరణే ఏకరాత్రస్యోపసంపన్నాశౌచస్య విధానాత్ । కైముతికన్యాయేన స్త్రీష్వశౌచస్య లేశతోఽప్యసంభవాత్ । పరంతు - పక్షిణ్యాశౌచవిషయాణాం పితృష్వస్రాదీనాం స్వగృహమరణే విశేషవిధానాదస్య దినత్రిరాత్రమితి యుక్తమ్। యథా పుత్రాః పితృగృహమరణే పిత్రోః త్రిరాత్రం - ఉపసంపన్నాశౌచం తు శరీరసంబంధరహితస్య పురుషస్యైవ స్వగృహమరణే వేదితవ్యం - తచ్ఛ్రోత్రియే త్రిరాత్రం అశ్రోత్రియే త్వేకరాత్రం- యత్తు ॥ శ్లో ॥ భగిన్యాం సంస్థితాయాంతు భ్రాతర్యపి చ సంస్థితే । మిత్రే జామాతరి ప్రేతే దౌహిత్రే భగినీసుతే । స్యాలకే తత్సుతే చైవ సద్యః స్నానేన శుధ్యతీతి వచనం - తదతిక్రాంతవిషయం - స్యాలకేత్యసన్నిధానవిషయం - సన్నిహితస్యాలకే త్వేకరాత్రం ॥ శ్లో । శ్వశురస్య సుతే ప్రేతే త్వహోరాత్రేణ శుధ్యతీతి వచనమాహృత్య విజ్ఞానేశ్వరేణాపి తథాభిధానాత్ । దౌహిత్ర భాగినేయయోస్సద్యశ్శౌచం చౌలాత్పూర్వకాలవిషయం తథా చన్ద్రికాయామభిధానాత్ పరిణీతానాం స్త్రీణాం పితృపక్షే మాతృపక్షే చ మాతాపితృ భ్రాతృవ్యతిరిక్తానాం మరణే స్నానమాత్రం తాసాం మరణే తేషాం చ స్నానమాత్రం తథా చ ధర్మప్రవృత్తౌ॥

శ్లో॥ భగిన్యశ్చాత్మనః పిత్రోర్మాతామహాశ్చ తత్సుతాః। త్రయం తే దత్తకన్యాయాః స్నానం తేషాం తథోచ్యత ఇతి। అస్యార్థః। ఆత్మ భగిన్యః- మాతాపిత్రోర్భగిన్యః- మాతామహాః-చకారాన్మాతామహీ- తత్సుతాః భగినీత్రయస్సుతాః మాతామహ సుతో మాతులశ్చ ఏతే త్రయం తే చేత్ దత్తకన్యాయాం స్నానమాత్రం - తథా దత్తకన్యా మరణే తేషాం భగినీత్రయమాతామహాదీనాం స్నానమాత్రమితి - పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥ పితృష్వసా మాతృష్వసా స్వసు భర్తా మృతో యది । దశాహాభ్యంతరే స్నానాచ్ఛుద్ధిరూర్ధ్వం న కించనేతి - పితృగృహే పుత్రిమరణే తు జ్ఞాతీనామేకరాత్రమితి విశేషః ప్రాగుక్తః వస్తుతస్తు భగినీత్రయాదివిషయే పక్షిణ్యాశౌచమస్తి- ధర్మప్రవృత్తివచనస్య మూలభూతస్మృతివచనాదర్శనాత్ । ఇదంత్వత్రావధేయం అనుపనీతానామసపిండానాం అనూఢానామసపిండస్త్రీణాం చ మరణే తత్ప్రతియోగినాం పురుషాణామపి స్నానమాత్రం॥

శ్లో। పక్షిణీ యోనిసంబంధేనాతికాలేన సూతకే నోపనీతే తథా పుంసో

పాణిగ్రహణాత్ స్త్రియా ఇతిస్మృత్యంతరవచనాత్ అతికాలే అతిక్రాంతస్యా
శౌచకాలే సూతకే సూత్యాశౌచ విషయేచ - తేషామాశౌచం నాస్తీత్యర్థః
మృతకే తు స్నానమాత్రమస్తి - తథాచ చ ఉపనీతవిషయే తు ఊఢావిషయేచ అ
తిక్రాంతాశౌచం నాస్తి అనుపనీతవిషయే అనూఢావిషయేచ తు ఆశౌచకాలే
ప్యాశౌచం నాస్తీతి సిద్ధం - స్మృతిసారసర్వస్వే చావస్యైవమవోక్తం ఉపనీతా
నాయం త్ర్యహత్రిరాత్రాదికముక్తం తత్ర సర్వత్రాపి - హ్యుపనయనాత్ మరణే
స్నానమాత్రమితి - అతఏవ సమానోదకానామనుపనీతానాం మరణే స్నానమా
త్రమిత్యర్థస్తాదేవోదితం - యత్తు మాతుశ్చ యోనిసంబంధేభ్యః పితుశ్చాసప్త
మాత్పురుషాద్యావత్ వాసంబంధో జ్ఞాయతే తేషాం ప్రేతేషూదకోపస్పర్శ
నం గర్భాన్ పరిహాప్యాపరిసంవత్సరానిత్యాపస్తంబవచనం తత్సపిండస
మానోదకాదిషు మృతేషు స్నానవిధానమాత్రపరం - నతు స్నానమాత్రవిధా
నపరం - తథాహితస్య వచనస్య తత్తదాశౌచవ్యాఖ్యానే తాత్పర్యం యత్తు త
స్మిన్నేవ వచనే అసంపూర్ణప్రథమవత్సరేషు బాలేషు మృతేషు స్నానవర్జనముక్తం
తద్వికల్పాభిప్రాయం ఆపస్తంబమతం వా భవితుమర్హతి - యుగాంతరీయ
వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్షసంకోచపరం వేతి న కశ్చిద్విరోధః - అత్రోదా
హృతేషు యత్రయత్ర విరోధో దృశ్యతే తత్ర సర్వత్ర సన్నిధానాసన్నిధానాభ్యాం
బహూపకారతదభావాభ్యాం అతిక్రాంతకాలానతిక్రాంతకాలాభ్యాం విష
యభేదం కల్పయిత్వా తుల్యవికల్పేన చ వ్యవస్థా యథాసంభవం యోజనీయా -
చంద్రికాదినిబంధేషు తథాదర్శనాత్ - యత్తు గుణావగుణాభ్యాం వ్యవస్థాప
నం వచనేషు దృశ్యతే తద్దేశభేదేన వా కాలభేదేన వా యోజ్యం - కలియుగే పాప
బాహుల్యేన గుణావగుణయోర్వివేచయితుమశక్యత్వాత్ । పరాశరేణ సర్వస్యా
న్తసూతకవిషయేపి దశాహాశౌచవిధానాచ్చ - అతో గుణావగుణభేదేన వ్యవ
స్థాపకాని వచనాని కాలభేదేన యోజనీయాని - తత్ర మత్స్యపురాణాదౌ విచి
త్రాదృశాని వచనాని దృశ్యన్తే।

శ్లో॥ మాతామహే తథాచార్యే బహూయజ్ఞకృదృత్విజి । స్వస్రీయే చైవ
దౌహిత్రే గురోర్యాజ్యే చ సన్నిధౌ । మృతే త్రిరాత్రమాశౌచం విదేశే పక్షిణీ
భవేత్ । గుణహీనేషు చైతేషు ఏకగ్రామే తు పక్షిణీ । ఏకాహమన్యదేశే తు స్నా
నం కాలాత్యయే తథేతి । విదేశశబ్దాన్యదేశశబ్దౌ గ్రామాంతరపరౌ - గురో
ర్యాజ్యే చ సన్నిధౌ - ఏకగ్రామే తు పక్షిణీత్యుక్త్వా - తత్ర త్రిదివం ద్వైత్వేన తయో
రుపాదానాత్ । బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ ఋత్విగ్యాజ్యసహాధ్యాయిమాతులశ్వశురే

షుచ । తథోపనీతదౌహిత్రే శిష్యే చాచార్యపుత్రికే । భాగినేయే భగిన్యాం చ శ్వశ్రూమాతామహీషు చ । మాతృష్వసృపితృష్వసృమాతులానీషు చైవ హి గుర్వాచార్యాదిపత్నీషు పితృమాతృబంధుషు । ఏకగ్రామేతు రమణే పక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే। గుణహీనేష్వచైతేషు సన్నిధావేకరాత్రకం । గ్రామాంతరేచ గుణిషు గుణహీనేషు చాప్లవ ఇతి - గ్రామాంతరేచ గుణిష్వితి పూర్వేణ సంబధ్యతే - ఇదం యుగాంతరవిషయమితి స్పష్టమేవ - ఉపనీత దౌహిత్రభాగినేయాదీనామపి పక్షిణ్యాశౌచవిధానాత్ తస్మాద్యథా నిబంధేషు వ్యవస్థా దర్శితా యథాచ శిష్టానామాచారస్తథైవ కౌండిత్ప్రకారమాశ్రిత్య వ్యవస్థా యోజనీయా - ద్రావిడానాంతు సర్వసాధారణ్యామాతులాదీనామసపిండానాం మరణే పరిణీత స్త్రీణామప్యాశౌచమస్తీతి విశేషః ఆంధ్రాదీనాంతు ధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణాం అస్మిన్ విషయే స్నానమాత్రం తదనుసారే ద్రావిడవదేవపక్షిణ్యాశౌచమితి ప్రాగుక్తం - తథాచ తదీయే శతకే॥

శ్లో॥ మాతృష్వసృసుతౌ పుత్రౌ పితృష్వసృసుతస్త్రియౌ - స్వసా పితృవ్యపుత్రీ చ స్వస్రపుత్రీ పితృష్వసా - భ్రాతృపుత్రీ చ దౌహిత్రీ పౌత్రీ తత్ప్రతియోగినః - స్త్రీపుంసాచ క్వచిత్త్వేతే పక్షిణ్యాశౌచినామిథ ఇతి - జ్యేష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రయోః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ కనిష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రౌ - కనిష్ఠ మాతృష్వసృపుత్రీపుత్రయోః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ జ్యేష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రౌ - పితృష్వసృపుత్రీపుత్రయోః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ మాతులపుత్రీపుత్రౌ - స్వసుః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ భగినీభ్రాతరౌ - తత్ర జ్యేష్ఠభగిన్యాః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ కనిష్ఠభగినీభ్రాతరౌ - కనిష్ఠభగిన్యాః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ జ్యేష్ఠభగినీభ్రాతరౌ - పితృవ్యపుత్ర్యాః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ పితృవ్యపుత్రీపుత్రౌ - స్వస్రపుత్ర్యాః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ మాతృష్వసృమాతులౌ - పితృష్వసుః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ భ్రాతృపుత్రీపుత్రౌ - భ్రాతృపుత్ర్యాః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ పితృష్వసృపితృవ్యౌ - దౌహిత్ర్యాః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ మాతామహీమాతామహౌ - పౌత్ర్యాః ప్రతియోగినః స్త్రీపుంసౌ పితామహీపితామహౌ - ఏతేషాం పరస్పరం పక్షిణ్యాశౌచమిత్యర్థః - స్మృతిముక్తాఫలేపి॥

శ్లో॥ మాతామహస్యాపితామాతా పితృవ్యోమాతులస్తథా। మాతృష్వసామాతులానీ పితృవ్యస్త్రీ పితృష్వసా। మాతృష్వసుర్మాతులస్య పితృవ్యస్య పితృష్వసుః - పు

త్రిపుత్రశ్శ్వసా స్వస్య స్వసా భార్యా తాతదంగనా । స్వసుర్భర్తా స్నుషా పుత్రపుత్రాస్స్వదుహితాపి చ - స్వశ్వశ్రూశ్చ స్వదౌహిత్రస్స్వదౌహిత్రస్తదంగనా । అష్టావింశజ్జనా హ్యేతే స్త్రీమృతౌ పక్షిణీ ఋషః । సపిండాద్ద్వాదశైతేషుముక్త్వాన్యేష్వపుంమృతౌ తథేతి - మహాపితామహామాతామహౌ - తథామహ్యావపి - దుహిత్రాదీనాం పక్షిణీవిధానం సగోత్రవిషయం - పునస్త్రైరేవ॥

శ్లో॥ మాతుస్స్వసా మాతులశ్చ స్వసా భార్యా పితుస్స్వసా - పంచ వైతత్సుతాః పుత్రా దశ పౌత్రీ పితామహః । మాతామహశ్చ దౌహిత్రి పితృవ్యస్తత్సుతాత్మజౌ - ద్వావింశతిజనా హ్యేతే పరోక్షే దుహితా పితా - దౌహిత్రశ్చ త్రయో హ్యేతే తత్తత్స్యస్త్రయోదశ - స్త్రీమృతౌ పక్షిణీభాజః - అష్టత్రింశదతిస్థితిః మాతుర్ష్వసుః పితుర్ష్వస్రోః పుత్రౌ పుత్ర్యౌ చ తత్స్త్రియా - పితుర్ష్వసా స్వసా పుత్రీ భ్రాతుః పుత్రీ స్వసుస్సుతా । పితృవ్యపుత్రి దౌహిత్రీ మాతులస్య సుతా సుతా । తత్స్త్రీ చాసన్నిధౌ పుత్రీ స్వస్రోః పుత్రౌ చ తత్స్త్రియా క్వచిచ్చ మాతుః పితరౌ స్వసా చ భ్రాతుస్తత్స్త్రియా - పక్షిణ్యాశౌచినస్త్వేతే పుంమృతౌ పంచవింశతిరితి తత్తత్పత్న్యః మాతుర్ష్వసుః పుత్ర మాతుల తత్పుత్ర స్వస్రీయ భ్రాతుస్తత్పుత్ర పైతృష్వస్రేయ పితామహ మాతామహ పితృవ్య తత్పుత్ర పితృదౌహిత్ర పత్న్య ఇత్యర్థః - అత్ర క్వచిదిత్యనేన పరోక్షముచ్యతే - మాతురిత్యస్య స్వసాదిష్వపి సంబంధః - అత్ర యేషు యాసు వా పక్షిణ్యాశౌచం విహితం తేషామేవ తాసామేవ చ మృతౌ తద్భవతి - నతు తత్పత్నీనాం తద్భర్తౄణాం చ మృతౌ - తథోక్తం శతకే॥

శ్లో॥ మాతృతః పితృతోపి విహితా పుంసు పక్షిణీ । నతు పత్నీమృతౌ సా స్యాత్ స్నానమాత్రం సుధియశ్చ ఇతి తథా చ॥

శ్లో॥ మాతామహీ మాతులానీ మాతులానాం మృతౌ స్త్రియాః పక్షిణీ పురుషాణాం తు త్రిరాత్రమథు మిష్యతే ఇత్యాదివచనైర్యత యోనిసంబంధ పత్నీవిషయవిశిష్ట్యాశౌచం విహితం - తద్వ్యతిరిక్తానాం తత్పత్నీనాం మృతౌ వాశౌచం నాస్తీతి సిద్ధం - భిన్నమాతామహాదీనాం మరణే పరిణీతానామేకతంత్రం తథా చ శతకే॥

శ్లో॥ భిన్నపిత్రోః పితుర్భ్రాతుస్స్వస్రపత్యాని తత్ప్రజాః - శుద్ధ్యంత స్నామిత్థం శ్వావేజనా స్తత్ర యోగిన ఇతి - భిన్నపితుశ్శబ్దేన సాపత్న్యమాతుర్భిన్నో

దరపితృవ్యానధికీయతే- పితృవేపిపితృత్వప్రసిద్ధేః- తత్పితృభ్రాతృస్వస్రుపుత్రి
పుత్రాఃతత్ప్రజాశ్చదినేనశుధ్యంతి-పారస్కరోపి॥

శ్లో॥యాసపత్నీసుతామాతృసపత్నీయాచతేమిథః-అహోరాత్రేణశు
ధ్యేతాంమాహపారస్కరోమునిరితి- సంగ్రహస్తుఉపనీతానాంమరణేసపిండా
నాంపూర్ణమాశౌచం సమానోదకానాంత్రిరాత్రంసగోత్రాణాంస్నానమా
త్రం - జన్మనామస్మృతిమతాంసగోత్రాణామేకరాత్రం-అనుపనీతసమానో
దకమరణేస్నానమాత్రంఅవివాహితకన్యామరణేస్నానమాత్రం-అవివాహిత
సమానోదకానాంమరణేపితథైవ - వివాహితస్త్రీమరణేభర్తృణాసపిండస
మానోదకసగోత్రాణామిదమాశౌచంనతుపితృసపిండాదీనాం-మాతామహీ
మాతామహమాతృష్వసృమాతృలమాతులానీదౌహిత్రభాగినేయానాంసన్ని
ధానమరణేత్రిరాత్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ-శ్వశ్రూశ్వశురయోస్సన్నిధానేజీవ
ద్భార్యస్యజామాతుస్త్రిరాత్రంఅసన్నిధానేపక్షిణీ- మృతభార్యస్యజామా-తు
స్సన్నిధానేప్యేకరాత్రం-భార్యాసంతతౌస్థితాయాంతుత్రిరాత్రం- ఆచార్య
తత్పుత్రతత్పత్నీనాంమరణేసన్నిధానేత్రిరాత్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ-శిష్యస్యస
న్నిధానమరణేఆచార్యాదీనామప్యేవమేవ - ఉపసంపన్నశ్రోత్రియమరణేస
న్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ - అశ్రోత్రియోపసంపన్నమరణే
సన్నిధానేప్యేకరాత్రం అసన్నిధానే స్నానమాత్రం - అనుసంపన్నశ్రో
త్రియే గ్రామేమృతేతద్గ్రామవాసినామేకరాత్రం- అసన్నిధానేసజ్యోతిః-
ఆగంతుకశ్రోత్రియస్యస్వగృహేమరణేత్రిరాత్రంఅశ్రోత్రియేత్వేకరాత్రం- మ
రణకాలేస్థలదానేనతస్యాప్యుపసంపన్నత్వాత్-ఋత్విగ్యాజయోఃకులగ్రామా
గతయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ- రాజపురోహిత
యోః పరస్పరంసన్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ-వైశ్యపురోహిత
యోరప్యేవమేవ - వివాహోద్ధ్వంపితృగృహే పుత్రీమరణేమాతాపితృభ్రా
తౄణాంఅనూఢభగినీనాంచత్రిరాత్రం జ్ఞాతీనామేకరాత్రం భ్రాతృపత్నీనాం
స్నానమాత్రం - ద్రావిడానాంతుమాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రం- భ్రాతృభగినీనా
మేకరాత్రం-జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి- యదిమాతాపితృభ్రాతరో విభక్తాభిన్నగృ
హావాసినశ్చేత్పితృగృహేమరణే పిత్రోరేవత్రిరాత్రం- భ్రాతృగృహేచేద్భ్రా
తురేవత్రిరాత్రం-జ్ఞాతిగృహేచేత్తేషామేకరాత్రం - అన్యత్రమరణేమాతాపి
తృభ్రాతౄణాంపక్షిణీ-జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి- ఏకగ్రామేపుత్రీమరణేస్వగృహా
వధేవాశౌచం-గ్రామాంతరేపక్షిణీతిస్మృత్యర్థసారేభిహితం - యథాచార
స్తథాచరణీయంస్వగృహేపరగృహేవామాతాపిత్రోర్మరణేపుత్ర్యాస్త్రి

రాత్రం - భగినీగృహే భ్రాతృమరణే భగిన్యాః త్రిరాత్రం - పరగృహే పక్షి
ణీ గ్రామాంతరే ఏకరాత్రం - భగినీపతేస్తు స్వగృహే పరగృహే వా స్యాల
మరణే ఏకరాత్రం - స్యాలపుత్రమరణేప్యేకరాత్రం - స్యాలక శ్రోత్రియశ్చే
త్తస్య స్వగృహే మరణే త్రిరాత్రముపసంపన్నాశౌచం - గ్రామాంతరే
తు స్నానమాత్రం - అనుపనీతభ్రాతృమరణే సన్నిధానేపి భగిన్యాః స్నానమా
త్రం - భ్రాతృపుత్రమరణేప్యేవమేవ - భ్రాతృగృహే భగినీమరణే భ్రాతుః త్రి
రాత్రం-పరగృహే పక్షిణీ గ్రామాంతరే ఏకరాత్రం-దత్తపుత్రమరణే పూర్వా
పరపిత్రోస్తత్పుత్రాణాంచ త్రిరాత్రం అసన్నిధానే త్వేకరాత్రం పితృద్వయజ్ఞా
తీనాం సన్నిధానే ఏకరాత్రం అసన్నిధానే స్నానమాత్రం - అనుపనీతదత్తపుత్ర
మరణే తు సన్నిధానేపి స్నానమాత్రం- పితృద్వయతత్పుత్రాణాం త్రిరాత్రమే
వ - దత్తస్య పుత్రజననే మరణే వా ఉపనయనాత్పరమపి జనకవర్గస్య స్నానమా
త్రం - దత్తస్య జనకపితృమరణే త్రిరాత్రం ప్రతిగృహీతృపితృమరణే దశరాత్రం
తన్మరణే ప్రతిగృహీతురపి దశరాత్రం యది దత్తస్వీకారానంతరం జాత ఔరసపు
త్రస్సంస్యాత్ తదా దత్తస్య త్రిరాత్రమేవ-అనులోమవ్యభిచారిణ్యాస్సన్ని
ధానే మరణే పూర్వాపరభర్త్రోః త్రిరాత్రం-తత్సపిండానామేకరాత్రం- వ్యభిచా
రిణ్యాః ప్రసవేపి తథైవ ప్రతిలోమవ్యభిచారిణ్యాః ప్రసవేపి తథైవ - ప్రతిలోమ
వ్యభిచారిణ్యాః ప్రసవే మరణే చాశౌచం నాస్తి - పిత్రోర్ద్వయోరుత్పాదితయో
ర్వ్యభిచారిణీపుత్రయోః పరస్పరం త్రిరాత్రం మృతకాశౌచం జాతా
శౌచం త్వేకరాత్రం - ఆత్మబంధూనాం మాతృబంధూనాం పితృబంధూనాంచ మర
ణే సన్నిధానే పక్షిణీ - అసన్నిధానే త్వేకరాత్రం సాపత్న్యమాతృవర్గమాతు
లాదేర్మరణే సన్నిధానే ఏకరాత్రం అసన్నిధానే స్నానమాత్రం దత్తస్య ప్రతిగృ
హీతృవర్గస్య మాతులాదేర్మరణే దత్తస్య సన్నిధానే ఏకరాత్రం- అసన్నిధానే
స్నానమాత్రం - జారపితృవర్గస్య జారపితృపత్నీభ్రాత్రాదేర్మరణే సన్నిధానే ఏక
రాత్రం-అసన్నిధానే స్నానమాత్రం। దత్తజనకవర్గస్య మాతులాదేర్మరణే సన్నిధా
నే ఏకరాత్రం - సపత్నీపుత్రీమరణే నాపత్న్యమాతురేకరాత్రం మాతృస
పత్నీమరణే సపత్నీపుత్రాణామప్యేకరాత్రం - అసన్నిధానే స్నానమాత్రం-
దౌహిత్రభాగినేయవ్యతిరిక్తానామసపిండానాముపనయనాత్పూర్వం మరణే
సన్నిధానేపి స్నానమాత్రం- దౌహిత్రభాగినేయయోస్తు ప్రాగుపనయనా
న్మరణే పక్షిణీ - తదూర్ధ్వం త్రిరాత్రం చౌలాత్పూర్వంతు స్నానమాత్రం
మాతృష్వస్రాదీనామసపిండస్త్రీణాం వివాహాత్పూర్వకం మరణే సన్నిధానే
పి స్నానమాత్రం - జామాతృమరణే సన్నిధానే పక్షిణీ- అసన్నిధానే త్వేక

రాత్రం తస్యైవస్వగృహేమరణే త్రిరాత్రం - యోనిసంబంధేషు యేయే
పురుషాః తత్పత్నీనాం మరణే సన్నిధానేపి స్నానమాత్రం - మాతులాన్యా
స్తు విశేషవిధానాత్త్రిరాత్రం - యోనిసంబంధేషు యాః స్త్రియః తద్భర్
తౄణాం మరణేపి స్నానమాత్రం - గురుపత్నీతత్పుత్రమరణే సన్నిధానే పక్షి
ణీ। అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం - శిష్యమరణే తేషామపి తథైవ - ద్వాదశాబ్ద
పర్యంతం సహాధ్యయనం కృతవతస్సహాధీతకృత్స్నవేదస్య వా సహాధ్యా
యినో మరణే సన్నిధానే పక్షిణీ - అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం - అల్పకాలం స
హాధ్యయనం కృతవత స్సహాధీతవేదైకదేశస్య వా మరణే సన్నిధానే ఏకరా
త్రం - అసన్నిధానే స్నానమాత్రం - మిత్రే మృతే సన్నిధానే ఏకరాత్రం - అ
సన్నిధానే స్నానమాత్రం - తస్యైవ బహూపకారిత్వే సన్నిధానే పక్షిణీ -
అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం - మండలాధిపతౌ రాజని మృతే సన్నిధానే ఏకరా
త్రం - అసన్నిధానే సజ్యోతిః స్వల్పమండలాధిపతౌ సన్నిధానే సజ్యోతిః అ
సన్నిధానే స్నానమాత్రం - గ్రామేశ్వరే మృతే సన్నిధానే ఏకరాత్రం - అ
సన్నిధానే సజ్యోతిః - తపస్విని మృతే సన్నిధానే సజ్యోతిః అసన్నిధానే స్నా
నమాత్రం - సమూహపతౌ మృతే సన్నిధానే ఏకరాత్రం - అసన్నిధానే స
జ్యోతిః - జప్యమంత్రోపదేష్టరి మృతే సన్నిధానే ఏకరాత్రం - అసన్నిధానే స
జ్యోతిః - తచ్ఛిష్యమృతౌ తస్యాపి తథైవ ఉపసంపన్నాశౌచం తు త్రిరాత్రమే
కరాత్రం వా దంపత్యోరుభయోరపి భవతి పత్న్యా అపి గృహపతిత్వాదితి
ప్రాగుక్తం। అత్ర సపిండసమానోదకానామూర్ధ్వం మాతామహయోశ్చ త
త్పత్నీతియోగిభిస్తిలోదకం దేయం అన్యథా తేషామాశౌచనివృత్తిర్నాస్తి పు
నరప్యేకస్మిన్ దిన ఆశౌచం కృత్వా తిలోదకం దేయం పరిణీతానాం స్త్రీణాం
మాతాపితృభ్రాతృ తత్పుత్రాస్వీనా పితృవర్గ్యబంధుమరణే స్నానమాత్ర
మితి ధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణ ఆంధ్రాదయః - ఇతరే తు పక్షిణ్యాదికమాచర
న్తి ద్రావిడాస్తు సర్వసాధారణ్యేన పరిణీతాః స్త్రియస్తత్పత్నీతియోగినశ్చ పక్షి
ణ్యాదికమాచరంతి - తత్ర సంగ్రహశ్లోకాః ప్రాగుదాహృతాః ద్రష్టవ్యాః -
విస్తరభయాదుపరమ్యతే ఆశౌచాంతే సంగవే స్నాత్వా బ్రాహ్మణో హస్తాభ్యా
ముదకం స్పృష్ట్వా శుధ్యతి - క్షత్రియో వాహనమాయుధం వా స్పృష్ట్వా శుధ్యతి -
వైశ్యః ప్రతోదం రశ్మిం వా - శూద్రో యష్టిమితి॥ ఇతి శ్రీ వేంకటాంబా గర్భసం
భూత శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం - ధర్మ
ప్రదీపికాఖ్యాయాముసనీతాశౌచనిర్ణయః.

అతిక్రాంతాశౌచనిర్ణయః.

అతిక్రాంతాశౌచనిర్ణయః

మూ॥ తత్రదాశౌచమాఖ్యాతమతిక్రాంతమనేకధా।

వ్యా॥ సపిండాదీనాంమరణేతన్నిమిత్తమాశౌచమతిక్రాంతమనేకధా భవతీత్యర్థః- అత్రదేవలః॥

శ్లో॥ అతిమాసాత్త్రిరాత్రంస్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీతథా। పరమేకాహమావర్షాదూర్ధ్వంస్నానేనశుధ్యతీతి-వృద్ధమనురపి॥

శ్లో॥సంవత్సరేవ్యతీతేతుస్పృష్ట్వైవాపోవిశుధ్యతీతి-ఇదంపూర్ణాశౌచవిషయం- కృతక్రియావిషయంచ- అకృతక్రియావిషయేపునర్దశాహాశౌచంవక్ష్యతేయత్తు॥

శ్లో॥మాసత్రయేత్రిరాత్రంస్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీభవేత్ - అహస్తునవమాదర్వాగూర్ధ్వం స్నానేనశుధ్యతీతి- వృద్ధవసిష్ఠవచనం తద్వికల్పాభిప్రాయం యథాచారస్తథాచరణీయం-పుత్రవిషయేతుబహుసంవత్సరాత్యయేపిదశాహమేవ-కృతక్రియవిషయేతువింశతివర్షపర్యంతందశాహం-తదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం-అత్రవృద్ధమనురపి॥

శ్లో॥షష్టివర్షాధికాన్న్యూనాన్నాచ్ఛిత్త్వాపితృవిపర్యయం-సంస్కారస్తుకథంతత్రదశాహాదార్ధ్యదైహికం-మాతాపిత్రోర్దశాహంతు యథావిధిసమాపయేత్ మధ్యేపిండసమాప్తిశ్చేత్ తుల్యతయాకరంభవేదితి- షష్టివర్షాధికకాలేన్యూనకాలేచసర్వదాదశాహమిత్యర్థః - షష్టిసంఖ్యాగ్రహణంలోకోక్త్యనుకరణంపైఠీనసిరపి।

శ్లో॥ పితరౌచేన్మృతౌస్యాతాందూరస్థోపిహిపుత్రకః - శ్రుత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి-స్మృత్యంతరేపి।

శ్లో॥యత్రకుత్రస్థితఃపుత్రః శ్రుత్వాపితృవిపర్యయం-జ్ఞాత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి-మాతాపిత్రోఃకృతక్రియత్వేతువిశేషః॥

శ్లో॥అర్వాగ్వింశతివర్షాత్తుమాతాపిత్రోర్మృతిశ్రుతౌ-కృతక్రియేపిపుత్రాణాందశాహంసూతకంభవేత్-ఊర్ధ్వంవింశతివర్షాత్తు మాతాపిత్రోర్మృతిశ్రుతౌకృతక్రియేత్రిరాత్రంస్యాద్దశాహమకృతక్రియఇతిస్మరణాత్ కేచిత్తుప్రథమసంవత్సరానంతరమేవ కృతక్రియేపితరిపుత్రాణాం త్రిరాత్రమితాహుః అన్యేతుకనిష్ఠానాంత్రిరాత్రం జ్యేష్ఠానాందశరాత్రమిత్యాహుః - తద్బహుస్మృతివిరోధాన్నాదరణీయం-ఇదంసర్వందశాహోర్ధ్వం మరణశ్రవణవిషయం-దశాహాభ్యంతరేపిమరణశ్రవణేపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచ సర్వేషాం దశాహశేషేణశుద్ధిః-తథాచమనుః॥

శ్లో॥విగతంతువిదేశస్థం శృణుయాద్యోహ్యనిర్దశం।యచ్ఛేషం దశరాత్రస్యాత్తావదేవాశుచిర్భవేదితిఇదంత్రిరాత్రాదేరప్యుపలక్షణం- తథాచత్రిరాత్రాద్యాశౌచనిమిత్తసంబంధమరణస్యత్రిరాత్రాదిమధ్యే శ్రవణతచ్ఛేషశుద్ధిః-శంఖోపి॥

శ్లో॥దేశాంతరగతం శ్రుత్వాకల్యాణంమరణంతథా।యచ్ఛేషందశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితి-యాజ్ఞవల్క్యోపి- ప్రోషితే కాలశేషస్స్యాదితి కేచిత్తు దశాహాభ్యంతరేపిచతుర్దివసాదర్వాక్ పితృమరణశ్రవణే దశాహశేషేణశుద్ధిః - తదూర్ధ్వంతు శ్రవణప్రభృతి దశరాత్రమిత్యాహుః - తత్సంప్రదాయః॥

శ్లో॥పిత్రోర్మృతౌచేద్దూరస్థశ్శ్రుత్వాపితృవిపర్యయం పుత్రశ్శుద్ధ్యేద్దశాహేనసంచయాత్ప్రాక్తుశేషతయితివచనంచోదాహరంతి - తద్ద్రావిడదేశవిషయం-త్రిరాత్రాదివిషయే తే అతిక్రాంతాశౌచం నాస్తి కింతుస్నానమాత్రం- యత్తు॥

శ్లో॥అత్యాశౌచందినంసద్యస్త్ర్యహైకాహరశౌచినోః- పక్షిణ్యాఘిన్యఘాంతశ్శృత్వైకకాలోన్యదాప్లవదతి- ద్రావిడీయశతకవచనం తద్ద్రావిడేనైవ స్మృతిముక్తాఫలకారేణదూషితం- తస్మాత్త్రిరాత్రాది వ్యతిక్రాంతేషు దశాహమధ్యేపిస్నానమాత్రమేవ-యత్తుశ్శృత్వాచోర్ధ్వందశవ్యా ఏకరాత్రమితి శంఖవచనం శతకకారేణోదాహృతం - తదతిక్రాంత పూర్ణాశౌచవిషయంషణ్మాసోత్తరకాలవిషయంచేతిచంద్రికాదిషు బహుషు నిబంధేషు వ్యాఖ్యాతం-యచ్చ॥

శ్లో॥అతీతేపక్షిణికాలేదశాహాభ్యంతరేస్మృతౌ- దివాజాయ దివారాత్రావేకకాలేనశుధ్యతీతిస్మృత్యంతరవచనంతేనోదాహృతం-తదపి నిబంధకారైరనుదాహరణాత్ స్మృతిస్వాదర్శనాచ్చచింత్యనీయమితిస్మృతిముక్తాఫలేప్రతిపాదితంఆచారస్తుద్రావిడానామితరేషాంకేషాంచిచ్ఛతకవచనానుసారేణైషయదత్రయుక్తంతద్గ్రాహ్యం-వస్తుతస్తు- త్రిరాత్రపక్షిణికాలేచాతిక్రాంతేదశాహమధ్యేపిస్నానమాత్రంతథామితాక్షరాదిష్వభిధానాత్॥

శ్లో॥పక్షిణీయోనిసంబంధనాతికాలేనసూతకఇతి మార్కండేయ వచనేన పక్షిణీవిషయేతిక్రాంతాశౌచనిషేధాచ్చ - పితృభ్రాత్రాదివిషయె పుత్రీభగిన్యాదీనాందశాహాదూర్ధ్వమప్యతిక్రాంతాశౌచంధర్మప్రవృత్తౌనిహితం॥

శ్లో॥పితాద్దశదినాదూర్ధ్వంమరణందత్తకన్యకా। శృణోతియదిచేత్తస్యాఃపక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే।పుత్రీగేహేధవాన్యత్ర పితర్యాప్రమృతాయది।

దశాహాభ్యంతరేపుత్రాస్త్రిరాత్రం శావసూతకం। మరణం శ్రూయతే భ్రాతుర్దశాహాత్పరతో యది। దినమేకం స్వసుః ప్రోక్తం స్నానం స్యాద్భగినీపతేః। దశాహాత్పరతో భ్రాతా మరణం శ్రూయతే స్వసుః। తస్యైకదినమాశౌచం తత్పత్న్యాః స్నానముచ్యతే। దశాహాత్పరతః కన్యామరణం శ్రూయతే యది ఆశౌచం తద్దినం పిత్రోర్నాన్యే భ్రాతుర్వినిశ్చయ ఇతి। పితృభగిన్యాదివ్యతిరిక్తవిషయే తు దశాహాత్పరతః స్నానమేవేతి తత్త్రైవోక్తం॥

శ్లో॥ మరణం త్వసపిండానాం దశాహాచ్చేద్బహిః శ్రుతం। తతః స్నానేన శుద్ధిః స్యాదిత్యం ధర్మవిదో విదురితి- ఏతేషాం చ వచనానాం అస్యాః జనన్యను దాహరణాత్ ఋషికర్తృకత్వస్మరణాభావాచ్చ- ప్రామాణ్యం సందిగ్ధమేవ- ఆచారస్తు శిష్టానామాంధ్రాణాం కేషాంచిదేతద్వచనానుసారేణైవ దృశ్యతే- మరణం త్వసపిండానామితి వచనం తు స్మృతినిబంధసంవాదాత్ప్రమాణం- పోతుభట్టీయాయాం తు పక్షిణీవిషయమేవ విశేష ఉక్తః- తత్ర హి తం వచనముదాహృతం॥

శ్లో॥ దేశకాలవ్యవాయేపి పక్షిణీ నైవ హీయతే। సంపూర్ణైవ తు కర్తవ్యా గత్రైవర్ణసత్తరపీతి - తథా చ తదీత్యా పక్షిణీవిషయమే యావజ్జీవం పక్షిణ్యాశౌచమేవ నత్వతిక్రాంతే సంకోచః- తథా చ పక్షిణీవిషయమే ద్వాపక్షౌ పక్షిణీకాలేతిక్రాంతే స్నానమేవ యావజ్జీవం పక్షిణీత్యపరః పక్షః- శతకానుసారిణాం తు పక్షిణీకాలేతిక్రాంతే దశాహాభ్యంతర ఏవ కాలః - తదూర్ధ్వం తు స్నానమాత్రమిత్యేక ఏవ పక్షః। యథా దేశకులధర్మస్తదాచరణీయం పుత్రాదివిషయే విశేషో ధర్మప్రవృత్తౌ దర్శితః॥

శ్లో॥ పుత్రస్యోపనయాదూర్ధ్వం మరణం శ్రూయతే యది। దశాహాత్పరతో యావదబ్దం స్యాత్త్రిదినం తథా। అబ్దాదూర్ధ్వం తు స్నానమాత్రం దతిరిక్తాశౌచే మానాభావాత్ అకృతక్రియే తు అబ్దాదూర్ధ్వమపి త్రిరాత్రం॥

శ్లో॥ మాపత్న్యమాతృమరణం దశాహాచ్చేద్బహిశ్శ్రుతం - ప్రథమే తు కర్తవ్యం త్రిదినం చాథ పక్షిణీ। పితృపత్న్యామతీతాయామపుత్రాయాం తు వై యది సంవత్సరే వ్యతీతేపి త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి ఇదం త్రిరాత్రమసపత్న్యసాపత్న్యమాతృవిషయం సపిండసంస్కర్తృత్వాత్। అత్ర సంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రం తతః పరం త్రిరాత్రం- తథా చ విరసరాశేయే॥

శ్లో॥ ప్రాగబ్దాజ్జననీ సమందిశతు తస్యైతో దకాదిక్రియాం తస్మాత్తూపరిగాణమాతృమరణం త్రిరాత్రం సదాఘం త్ర్యహామితి అత్ర ప్రేతోదకాదిక్రియాసమర్థిత్వాహారాదకృతక్రియా వినిమత్యజ్జమ్యాతే శతకే తు కృతక్రియవిషయమే సాపత్న్యమాతుసంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరాత్రమిత్యుక్తం - తద్ద్రావిడదేశవిష

యాం - దంపత్యోస్స్వపత్నీనాంచ పరస్పరం పితృవదతిక్రాంతాశౌచం॥

శ్లో॥ మాతాపిత్రోర్యథాశౌచం దశాహం క్రియతే సుతైః। అనేకేష్వపి దంపత్యోస్తథైవస్యాత్పరస్పరమితి-ధర్మప్రవృత్తివచనేనదంపత్యోః పరస్పరం పితృవదతిక్రాంతాశౌచవిధానాత్॥

శ్లో॥ ప్రోషితభర్తృమరణే దత్తపిండోదకక్రియే - త్రిరాత్రం సూతకం తత్రదశాహం పుత్రభార్యయోరితి పైఠీనసివచనేనభార్యాయాః పుత్రతుల్యాతిక్రాంతాశౌచవిధానాచ్చ।

శ్లో॥ అశౌచేవర్తమానేతుపునర్దాహక్రియాయది- ఇత్యుదాహరిష్యమాణబృహస్పతివచనేన దంపత్యోస్స్వపత్నీనాంచ పుత్రతుల్యాతిక్రాంతాశౌచవిధానాచ్చ-స్మృత్యర్థసారే పుత్రస్యభార్యాయాశ్చపితృవిషయపతివిషయేచపునర్దహనాశౌచముక్త్వా పత్న్యైపునస్సంస్కారేపత్యుశ్చైవ మిత్యభిధానాచ్చతస్మాద్దంపత్యోస్స్వపత్నీనాంచపరస్పరంపితృవదతిక్రాంతాశౌచం-సపత్నీదత్తపుత్రమాతాపితృవ్యతిరిక్తవిషయేత్రిరాత్రాశౌచమేకదేశవిషయం-దేశాంతరేతుస్నానమాత్రం॥

శ్లో॥ దేశాంతరమృతం శ్రుత్వాక్లీబేవైఖానసేయతౌ। మృతేస్నానేన శుధ్యన్తిగర్భస్రావేచగోత్రిణఇతి - యాజ్ఞవల్క్యస్మరణాత్। దేశాంతరలక్షణమాహమనుః॥

శ్లో॥ మహానద్యంతరంయత్రగిరిర్వావ్యవధాయకః। వాచోయత్రవిభిద్యంతేతద్దేశాంతరముచ్యతఇతి। బృహస్పతిస్త్వన్యథాలక్షణమాహ॥

శ్లో॥ దేశాంతరంవదంత్యేకేషష్టియోజనమాయతం। చత్వారింశద్వదంత్యన్యే త్రింశదన్యేతథైవచేతి। ఇదంమహానదీవ్యవధానాదికంసర్వమపిదేశాంతరత్వే ప్రయోజకమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః - స్మృతిసారసర్వస్వకారాదయస్తుబృహస్పతినోక్తంయోజనవ్యవధానమేవదేశభేదప్రయోజకం - నతుమహానదీవ్యవధానాదికమితిప్రసంగాదిత్యాహుః॥ ఆచారస్తుబృహస్పతివచనానుసారేణైవ-మహానద్యోవామనపురాణేప్రదర్శితాః॥

శ్లో॥ గోదావరీభీమరథీకృష్ణవేణీచజాహ్నవీతుంగభద్రాసుప్రయోగాకావేరీసతనామిలా। దుగ్ధోదానళినీరేవా నిబిధాకలభస్వనా। అన్యా అపిమహానద్యస్సహ్యమూలాద్వినిర్గతాఇతి-పరతాస్తు॥

శ్లో॥ శ్రీశైలోహిమవాన్మేరుర్మైనాకోమలయస్తథా। ఋషభఃకూటశైలశ్చహేమకూటస్తథైవచ। గోవర్ధనశ్చగోకర్ణోనీలశ్చైకశృంగస్తథా। స్థాణోర్వింధ్యశ్చమందారోవిఖ్యాతాఃపర్వతాఅమీ॥

శ్లో॥ దశాహాంతః పునర్దాహే శేషాచ్ఛుద్ధిరశౌచినాం। తదూర్ధ్వం దశాహే పూర్వమశౌచస్యాగ్రహే త్ర్యహం। అమంత్రపూర్వం దగ్ధానామజ్ఞైర్వైకల్యశేషిణాం। అతథావన్మృతానాంచ పునర్దహనమిష్యతే। మన్త్రవిత్సంస్కృతస్యాపి హ్యసమాప్తోదకస్యతు। తద్వ్యద్ధశదినాదూర్ధ్వం పునర్దాహో విధీయతే। దేశాంతరమృతానాన్తు రాజభిర్వావిషాదిభిః। తేషామంగం పలాశాద్యైః కృత్వా దేహం పునర్దహేత్। శవవత్ప్రతిపత్తిశ్చ ఆజ్యాగ్నిస్పర్శనం విదురిత్యాదివచనైః పునర్దాహో విహితః। తత్ర దశాహాభ్యంతరే పునర్దహనే పుత్రాణాంచ దశాహశేషాదేవ శుద్ధిః - దశాహాదూర్ధ్వం పునర్దహనే పూర్వమగృహీతాశౌచానాం జ్ఞాతీనాం త్రిరాత్రం పూర్వమేవాశౌచగ్రహణే తు కిమపి నాస్తి.

మూ॥ అనేకాబ్దాత్యయేపి స్యాత్పునర్దహనసూతకం॥

వ్యా॥ అగృహీతాశౌచానాం జ్ఞాతీనాం బహుసంవత్సరాత్యయేపి త్రిరాత్రం పునర్దహనాశౌచమిత్యర్థః। పూర్వోక్తస్య సంవత్సరాదూర్ధ్వం సద్యశ్శౌచస్య కృతక్రియావిషయత్వాత్- కర్తుర్విశేషమాహ-

మూ॥ ప్రాగ్గ్రహేపి తదా కర్తుస్త్రిదివాశౌచమిష్యతే।

వ్యా॥ కర్తుః పూర్వమాశౌచగ్రహణేపి పునర్దహనే త్రిరాత్రమస్తి కేచిత్తు కర్తురకర్తుశ్చ సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరాత్రం పునర్దహనాశౌచమిత్యాహుః- యథాచారస్తథా గ్రాహ్యం - పుత్రవిషయే విశేషమాహ-

మూ॥ కర్తా పుత్రో యది తదా త్రిదినం ప్రాగ్గ్రహే సతి।

ప్రాగగ్రహేతు పూర్ణం స్యాదితి ధర్మవిదో విదుః॥

వ్యా॥ కర్తా పుత్రశ్చేత్ తథా పూర్వం మరణప్రభృతివా శ్రవణప్రభృతివా దేశవిప్లవేన ద్రవ్యాభావేన వా అన్యేన వా యేన కేనచిన్నిమిత్తేన సర్వాత్మనా బహు ప్రయత్నైరపి మాతాపిత్రోః సద్య ఏవ ప్రేతకృత్యం కర్తుమశక్తస్సన్ మరణప్రభృతి వా శ్రవణప్రభృతి వా దశాహమాశౌచనియమాస్థితః సదశాహమధ్యే ఏవ ప్రేతకార్యకరణసమర్థశ్చేత్ తదా తచ్ఛేషేణ శుద్ధిః తదూర్ధ్వం చేత్తు త్రిరాత్రమేవ పునర్దహనాశౌచం। యస్య తు పూర్వమాశౌచగ్రహణం నాస్తి తస్య మాతాపిత్రోః పునర్దహనే పూర్ణమేవాశౌచం- అస్థిదహనే విశేషమాహ॥

మూ॥ అస్థిదాహేతు సర్వేషాం పూర్ణమాశౌచమిష్యతే।

వ్యా॥ అస్థిదహే దేపుత్రాణాం జ్ఞాతీనాంచ పూర్ణమేవాశౌచం- దశాహమధ్యేతు శేషాదేవ శుద్ధిః। ఆహితాగ్నివిషయే విశేషమాహ॥

మూ॥ పాలాశదహనేపిస్యాత్పూర్వమేవాహితాగ్నిషు।

వ్యా॥ ఆహితాగ్నిషుమృతేషుపాలాశవిధావపిపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాం చపూర్ణమేవాశౌచం-అత్రపైఠీనసిః సూ॥ ఆహితాగ్నిశ్చేత్ప్రవసన్మ్రియేత పునస్సంస్కారంకృత్వాశవవచ్ఛౌచమితి - ప్రత్యక్షశవదహనఇవదశాహేన శుద్ధిరిత్యర్థః। అనాహితాగ్నివిషయేబ్రహ్మపురాణం।

శ్లో॥ అనాహితాగ్నేర్దాహస్తుకార్యోగృహ్యాగ్నినాద్విజైః। తదభావేపలాశోత్థైఃపర్ణైఃకార్యంశరీరకం। శవంపర్ణమయందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- ఇదంపుత్రవ్యతిరిక్తవిషయం- పుత్రవిషయత్వేపూర్వవత్. గృహీతాశౌచవిషయం - స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థిపిత్రోఃపుత్రస్తుదశాహంసూతకీభవేత్। తయోఃప్రతికృతీర్దగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి - ఇదమపిత్రిరాత్రంపూర్వగృహీతాశౌచవిషయం- దేవలోపి॥

శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థిపిత్రోఃపుత్రస్సుదశాహంసూతకీభవేత్। తయోఃప్రతికృతీర్దగ్ధ్వాశవవచ్ఛౌచమిష్యతఇతిప్రత్యక్షశవదహనఇవదశ రాత్రమిత్యర్థః। ఇదమగృహీతాశౌచవిషయం అతోదూరాత్పిత్రోపి పాలాశవిధావప్యగృహీతాశౌచస్యదశరాత్రమేవ- తథాచస్మృత్యంతరేః

శ్లో॥ నరంపర్ణమయందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్। మాతాపిత్రోర్దశాహంస్యాదస్థిదాహేతథైవచేతి - యత్తు।

శ్లో॥ ఆశౌచచాంద్రాయణికేకస్మాదేఃప్రదాహేశవాచ్ఛుద్ధిర్గృహీతేత్త్రిరాత్రాత్పుత్రస్యాపివాగ్నిశౌచ గ్రహాశ్చేన్నోచేత్తస్యాప్యతసంపూర్ణమవాయురితి-వచనం- తచ్ఛిష్టాచారవిరోధాదనాదరణీయం- వైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్యనియామకత్వాత్-గృహీతాశౌచపుత్రవిషయేవశిష్టః॥

శ్లో॥ ప్రమీతపితృకఃపుత్రఃఔర్ధ్వదైహికమాచరేత్। యదికశ్చిత్ప్రవసతశ్చేదాశౌచనిమిత్తతః। అదశాహాదధోర్ధ్వంవాయదాకార్యంభవేత్తదా। త్రిరాత్రంసమతిక్రమ్యశ్రాద్ధంకుర్యాద్యథావిధి।దాహకస్యైవమాశౌచమితరేషాం నవిద్యతే। కాలాతిపత్తివిషయే యద్యగ్న్యాగపిత త్సమమితి- యత్తు।

శ్లో॥ గృహీతేపూర్వమాశౌచేపితుశ్చసంస్కృతిస్తు। దాహాదిపునరాశౌచందశాహమితికథ్యతఇతివచనం- తదస్థిదాహవిషయం- జ్ఞాతివిషయే స్మృత్యంతరం।

శ్లో॥ పూర్వంగృహీతాశౌచానాంపునర్దాహేనేత్యనంతస్మిన్స్వదశ

దాతౄణామాశౌచమనుబ్రవీదితి - పూర్వస్యాశౌచగ్రహణేనోదకదానేచ కృతేఆశౌచం కిమపినాస్తి - పూర్వముదకదానాభావే గృహీతాశౌచానామపి జ్ఞాతీనాంతస్మిన్ పునర్దహనేఉదకదాతౄణామేకరాత్రమాశౌచమిత్యర్థః- అగృహీతాశౌచానాంతు పునర్దహనే త్రిరాత్రం॥

శ్లో॥ దశాహాత్పరతోఽస్థ్నాం ప్రవేశనం యది క్రియా। అనేకాబ్దేపిసర్వేషాంత్రిదినం శావకంభవేదితి-ధర్మప్రవృత్తివచనాత్ యాతు॥

శ్లో॥ అతీతే ప్రేతసంస్కారే కేవలాహస్త్రయం గృహ్ణయేత్ । శ్రాద్ధం దద్యాత్తృతీయేహ్ని త్రితీయేహ్ని సపిండనమితి। గరుడపురాణవచనం తచ్చతుర్థశ్చ సంవత్సరత్పరం పునర్దహనే ఏకరాత్రవిధానం తద్వ్యతిరిక్తవిషయం బోధ్యం- యథాచారస్తథాచరణీయం । అత్ర పత్న్యాః శవదహనే పునర్దహనేవా సపిండానామరస్తథాచరణీయం । అత్ర పత్న్యాః శవదహనే పునర్దహనే వా సపిండానాం వా యద్యదాశౌచం తత్సర్వమాహితాగ్ని విషయేదహనక్రియా కృత్యే సపిండానాం వా యద్యదాశౌచం తత్సర్వమాహితాగ్ని విషయేదహనక్రిభృత్యే నాచరణీయం- అనాహితాగ్ని విషయేమరణప్రభృతి గ్రాహ్యం- తథాచపారశవిషవిద్యుజ్జలాదిభిః । చండాలైరథవాచోరైర్నిహతో యస్త్ర కుత్రచిత్ । తస్యదాహాదికంకార్యం యస్మాన్నపతితస్తుస ఇతి అంగిరా అపి॥

శ్లో॥ యదికశ్చిత్ప్రమాదేన మ్రియతేగ్న్యుదకాదిభిః। తస్యాశౌచంవిధాతవ్యంకర్తవ్యాచోదకక్రియేతి । విహితేభృగ్వాది మరణేస్మృత్యుక్తత్రిరాత్రాశౌచముక్తం- తత్రనిర్ణయసింధౌ కర్తవ్యం- తాదృశభృగ్వాదిమరణస్యకలిసమయేమున్నిషిద్ధత్వాత్ సంగ్రహస్తు। జ్ఞాతీనాంమరణందశాహమధ్యేశ్రుతంచేద్దశాహశేషేణశుద్ధిః । దశాహాదూర్ధ్వంతు మాసత్రయమధ్యే త్రిరాత్రం- తదుత్తరంషణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ- తతస్సంవత్సరపర్యంతమేకరాత్రం- సంవత్సరాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం-ఇత్యేకఃపక్షః- అథవానవమాసాదూర్ధ్వమేవస్నానమాత్రం - ఇత్యపరఃపక్షః- త్రిరాత్రాశౌచినాంమరణంత్రిరాత్రమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః- త్రిరాత్రాతిక్రాంతేస్నానమాత్రం। పక్షిణ్యాశౌచినాంతుమరణంపక్షిణీమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః- పక్షిణికాతీతిక్రాంతేస్నానమాత్రమిత్యేకఃపక్షః। యావజ్జీవంపక్షిణీత్యపరఃపక్షః- యథాచారస్తథాచరణీయం ఏకరాత్రాశౌచినామేకరాత్రాతిక్రాంతేస్నానమాత్రం - మాతాపితృవిషయేదత్తకస్యాయాదశాహాభ్యంతరేత్రిరాత్రం - తదూర్ధ్వంపక్షిణీతిధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణః - త్రిరాత్రాతిక్రాంతేస్నానమిత్యన్యే - బహూనాంపుత్రికాభగినీభార్యావిషయేతత్పితృయోగినాందశాహాభ్యంతరేపక్షిణీ - తదూర్ధ్వమేకరాత్రమితిధర్మప్రవృత్తిపక్షః - యావజ్జీవంపక్షిణీత్యపరఃపక్షః పక్షిణికాతీతేస్నానమితి ప్రతీయః- పుత్రవిషయేపితుర్దశాహాదూర్ధ్వం

సంవత్సరపర్యంతంత్రిరాత్రంతదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రమేకరాత్రమితికేచిద్వ
దంతి-అకృతక్రియేపుత్రేసంవత్సరాదూర్ధ్వమపిత్రిరాత్రమస్తి-సాపత్న్యమా
తృమరణేసంవత్సరపర్యంతంత్రిరాత్రం-సంవత్సరాదూర్ధ్వంయావజ్జీవంపక్షి
ణీతస్యాఅకృతక్రియత్వేఅనపత్యత్వేచసంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రంతదూర్ధ్వం
త్రిరాత్రం - ఇదంచసాపత్న్యమాతురాశౌచంత్రింశద్యోజనదేశవ్యవధానే
పిభవతి - అనుపనీతానాంజ్ఞాతీనాంభార్యాణాంపుత్రాణాంవామరణేతత్త
దాశౌచమధ్యేస్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః - తత్తదాశౌచకాలేక్రాంతేతుస్నా
నమాత్రం - మాతాపిత్రోర్మరణేతయోరకృతక్రియత్వేచయావజ్జీవందశ
రాత్రం - కృతక్రియత్వేతువింశతివర్షపర్యంతందశరాత్రంతదూర్ధ్వంతుత్రి
రాత్రందశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిఃద్రావిడానాంతుసంచయనా
త్పూర్వంమాతాపిత్రోర్మరణేశ్రుతేశేషేణశుద్ధిః తదూర్ధ్వంశ్రవణప్రభృతిదశ
రాత్రం - దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరంమాతాపితృవదేవదశరాత్రాది
కం - ద్రావిడాస్తుసంవత్సరానంతరమేవపిత్రోరకృతక్రియత్వేపుత్రాణాంత్రి
రాత్రమిత్యాహుః- తత్రాపికస్యచిత్త్రిరాత్రం- కేచిద్దశరాత్రమితికేచి
త్ - అత్రసపత్నీదంపతిమాతాపితృవ్యతిరిక్తానాంత్రింశద్యోజనవ్యవహితదే
శాంతరమరణేస్నానమాత్రంతత్త్రిపక్షదశాహమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః-
పూర్వోక్తానామేతేషామేవకేనచిన్నిమిత్తేనయథాకాలంప్రేతస్యదహనం
క్రియతేతదాబహుసంవత్సరాత్యయేపిఅగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరా
త్రం- సంవత్సరాత్పరమేకరాత్రమితికేచిత్ - పూర్వమేవాశౌచగ్రహణేతు
పునర్దహనసమయేతేషామాశౌచంనాస్తి పూర్వంతిలోదకాభావేతిలోద
కార్థమేకరాత్రమాశౌచమస్తి- కేషాంచిత్తుపూర్వమాశౌచగ్రహణేపిపునర్ద
హనసమయేత్రిరాత్రమస్త్యేవ - కర్తుఃపుత్రస్యతుపూర్వమాశౌచగ్రహ
ణాభావేదశరాత్రం - ఆశౌచగ్రహణేతుత్రిరాత్రంఅస్థిదహనేతుదశరాత్రం
యదాతుబాధకవశాత్పునర్దహనంకాలాంతరేక్రియతేతదాసపిండబంధు
భిస్స్నాత్వాశౌచం ఉదకదానంచవర్జ్యంస్తంభేపూర్వమేవదశాహమధ్యేకర్త
వ్యం-దశాహాదూర్ధ్వంశ్రుతంచేన్నకర్తవ్యం - కింతుపునర్దహనసమయేత
దాకర్తవ్యం - దశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్కర్తవ్యంతేషాంపునర్దహనసమ
యేకిమపినాస్తికర్తుస్తదాత్రిరాత్రమస్తి - తదబహుసంవత్సరాత్యయేపి
భవతిసంవత్సరాత్పరంకర్తుర్రేకరాత్రమితికేచిత్ దశాహమధ్యేపునర్ద
హనంచేత్పుత్రాదీనాంజ్ఞాతీనాంచదశాహశేషమాత్రేణశుద్ధిః - అహితాగ్నేస్తుస
సాగ్నేర్యూర్వం పుత్రాదీనాంజ్ఞాతీనాంచ ... సాధనాస్త్యేవ

తుప్రసవకాలానపేక్ష్యత్వేకాశౌచం దశరాత్రం - తచ్చాస్థిదహనే సాహితాగ్నివిషయం
చపరాశరం- అనాహితాగ్నేస్తు అస్థిదహనే సర్వేషాం దశరాత్రం- పాలాశవి
ధానేతు త్రిరాత్రం అసపిండానాం తు మాతులాదీనాం అహితాగ్నివిషయేపి॥

శ్లో॥ అహితాగ్నేస్తు దహనాదూర్ధ్వమాశౌచముచ్యతే। అనాహితాగ్నే
ర్మరణాత్సపిండానాం దశాహాదాభవేత్ । అశౌచేవర్తమానే చేత్తత్కాలేన
విశుద్ధ్యతి । X తేకాశౌచేవిపన్నే పునర్దశాహాయదాభవేత్। నాగదాదిస్య
హీనస్య త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే । అస్పృహితస్య పుత్రస్య సంపూర్ణాశౌచమి
ష్యతే । దుర్భ్రాతౄణాంతదాశౌచం శబహస్తు నాశుద్ధిః నైకచాశౌచం
శుద్ధిం లబ్ధ్వా ప్రదాహయేత్ । తజ్జాదిచోదకంపిండమాశౌచం శౌశుద్ధమేవతేః।
అశుద్ధిదస్పృశ్యత్వం - ఆశౌచంకర్మానధికారిత్వం- శుద్ధిః ప్రాయశ్చిత్తేనా
నాయణబలిభ్యాం తస్య కర్మారంభ ఇత్యర్థః - అత్రప్రథమశ్లో
కార్థః అనాహితాగ్నివిషయం నాస్యాత్ । అనాహితాగ్నేరిత్యుపక్రమా
త్- ప్రైతేపసీరపి॥

శ్లో॥ అనగ్నిమత ఉత్క్రాంతేరాశౌచంహిద్విజాతిషు। దాహాదగ్నిమ
తోవిద్యాద్విదేశస్థేమృతేసతి। అంగిరా అపి॥

శ్లో॥ అనగ్నిమత ఉత్క్రాంతేస్సాగ్నేసంస్కారకర్మణః। శుద్ధిస్సంచ
యనంకాపత్స్యాత్కాపాస్తు యథావిధి । సంచయనం దహనప్రభృత్యేకత్రి
చతుర్థాదిదిన ఏషు కేషుచిత్కాలేషు పక్షేత్యర్థః - తస్మాదాహితాగ్నేర్దాహస్యం
త్రైతస్సంస్కారోనక్రియతే తావత్ప్రేతాదీనాంనిత్యనైమిత్తిక కర్మలోపో
నాస్తి యదాహవిష్ణానేశ్వరః అహితాగ్నౌ పితరి దేశాంతరే మృతేతస్య పుత్రాది
నాంసంస్కారాత్పూర్వం ధర్మాదికర్మలోపోనాస్తి ఇతి సంక్షేపః - అనా
హితాగ్నేస్తు ప్రసదహనాత్పూర్వం - జ్ఞాతినామశౌచం స్పృష్టాస్పృష్టం చేత్తి
లోదకపిండేయం- అన్యథాపుత్రేణప్రసవహేనసనిర్జ్ఞాతీనాంతిలోదకం
ధర్మఏకరాత్రమశౌచమస్తి - ఇదంచదహనం తస్యవిధానేదితవ్యం- త
దూర్ధ్వంతు సర్వేషామవదహనాత్ప్రాగాశౌచంనకర్తవ్యం - కింతుప్ర
సవహనప్రభృతి తైర్దశరాత్రం ఇతిప్రతిపాదితం - సపత్నీనాం
దంపత్యోశ్చపరస్పరం సపత్నీపుత్రాణాం నాశౌచమితి బృహస్పతిః॥

శ్లో॥ ఆశౌచేవర్తమానేస్తు ప్రవాసే వా కిమాయది । తచ్ఛేషేణవిశుద్ధి
స్స్యాద్దశరాత్రేస్మాత్కథం భవేత్। దశాహాదిమధ్యే వర్ణానాం పితృతోపి శౌచమాచ
రేత్ సపత్నీనాం పితృతోపదేశాంతం పత్యోశ్చపరస్పరం । సపిండానాం త్రిరాత్రం
స్యాదిత్యుశనా చ ప్రజాపతిరిత్తి। అత్రపూర్వోదాహృతే పారస్కరవచనే దుష్ప్ర

తానామాశౌచం నకర్తవ్యమితియదుక్తం తద్బుద్ధిపూర్వక మరణవిషయం తథాచయస్మిన్ వ్యాపారక్రియమాణే మరణస్యనిశ్చయః । సంశయోవాస్తితద్వ్యాపారప్రవృత్తస్యమరణే సద్యః ప్రేతకృత్యమాశౌచంచకర్తవ్యం- ప్రమాదాదకస్మాత్తదుమరణేతునదోషః - తస్యసద్యఏవ ప్రేతకృత్యమాశౌచంచకర్తవ్యం-అత్రబ్రహ్మపురాణం॥

శ్లో॥ శృంగిదంష్ట్రినఖివ్యాళవిషవహ్నిమహాజలైః । సుదూరాత్పరిహర్తవ్యైః కుర్వన్ క్రీడాంమృతస్తుయః । నాగానాంవిప్రియంకుర్వన్ దగ్ధశ్చాప్యథవిద్యుతా । నిగృహీతాశ్చయేరాజ్ఞా చౌర్యదోషేణకుత్రచిత్ । పరదారాన్ హరంతశ్చరోషాత్తత్పతిభిర్హతాః । అసమానైశ్చసంకీర్ణైశ్చండాలాద్యైశ్చవిగ్రహం । కృత్వాతైర్నిహతాస్తద్వచ్చండాలాదీన్ సమాశ్రితాః క్రోధాత్ప్రాయంవిషంవహ్నింశస్త్రముద్బంధనంజలం । గిరివృక్షప్రపాతంచ యేకుర్వంతినరాధమాః । మహాపాతకినోయేచపతితాస్తేప్రకీర్తితాః । పతితానాం నదాహస్స్యాన్నాన్త్యేష్టిర్నాస్థిసంచయః । నచాశ్రుపాతః పిండోవా కార్యం శ్రాద్ధాదికంక్వచిదితి । యమోపి॥

శ్లో॥ చండాలాదుదకాత్సర్పాద్బ్రాహ్మణాద్వైద్యుతాదపి । దంష్ట్రిభ్యశ్చ పశుభ్యశ్చ మరణంపాపకర్మణాం । ఉదకంపిండదానంచ ప్రేతేభ్యోయత్ప్రదీయతే । నోపతిష్ఠతితత్సర్వమంతరిక్షేవినశ్యతి । నాశౌచంనోదకంనాశ్రు న దాహోంత్యకర్మచ । బ్రహ్మదండహతానాంచ నకుర్యాత్కటధారణం ॥ బ్రహ్మదండోబ్రహ్మశాపః- అభిచారోవా- కటశబ్దఃశవవహనయోగ్యఖట్వాదివాచకః । అయంచాశౌచనిషేధఃసంవత్సరాత్పూర్వమేవ సంవత్సరాదూర్ధ్వం ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా నారాయణబలించ కృత్వాపునర్మంత్రవత్సంస్కారః కర్తవ్యః- ఇదానీమేవసర్వేషాంయథాయథమాశౌచం యస్తుసంవత్సరపర్యంతంకాలప్రతీక్షాంకర్తుమశక్తస్సద్యఏవప్రేతకార్యంకర్తుమిచ్ఛతి- తేనపంచగుణితంప్రాయశ్చిత్తంకర్తవ్యంఏవంత్రిమాసాదిషు ప్రాయశ్చిత్తతారతమ్యమస్తి- ఏతదుపపాదనం అస్మత్కృత ధర్మచింతామణౌద్రష్టవ్యం- ప్రమాదాత్ దంష్ట్ర్యాదిభిర్మరణంతునదుర్మరణం - తత్రాశౌచంచ ప్రేతకర్మచ సద్యఃకర్తవ్యమేవ-తథాచబ్రహ్మపురాణం॥

శ్లో॥ ప్రమాదాదపినిశ్శంకమకస్మాద్విధిచోదితః । శృంగిదంష్ట్రినఖివ్యాళ... యోదహనప్రభృతిస్స్యాదాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః । అనాహితాగ్నిపితయేతు మరణదినప్రభృతిస్స్యాదాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః దుర్మరణంచేదాహితాగ్నేరనాహితాగ్నేర్వరుభయోరపి పునర్దహనాత్పూర్వం పుత్రాణాం జ్ఞాతీనాంచాశౌ

చంవాస్తి కింతుపునర్దహనప్రభృత్యేవాశౌచం అబుద్ధిపూర్వకదుమరణే తుమరణప్రభృత్యేవసర్వేషామాశౌచం. సద్యఏవసంస్కారశ్చకర్తవ్యఇతి॥

ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతో శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవర విరచితాయాం మభినవషడశీతి వ్యాఖ్యాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయా మతిక్రాంతాశౌచనిర్ణయః॥

మూ॥ అనేకాశౌచసంపాతేచాధ్యబాధకతాభవేత్;
యుగపత్సన్నిపాతేతుతంత్రమేవవిధీయతే॥

వ్యా॥ ఏకాశౌచానువృత్తి దశాయామశౌచాంతర నిమిత్తప్రాప్తౌసత్యాముణప్రకారేణ బాధ్యబాధ్యకతాభవతి - ఏకస్మిన్నేవదినేత్వనేకాశౌచసంపాతేతంత్రేశైవశుద్ధిఃతంత్రపక్షేసమయోత్వావిషయోర్వాశౌచయోరేకఏవదశరాత్రాదికాల ఉపకారాయపర్యాప్తఃనపృథక్కాలాంతరమాదర్తవ్యం తావత్తైవోభయముప్యాచరితంభవతి- బాధ్యబాధకతాయాంతు నైవముభయానుగ్రహఃకింత్వాశౌచాంతరస్యనివృత్తిః-క్వచిత్సంకోచః॥

మూ॥ అధికంవాసమంవాపిశావంసూతకబాధకం॥

వ్యా॥ సూతకాదధికకాలంతుల్యకాలంవా శావంసూతకబాధకంజననాశౌచనివర్తకం-శావమేవస్వకాలసమాప్తిపర్యంతమాచరణీయం॥

మూ॥ శావంతుబాధతేసూతిఃస్వయంచేదధికాభవేత్।

వ్యా॥ సూతిజననాశౌచంస్వయమధికకాలంచేత్ - శావాశౌచంబాధతే నివర్తయతి-క్వచిత్సంకోచయతిచ॥

మూ॥ సజాతీయయోఘసంపాతేల్వధికంబాధకేల్పకం॥

వ్యా॥ సజాతీయయోర్ద్వయోర్జననాశౌచయోర్ద్వయోర్మరణాశౌచయోర్వాబహూనాంవా సజాతీయానాం సన్నిపాతే - యదధికకాలంభవతి తదల్పకాలమాశౌచంబాధతే॥

మూ॥ సజాతీయాఘయోస్సామ్యేపూర్వముత్తరబాధకం॥

వ్యా॥ సజాతీయయోరఘయోః కాలతస్సమానత్వే పూర్వం ప్రాప్తమాశౌచం - ఉత్తరస్యబాధకం పశ్చాత్ప్రవృత్తస్యబాధకం - బాధోనామనివృత్తిః క్వచిత్సంకోచః॥

మూ॥ న్యూనమవృత్తగాశౌచకాలార్ధాధికకాలకం। పూర్వమేవోత్తరాశౌచబాధకంస్యాదితిస్మృతిః॥

వ్యా॥ న్యూనమప్యల్పకాలమపిపూర్వాశౌచం-ఉత్తరాశౌచ కాలార్ధాధికకాలంచేదుత్తరాశౌచస్యబాధకంభవతి - యథాసప్తమాసప్రసవని

ఋత్రికంసప్తరాత్రాశౌచం-తన్మధ్యపతితస్య దశరాత్రాశౌచస్య బాధకంత
స్యదశరాత్రాశౌచకాలార్ధపంచదినాదికసప్తదినరూపకాలవత్వాత్॥

మూ॥దశాహాంతర్మృతేబాలేపిత్రోర్భ్రాతుశ్చతత్రతు।
తచ్ఛేషేణైవసాపస్యనివృత్తిరభిధీయతే॥

వ్యా॥ జాతేశిశౌజన్మదశాహాభ్యంతరే మృతేసతి- మాతాపిత్రోర్భ్రా
తుశ్చదశాహాశేషేణైవశిశుమరణాశౌచనివృత్తిః- నతుదశాహామధ్యేనివర్త
తే-నచదశాహాదూర్ధ్వమనువర్తతే॥

మూ॥పూర్ణాశౌచేరాత్రిశేషేపూర్ణాశౌచాంతరంవిశేత్।
పూర్వాదూర్ధ్వంద్విరాత్రంస్యాద్యామశేషేత్రిరాత్రకం॥

వ్యా॥ పూర్వప్రాప్త పూర్ణాశౌచే అహోరాత్ర శేషేస్థితే పూ
ర్ణాశౌచాంతరంయది ప్రాప్నోతి - తదా- పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వం ఉత్త
రాశౌచం ద్విరాత్రమనుష్ఠేయం - పూర్వస్మిన్ పూర్ణాశౌచే యామశే
షే స్థితేసతి - అష్టమయామోపక్రమప్రభృతి సూర్యోదయాదర్వాక్పున
పూర్ణాశౌచే ప్రాప్తే- పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వముత్తశౌచం త్రిరాత్రం
త్రిరాత్రాద్యాశౌచేషు నాయంవిధిః తత్రపూర్వేణైవశుద్ధిః - అతోదశరా
త్రాశౌచేరాత్రిశేషే త్రిరాత్రాద్యాశౌచసంపాతే తస్యనివృత్తిరేవ- నతు
దినద్వయాదికంతత్రభవతి॥

మూ॥శావంమృతస్యపుత్రాణాందాహకస్యచనాన్యతఃనివర్తతే
తథాన్యస్మాపిత్రోర్నాప్తైతిసూతకం॥

వ్యా॥ మృతస్యపుత్రాణాం మృతశవదాహకస్యచ శావాశౌచం- పూ
ర్వస్మాదాపరసాద్వాఅన్యస్మాదాశౌచాన్న నివర్తతే - తథాపిత్రోస్సూతకం
జననాశౌచం అన్యస్మాదాశౌచాన్నాప్తైతినివర్తతే - పుత్రోజాతేమాతా
పిత్రోర్జననాశౌచం- తన్మధ్యపతితాత్పూర్వోపక్రాంతాచ్చ జననాశౌచా
న్మరణాశౌచాద్వానివర్తఇత్యర్థః-ఉత్తలక్షణమేతత్తోసంకోచంచ నప్రా
ప్నోతీతిమంతవ్యం॥

మూ॥పిత్రోరాశౌచమాఖ్యాతమన్యాశౌచస్యబాధకం॥

వ్యా॥పిత్రోర్మరణాశౌచాదన్యాశౌచంనివర్తత ఇత్యర్థః- సంకోచంచప్రా
ప్నోతీత్యనుసంధేయం॥

మూ॥పితురాశౌచమధ్యేతు మాతాయదిమృతాభవేత్
పితాశౌచంసమాప్యమాత్రాశౌచంతుపక్షిణీ॥

వ్యా॥ పితృదశాహమధ్యే మాతా యది మృతా భవేచ్చేత్ - పితుర్దశాహా
శౌచం సమాప్య - తతః పక్షిణీం మాత్రాశౌచం కుర్యాత్॥

మూ॥ పతివ్రతా తు యా నారీ భర్తారమనుగచ్ఛతి।
దినాంతరే మృతా వాపి పక్షిణీం న భవేత్తదా॥ ప్రష్టం॥

మూ॥ మాతుః శౌచమధ్యే తు పితా యది మృతో భవేత్।
పితుః ప్రయాణాద్దారభ్య పుత్రాణాం దశరాత్రకం॥

వ్యా॥ మాత్రాశౌచస్య మధ్యే పితా మృతశ్చేత్ - పితృమరణాదారభ్య పుత్రాణాం దశరాత్రకం పూర్ణాశౌచం భవతి।

మూ॥ మాతు దేశాంతరవ్యాప్తిః పిత్రాశౌచే శ్రుతా యది।
కృతక్రియాయా మాతాశౌచం పిత్రాశౌచేన శుధ్యతి।
అకృతాయాం క్రియాయాం తు పూర్వవత్పక్షిణీ భవేత్॥

వ్యా॥ పిత్రాశౌచమధ్యే దేశాంతరగత మాతృమరణశ్రవణే మాతరి కృతక్రియాయాం సత్యాం - మాత్రాశౌచం పిత్రాశౌచేన సహ నివర్తతే - అకృతక్రియాయాం తు పిత్రాశౌచం సమాప్య అనంతరం మాతుః పక్షిణీ కర్తవ్యా

మూ॥ పితుర్దేశాంతరమృతిర్మాత్రాశౌచే శ్రుతా యది।
శ్రవణాదిదశాహాంతమాశౌచం తు విధీయతే॥

యోః శౌచేన శుధ్యతి। గురుణా లఘుః శుధ్యేత్తు లఘునా నైవ గుర్వితి విజాతయ్యా

వ్యా॥ మాత్రాశౌచమధ్యే దేశాంతరగతపితృమరణశ్రవణే శ్రవణప్రభృతి దశాహం పిత్రాశౌచం భవతి॥

మూ॥ మాతాపిత్రోస్తు మరణేఽనయోర్యుగపచ్ఛ్రుతే।
తయోర్యుగపదాశౌచం కుర్యాదితి విపశ్చితః॥

వ్యా॥ ద్వయోరప్యాశౌచయోస్సహైవోపక్రమోపవర్గా దిత్యర్థః।
అత్ర మనుః

శ్లో॥ అంతర్దశాహే స్యాతాం చేత్పునర్మరణజన్మనీ - తావత్స్యాదశుచిర్విప్రో యావత్తత్స్యాదనిర్దశమితి - యాజ్ఞవల్క్యః॥

శ్లో॥ అంతరా జన్మమరణే శేషాహోభిర్విశుధ్యతీతి। అత్ర వచనద్వయే యథాసంఖ్యం విజ్ఞేయం - తథా చ సమానకాలయోః సజాతీయయోశ్చ అశౌచయోస్సన్నిపాతే పూర్వేణ శుద్ధిరిత్యర్థః। అత ఏవ విష్ణుః॥

సూ॥ జననాశౌచమధ్యే యద్యపరం జననం స్యాత్తత్ర పూర్వాశౌచవ్యపగమే శుద్ధిరితి - మరణేఽపి-

శ్లో॥ జననేజననంచేత్స్యాన్మరణేమరణంతథా । పూర్వశేషేణశుద్ధిః స్యాదుత్తరాశౌచవర్జనమితి- శంఖోపి॥

శ్లో॥ సమానాశౌచసంపాతేప్రథమేనసమాపయేదితి- సమానత్వంసమానకాలత్వం - సజాతీయత్వంచ - విజాతీయాశౌచ సన్నిపాతే చతుర్వింశతిమతం॥

శ్లో॥ మృతజాతకయోర్యోగేయాశుద్ధిస్సాతుకథ్యతే - మృతేనశుధ్యతేజాతంనమృతంజాతకేనత్వితిషట్త్రింశన్మతేపి॥

శ్లో॥ శావాశౌచేసముత్పన్నేసూతకంతుయదాభవేత్ । శావేనశుధ్యతేసూతిర్నసూతిశ్శావశోధనీతి- అంగిరా అపి॥

శ్లో॥ సూతకేమృతకంచేత్స్యాన్మృతకేత్వపిసూతకం - తత్రాధికృత్యమృతకంశౌచంకుర్యాన్నసూతకమితి - ఇదంసమాధికమృతకసన్నిపాతవిషయం । సజాతీయయోరల్పాధికయోర్యోగే విషయః॥

శ్లో॥ అఘవృద్ధిమదాశౌచంపశ్చిమేనసమాపయేత్ యథాత్రిరాత్రేప్రక్రాంతేదశాహంప్రవిశేద్యది - అశౌచంపునరాగచ్ఛేత్తత్సమాప్యవిశుధ్యతీతి- ఉశనా అపి॥

శ్లో॥ అల్పాశౌచస్యమధ్యేతుదీర్ఘాశౌచంభవేద్యది । నపూర్వేణవిశుద్ధిస్స్యాత్స్వకాలేనైవశుధ్యతీతి- శంఖః॥

శ్లో॥ సమానాశౌచసంపాతేప్రథమేనసమాపయేత్ - అసమానంద్వితీయేనధర్మరాజవచోయథేతి-హారీతోపి॥

శ్లో॥ శావాంతశ్శావఆయాతేపూర్వయోర్యోగేసమానేనవాఅధికేనవామృతకేనజాతకస్యశుద్ధిః నతున్యూనేనమృతకేన-తథాచహారీతః॥

శ్లో॥ ఆశౌచసన్నిపాతేతుసమయోర్మృతజాతయోః । నజాతకేనశుద్ధిస్స్యాన్మృతకేనవిశుధ్యతీతి - సమయోరితివిశేషణేనన్యూనమృతకాన్నజాతకశుద్ధిరిత్యుక్తంభవతి - అత్రసమత్వేపిమృతకస్యప్రాబల్యోక్తేరధికత్వేప్రాబల్యంకైముతికన్యాయసిద్ధం- తథాచసమస్యచాధికస్యశావస్యప్రాబల్యంనతున్యూనస్యేతిద్రష్టవ్యం - ఏవంకేషుచిన్నిబంధేషుప్రాబల్యదౌర్బల్యవివేకఃకృతఃనిబంధాంతరేషుతు న్యూనస్యాపిశావస్యప్రాబల్యముక్తం - గురులఘుత్వేతుసజాతీయయోఃకాలాపేక్షయావిజాతీయయోస్తు[illegible]యాపేక్షైవేత్యుక్త్వా కాలపరిమాణతారతమ్యమనపేక్ష్యశావస్యైవప్రాబల్య[illegible]-ఇత్యుక్తంభవతి- ఉదాహృతంచతేష్విదంహారీతస్యవచనం।

శ్లో॥ మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవేదితి - అత్రకాలపరి

మాణస్యానుపాదానాత్స్వతఏవగరీయస్త్వమిత్యుచ్యతే - విస్పష్టంచకేషుచిద్వచనేష్వేవమేవప్రాబల్యమవగమ్యతే- తథాచకూర్మపురాణవచనం॥

శ్లో॥ జాతాశౌచస్యమధ్యేతుస్యాన్మేవాత్స్వమపివా। జాతాశౌచాన్తశుద్ధిస్స్యాన్, మృతకేనైవశుధ్యతీతి- సంగ్రహకారోపి॥

శ్లో॥ దశాహమృతమధ్యేతుదశాహంజాతకంభవేత్। త్రిరాత్రశృతమధ్యేతుదశాహంజాతకంతువా। మృతాశౌచేనశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగవాన్యమః। స్వల్పకాలేమృతాశౌచేదీర్ఘంజాతకంభవేత్। సల్పకాలేనశుద్ధిస్స్యాత్సదీర్ఘేణాపిశుధ్యతీతి - యథాచారస్తదాచరణీయం- క్వచిత్పూర్వప్రవృత్తస్యాయుచస్యపశ్చిమస్యాశౌచాధాధికకాలత్వేపూర్వేణైవశుద్ధిః- తథాచదేవలః॥

శ్లో॥ పరతఃపరతశ్శుద్ధిరఘవృద్ధౌవిధీయతే। స్యాచ్చేత్పంచతమాదహ్నఃపూర్వేణాపివిశుధ్యతీతి అఘవృద్ధావుత్తరాశౌచస్యదీర్ఘకాలతాయాం పరతఃపరతశ్శుద్ధిరుత్తరముత్తరమాశౌచంకార్యం - యదిపూర్వప్రవృత్తమఘాశౌచంపంచతమాదహ్నఃపరంస్యాత్-షష్ఠదినాదికాలయుక్తంస్యాత్ - ఉత్తరాశౌచాధాధిక కాలంస్యాదితియావత్ - తదాపూర్వేణైవశుద్ధిర్భవతి- రాత్రిశేషాద్గౌతమః॥సూ॥ రాత్రిశేషేద్వాభ్యాంప్రభాతేత్రిభిరితి।ప్రభాతేపూర్వాశౌచదశమదినసాయమయామోపక్రమప్రభృతిసూర్యోదయపర్యంతమితిమాధవీయేవ్యాఖ్యాతంశంఖలిఖితావపి॥ సూ॥ అథచేదంతరాత్రియామయోర్వాశిష్టేరేవదివసైశ్శుద్ధిరహశ్శేషేద్వాభ్యాం ప్రభాతే త్రిభిరితి - శాతాతపోపి సూ॥ రాత్రిశేషేద్వ్యహాచ్ఛుద్ధిర్యామశేషేత్ర్యహాచ్ఛుద్ధిరితి - ఇదంరాత్రిశేషాద్ద్విరాత్రాదివిధానంపూర్వాశౌచవిషయం-అతఏవబోధాయనః॥ సూ। అథయదిదశరాత్రస్సన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రమాశౌచమాద్దివసాదితి - దశరాత్రమాశౌచసన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రంతదేవకర్తవ్యంఇదంచనవమదివసమభివ్యాప్య సన్నిపాతేవేదితవ్యం-దశమదినసన్నిపాతేతునైవపూర్వేణశుద్ధిః- కింతుద్విరాత్రాధికమధికంభవతీతితాత్పర్యం దేవలోపి॥

శ్లో॥ పునఃపాతేదశాహాత్ప్రాక్పూర్వేణసహగచ్ఛతి। దశమేహ్ని పునఃపాతేస్వాహాత్ప్రతువిశుధ్యతి - ప్రభాతేతుత్రిరాత్రేణదశరాత్రేష్వయంవిధిరితి- దశరాత్రేష్వితిపూర్వాశౌచోపలక్షణం। అత్రసూత్యాశౌచదశమదినేశావసంపాతేశావాశౌచదశమదినేసూత్యాశౌచసంపాతే చద్విరాత్రాదిస్మృద్ధిర్భవతీతికమలాకరైరుక్తం- దినద్వయాత్తేఃపూర్వశుధ్యేవాదత్వాత్

పూర్వాశుద్ధ్యేవాత్ర ప్రసక్తి స్సతి ప్రతిదినస్నానాదికం ప్రవర్తతే- నహి సూతాక్యా
శౌచస్య శుద్ధిరస్తీతి నానాశౌచేన సూతాశౌచశుద్ధిః పూర్వత్వప్రయుక్తాం । తత్కే
నాపి శౌచేన తన్నివృత్తేః- మాతాపిత్రోర్విశేషమాహ॥

శ్లో॥ మాతర్యగ్రే ప్రమీతాయామశుద్ధౌ మ్రియతే పితా- పితుశ్శేషే-
శుద్ధిస్స్యాన్మాతుః కుర్యాత్తు పక్షిణీమితి - మాతరి పూర్వం ప్రమీతాయాం యది
తన్నిమిత్తాశౌచమధ్యే పితా మ్రియేత- తదా స పూర్వాశౌచశేషేణ శుద్ధిః- కిం
తు పిత్రాశౌచస్య స్వకాలేనైవ శుద్ధిః - పితరి పూర్వం ప్రమీతే తన్నిమిత్తాశౌచమ
ధ్యే మాతరి ప్రమీతాయాం న పిత్రాశౌచకాలశేషేణ శుద్ధిః - కింతు పిత్రాశౌచం స
మాప్య తదూర్ధ్వం మాతుః పక్షిణీం కుర్యాత్- అశుద్ధావిత్యనేన [illegible] చేదపి
తురాశౌచే భావాన్మాతుస్తు పక్షిణీ కింతు పూర్ణకాలమేవేతి కేచిల్లోకాదిశిష్టైః
[illegible] సంగ్రహః - [illegible] పక్షిణీ [illegible] తు [illegible]
[illegible] సమాహాధమ [illegible]॥

శ్లో॥ దేశాంతరే మృతే పిత్రోః శ్రుత్వా [illegible] కాలే చే
ష్టరణం [illegible] యది - మాతుస్త్రాశౌచరేష్టా [illegible] శౌచం తూర్ధ్వ
స్వయం- కుర్యాద్దేశకాలదశా [illegible] ప్రత్యేక్। పితుర్దశాహా
మధ్యేతు మరణాఖ్యం శ్రూయతే యది- కృతక్రియాయాం మాతుశ్చ [illegible] చేన
శుద్ధ్యతి [illegible] మాతుశ్చేన్మరణం శ్రూయతే యది - దశాహాత్తై
[illegible] దూర్ధ్వం మాతృకం పక్షిణీం భవేత్ - మాతుర్దశాహమధ్యే చేన్మరణం
శ్రూయతే పితుః- పితుస్త్రవమాతుర్దశాహం సూతికం భవేత్। అశౌచానం
తరం [illegible] సకలం తతః - అవశిష్టం చ [illegible] తకమ [illegible]
[illegible] మాతృకం సకలం ప్రేతిక
[illegible] అశౌచం పక్షిణీం మాతుః [illegible] క్రియాదికమ
- ఇదం [illegible] - అతిక్రాంతాశౌచమధ్యే [illegible] నాశౌచసంపాతేతు
[illegible] కాలం [illegible] - అతిక్రాంతాశౌచమా [illegible] ప్ర
[illegible] - అతిక్రాంత [illegible] - కాలా [illegible]
[illegible] - [illegible] బలవత్త్వాత్-
[illegible] - దా
[illegible] విశేషమాహ- దక్షః॥

శ్లో॥ మృతాశౌచస్య మధ్యే తు మరణం దహనం తథా- [illegible] రణా
చ దహనాద్దాహ [illegible] కాక్ [illegible] గా [illegible]
ః - [illegible] హే [illegible] త్రయమశౌచమ్ [illegible]

వ్యతిరిక్తం యంకంచిత్ జ్ఞాతిం దగ్ధ్వా - తదాశౌచమధ్యే భ్రాత్రాపి ద్విత్రాణాం బహూనాం వా దగ్ధ్వా అగ్నిదః పూర్వాశౌచకాలత ఏవ శుచిర్భవతి - పితరౌ దహేద్యది తదా పిత్రోర్దహనప్రభృతి దశాహేనైవ శుద్ధిః - నారదోఽపి॥

శ్లో॥ అంతర్దశాహే చేత్కర్తుః పునః ప్రేతస్య సంస్కృతిః - తస్య శుద్ధిః పూర్వశేషాదేకోద్దిష్టం యథోదితమితి - ఉత్తరోత్తరదహనాశౌచస్య పూర్వదహనాశౌచకాలత ఏవ నివృత్తావపి - తత్తద్దశాహ ఏవ తత్తదేకోద్దిష్టం కార్యం - హారీతోఽపి॥

శ్లో॥ దాహకస్య ద్వయం చేత్స్యాత్ తత్ర తైక్యవిశేషతః - పూర్వేణైవ సయుక్స్యాత్తత్ సంపిండం ద్వితీయకమితి - అంగిరా అపి॥

శ్లో॥ దాహకం త్వాదశాహే తు శవమన్యం దహేద్యది - పూర్వేణైవ విశుద్ధిస్స్యాత్ప్రోక్తస్తద్దివసాద్భవేదితి - సంవర్తోఽపి॥

శ్లో॥ పూర్వకర్తా దశాహే తు పితరౌ చేద్దహేత్పునః - పూర్వేణైవ విశుద్ధిస్స్యాత్పునస్తద్దివసాద్భవేదితి - అత్ర దాహకస్యాశౌచమతిక్రాంతికాలమపి ప్రత్యూహాశౌచాత్ ప్రబలమితి విశేషః - జననమరణయోస్సన్నిపాతే మాతాపిత్రోర్జననాశౌచమేవ స్వకాలసమాప్తిపర్యంతం కర్తవ్యం - నతు మరణాశౌచేన తస్య నివృత్తిః తథా చ బోధాయనః॥ సూ॥ జననమరణయోస్సన్నిపాతే జననే క మాతాపిత్రోర్దశాహాదాశౌచమితి - క్షత్ర్యంగరే పిత్రోస్సూతౌ చైవ జననే త్వ్యారస్య చ స్వాశౌచాపగమే నైవ శుద్ధిస్స్యాత్ స్నానకాలత ఇతి - ప్రాచీనవ దర్శితావపి పూర్వాశౌచేన యోశ్శుద్ధిస్సూతిరాం మృతానాం చ సా - సూతికామగ్నిదం హిత్వా ప్రేతస్య చ సుతానపీతి అత్ర జనకస్య పుత్రజన్మనిమిత్తాశౌచప్రాబల్యం। ప్రేతసంస్కర్తృవ్యతిరిక్తవిషయం - తథా చ ప్రేతకర్మకర్తురాశౌచమధ్యే పుత్రజననం చేత్ - పుత్రజననాశౌచమధ్యే స్వసంస్కార్యబంధుమరణాశౌచసంస్కర్తుశ్శావమేవాశౌచం - నతు పుత్రజననాశౌచం తథా చ శాతాతపః॥

శ్లో॥ అంతర్దశాహే జననాత్పశ్చాత్స్యాన్మరణం యది ప్రేతముద్దిశ్య కర్తవ్యం పిండదానం యథావిధి - ప్రాక్ దత్త్వా ప్రేతపిండం తు పశ్చాచ్చేజ్జననం భవేత్ - తచ్ఛుద్ధ్యా వాశౌచపిండాంస్తు శేషాన్ దద్యాద్యథావిధీతి - అత్రాపి దహనాధి బలాదిదం వచనద్వయం సంస్కర్తృవిషయమిత్యస్పష్టమేవ - వచనద్వయేఽపి జననశబ్దః పుత్రజననపరః - యథావిహితదశరాత్రాశౌచాచరణపూర్వకమిత్యర్థః - తథా చ ప్రజాపతిరపి॥

శ్లో॥ అశౌచే తు సముత్పన్నే పుత్రజన్మ యదా భవేత్। కర్తుస్తాత్కాలి

కేశుద్ధిపూర్వాశౌచేనశుధ్యతీతిత్రాశౌచేవాశౌచ- కర్తుఃప్రేతకర్మకర్తుర్జ్ఞాంతర ర్మృతితాత్కాలికశుద్ధిః- పూర్వాశౌచేనశుధ్యతి- నతుపుత్రజన్మాశౌచకాలేనఅ స్మిన్వర్గేపుత్రగ్రహణాద్విస్పష్టమేకజనకవిషయత్వం - ఆశ్వలాయనాదిభిస్తు సంసర్తురపిపుత్రజననాశౌచమేవ స్వకాలసమాప్తి పర్యంతమనుష్ఠేయమి త్యుక్తం- యథాచార స్తథాచరణీయం కేచిత్తుఆశౌచేతుసముత్పన్న ఇతిప్రథమ చరణేఆశౌచశబ్దాద్విధాశౌచపరమిత్యాహుః- తన్మందం॥

శ్లో॥ మాతాపిత్రోర్మృతేచేజ్జననేప్యసపిండ్యచ- స్యాదాశౌచాపగమ నైవశుద్ధిస్స్నానాన్నకాలతఇతిస్మృత్యంతరవచనవిరోధాత్ - జననమరణయో స్సన్నిపాతేజననేన మాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచమితిబోధాయనవచన విరోధాచ్చ- తన్మరణాశౌచాదపిపుత్రజననాశౌచస్యప్రాబల్యోక్తేః- ఆశౌచే తుసముత్పన్న ఇతివచనేకల్పకగ్రహణేనతాత్కాలికశుద్ధివిధానసారస్యేన చతత్రప్రేతాశౌచశబ్దస్యాశౌచాశౌచ పరత్వస్య విస్పష్టత్వాచ్చ సంగ్రహస్తు సమయోర్వావిషమయోర్వా సజాతీయయోర్విజాతీయయోర్వాశౌచ యోర్యుగపత్సన్నిపాతే తంత్రేణశుద్ధిః - సమయోస్సజాతీయయోరాశౌ చయోఃపౌర్వాపర్యేణ సన్నిపాతే పూర్వాశౌచకాలేనైవశుద్ధిః విషమకాల యోస్సజాతీయయోరాశౌచయోస్సన్నిపాతే పూర్వస్యాంవా పరంవా య దధికకాలంతేనైవశుద్ధిః - అల్పమపిపూర్వాశౌచముత్తరాశౌచార్థాధిక కాలంచేదల్పేనైవశుద్ధిః - విజాతీయయోర్యోగే సమేనవాధికేనవా శావేన శుద్ధిః సూతిరధికకాలాచేత్సూత్యాశౌచేనశుద్ధిః - పూర్ణాశౌచస్య దశమ దినేపునఃపూర్ణాశౌచాంతరే ప్రాప్తేపూర్వస్మాత్పూర్ణాశౌచాదూర్ధ్వం ఉత్తరాశౌచం దినద్వయంకుర్యాత్ - దశమదినస్య అష్టమయామే సూర్యో దయాదర్వాగస్మిన్ పూర్ణాశౌచేప్రాప్తే పూర్వస్మాదూర్ధ్వం దినత్రి యముత్తరాశౌచం కుర్యాత్ యమాపిత్రోర్మరణాశౌచస్య ఆశౌచాంతరేణ యోగే పూర్వేణవాపరేణవా మాతాపిత్రోరాశౌచేనశుద్ధిః దాహకస్య యద్దహననిమిత్తమాశౌచం తస్యాశౌచాంతరేణ యోగేదహనాశౌచేన శుద్ధిఃమాతాపిత్రోః- పుత్రజన్మనిమిత్తాశౌచస్య ఆశౌచాంతరేణయోగేపు త్రజననాశౌచేనశుద్ధిః - పుత్రజననే ప్యేవమేవపితుః ప్రేతసంస్కర్తృత్వేతు పూర్వేణవాపరేణవాప్రేతాశౌచేనైవపుత్రజననాశౌచస్యనివృత్తిః - అసం స్కర్తృత్వేతుమృతాశౌచమపిజననాశౌచేనశుధ్యతి- కేచిత్తుసంస్కర్తురపిపు త్రజననాశౌచమేవ ప్రబలమిత్యాహుః - పితృమరణాశౌచమధ్యే మాతృమ రణేపిశుద్ధాశౌచాదూర్ధ్వం పక్షిణీంకుర్యాత్ పితుస్సన్యాసేదుర్మర

నేవానశుద్ధిః కింతు మాతృమరణాదారభ్య పూర్ణమేవాశౌచం కుర్యాత్। మాతృమరణాశౌచమధ్యే పితృమరణే పితుః పూర్ణమేవ శౌచం కుర్యాత్ । అనుగమనే తు దినాంతరమరణేపి మాతుః పక్షిణీ న భవతి। కింతు తంత్రేణైవ శుద్ధి అనుగమనం వినా ద్వితీయాదౌ మాతృమరణే పక్షిణీ భవతి ॥ సా చ దశమదినాత్ప్రాగేవ పితుర్దశమదినే మాతృమరణే తు దినద్వయాధికం భవతి। అత్ర పక్షిణీమధ్యే దినద్వయమధ్యే చ పితుః ఏకాదశాహస్యైవ స్వతంత్రైకోద్దిష్టం కుర్యాత్ । కతుక స్తాత్కాలికీ శుద్ధిరస్తి- పితృమరణాశౌచమధ్యే దేశాంతరగత మాతృమరణ శ్రవణే మాతరి కృతక్రియాయామపి మధ్యరాత్రం తంత్రేణ శుద్ధిః - అకృతక్రియాయాం తు పితుర్దశాహాదూర్ధ్వం మాతుః పక్షిణీం కుర్యాత్ మాతృమరణాశౌచమధ్యే దేశాంతరగత పితృమరణ శ్రవణే శ్రవణప్రభృతి దశాహం పిత్రాశౌచం భవతి । దేశాంతరగతయోర్మాతాపిత్రోర్మరణే యుగపచ్ఛ్రుతే తంత్రేణ శుద్ధిః - అతిక్రాంత వర్తమానయోస్సన్నిపాతే వర్తమానేన నాతిక్రాంతస్య శుద్ధిః - అతిక్రాంతస్య కాలాధిక్యే త్వతిక్రాంతేనైవ వర్తమానస్య శుద్ధిః ఏవం బాహ్యకస్యాతిక్రాంతాశౌచేనైవ వర్తమానస్య శుద్ధిః - ఉభయత్రాగ్నిదానే తు వర్తమానమేవ ప్రబలం - మాతాపిత్రోర్విషయే తు నాయం విధిః। కింతు పూర్వోక్తమేవ పూర్వం - కస్యచిద్దహనం కృత్వా తదాశౌచమధ్యే అన్య సపిండానేకం దగ్ధ్వా బహూనాం దహతి తదాద్యాశౌచేనోత్తరాశౌచానాం తత్తీయప్రేతకృత్యానాం సమాప్తిః - ఏకోద్దిష్టం తు తత్ర దశాదశాహే కర్తవ్యం యది జ్ఞాతిదహనాశౌచమధ్యే మాతాపిత్రోర్దహతి - తదా న పూర్వాశౌచేన శుద్ధిః- కింతు మాతాపిత్రోర్దహన ప్రభృతి పూర్ణాశౌచం భవతి॥

ఇతి శ్రీవేంకటాంబా గర్భ సంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవర విరచితాయామభినవషడశీతి వ్యాఖ్యాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం - సన్నిపాతాశౌచనిర్ణయః.

గ్రామాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ యావద్గ్రామస్య మధ్యే తు శవం ప్రేతస్య తిష్ఠతి।
స్యాత్తావదాశౌచం సిహ్యః తే శుద్ధిరిష్యతే॥

వ్యా॥ యావత్కాలం గ్రామమధ్యే ప్రేతశరీరం తిష్ఠతి - తావత్కాలం గ్రామస్యాశౌచం - తస్మిన్ గ్రామాద్బహిర్నిర్హృతే దగ్ధే చ సతి గ్రామస్య శుద్ధిః- తు శబ్దశ్శవనిర్హరణాదికమేక గ్రామస్యాశుద్ధికారణం న స్నానాదికమస్త్యాదితి విశేషం ద్యోతయతి॥

మూ॥ ఏకాదశదినే మంత్రవ్యాప్తే తే విధికాంతకే॥

వ్యవాయేఽపినారాచాంతరయేతథా। అంతశ్శవనిమిత్తస్తునదోష ఇతిసూరయః॥

వ్యా॥ ఏకాదశధనుర్మాత్ర వ్యవహితే విధ్యంతరే - చతుష్పథవ్యవహితే విధ్యంతరేచనారాచవ్యవహితాయా మేకస్యామపివీధికాయా మంతశ్శవదోషో నాస్తి-

మూ॥ చతుశ్శతద్విజోపేతే గ్రామే విధ్యంతరే తథా। ఏకాదశ
ధనుర్మాత్రాదర్వాచీనేపినాస్త్యఘం॥

వ్యా॥ చతుశ్శతబ్రాహ్మణసంకులే గ్రామే విధ్యంతరే ఏకాదశధనుర్వ్యవధానాభావేపి। నదోషః

మూ॥ స్త్రీశూద్రానాథబాలానాం శవస్తిష్ఠతియత్రతు। తత్రాశౌచంగృహస్యైవ గ్రామదోషోనవిద్యతే॥

వ్యా॥ యత్రస్త్రీశూద్రానాథబాలానాంశవస్తిష్ఠతి-తత్రగృహమాత్రస్యాశౌచం-గ్రామస్యతుఏకవీధ్యామపినదోషః-

మూ॥ విధ్యంతరేపితుగ్రామఏకవింశతిమందిరే। బహుదూరవ్యవాయేపిశావాశౌచమితిస్మృతిః॥

వ్యా॥ ఏకవింశతిగృహయుక్తే తతోపిన్యూనైర్వాగృహైర్యుక్తే గ్రామే బహుదూరవ్యవహితేపివిధ్యంతరే- శవనిమిత్తమాశౌచంభవత్యేవ-

మూ॥ అగ్నిహోత్రేతుహోతవ్యే శవదోషోనవిద్యతే।

వ్యా॥ పూర్వోక్తశవదోషః శ్రౌతకర్మవ్యతిరిక్తవిషయః ఇతిభావః॥ అత్రవృద్ధమనుః॥

శ్లో॥ గ్రామమధ్యగతోయావచ్ఛవస్తిష్ఠతికస్యచిత్। గ్రామస్యతావదాశౌచంనిర్గతేశుచితామియాదితి। మనురపి।

శ్లో॥ నాద్యాచ్ఛవంతశ్చేద్గ్రామే నాధీయ్యాన్నజుహోతిచ। తానివిధ్యంతరే కుర్యాద్ధనుశ్శకదశాంతరఇతిస్మృత్యంతరేపి।

శ్లో॥ అంతశ్శవోయదాగ్రామస్తస్మిన్గ్రామేతదాలయః। నిత్యనైమిత్తికం కామ్యంనకుర్యాదితిశాసనం। శ్రుతిస్మృత్యోర్విరోధేతుశ్రుతిరేవబలీయసీత స్మాదంతశ్శవేగ్రామేజుహుయాచ్ఛ్రౌతపావకమితి।సంగ్రహేపి।

శ్లో॥ గ్రామస్థశవచండాలశూద్రేష్వశుచిసన్నిధౌనాధ్యేతవ్యంనభోక్తవ్యంనహోతవ్యంకదాచనేతి। శవచండాలఇతిద్వంద్వైకవద్భావః-శూద్రేసమీపస్థితఇతివిశేషః-అశుచిసన్నిధౌ।అమేధ్యాద్యశుచిపదార్థసన్నిధౌపునఃస్మృత్యంతరే॥శ్లో॥ చతుశ్శతాధికైర్విప్రైస్సంపూర్ణే గ్రామమధ్యమే।విశేషంసంప్ర

తస్యాం జపహోమార్చనం ప్రతి । అంతశ్శవస్యదోషస్తు నాస్తి తత్ర సమాచ
రేత్। గ్రామేనారాచవిచ్ఛిన్నే కుర్యాచ్ఛిన్నే తథాపథి । వీథ్యంతరే వా మృతకే
హ్యాలేరర్చాం సమాచరేత్ । అనాథానుశీలానాం శూద్రాణాంచ తథా స్త్రి
యాం। అంతశ్శవస్యదోషస్తు గ్రామాశౌచం న లిప్యతే। మునీనాంచ యతీనాంచ
యతీనాంచ పరకాయప్రవేశినాం। మరణం యత్ర సంభూతం తత్ర దోషో న లిప్యతే।
శూద్రాదీనాంతు మరణం సంభవేదత్ర కుత్రచిత్ । ఆశౌచం గ్రహమాత్రస్య
గ్రామాశౌచం న విద్యతే। కుటకే పత్తనే చైవ ఖర్వటే రాజధానిషు। క్రమేణైవా
ర్చనం కుర్యాత్తత్ర దోషో న విద్యత ఇతి । క్రమేణైవ శాస్త్రోక్తక్రమేణైవ సమం
త్రకమితి యావత్ యత్త్విదం వచనం॥

శ్లో॥ సహస్రైః ప్రసంకీర్ణే గ్రామే తదధికేపి వా। ఆలయస్య మీపే తు త్రిం
శద్దండాంతరే మృతే। అర్చనస్నాపనాదీన కుర్యాదపి త్రిరాత్రి-తత్ర దాచిదా
గంతుక సహస్ర బ్రాహ్మణం సంకులైకవింశతిగృహయుక్త స్వల్పగ్రామవిషయం।
తథాచ స్మృత్యంతరే॥

శ్లో॥ ఏకవీథ్యాం సమారూఢో ఏకవింశద్గృహస్థితే త్రింశద్ధనుషీ చాథ
స్యైద్దేవం పిత్రోశ్చ వర్జయేత్ । పంచాశచ్చాపసీమాంతే ఏకవీథ్యాం
శవే సతి । అర్చనంచ హరేద్దానం దేవదేవస్య వర్జయేత్ । శూద్రాణాం
మరణం స్యాచ్చేద్గ్రామమధ్యే కథంచన । ఆశౌచం గృహమాత్రస్య గ్రామా
శౌచం న విద్యత ఇతి।

మూ॥ పూజామధ్యే మృతే తూష్ణీం పూజాశేషం సమాపయేత్ ।
ప్రతిష్ఠాయాం పునః ప్రేతే నిహృతే శేషమాచరేత్ ॥

వ్యా॥ దేవపూజామధ్యే గ్రామే యస్యకస్యచిన్మృతౌ సత్యాం పూజాశే
షం తంత్రమాత్రేణ సమాపయేత్ । ప్రతిష్ఠాయాంతు మృతశ్శవే గ్రామా
ద్బహిర్నిహృతే దగ్ధే చ సతి - ప్రతిష్ఠాశేషం సమంత్రకమేవ సమాపయేత్-
తథాచ స్మృత్యంతరం।

శ్లో॥ ప్రతిష్ఠాదిషు కాలేషు యస్మిన్ గ్రామే మృతిర్భవేత్ । శీఘ్రం
బహిశ్శవం నీత్వా కర్మశేషం సమాపయేత్ - అగ్రహారే గృహారే పూజా వర్త
మానాతు యత్ర చ అథ శవో యది భవేత్తతో నీత్వా దాబహిః॥ నాతచ్ఛవం భ
స్మసాద్యావత్తావత్తంత్రేణ పూజయేదితి। భస్మసాదిత్యనేన దహనాంతర
మేవ గ్రామాశౌచనివృత్తిః- నతు బహిర్నిహరణమాత్రాత్ యత్తు-నిహృతే
శుచితామిత్యాదివచనం తదపి దహనోత్తరకాలపరం గృహాశౌచమప్యేవమే
వ దహనాంతం వేదితవ్యమితి తుల్యత్వాత్ యత్తు॥

శ్లో॥ నదావచ్ఛుధ్యతేభూమిర్యావత్తత్ప్స్యదనిర్దశం - నతత్రకర్మ
కుర్వీతపిత్ర్యం దైవాదికం క్వచిదితివచనే - దశాహపర్యంతంగృహాశౌచవిధానం - త
ద్గృహే ప్రేతక్రియాకరణవిషయం॥

శ్లో॥ దహనాంతంగృహాశౌచంయత్రపిండోదకక్రియా। దశరాత్రమతి
క్షేయంప్రేతస్తత్రైవతిష్ఠతీతిస్మరణాత్ గృహేప్రేతక్రియాకరణంచ ద్రావిడా
నాంపిండోదకదానం - అన్యేషాంతుక్షీరోదకపూరితఘటద్వయ స్థాపనమా
త్రం - తచ్చఘటద్వయందశాహపర్యంతంతిష్ఠతిప్రేతశ్చతాభ్యాంస్నానపానా
ర్థంప్రత్యహమాగచ్ఛతీతిదశాహపర్యంతంగృహస్యాశౌచం - ఉభయవిధప్రే
తక్రియాఅకరణేగృహస్యాశౌచంనాస్త్యేవ - కేచిత్తుస్వామినఆశౌచేసతి
తత్సంబంధమాత్రేణగృహస్యాశౌచమస్తి॥

శ్లో॥ ద్రవ్యాణిసంబంధాద్గృహాఃస్వశుచినశ్చేతిస్మరణాత్ - గృహస్యా
పిద్రవ్యత్వాదిత్యాహుః - స్వామినఆశౌచాభావేసర్వేషాంమతేపిగృహస్యా
శౌచంనాస్త్యేవ। సంగ్రహస్తు॥ గ్రామమధ్యేయావత్కాలం శవస్తిష్ఠతితావ
త్కాలంగ్రామస్యాశౌచం - శవేబహిర్నిఃసారితేదగ్ధేచసతిగ్రామస్యశుద్ధిః -
గృహస్యాప్యేవమేవ - గృహేపిండోదకదానేక్షీరోదకపూరితఘటద్వయస్థాప
నేవాదశరాత్రంగృహస్యాశౌచంతదభావేకిమపినాస్తిగృహస్వామినఆశౌచి
త్వేగృహస్యాశౌచమస్తీతికేచిత్ స్వామినఆశౌచభావేసర్వేషాంమతేపిగృహ
స్యాశౌచంనాస్త్యేవ - స్త్రీణాంశూద్రాణామనాథానామనుపనీతానాంచశ
వేగ్రామమధ్యేతిష్ఠత్యపి గ్రామస్యాశౌచం నాస్తికింతుతద్గృహమాత్రస్యాశౌ
చండోపనీతమరణేయస్యాంశ్రేణ్యాముపనీతమృతస్యశవస్తిష్ఠతి - తస్యావీధ్యా
ఏకాదశవ్యామమాత్రార్వాచీనప్రదేశేవిద్యమానస్యవీధ్యంతరస్యాప్యాశౌచం -
ఏకాదశవ్యామమాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యశ్రేణ్యంతరస్యాశౌచంనాస్తిఏ
ంచతుపృథగ్వ్యవధానేనాంతరవిచ్ఛేదేవాశవనిమిత్తమాశౌచంనాస్తి - య
స్మిన్ గ్రామేచతుశ్శతాధికాబ్రాహ్మణా అనాగంతుకానిత్యంవసంతితస్మిన్
గ్రామేఏకాదశవ్యామమాత్రాదర్వాచీనేపివీధ్యంతరేశవనిమిత్తమాశౌచం
నాస్తి - నగరేషుయత్రక్వాపిశవేవిద్యమానేపితద్గృహంవినాన్యత్రాశౌచంనా
స్తి - యస్మిన్ గ్రామేఏకవింశతిస్త్రయ్యన్యూనావాగృహాస్సంతితత్రైకాదశ వ్యా
మమాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యాపివీధ్యంతరస్యాశౌచమస్త్యేవ - ఏతద్దా
దనుపక్రాంతవైశ్వదేవాదివిషయం - ఉపక్రాంతేతువైశ్వదేవా
గ్రామస్యవిస్మరణేసతిసుఖేనకర్మశేషంసమాపయేత్ - అగ్నిహోత్రేతు
గ్రామాశౌచ [illegible]

త్రమాత్రేణపూజాశేషంసమాపయేత్ - దేవతాప్రతిష్ఠాశేషం సమాపయే
త్-నతుశేషం తన్మాత్రేణేతి॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీ
వరవిరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం- ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-ద్రా
మాశౌచనిర్ణయః.

సంపర్కాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ శవానుగమనేచైవశవనిర్హరణేతిథా। ఆతురవ్యంజనే
చైవశోతివస్యదహనేపిచ। బహుప్రకారమాశౌచంతదీయానాం
కించన। అదృష్టార్థమ్వశాధానాంకృతేప్యేతేషునాస్త్యఘం॥

వ్యా॥ అసపిండశవానుగమనేఅసపిండశవనిర్హరణేఅసపిండమరణని
మిత్తాతురవ్యంజనేఅసపిండశవదహనేబహుప్రకారంబహుభేద మాశౌచం
భవతి-ఉదకముపలక్షణం- అలంకరణాస్యాశౌచంభవతీతిబోధ్యం- సర్వమేతన్ని
ర్హరణశబ్దస్యైవార్థఇతికేచిదాహుః- తదిదంసంపర్కాశౌచమిత్యుచ్యతే
ఇదంచాశౌచంశవానుగమనాదికం సంపర్కంకుర్వతఏకస్యైవ తదీయానాం
స్త్రీపుత్రాదీనాంతండులాదిద్రవ్యాణాంచనేదమాశౌచం - అనాథానాంప్రే
తానాందహనవహనానుగమనేష్వదృష్టార్థం దయాపూర్వకంకృతేషునాస్త్యే
వాశౌచం- కింతుస్నానమాత్రేణశుద్ధిః-అనాథానామిత్యనుపనీతాదీనాముపల
క్షణం- శ్రోత్రసవర్ణశవానుగమనేపరాశరః॥

శ్లో॥ అనుగమ్యేచ్ఛయాప్రేతంజ్ఞాతిమజ్ఞాతిమేవవా। స్నాత్వాసచేలం
స్పృష్ట్వాగ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి- జ్ఞాతిశబ్దేనమాతామహాదిబంధ్వరుచ్యతే
అజ్ఞాతిశబ్దేనబంధుత్వరహితోయఃకశ్చిదుచ్యతే- జ్ఞాతీనాంనిర్హరణాదెవిహి
హితత్వేనఘృతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనయోరభావాదితికేచిత్ జ్ఞాతిశబ్దోముఖ్యా-
ర్థఇత్యన్యే- వస్తుతస్తుఘృతప్రాశనాదికమవశ్యంకర్తవ్యంజ్ఞాతిశబ్దస్యముఖ్యా
ర్థపరిత్యాగేమానాభావాత్-యజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ అనుగమ్యాంభనస్నాత్వాస్పృష్ట్వాగ్నింఘృతభుక్చిరితికాత్యోపి॥

శ్లో॥ ప్రేతభూతింద్విజంవిప్రోయోనుగచ్ఛతికామతః। స్నాత్వాసచేలం
స్పృష్ట్వాగ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతిఘృతప్రాశనానంతరంపునఃస్నానంకర్త
వ్యం-తదాహోశనా॥

శ్లో॥ అనుగమ్యాసరంప్రేతంతద్జ్ఞాతీననుసృత్యచ। స్నాత్వాఘృతంచభ
క్షిత్వాపునస్స్నానంసమాచరేదితి - ప్రాణాయామాశ్చకర్తవ్యాః - త
థాచకవషః॥

శ్లో॥ అనుగమ్యచవంబుద్ధ్వాస్నాత్వాస్పృష్ట్వావహ్నిం హుతాశనం-ఘృతప్రా

శ్యపునస్స్నానశ్యాత్ప్రాథాయామైర్విశుధ్యతీతి-స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ ఆర్ద్రజావస్త్రంపరిత్యజ్య శుష్కవస్త్రేణమజ్జనం - శవానుగమనే శౌరేపునస్స్నానంవిధీయతఇతి-శుష్కవస్త్రాలాభేద్వాదశనారంభూతవస్త్రేణవునస్స్నానంకర్తవ్యం- అనాథాదివిషయేస్మృత్యంతరం॥

శ్లో॥ అనాథమనుపేతంచ ప్రేతంకన్యామనువ్రజేత్ । అనూచానక్రతుశ్రేష్ఠంనప్రాశ్నీయాద్ఘృతంద్విజఃకృతి - అగ్నిస్పర్శోపినకర్తవ్యః - తథాచజాబాలిః॥

శ్లో॥ మృతంబాలంచవృద్ధాంశ్చానాథంవిప్రమనువ్రజేత్। ద్విజస్నానేనశుధ్యేతఘృతప్రాశాగ్నినావినేతి - అగ్నిఘృతయోరభావేస్మృత్యంతరం॥

శ్లో॥ అగ్న్యభావేఘృతాభావేసచేలస్నానమాచరేత్ - సవ్యాహృత్యాచగాయత్ర్యాదకంకృత్వాభిమంత్రితాః- అథాంజలీరపఃపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతివైద్విజఇతి- పునస్మృత్యంతరేపిశేషాదర్శితాః॥

శ్లో॥ ప్రేతస్యపాదయోరగ్రేనగచ్ఛేద్యుతఃకదాచన। యస్మాదగ్రేతుగంతౄణాంఆయునిక్షీణంపదేపదే మృతస్యపశ్చాద్గమనేప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే-కిల్బిషాదగ్రగమనేనిష్కృతిర్నోపపద్యతఇతి - ప్రాయశ్చిత్తంసచేలస్నానాదికముక్తమేవ - అనుగంతౄణాంవాహకానాంచసంసర్గాత్ స్త్రేహేవగ్రామప్రవేశః॥

శ్లో॥ ప్రవేశనాదికంకార్యంవాహకేనాపినైవతుహోత్రాప్రైవానుగంత్రాచపురాస్నానాచ్చయోషితాం - అస్నాత్వాచేద్విశేద్గ్రామంశ్మశానాద్బుద్ధిపూర్వకం- త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదమత్యాహోతఛైవచేతివచనాత్- అపినైవఅప్రుధగేపసహైవేత్యర్థః - పురాస్నానాదిత్యాదివాక్యాంతరం స్త్రీణాంస్నానాత్పూర్వం స్వయమస్నాత్వా గ్రామంవిశేద్యదిత్రిరాత్రేణ విశుద్ధిస్స్యాదితస్వయః- వాహకోనుగంతాచస్నాతాసుస్త్రీషుస్వయమపిస్నాత్వాసంసర్గారీసహగ్రామంప్రవిశేదిత్యర్థః- వృద్ధవసిష్ఠః॥సూ॥ అనుగమ్యాన్యాభోవ్యాగ్న్యాసగ్నింస్పృష్ట్వాపునరవగాహ్య త్రైస్సహవ్యాంవిశేరన్నితి-ఇగ్న్యాసనితిసపక్షాణాముపలక్షణం- అగ్నిస్పర్శనంఘృతప్రాశనస్యోపలక్షణం- త్రైస్సహేంతితేభ్యఃపూర్వంనప్రవేష్టవ్యమిత్యర్థః- అన్వాభాషణంనామసేనవచనరూపమాతురవ్యం దవంతిదవిశ్మ శానగమనపూర్వకంవివక్షితంగృహంగత్వాపురశ్యంజనేతుసహగ్రామప్రవేశాసంభవాత్• శవానుగమనేకృతేస్నిన్నహానికర్మణాయోగ్యతానాస్తి- తథాచస్మృత్యంతరం॥

శ్లో॥ మృతస్యవిశేషేనాగచేత్ - మృతప్రాశనమాచరేత్ వర్జనేత్

త్రదహోరాత్రంజపహోమాచరణాదికమితి। వారాహేపి॥

శ్లో॥ శ్మశానమధ్యంగత్వాతుయోనరోహోమమాచరేత్ । సప్తజన్మకృతంపుణ్యంతత్క్షణాదేవనశ్యతి। అనుగమ్యనరంప్రేతంఇచ్ఛయాయస్తుమానవః । ఆరాధయితుమిచ్ఛేన్మాంగ్రజత్యధమాంగతింహరిణంచతథాకృత్వామత్రకస్యనసుంధరే । భుక్త్వాశ్రాద్ధంమహాభాగే యనుజోహోమమథార్చయేత్। చటకత్వమనుప్రాప్యతతోగోధావపుర్గతఇతి । ఆతురవ్యంజపేపితస్మిన్నహనికర్మయోగ్యతానాస్తితథాచపారస్కరః॥

శ్లో॥ మృతస్యబాంధవైస్సార్ధంకృత్వాతుపతిదేవనంవర్జయేత్తదహోరాత్రందానంశ్రాద్ధాదికర్మచేతి। అత్రసంధ్యాలోపోనాస్తి-వారాహవచనేశ్రాద్ధభోజనసాహచర్యాత్ । తథాచయథాశ్రాద్ధభోజనేహోమాదేరేవనిషేధఃతథైవాత్రాపిశరంతుశ్రాద్ధభోజనఇవసంత్యే వేదగాయత్రీజపహీనపర్ణశవానుగమనేవృద్ధపరాశరః॥

శ్లో॥ క్షత్రియంమృతమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి। కృత్వాశౌచమహోరాత్రం పంచగవ్యేనశుధ్యతి।శవంచవైశ్యమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి।కృత్వాశౌచసద్విదినంచప్రాణాయామాన్షడాచరేత్ ప్రేతీభూతంతుయశ్శూద్రంబ్రాహ్మణోజ్ఞానదుర్బలః । అనుగచ్ఛేన్నీయమానంత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ త్రిరాత్రేతుతతశ్శీర్ణేనదీంగత్వాసముద్రగాం । ప్రాణాయామశతం కృత్వాఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి । అజ్ఞానాదిత్యాఖ్యానాత్-నతుబుద్ధిపూర్వకమిత్యర్థః। విష్ణురపి॥సూ॥ ద్విజశ్శూద్రానుగమనంకృత్వాస్రవంతీమాసాద్యగాయత్ర్యష్టసహస్రంజపేదితి। ప్రాణాయామశతం గాయత్ర్యష్టసహస్రయోర్వికల్పఃప్రాణాయామశతాద్యనంతరం ఘృతప్రాశనంకర్తవ్యం ప్రాణాయామాదేఃపూర్వమగ్నిస్పర్శనం కర్తవ్యం - అబుద్ధిపూర్వకక్షీనవర్ణశవానుగమనేంగిరాః । సూ ॥ శూద్రప్రేతస్యబ్రాహ్మణోయదృచ్ఛయానుగమనేస్రవంతీమాసాద్యగాయత్రీసహస్రంజప్త్వాశుధ్యతి।క్షత్రియానుగమనేర్ధసహస్రం- వైశ్యానుగమనేపాదోనమితిపురతోగచ్ఛంతశ్శవమజ్ఞాత్వామార్గవశాదనుగమనంయదృచ్ఛయానుగమనం - తత్రనదీస్నానంగాయత్రీజపశ్చ- నత్వేకరాత్రపక్షిణ్యాదికమాశౌచం- క్షత్రియస్యవైశ్యానుగమనేబుద్ధిపూర్వకేఏకరాత్రంశూద్రానుగమనేపక్షిణీ వైశ్యశూద్రానుగమనేపక్షిణ్యేవ- శూద్రస్యశూద్రానుగమనేశవబంధుత్వాభావఏకకాలః।స్పర్శేత్వేకరాత్రమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః । తథైవపారస్కరోపి॥

శ్లో॥సజాతేర్దశవసేనైవదద్యాహాత్క్షత్రియవైశ్యయోః। స్పర్శంవినా

నుగమనే శూద్రో నక్తేన శుధ్యతీతి సజాతేష్వాద్య సమాన జాతేష్వాద్రస్త్వత్య
ర్థః। దివసేనైకరాత్రేణ త్ర్యహాదహర్ద్వయయుక్తాత్పక్షిణీకాలాన్నక్తేనే
త్యేకకాలోపలక్షణం-దివా చేద్దినశేషేణ- రాత్రౌ చేద్రాత్రిశేషేణ శూద్రశ్శు
ధ్యతీత్యర్థః వస్తుతస్తు క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రానుగమనే ద్విరాత్రం- ద్వ్య
హశబ్దస్య ముఖ్యార్థపరిత్యాగే మానాభావాత్ - బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియశవాను
గమనే వైశ్యశవానుగమనే చ సచేలస్నానం - యథోక్తాశౌచాంతే సచేల
స్నానమగ్నిస్పర్శనం గాయత్ర్యష్టశతం ఘృతప్రాశనం పునస్స్నానమాచమన
త్రయంచ క్రమేణ కర్తవ్యం-శూద్రశవానుగమనే గాయత్ర్యష్టసహస్రం విశే
షః తదాహ చ్యవనః॥ సూ॥ సచేలమవగాహ్యాత్రిస్త్వగ్నిముపస్పృశ్య గాయ
త్ర్యష్టశతం జపేత్-ఘృతం ప్రాశ్య పునస్స్నాత్వా త్రిరాచామేదితి-విష్ణురపిః సూ॥
ద్విజశ్శూద్రానుగమనే స్రవంతీమాసాద్య గాయత్ర్యష్టసహస్రం జప్త్వా ద్విజప్రేత
స్యాష్టశతమితి ద్విజశబ్దో వర్ణత్రయపరః-అత్ర చ వనవచనోక్తః ఘృతప్రాశనం
వృద్ధపరాశరోక్తం పంచగవ్యప్రాశనేన సహ వికల్ప్యతే సముచ్చ్యతే ఇతి కేచి
త్-వైశ్యానుగమనే గాయత్రీశతం షడ్భిః ప్రాణాయామైర్వికల్ప్యతే- సముచ్చ
య ఇతి కేచిత్-సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే బ్రహ్మపురాణం॥

శ్లో॥ మృతస్య యావదస్థీని బ్రాహ్మణస్యావృతానితు। తావద్యో బాంధవ
స్తత్ర క్రాతి తద్బాంధవైస్సహ। తత్రస్నానాద్భవేచ్ఛుద్ధిస్తతస్త్వాచమనం స్మృ
తం। సచేలం స్నానమస్యాహ వ్యక్తే త్వస్థిసంచయే। కృతే తు కేవలం స్నానం క్షత్ర
విట్శూద్రజన్మనామితి। బ్రాహ్మణస్య సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే సంచయనా
త్పూర్వం స్నానమాత్రం తదూర్ధ్వమాచమనం- క్షత్రియాదీనాం సవర్ణవిష
యాతురవ్యంజనే సంచయనాత్పూర్వం సచేలస్నానం- తతః పరం కేవలస్నాన
మితి వివేకః- క్రాతిత్వాతురవ్యంజనమాత్రోపలక్షణం తథా చ పరిదేవనాస్రువి
మోచనవీనవచనాదిషు సర్వేష్వాతురవ్యంజనేషు స్నానాదికం భవతి-ఉత్తమవ
ర్ణవిషయాతురవ్యంజనే పారస్కరః॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్రుదిత్వా
స్నానమాచరేత్। అంతర్దశాహే విప్రస్య ఊర్ధ్వమాచమనం స్మృతమితి-క్ష
త్రియాదివర్ణోఽపి విప్రస్యాంతర్దశాహే రుదిత్వేతి స్మృతిసారసర్వస్వాదౌ వ్యా
ఖ్యాతం విప్రగ్రహణం క్షత్రియాదీనాముపలక్షణమిత్యాఖండాదర్శాదౌ ఉభయ
థా వ్యుత్తమవర్ణవిషయత్వమేవ హీనవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే బ్రహ్మపురాణం॥

శ్లో॥ అనస్థిసంచయే విప్రో రౌతి చేత్ క్షత్రవైశ్యయోః। సద్యస్స్నాత్వా
సచేలంతు ద్వితీయేఽహని శుధ్యతి। కృతే తు సంచయే విప్రః స్నానేనైవ విశుధ్యతీతి।
విప్రగ్రహణం క్షత్రియోపలక్షణం- తేన క్షత్రియస్యాపి [illegible]

ఏకరాత్రమితి ద్రష్టవ్యం। శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే పారస్కరః॥

శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్యది విప్రోఽశ్రు పాతయేత్ । మృతే శూద్రే గృహం గత్వా త్రిరాత్రేణ విశుధ్యతి। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వం మాసం యావద్ద్విజాతయః। అహోరాత్రేణ శుధ్యంతి వాససాం క్షాళనేన చేతి। విప్రశబ్దో బ్రాహ్మణమాత్రపరః। క్షత్రియవైశ్యయోః శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే ద్విరాత్రస్య వక్ష్యమాణత్వాత్ ద్విజాతిశబ్దస్తు వర్ణత్రయపరః। తథా చ సంచయనాత్పూర్వం శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే బ్రాహ్మణస్య త్రిరాత్రం క్షత్రియవైశ్యయోర్ద్విరాత్రం। సంచయనాదూర్ధ్వం త్రయాణామప్యేకరాత్రమితి ద్రష్టవ్యం। క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణామస్థిసంచయనాత్పూర్వం శూద్రవిషయాంతురవ్యంజనే పారస్కరః॥ శ్లో॥ సజాతేరేవ నైవ ద్వ్యహాత్ క్షత్రియవైశ్యయోరితి। సజాతే శూద్రస్య సమానజాతే శూద్రస్య శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే సంచయనాత్పూర్వం దివసేన శుద్ధిః। క్షత్రియవైశ్యయోస్తు శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే దినద్వయాచ్ఛుద్ధిరితి మాధవీయాదౌ వ్యాఖ్యాతం। ఇదమేవ వచనమనుగమనవిషయత్వేన స్మృతిసారసర్వస్వాదౌ వ్యాఖ్యాతం వ్యాఖ్యానద్వయమపి విషయద్వయేన లాధాయ గ్రాహ్యమేవ। చ శ్లో॥ స్పర్శనం వినానుగమనే శూద్రే నక్తేన శుధ్యతి త్యుత్తరార్ధవిరోధాత్తథాతురవ్యంజనవిషయత్వమితి వాచ్యం। వినివర్త్య యదా శూద్రా ఇత్యుదాహరిష్యమాణవచన ఏవ అనుగమనశబ్దస్యైవ సర్పణపరత్వాత్। అస్థిసంచయనాదర్వాగిత్యపూర్వోదాహృత పారస్కరవచనే గృహంగత్వేత్యస్యైవ వివక్షితం॥ శ్లో॥ శావే శావగృహం గత్వా శ్మశానే నాంతరేపి వా। ఆతురవ్యంజనం కృత్వా దూరస్థోప్యశుచిర్భవేత్। అస్థిసంచయనాదర్వాగాతురవ్యంజనే కృతే। దూరస్థోప్యశుచిర్విప్రః పరతస్తు శుచిర్భవేదితి దేవలాదివచనేషు సంచయనాత్పూర్వం గృహప్రవేశాభావేపి అశుచిత్వస్మరణాత్॥ ఆతురత్వమార్తిః సా వ్యజ్యతే నేనేత్యాతురవ్యంజనం పరిదేవనాదికం। యది బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియాదిషు స్నేహస్తదా సంచయనాత్పూర్వం క్షత్రియవైశ్యసమాశ్వాసనీయా-తదా స్నానమాత్రప్రభావాత్। శూద్రాస్తు తదాశౌచాంతే సమాశ్వాసనీయాః। తథా చ బ్రహ్మపురాణం॥

శ్లో॥ వినివర్త్య యదా శూద్రా ఉదకాంతముపస్థితాః। ద్విజైస్తదానుగంతవ్యా ఏష ధర్మస్సనాతన ఇతి। ఉదకస్యోదకదానస్యాశౌచస్యేతి యావత్। తస్యాంతం సమాప్తిం అనుగంతవ్యా ఆతురవ్యంజనార్థముపసర్పణీయాః స్నేహాదినా సతథా చ పిండవ్యతిరిక్తశవనిర్హరణే మనుః॥

శ్లో॥ అసపిండం ద్విజం ప్రేతం విప్రో నిర్హృత్య బంధువత్। విశుధ్యతి త్రిరా

త్రేణమాతురాస్తాంశ్చ బాంధవాన్। యద్యన్నమత్తి తేషాం యస్స దశాహేన శుధ్యతి। అనదన్నన్నమహ్నా వసేత్తస్మిన్ గృహే వసేదితి। యస్తు ప్రేతనిర్హరణం కృత్వా తద్గృహే వసతి తదన్నం తు న భుఙ్క్తే తస్య త్రిరాత్రం యస్తు తద్గృహే వసతి తదన్నం చ భుఙ్క్తే తస్య దశరాత్రం - యస్తు గృహవాసం తదన్నం చ పరిత్యజతి తస్యైకరాత్రమిత్యర్థః। యస్తు ప్రేతనిర్హరణానంతరం గ్రామాద్బహిరేవ వసతి తస్య సజ్యోతిరాశౌచం॥

శ్లో॥ యః ప్రమీతమలం కుర్యాద్వహేద్వాథ దహేద్ద్విజః। స శుధ్యత్యేకకాలేన కాలశేషం బహిర్వసన్। గ్రామే వసన్ దినాచ్ఛుద్ధ్యేత్తథా త్రిస్తద్గృహే వసన్నితి వృద్ధమనుస్మరణాత్। హారీతోఽపి॥ సూ॥ ప్రేతస్పృశో గ్రామం న ప్రవిశేయురానక్షత్రదర్శనాద్రాత్రౌ వ్యాదిత్యస్యేతి దేవలోఽపి॥

శ్లో॥ అహ్ని చేద్వహనం కుర్యాదూర్ధ్వమస్తమయాద్రవేః। స్నాత్వా గృహం విశేద్విప్రో రాత్రౌ చేదుదయాద్రవేః। అసగోత్రమబంధుం చ ప్రేతీభూతం ద్విజోత్తమః। దహిత్వా చ ప్రాణాయామేన శుధ్యతీతి దివా చేదస్తమయాత్పరం నిశాయాం చేదాదిత్యోదయాత్పరం స్నాత్వా। ప్రాణాయామేన శుధ్యతీత్యర్థః। న కేవలం స్నానప్రాణాయామౌ అగ్నిస్పర్శోఽపి కర్తవ్యః తదాహాంగిరాః॥

శ్లో॥ యః కశ్చిన్నిర్హరేత్ప్రేతమసపిండం కథంచన। స్నాత్వా సచేలం స్పృష్ట్వాగ్నిం తస్మిన్నేవాహ్ని వై శుచిరితి- తస్మిన్నేవాహ్ని అస్తమయాత్పరమిత్యర్థః- తథా చ దహనానంతరం సచేలం స్నాత్వా దివా చేదస్తమయపర్యంతం రాత్రౌ చేదుదయపర్యంతం గ్రామాద్బహిరేవ స్థిత్వా తదనంతరం పునస్స్నాత్వాగ్నిస్పర్శనప్రాణాయామం చ కృత్వా కృచ్ఛ్రపాదప్రతినిధిం కృత్వా పంచగవ్యం ప్రాశ్య బ్రాహ్మణైస్స్వస్తివాచయిత్వా శుద్ధో భవతి- కృచ్ఛ్రపాదాదిషు స్మృతివచనముపరిష్టాదుదాహరిష్యతే- అగ్నిస్పర్శనాదిస్వస్తివాచనాంతపంచకం గ్రామప్రవేశాదిప్రయుక్తేషు ఏకరాత్రాదిష్వపి సమానం- ఇదం చ దాహకస్య సజ్యోతిరేకరాత్రం త్రిరాత్రం చాశౌచం దహనానంతరం- ముఖ్యకర్తురాగమనే సంచయనతిలోదకాన్యంతరక్రియాయా అకరణే చ వేదితవ్యం అన్యథా తు దశరాత్రమస్తి॥

శ్లో॥ అజ్ఞాతిం చ నరం దగ్ధ్వా త్రిరాత్రేణ శుచిర్భవేత్। జ్ఞాతీనాం దర్శనాచ్ఛుద్ధిస్సంచితే దశరాత్రికమితి స్మృత్యంతరవచనాత్॥

శ్లో॥ అసగోత్రస్సగోత్రో వా యది స్త్రీ యది వా పుమాన్। ప్రథమేఽహని యో దద్యాత్స దశాహం సమాపయేదితి- వృద్ధమనుస్మరణాచ్చ - అత్ర త్రిలోకమల్లధ్యాహరః

శ్లో॥ ఏకోద్దిష్టాంతమేవస్యాత్సంస్కర్తుః శుద్ధతా త్వహాదితి బో
ధాయనస్మరణాచ్చ - సంచయనే కృతే తిలోదకే వారబ్ధే దశరాత్రానంతర
మేకాదశదినే స్వేనవా ముఖ్యకర్త్రావా కృతే నైకోద్దిష్టేన శుద్ధిరిత్యర్థః
ఇదంచదశరాత్రాశౌచమస్మిన్ ముఖ్యకర్తరి విద్యమానే తత్సంబంధము
చ్ఛార్య సంస్కారణే వేదితవ్యం - తదభావే అనాథప్రేతస్య సంస్కారణేతు
స్వల్పమేవ॥

శ్లో॥ అసపిండో యదిదహేద్ద్వితీయేత్యస్తిసంచయః। ఏకోద్దిష్టం త్రితీయే
హ్ని మరణాత్తువిధీయత ఇతి స్మృత్యంతరవచనాత్। ధనలోభేన ప్రేతనిహార
ణే కృతే పూర్ణమాశౌచం - తథాచకూర్మపురాణం॥

శ్లో॥ యది నిర్హరతే ప్రేతం ప్రలోభాక్రాంతమానసః। దశాహేన ద్వి
జశ్శుధ్యేద్ద్వాదశాహేన భూమిపః। వైశ్యః పంచదశాహేన శూద్రో మాసేనశు
ధ్యతీతి - ఇదం సవర్ణవిషయం। అసవర్ణశవనిర్హరణేతు తజ్జాతీయమాశౌచం
తదాహ గౌతమః॥

సూ॥ అవరశ్చేద్వర్ణః పూర్వం వర్ణముపస్పృశేత్పూర్వో వా పరం
తచ్ఛవోక్తమాశౌచమితి ఉపస్పర్శనం సహారణం - తచ్ఛవోక్తం శవజాత్యు
క్తం దశాహద్వాదశాహాదికం - ఇదంచస్నేహాదినా నిర్హరణవిషయం త
థాచ వృద్ధపరాశరః॥

శ్లో॥ యో సవర్ణమపి మాత్యే సనిత్యాచ్చైవ దహేన్నరః। ఆశౌచంతు భవేత్త
స్య ప్రేతజాతి సమం సదేతి। అర్థలోభాదసవర్ణ శవనిర్హరణేతు తజ్జాతీయా
ద్ద్విగుణమాశౌచం - తదాహ వ్యాఘ్రః॥ శ్లో॥ అవరశ్చేత్పరం వర్ణం పరో వాప్యప
రం యది। వహేచ్ఛవం తదాశౌచం దృష్టార్థే ద్విగుణం భవేదితి। తదాశౌచం త
ద్వర్ణాశౌచం - దృష్టార్థే ద్రవ్యలాభరూప దృష్ట ప్రయోజనార్థేయిత్యాదిప
రాణం॥ శ్లో॥ యోసవర్ణమమాత్యే సనిత్యాచ్చైవ దహేన్నరః। అశౌచంతు భ
వేత్తస్య ప్రేతజాతి సమం సదేతి। తదాపత్కాల విషయం। ఉదాహృతే
షు నిర్హరణేష్వస్యార్థః। ప్రేతాలంకరణవహన దహనాన్యతమః॥

శ్లో॥ ప్రేతస్య స్నానవస్త్రగంధభూషణాద్యైరలంక్రియా। వహనం దహ
నంచేతి సంస్కారార్థో నిరుచ్యత ఇతి వచనాత్। ఏతాదృశే నిర్హరణే
నద్యాద్యుక్తమాశౌచం నకేవలస్నానాచ్ఛుద్ధిః - కింతు ప్రాయశ్చిత్తమపి క
ర్తవ్యం - తదాహ విజ్ఞానేశ్వరః॥ శ్లో॥ కృచ్ఛ్రపాదో సపిండస్య ప్రే
తాలంకరణే కృతే। అజ్ఞానాదుపవాసస్స్యాత్ శక్త్యా స్నానమిష్యతే యి
[illegible] శ్లో॥ [illegible]

శ్రౌతస్య ప్రదర్శనాత్। ప్రాశయేత్పంచగవ్యం చ బ్రాహ్మణైస్స్వస్తి వాచయేదితి। ఇదం చ ప్రాయశ్చిత్తం సపిండవ్యతిరిక్తవిషయం।

శ్లో॥ విహితం తు సపిండానాం ప్రేతనిర్హరణాదికం॥ తేషాం కరోతి యః కశ్చిత్తస్యాధిక్యం న విద్యత ఇతి దేవలాదిస్మరణాత్। ఆధిక్యం ప్రాయశ్చిత్తరూపం। సమానోదకనిర్హరణే దశాహాశౌచం॥

శ్లో॥ యస్సమానోదకం ప్రేతం వహేద్వాథ దహేత్తదా। తస్యాశౌచం దశాహం తు అన్యేషాం తు త్ర్యహం విదురితి। దేవలాదిస్మరణాత్। అనాథప్రేతనిర్హరణే తు అసపిండానామపి సద్యస్స్నానప్రాణాయామాభ్యామేవ శుద్ధిః- తథా చ పరాశరః।

శ్లో॥ మిత్రబంధుసుహృత్పుత్రధనధాన్యగృహోజ్ఝితం। అనాథం బ్రాహ్మణం ప్రేతం యే వహంతి ద్విజాతయః। పదే పదే యజ్ఞఫలమానుపూర్వ్యాల్లభంతి తే। న తేషామశుభం కించిత్పాపం వా శుభకర్మణాం। జలావగాహనాత్తేషాం సద్యశ్శౌచం విధీయత ఇతి స్మృత్యంతరేపి।

శ్లో॥ అనాథం బ్రాహ్మణం దగ్ధ్వా క్షత్రియం వైశ్యమేవ వా। సద్య ఏవ మహాయజ్ఞఫలం ప్రాప్నోతి మానవ ఇతి। క్షత్రియాదిగ్రహణం సవర్ణవిషయమవృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోపి

శ్లో। ప్రేతస్పర్శనసంస్కారే బ్రాహ్మణో నైవ దుష్యతి। వోఢా చైవాగ్నిదాతా చ సద్యస్స్నాత్వా విశుధ్యతీతి। స్నాత్వేత్యుపలక్షణం। ప్రాణాయామోపి కర్తవ్యః। తథా చ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ ప్రవేశనాదికం కర్మ ప్రేతసంస్పర్శినామపి। ఇచ్ఛతాం తత్క్షణాచ్ఛుద్ధిః పరేషాం స్నానసంయమాదితి। సంయమః ప్రాణాయామః। అయం చ శ్లోకో విజ్ఞానేశ్వరేణ వ్యాఖ్యాతః। యత్తే గత్వా ప్రోక్తం నింబపత్రదంశాద్యగ్నిప్రవేశనాంతం కర్మ తన్న కేవలం జ్ఞాతీనాం। కింతు ఇతరేషామపి ధర్మార్థం ప్రేతాలంకరణాదికం కుర్వతాం భవతి ప్రవేశనాదికం ఇత్యాదిశ్లోకాంగళికేత్యాత్మశీలో మాత్రకనాభిప్రాయః- తేషాం తు ధర్మార్థనిర్హరణాదౌ ప్రవృత్తానాం తత్క్షణాచ్ఛుద్ధిరిచ్ఛతాం స్నానప్రాణాయామాభ్యామేవ సద్య ఏవ శౌచనివృత్తిరితి। నింబపత్రదంశాదికం యాజ్ఞవల్క్యేనైవోక్తం॥

శ్లో॥ ఇతి సంశ్రుత్య గచ్ఛేయుర్గృహం బాలపురస్సరాః। విదశ్య నింబపత్రాణి నియతా ద్వారి వేశ్మనః। ఆచమ్యాగ్న్యాదిసలిలం గోమయం గౌరసర్షపాన్। ప్రవిశేయుస్సమాలభ్య కృత్వాశ్మని పదం శనైరితి। వ్యాఖ్యాతం చేదం విజ్ఞానేశ్వరేణ। ఏవం మునిపృథగ్వచాంసి సంగృహ్య సమ్యగాకర్ణ్య తత్రత్యో

కాన్సంతో బాలాన్ గ్రతః కృత్వా గృహం ప్రతిగచ్ఛేయుః। గత్వా చ వేశ్మనో ద్వారి స్థిత్వా నియతాస్సంయతమనస్కాః। నింబపత్రాణి విదశ్య దశనైః ఖండయిత్వాచాచమనం కృత్వా అగ్న్యుదకగోమయగౌరసర్షపాన్ ఆలభ్య స్పృష్ట్వా। ఆదిగ్రహణాద్దూర్వాం ప్రవాళమగ్నిం వృషభం చేతి శంఖోక్తాన్ దూర్వాం ఋర ప్రవాళప్పవ భానపి స్పృష్ట్వా వేశ్మని పదం నిధాయ శనైర్గృహం వేశ్మప్రవిశేయురితి శవదర్శనే తు స్మృత్యంతరే విశేషః॥

శ్లో॥ ఉహ్యమానం శవం దృష్ట్వా సవాసా జలమావిశేత్। అలంకృతం శవం దృష్ట్వా సచేలస్నానమాచరేత్ । ఆచమ్య కేవలం ప్రేతం దృష్ట్వా కాష్ఠవదాచరేదితి। కేవలమలంకారాదిరహితం కాష్ఠవద్దృష్ట్వా యదృచ్ఛయా దృష్టేపీత్యర్థః। బుద్ధిపూర్వకం కేవలశవదర్శనేపి స్నానం కర్తవ్యం। యది బ్రహ్మచారీ ప్రేతనిర్హరణం కుర్యాత్। తదా కృచ్ఛ్రం పునరుపనయనం చ కర్తవ్యం। తథా చ దేవలః॥

శ్లో॥ బ్రహ్మచారీ న కుర్వీత శవదాహాదికాః క్రియాః। యది కుర్యాచ్చరేత్కృచ్ఛ్రం పునస్సంస్కారమేవ చ॥ బోధాయనోపి॥ సూ॥ అథోపనీతస్య ప్రత్యాసత్త్యాక్రమ్య సూతకాన్న శవదహనశ్రాద్ధభోజనాదీని పరిగణయ్య ఏవ పునస్సంస్కార్యాయిత్యాహ- పిత్రాదిశవనిర్హరణే తు న దోషః- తథా చ మనుః॥

శ్లో॥ ఆచార్యం స్వముపాధ్యాయం పితరం మాతరం గురుం। నిర్హృత్యదహతి ప్రేతాన్న వ్రతేన వియుజ్యత ఇతి । నిర్హృత్యేత్యస్య వహనదహనరూపోర్థః। న తు దహనసంబంధః పారిభాషికః- దహతీతి పునః శ్రవణాత్। వసిష్ఠోపి॥ సూ॥ బ్రహ్మచారిణశ్శవకర్మణా వ్రతనివృత్తిరన్యత్ర మాతాపిత్రోర్గురోర్వేతి। యాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యాయాన్నిర్హృత్యాపి వ్రతీ వ్రతీ। సకటాన్నం చ నాశ్నీయాన్న చ తైస్సహ సంవసేదితి। సకటాన్నమాశౌచినామన్నం। కటుస్థేనాశౌచం లభ్యత ఇతి విజ్ఞానేశ్వరః । భవిష్యోత్తరేపి॥

శ్లో॥ యథా వ్రతస్థోపి సుతః పితుః కుర్యాత్ క్రియాం నృప। తథా మాతామహస్యాపి దాహం క్రియాః ఋతుమహర్హతీతి। సంవర్తోపి॥

శ్లో॥ పిత్రోర్గుర్వోర్వ్రతస్థస్తు బ్రహ్మచార్యపి యస్స్మృతః। సవ్రతశ్చాపి కుర్వీత అగ్నిపిండోదకక్రియాః। తేనాశౌచం న కర్తవ్యం సంధ్యా చైవ న లుప్యతే అగ్నికార్యం కర్తవ్యం సాయం ప్రాతశ్చ నిత్యశ ఇతి । ఆశౌచమస్పృశ్యత్వలక్ష

•౧౧౦- ణం కర్మానధికారిత్వస్య సంధ్యా చైవ న లుప్యత ఇత్యాదినా స్పృష్ట ఏవ నిషేధ

[illegible] దినస విషయం- ప్రథమ దినే తు పిధమస్యాశౌచమస్త్యేవ-

ద్వితీయాదిదినేష్వపిపిండోదకకాలికర్తాంగమాశౌచమస్తి - తతస్స్నానేనశుద్ధిః-తథాచబ్రాహ్మే॥

శ్లో॥ ఆచార్యంవాప్యుపాధ్యాయంగురుంవాపితరంచవా। మాతరంవాస్వయందగ్ధ్వాక్రతస్థస్తత్రభోజనం। కృత్వాశతత్రైవతస్మాత్త్రి)రాన్నంతునభక్షయేత్। అన్యత్రభోజనంకుర్యాస్నచతైస్సహసంవసేత్। ఏకాహమశుచిర్భూత్వాద్వితీయేహనిశుధ్యతీతి। వ్రతస్థోబ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రా)దికర్తాచ-సంవత్సరభవనేతువ్రతశబ్దఃకృచ్ఛ్రా)దినిష్ఠమాత్రపరః తథాచ-ప్రజాపతిరపి।

శ్లో॥ బ్రహ్మచారీయదాకుర్యాత్పిండనిర్వపణంపితుః। తావత్కాలంతదాశౌచంతతస్స్నాత్వావిశుధ్యతీతి। తావత్కాలంద్వితీయాదిదినేషుపిండోదకదానకాలం- క్రియాంతేస్నానేనశుద్ధిః- అసపిండోయఃకశ్చిదాశౌచానాం స్నాన్యాశౌచిభిస్సహసంపర్కంకరోతితస్యయావందితినానిసంపర్కస్తావద్దినపర్యంతమాశౌచం-సంపర్కశబ్దాస్తు।

శ్లో॥ ప్రేతకర్మోపదర్శిత్వంతత్పుత్రైశ్చాపిభిస్సహ।సహవాసససహజ్ఞాస్తదసంపర్కార్థంప్రచక్షతేయితివచనోక్తేః॥

శ్లో॥ యస్తైస్సహాసపిండోపి ప్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం।బాంధవోబాంధవోవాపిసదశాహేనశుధ్యతీతి। వచనముదాహృత్యేతత్సన్నిబంధేష్వేవంవ్యాఖ్యాతం। ప్రకరణాచినాప్రశబ్దేనపానాఽన్యముచ్యతే- తథాచదశాహంసంపర్కశ్చేద్దశాహమాశౌచం - కతిపయదినానిచేత్తావంత్యేవదినానిఘనాధికఘటికాదిస్వల్పకాలంచేత్।స్నానమాత్రమితి॥ *...*...*...*...*...*

—(*) సంగ్రహః. (*)—

బ్రాహ్మణాదీనాంత్రయాణాంవర్ణానాం సవర్ణశవానుగమ నేసచేలస్నానవహ్నిస్పర్శన ఘృతప్రాశదిపునస్స్నాన ప్రాణాయామాః క్రమేణకర్తవ్యాః । పునస్స్నానంకుర్యాత్ సిక్తకర్తవ్యం- తద్యథా వేద్యాదశవాసంతేనవస్త్రేణ - బ్రాహ్మణానాంచ ఆర్ద్రవస్త్రేణాపి కిర్యుం యజ్ఞాలయితిక్వచిద్దృశ్యతే - ప్రాణాయామా(స్తు) షట్కర్తవ్యాః - శూద్రస్యసవర్ణ శవానుగమనే ఏకరాత్రం - అనాథానుగతకశవానుగమనేవహ్నిస్పర్శనాదికం నకర్తవ్యం । కింతుసచేలస్నానప్రాణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః- ప్రాణాయామశ్చపునస్స్నానసంకృత్యాకర్తవ్యః - తథాచసనక్షోపవీత పరిణీత(స్త్రీ) శవానుగమన ఏకఘృత ప్రాశనాగ్నిస్పర్శనేక

త్తస్యే అగ్నిఘృతయోరభావే సవ్యాహృత్యా గాయత్ర్యాదశ వారభిమం
త్రితంఅర్ధాంజలి పరిమితంజలం పీత్వాశుద్ధిః - శవానుగమన సమయేశవ
స్యాగ్రేసగంతవ్యం - పార్శ్వయోశ్చన గంతవ్య - కింతు పశ్చాద్దేవగం
తవ్యం - శవానుగమనంవహనం దహనంవాకృత్వాస్నాత్వా సత్రిమస్వ
యమపిస్నాత్వా అగ్నిస్పర్శనాదికం సర్వంకృత్వా గ్రామంప్రవే
ష్టవ్యః - త్రిశౌంస్నానాత్పూర్వంస్వయంమస్నాత్వావాబుద్ధిపూర్వకంగ్రా
మంప్రవేశేత్రిరాత్రమాశౌచం - అబుద్ధిపూర్వకంచేదేకరాత్రం - ప్రేతబం
ధుభిస్సహైవగ్రామప్రవేశఃకర్తవ్యః - శవానుగమనదివసేసచేలస్నాదిషు
కృతేష్వపిజపహోమార్చనదానశ్రాద్ధాదికం నకుర్యాత్- సంధ్యావందన
మాత్రంకర్తవ్యం-గాయత్రీజపసంక్షేపేణకర్తవ్యః- ఔపాసనందేవతార్చన
నంచఅన్యేనకారయేత్- దానంశ్రాద్ధంచ పరేహనిఆతురవ్యంజనే ష్వేవమేవ
బ్రాహ్మణస్యక్షత్రియశవానుగమనేసద్యస్సచేలస్నానం-తతఏకరాత్రమాశౌచం
పరేద్యుస్సచేలస్నానమగ్నిస్పర్శనం గాయత్ర్యష్టశతజపః ఘృతప్రాశనంపున
స్నానంఆచమనత్రయంచక్రమేణ కర్తవ్యం- ఉభయమపికర్తవ్యమితికే
చిత్-వైశ్యశవానుగమనేప్యేవమేవ-తత్రపక్షిణ్యాశౌచంవిశేషః-ప్రాణాయా
మషట్కమధికంగాయత్రీజపేనవికల్ప ఇతియితికేచిత్- శూద్రశవానుగమనే
తుసద్యస్సచేలస్నానం-తతత్రిరాత్రమాశౌచం- చతుర్థేహనిసముద్రగానదీ
స్నానంవహ్నిస్పర్శనంగాయత్ర్యష్టసహస్రజపః-ఘృతప్రాశనంపునస్స్నానం
ప్రాణాయామత్రయంచకర్తవ్యం-క్షత్రియస్యవైశ్యశవానుగమనే ఏకరాత్రం-
శూద్రశవానుగమనేపక్షిణిద్విరాత్రమితికేచిత్-వైశ్యస్య శూద్రశవానుగమనే
త్రియుపదేవాశౌచం-అగ్నిస్పర్శనాదికంసర్వంబ్రాహ్మణవత్- మాగాధిశ
వమజ్ఞా స్యాద్యదృచ్ఛయా క్షత్రియశవానుగమనేబ్రాహ్మణస్యనదీస్నానం-పంచ
శతగాయత్రీజపశ్చ- యదృచ్ఛయావైశ్యశవానుగమనేనదీస్నానం-పంచాశదు
త్తరసప్తశతగాయత్రీజపశ్చయదృచ్ఛయాశూద్రశవానుగమనేనదీస్నానం- స
హస్రగాయత్రీజపశ్చనత్వేకరాత్రాదికమాశౌచం-బ్రాహ్మణస్య సవర్ణవిష
యేషు పరిదేవనా అశ్రువిమోచనదీనవచనాదిష్వాతురవ్యంజనైషు సంచయ
నాత్పూర్వం చేత్ స్నానమాత్ర - తదూర్ధ్వంచేదాచమనం క్షత్రియవైశ్య
యో [illegible] తుర వ్యంజన సంచయనాత్పూర్వం చేత్ సచేల
స్నానం [illegible] ర్ధ్వంతు కేవలస్నానంశూద్రస్య సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే
సంచయనాత్పూర్వంచేదేకరాత్రమాశౌచం-తత్రైవ ప్రేతబంధుస్పర్శనంవి
[illegible] జనే సద్యోతిరాశౌచం-సంచయనాదూర్ధ్వంతు స్నానమాత్రం

ఉత్తమవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే నికృష్టవర్ణస్య సంచయనాత్పూర్వం స్నాన
మాత్రం తదూర్ధ్వం దినం బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియవైశ్యవిషయాతురవ్యంజ
నే సంచయనాత్పూర్వం చేత్సచేలస్నానం తత ఏకరాత్రమాశౌచం ద్వితీయే హ
ని నద్యాం సచేలస్నానేన శుద్ధిః-సంచయనాదూర్ధ్వం తు స్నానమాత్రం-క్షత్రియ
వైశ్యవిషయాతురవ్యంజనేప్యేవమేవ-బ్రాహ్మణస్య శూద్రవిషయాతురవ్యంజ
నే సంచయనాత్పూర్వం త్రిరాత్రమాశౌచం-క్షత్రియవైశ్యయోస్తు ద్విరాత్రం
సంచయనాదూర్ధ్వం తు శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే త్రయాణామపి వర్ణా
నామేకరాత్రం-ద్వితీయేహని నద్యాం సచేలస్నానేన శుద్ధిః అత్ర సూతక్యపి గ
త్వా వాశ్మశానే వాయోగర్మధ్యే వా యత్ర క్వచ దాతురవ్యంజనేపి యథోక్త
మాశౌచమస్త్యేవ-యది క్షత్రియవైశ్యయోర్బ్రాహ్మణస్య స్నేహాః-తదా సంచయ
నాత్పూర్వం తౌ సమాశ్వాసనీయౌ తతస్స్నానేన శుద్ధిః యది శూద్రేషు స్నేహాః త
దా ఆశౌచాంతే సమాశ్వాసనీయాః ఆశౌచమధ్యే చేత్పూర్వోక్తమాశౌచం అ
స్తి-స్నేహాదినా సపిండవ్యతిరిక్తప్రేతస్యాలంకరణం వహనం దహనం వా త్రయ
మపి వా యః కరోతి-స సద్యః సచేలం స్నాత్వా దివా చేదస్తమయపర్యంతం రాత్రౌ
చేదుదయపర్యంతం దర్శనాత్పరం వా పునః సచేలం స్నాత్వా వహ్నిం స్పృష్ట్వా
ఘృతం పశ్యన్ గవ్యం వా ప్రాశ్య పునస్స్నాత్వా ప్రాణాయామం కృత్వా కృచ్ఛ్ర
పాద ప్రతినిధిం కృత్వా బ్రాహ్మణైస్స్వస్తి వాచయిత్వా శుద్ధో భవతి - వహనా
ద్యనంతరం సద్య ఏవ గ్రామం ప్రవిష్టశ్చేదహోరాత్రమకృత్స్నమప్యాశౌచం
కృత్వా ద్వితీయేహని పూర్వోక్తం సర్వం కృత్వా శుద్ధో భవతి ప్రేతాలంకరణా
దికం కృత్వా యస్తు గ్రామం ప్రవిశ్య స్వగృహే వసతి తస్య త్రిరాత్రమాశౌచమ్
యది గృహీయమన్నం భుంక్తే తస్య దశరాత్రమ్ - అగ్నిస్పర్శనప్రభృతి స్వస్తివాచ
కాంత పంచకం సర్వత్ర సమానమ్ ఏకం చ అగ్నిదస్య సజ్యోతిరేకరాత్రమ్ త్రిరా
త్రం చ శౌచదహనానంతరం-ముఖ్యకర్తురాగమనే సంచయన తిలోదకాన్యం
తక్రియాయా అకరణే చ వేదితవ్యమ్-తిలోదకారంభాత్సంచయనాద్వా పశ్చా
న్ముఖ్యకర్తురాగమనే అనాగమనే వా-దశరాత్రమేవ-గతఏకాదశదినే ముఖ్యక
ర్తరనాగమనే స్వేనకృతే నాగమనే తు ముఖ్యకర్త్రా కృతే నైకోద్దిష్టే శుద్ధిః-
ఇదం చ దశరాత్రం ముఖ్యకర్తరి దేశాంతరస్థితే తత్సంబంధం పురస్కృత్యోద
హనే వేదితవ్యమ్-అరాధపేతదహనే తు త్రిరాత్రమేవ తత్సంచయన తిలోదకే
చ కృతే భవతి-ద్వితీయేహని సంచయనమ్-త్రితీయెహని ఏకోద్దిష్టాంతే శుద్ధిః-తథా
సమాత్రే తు స్నానమాత్రమితి ప్రాగుక్తమ్-మాతృబంధూనాం మాతులాదీనాం
దహనే తద్గృహవాసాభావేపి త్రిరాత్రమ్- తిలోదకారంభే సంచయనే వా

కృతే సపిణ్డానాం శౌచినాం త్రిరాత్రమ్-త్రిరాత్రాశౌచినాం దశరాత్రమ్ ఇదమ్ చకర్త్రంతరస్యాభావే స్వయమేవ సంస్కారకరణే వేదితవ్యమ్- కర్త్రంతరే పతితు దశరాత్ర మిత్యుక్తమేవ-సమానోదకదహనేతు తిలోదకాద్యభావేపి దశ రాత్రం భృతిః గృహీత్వా సవర్ణ శవాలంకరణాదౌకృతే పూర్ణమా శౌచం- స్నేహాదినా హీనవర్ణ శవాలంకరణాదౌ హీనవర్ణోక్తద్వాదశాహా దికంపూర్ణ మాశౌచం-తత్రైవభృతి గ్రహణేతదా శౌచాద్ద్విగుణం - అత్ర సర్వత్రాశౌచాంతే వహ్నిశర్నాదిస్వస్తి వాచనాంతం సర్వం కుర్యాత్ - ధర్మార్థమనాథ ప్రేతవహనాదౌ కృతే బంధుత్వ రహితానామపి స్నాన ప్రాణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః - నకించిదస్యాశౌచం - వహ్నిస్పర్శనాదికం కిమపినాస్తి-అత్రపుత్రావాజ్ఞాతయోవాన్యేవామావంతః ప్రేతసంస్పర్శినస్తే సర్వేధర్మార్థం ప్రవృత్తా అపిస్నాత్వా గృహప్రవేశసమయే ద్వారదేశేస్థిత్వానియతాంతరంగాః నింబపత్రాణి విదశ్య గండూషం కృత్వాచమ్యావహ్నిముదకం గోమయం గౌరసర్షపాన్ దూర్వాపల్లవాన్ ప్రవాళం వృషభం చస్పృష్ట్వాద్వారదేశే పాషాణం నిధాయతస్మిన్ పూర్వం పదంనిధాయప్రదీపేనసహమందంమందమంతః ప్రవిశేయుః అలంకృతశవదర్శనేపీయమాశవదర్శనే సచేలస్నానం కర్తవ్యం- కేవలశవదర్శనేతు అబుద్ధిపూర్వకే ఆచమనం బుద్ధిపూర్వకేతుస్నానమస్తి బ్రహ్మచారీ యది ప్రేతవహనాదికం కరోతి తదా తస్యకృచ్ఛ్రం పునరుపనయనం చ కర్తవ్యమ్ ప్రేతవహనాద్యభావేపి కేవలసూతకాన్నభోజనేప్యేవమేవ- మాతాపిత్రోర్గుర్వోర్వా మాతామహస్యవామృతౌసన్నిధౌకర్త్రంతరస్యాభావే బ్రహ్మచారిణాపి సర్వమ్ ప్రేతకృత్యమ్ కర్తవ్యమ్-తతః ప్రేతగృహేనవసేత్- ఆశౌచిభిస్సహవాసం చన కుర్యాత్ -తదీయమన్నమ్ చనభుంజీత భిక్షామటిత్వాపరగృహే భోజనమ్ కర్తవ్యమ్- ఏవమ్ స్థితే బ్రహ్మచారిణో దహనదినమాత్రమాశౌచమ్-ద్వితీయాదిదినేషు పిండోదకదానకాలేకర్మాంగమాశౌచం-తతస్స్నానేన శుద్ధిః-గృహస్థోపియః కశ్చిత్స్వీయమాశౌచరహితస్సన్నాశౌచిభిస్సహశయనాదికమ్ ప్రేతకర్మోప దర్శనమ్వా యావంతి దినానికరోతి తత్స్వల్పావధిరేవాశౌచం ఘనార్ధ ఘటికాది స్వల్పకాలమ్ సహ శయనాసనయోః స్నానమాత్రమితి॥

ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవర విరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయామ్ ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం సంపరాశౌచ నిర్ణయః॥ * * *

—(*) ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః (*)—

మూ॥ ద్రవ్యాణామపిచాశౌచంస్వామ్యాశౌచేవిధీయతే।
ఆశౌచాంతేతుశుధ్యంతివారిణాప్రోక్షితానిచేత్॥

వ్యా॥ స్వామినఆశౌచేతదీయానాంతండులాదిద్రవ్యాణామపితత్సంబంధాదాశౌచమస్తి - ఆశౌచాంతే జలేన ప్రోక్షితానిచేచ్ఛుధ్యంతి తస్మాదాశౌచదివసేషుతదీయద్రవ్యప్రతిగ్రహోనకర్తవ్యః॥ * * *

మూ॥ దధిక్షీరఘృతాదీనాంనదోషః స్వీయంగ్రహే

వ్యా॥ దధిక్షీరఘృతతక్రగుడలవణమధుమాంసపుష్పమూలఫలశాకకాష్ఠతృణకూపగతోదకతైలౌషధాజినానాం క్షేత్రగతధాన్యానాంచస్వామిహస్తస్పర్శనంవినాతదనుజ్ఞామాత్రేణస్వయంగ్రహణేనదోషః - కేచిత్తుస్వామినాభూమౌనిక్షిప్తానాంస్వయంగ్రహణమిచ్ఛంతి- తదయుక్తంస్వామిస్పృష్టానిదుష్యంతీత్యాదివచనేషుస్వామిస్పర్శమాత్రే దోషశ్రవణాత్ ఏవమాపణేవిద్యమానానిద్రవ్యాణిపరేణతులయిత్వాదత్తానిగ్రాహ్యాణి।

మూ॥ సంపర్కాశౌచవాన్యస్తుయశ్చాత్యాశౌచవాన్భవేత్।
తస్యద్రవ్యాణిశుద్ధానిగ్రాహ్యాణిస్యుర్మనీషిభిః॥

వ్యా॥ సంపర్కాశౌచినః అతిక్రాంతాశౌచినశ్చతండులాదిద్రవ్యాణిశుద్ధాని - తత్ప్రతిగ్రహేనదోషః॥ × * × *

మూ॥ ఆపత్కాలేప్రతిగ్రాహ్యమామమైకాహికంద్విజైః॥

వ్యా॥ అత్యంతాతపసంచారాదినావాదుర్భిక్షదేశక్షోభాదినావాప్రాణసంశయేప్రాప్తేఅనన్యగతికత్వదశాయాం స్త్రీపుత్రాదీనామేకదినభోజనపర్యాప్తమామంతండులాదికంప్రతిగ్రాహ్యం। * * *

మూ॥ పూర్వంసంకల్పితంద్రవ్యంయజ్ఞాదిషునదుష్యతి।
పక్వాన్నంతుస్థితంభోజ్యంపరైర్దత్తంమనీషిభిః॥

వ్యా॥ ఉపక్రాంతేషు యజ్ఞాదిషు ఆదిశబ్దేనవివాహోపనయనచౌలసీమంతపుంసవనదేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదయోగృహ్యంతే - తేషూపక్రాంతేషు మధ్యేసూతకంచేత్పూర్వమేవదేవతాయై బ్రాహ్మణేభ్యశ్చసంకల్పితంద్రవ్యంప్రతిగ్రాహ్యం - పక్వాన్నంతు సూతకాగమాత్పూర్వమేవకృతంస్థితంచేత్తదన్నం సూతకిస్పర్శంవినాపరైః పరివేషితంచేద్బ్రాహ్మణైర్భోజ్యమేవ।

మూ॥ దాతృభోక్త్రోరన్యతగోత్రజానామాశౌచకారణం।
తదన్నంనప్రదేయంస్యాన్నచభోజ్యమితిస్మృతిః॥

ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః.

వ్యా॥ యదిదాతా స్వస్యాశౌచకారణం జననం మరణం వా జానాతి భోక్తా తు న జానాతి- తదా స్వకీయమన్నం బ్రాహ్మణాయ న దేయం - యది తు భోక్తా దాతురాశౌచ కారణం జానాతి - దాతా తు న జానాతి తదా తదన్నం న భోజ్యం-

మూ॥ యది భోజనమధ్యే తు జానాత్యాశౌచకారణం।
అన్యగేహోదకైరాపోశనాద్యైర్న దుష్యతి॥

వ్యా॥ యదిదాతా భోక్తా వా భోజనారంభాత్పూర్వం జననాదికం శ్రుతవంతౌ- భోజనమధ్యే తు శ్రుతవంతౌ- తదా పాత్రస్థితాన్నమాత్రం భుక్త్వాన్యగేహోదకమానీయ ఉత్తరాపోశనం కృత్వా - హస్తప్రక్షాళనాదికమపి అన్యగేహోదకైః కర్తవ్యం స్యాత్- పాత్రస్థితాన్న భోజనమధ్యే జలపానమపేక్షితం చేత్తదప్యన్యగేహోదకైః కర్తవ్యం - పాత్రస్థితాన్నస్య దత్తత్వేన స్వత్వనివృత్త్యా స్వామిసంబంధాభావేన తద్భోజనే దోషస్యాప్రసక్తేః- న చ యజ్ఞాదావివ పరైః పరివేషణం కర్తుం యుజ్యతే- తస్య పూర్వసంకల్పితవిషయత్వాత్ - యజ్ఞాది విషయత్వాచ్చ-తథాచ- యజ్ఞాదిష్వేవ పూర్వసంకల్పితమేవ చ పక్వం స్థితం చేత్తదన్నం పశ్చాదాశౌచే ప్రాప్తే పరైః పరివేషయిత్వా భోజ్యం - అన్యత్ర తు పాత్రస్థితాన్నమాత్రం భోజ్యమితి వివేకః అత్ర కేచిన్మూలఋషివచనాని లిఖ్యంతే- తత్ర ద్రవ్యాణామాశౌచే స్మృత్యంతరం॥

శ్లో॥ ద్రవ్యాణి స్వామిసంబంధాదఘార్హాణ్యశుచీని చ। స్వామిశుద్ధ్యా విశుధ్యంతి వారిణా ప్రోక్షితాన్యపి। అగ్నేరపి తదీయస్యాశౌచమస్తి - తథా చ దేవలః॥

శ్లో॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిః సూతకాగ్నిశ్చ కర్హిచిత్। పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చ న శిష్టగ్రహణోచితా ఇతి- దధిక్షీరాదివిషయే మరీచిః॥

శ్లో॥ లవణే మధుమాంసే చ పుష్పమూలఫలేషు చ। శాకకాష్ఠతృణేష్వప్సు దధిసర్పిఃపయస్సు చ। తైలౌషధాజినే చైవ పక్వాపక్వే స్వయంగ్రహః। పణ్యద్రవ్యేషు సర్వేషు నాశౌచం మృతసూతకే ఇతి - పక్వం భక్ష్యాదా- అపక్వం తండులాదా - ఇదం చ పక్వాపక్వాభ్యనుజ్ఞానమన్నసత్రప్రవృత్తవిషయమితి విజ్ఞానేశ్వరాదయః॥

శ్లో॥ అన్నసత్రప్రవృత్తానామామమన్నమగర్హితం। భుక్త్వా పక్వాన్నమేతేషాం త్రిరాత్రం తు పయః పిబేదిత్యంగిరస్స్మరణాత్ లవణాదికం త్వన్నసత్రాభావేపి గ్రాహ్యమేవ- అంగిరా అపి॥

శ్లో॥ యత్తు క్షేత్రగతం ధాన్యం కూపవాపీషు యజ్జలం। అభోజ్యాదపి తద్భోజ్యం యచ్చ గోష్ఠగతం పయః। ఆమం మాంసం మధుఘృతం దధిక్షీర ఘృతావ

థం। గుడస్తక్రంతథోపక్వద్భోజ్యాన్యేతాని నిత్యశ ఇతి। క్షేత్రగతమిత్యనేన గృహే
విద్యమానస్య ధాన్యస్యవ్యుదాసః- కూపవాపీష్విత్యనేన భాండస్థితోదకస్యవ్యు
దాసః- గోషుగతమిత్యనేన సూతకిస్పృష్టపయః పాత్రవ్యుదాసః - నతు దుగ్ధస్యాపి-
అన్యథా దధిఘృతయోర గ్రాహ్యతాపత్తేః దోషాంవినా తయోరసంభవాత్ త
థాచదధిక్షీరఘృతానాం సూతజనస్పర్శాభావే గ్రాహ్యత్వమితి మంతవ్యం-
సంపరాయాశౌచవిషయే సంగ్రహకారః॥

శ్లో॥ ఆశౌచం యస్య సంపరాయాదాపతేత్ గృహమేధినః। క్రియాస్తస్య న లుప్యం
తే గృహ్యాణాం చ న తద్భవేదితి। గృహమేధినాః గృహ్యాః స్త్రీపుత్రాదయో ద్రవ్యా
ణి చ। ఇదం చ క్రియాభ్యనుజ్ఞానమనన్యసాధ్యసంధ్యావందనాది మాత్రవిషయం
వివాహాచరణాదినిషేధస్య ప్రాగుక్తత్వాత్। క్రియాస్తస్య ప్రలుప్యంత ఇతి
కేచిత్పఠంతి- తదా లోపో వివాహాదివిషయః అతిక్రాంతవిషయే బృహస్పతిః।

శ్లో। అతిక్రాంతే దశాహే తు పశ్చాజ్జ్ఞానాతి చేద్గృహీ। త్రిరాత్రం సూతకం త
స్య న తద్ధి వ్యస్యకస్య చేదితి। దశాహగ్రహణం త్రిరాత్రాదేరప్యుపలక్షణం- ఆప
త్కాలవిషయే అంగిరాః॥ శ్లో॥ నాద్యాచ్ఛూద్రస్య పక్వాన్నం విద్వానశౌచినోపి
చ ఆతదీ తామమేవాస్నాదవృత్తావేకగాత్రమితి। అవృత్తౌ దుర్భిక్షాదినా వృత్త్య
లాభ దశాయామేకదినపర్యాప్తమామమేవ తణ్డులాదికం గ్రాహ్యం- నతు పక్వా
న్నమిత్యర్థః- వివాహాదిషు పూర్వసంకల్పితద్రవ్యవిషయే పరాశరః।

శ్లో। వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృతసూతకే। పూర్వసంకల్పితం ద్ర
వ్యం దీయమానం న దుష్యతీతి। వివాహగ్రహణం చౌలోపనయనాదిసంస్కారక
ర్మోపలక్షణం ఉత్సవో దేవతోత్సవః- తేన దేవతాప్రతిష్ఠాదికముపలక్ష్యతే పక్వా
న్నవిషయే స్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృతసూత
కే। శేషమన్నం పరైర్దేయం దాతౄన్ భోక్తౄంశ్చ న స్పృశేదితి। ఇదం చ పరప
రివేషితాన్నభోజనాభ్యనుజ్ఞానం యజ్ఞాదిష్వేవ పూర్వసంకల్పే పచ- తథాచ
యజ్ఞాదిభ్యోన్యత్ర పూర్వసంకల్పితాదన్యత్ పక్వాన్నం స్థితం చేత్- సర్వథా న
భోజ్యం। యజ్ఞాదిష్వపి సూతకాగమాత్పరం పక్వం చేత్తన్న భోజ్యం- అన్యతర
పరిజ్ఞానవిషయే మరీచిః స్మృతం॥ శ్లో॥ ఉభాభ్యామపరిజ్ఞాతే భోక్తుర్దోషో న విద్య
తే। ఏకేనాపి పరిజ్ఞాతే భోక్తుర్దోషమువాహ హేదితి। భోక్తురితి దాతురప్యుపలక్ష
ణం- తథాచ దాతా జానాతి చేద్దాతుర్దోషః- భోక్తా జానాతి చేద్భోక్తుర్దో
షః- యజ్ఞాదిభ్యోన్యత్ర భోజనమధ్యే సూతకపరిజ్ఞానవిషయే మరీచిః స్మృతం॥

శ్లో। భుంజానేషు తు విప్రేషు త్వంతరామృతసూతకే। అన్యగేహోదకాచాం
తాస్సర్వే తే శుచయస్స్మృతా ఇతి। ఆచమనగ్రహణం పాణిప్రోక్షణాదేరుపలక్ష

౧౦-ఉదాహృతవచనేషు సర్వత్ర మృతసూతక ఇతి ద్వంద్వైకవద్భావః-మృతకే సూతకే చేత్యర్థః॥

—(*) సంగ్రహస్తు. (*)—

సూతకినస్సకాశాత్తండులాదిద్రవ్యం సువర్ణవస్త్రాదికం చన ప్రతిగ్రాహ్యమ్-సూతకినోగృహాదగ్నిరపిన గ్రాహ్యః-తత్రగుడలవణమధు పుష్పమూలఫలశాకకాష్ఠతృణతైలౌషధాజినానిస్వామిహస్తస్పర్శంవినాతదనుజ్ఞామాత్రేణ స్వయమేవగ్రాహ్యాణి-ఉదకంతుకూపగతంగ్రాహ్యం భాండాదిస్థితంతునగ్రాహ్యం-ధాన్యంక్షేత్రగతంగ్రాహ్యం-గృహస్థితంతునగ్రాహ్యం-దధిక్షీరఘృతతక్రాణిపరైరేవదుగ్ధ్వానిష్పాదితాని గ్రాహ్యాణి - పణ్యద్రవ్యాణి పరైస్తులయిత్వాదత్తాని గ్రాహ్యాణి అతిక్రాంతాశౌచిన స్సంపర్కాశౌచినశ్చ సకాశాత్తండులాదికమపి స్వామిహస్తస్పర్శం వినా గ్రాహ్యమ్। పక్వాన్నంతు నభోజ్యం। దాతా స్వకీయాశౌచకారణం జానాతి చేత్తేనస్వకీయమన్నం బ్రాహ్మణాయ న దేయం। భోక్తా దాతురాశౌచకారణమ్జానాతిచేత్తదీయమన్నం తేననభోజ్యం। భోజనమధ్యే దాతురాశౌచేజ్ఞాతే పాత్రస్థితాన్నమాత్రంభుక్త్వా అన్యగేహాదుదకమానీయ ఉత్తరాపోశనహస్తప్రక్షాళనాదికమ్కుర్యాత్-పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యే జలపానమపేక్షితం చేదన్యగేహాదకమేవపేయం' వివాహోపనయనసీమంతచౌళాదిషుసంస్కారకర్మసు యజ్ఞేషు దేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదిషు చ మధ్యే సూతకప్రాప్తౌ దియ్యంతండులాదిద్రవ్యం సూతకప్రవృత్తేః పూర్వమేవ దేవతాయై బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ సంకల్పితం చేత్తత్స్వామిహస్తస్పర్శంవినాపరైర్దత్తం గ్రాహ్యం-స్వయంవా గ్రాహ్యం-సూతకప్రవృత్తేః పూర్వం కృతం పక్వాన్నం సిద్ధం చేత్-పరైః పరివేషణం కారయిత్వాభోజ్యం - సూతకాగమాత్పరం పరైః పాకే కృతేపి తదన్నమసభోజ్యమ్ వివాహాదిభ్యో న్యత్రసూతప్రవృత్తేః పూర్వం కృతమపి పక్వాన్నం పరైః పరిషేచనేకృతేపినభోజ్యం-దుర్భిక్షాదినా యేన కేనచిన్నిమిత్తేనప్రాణసంశయే ప్రాప్తే గత్యంతరాభావదశాయాం స్త్రీపుత్రాదీనాం ఏకదినభోజనపర్యాప్తం తండులాదికం సూతకిసకాశాదపి గ్రాహ్యం- అధికంతు న గ్రాహ్యం యావజ్జీవికనిత్యాన్నదాననియమప్రవృత్తస్య తండులాదికం గత్యంతరే సత్యపి గ్రాహ్యం-భక్ష్యభోజ్యంతు పక్వమపి గ్రాహ్యం పక్వాన్నంతు సర్వదా న గ్రాహ్యమ తః॥ ఇతి శ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం-వ భీవవషశశివ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః

—*ఆశౌచాపవాదనిర్ణయః.*—

మూ॥ అశౌచం సర్వగృహస్థానామన్యేషాం స్నానమాత్రకం।

వ్యా॥ పూర్వోక్తంసర్వమాశౌచంగృహస్థానామేవ-అన్యేషామాశ్రమిణాంబంధుజననమరణయోఃస్నానమాత్రం।

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమస్త్యనతత్రాపి బ్రహ్మచారిణః॥

వ్యా॥ తత్రాపిఆశ్రమాంతరేష్వపిబ్రహ్మచారిణఃపిత్రోర్మృతావాశౌచమస్తి-స్వయమేవసంస్కర్తాచేదేకరాత్రం। ద్వితీయాదిదినేషుప్రేతకృత్యసమయ ఏవాశౌచం-తతస్స్నానేనశుద్ధిః-అన్యసంస్కర్తాచేత్ప్రథమదినేపి తిలోదకదానసమయఏవాశౌచం॥

మూ॥ గృహిణామప్యుపక్రాంతేస్నానంయజ్ఞాదికర్మణి॥

వ్యా॥ గృహస్థానామపియజ్ఞాదికర్మణ్యుపక్రాంతేసత్యాశౌచంనాస్తి-ఆదిశబ్దేన వివాహోపనయనచౌళాదికం సర్వమపి స్మార్తకర్మజాతం మహాదానాదికమ్సర్వమ్పౌరాణికమ్ దేవతాప్రతిష్ఠాదికమ్ సర్వమప్యాగమికమ్ గృహ్యతే॥ ... ... *

మూ॥ ఋత్విగ్దీక్షితయోర్యజ్ఞేకర్తృభోక్త్రోశ్చపైతృకే।
వివాహేదాతృవరయోఃకన్యాయాశ్చసూతకమ్।

వ్యా। కన్యాదాతుస్తత్పత్న్యాశ్చ కన్యాదానపర్యంతమాశౌచమ్ నాస్తికన్యావరయోస్తు శేషహోమాంత వివాహసమాప్తి పర్యంతమాశౌచమ్ నాస్తి-యజ్ఞగ్రహణమ్మహాదానాదేరప్యుపలక్షణమ్॥ ... *

మూ॥ తథాకర్మవిపాకాదౌవ్యాధితస్యనసూతకమ్। ఉత్క్రాంతేదానేకర్తవ్యేమహాదానేశ్చన సూతకమ్॥ ... ... *

వ్యా। ఆదిశబ్దేనమృత్యుహోమహిరణ్యదానాదికముచ్యతే-ఇదంచకాలవిళంబాక్షమత్వేవేదితవ్యమ్-విళమ్బసహిత్వేతు సూతకమస్త్యేవ॥ *

మూ। అసాధారణకృత్యేషురాజాదేర్నాస్తిసూతకమ్॥

వ్యా॥ అసాధారణమనన్యసాధ్యత్వం-ఆదిశబ్దేనవైద్యాదయ ఉచ్యంతే రాష్ట్రోపద్రవేప్రసక్తేతత్ప్రతీకారాయయుద్ధాదిషు తదంగభూత స్థానిక శాంతిహోమాదిషుచ రాజ్ఞాం సూతకంనాస్తి- ధాతుపరీక్షాదౌవైద్యానాంవైద్యాంతరస్యాభావేసూతకంనాస్తి- దాసీదాసాదేరపిస్వస్వాసాధారణకృత్యేష్వనన్యగతికత్వదశాయామాశౌచంనాస్తి-అత్రఋషివచనాని దృశ్యంతే-అత్రదేవలః॥

శ్లో॥ నైష్ఠికానాం వనస్థానాం యతీనాం బ్రహ్మచారిణాం। నాశౌచ సూతకే ప్రోక్తం శావే చాపి తథైవ చేతి- కౌర్మేపి॥

శ్లో॥ నైష్ఠికానాం వనస్థానాం యతీనాం బ్రహ్మచారిణాం- నాశౌచం కీర్తితం సద్భిః పతితే చ తథా మృత ఇతి। పతితే మృతే గృహస్థానామపి సూతకం నాస్తీత్యర్థః- అత్ర బ్రహ్మచారిణస్స్వాగ్నికగృహవాసేపి సూతకం నాస్తి- తత్ర భోజనాదికం తు న కర్తవ్యం- తత్సంపర్కశ్చ న కర్తవ్యః॥

శ్లో॥ బ్రహ్మచారిగృహే యేషాం హూయతే చ హుతాశనః। సంపర్కం చ న కుర్వంతి న తేషాం సూతకం భవేదితి। పరాశరస్మరణాత్ ఆశౌచిగృహవాసినో రగ్నే బ్రహ్మచారిణో రాశౌచిభిస్సహ సంపర్కాభావే యదాశౌచినాం సూతకం తదేతయోర్న భవతి - ఆశౌచిభి రగ్నిగృహం న ప్రవేష్టవ్యం - యత్రాశౌచినస్సంతి తద్గృహం బ్రహ్మచారిణా న ప్రవేష్టవ్యం - అగ్నిగృహ ఏవ తేన స్థేయం తథా అగ్నిహోమః- తత్ర బ్రహ్మచారివిశేషతః। పిబేత్పానీయమజ్ఞానాత్స మశ్నీయాత్స్పృశేద్వా। పానీయపానే విప్రస్య పంచగవ్యస్య ప్రాశనం। త్రిరాత్రం భోజనే ప్రోక్తం స్పృష్ట్వా స్నానం సమాచరేదితి స్మరణాత్- త్రిరాత్రం వా మకృచ్ఛ్రపాదః- ఇదం చ స్వాయత్తం గృహస్యాశౌచే సతి భవతి- తదభావే న భవతి తద్భావాభావౌ గ్రామాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితౌ తథా చ గృహస్యాశౌచే తత్రైవాన్నభోజనే కృచ్ఛ్రపాదః- సూతకినామన్నం భుక్తం చేత్తేషాం యావత్కాలమాశౌచం తావత్కాలమన్యస్యాప్యాశౌచం భవతి తదంతే బ్రహ్మచారీ కృచ్ఛ్రం పునరుపనయనం చ ప్రాప్నోతి - గృహస్థస్తు తావదశౌచం చాంద్రాయణం చేతి ప్రసవాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితం పరాశరోపి॥

శ్లో॥ శిల్పినః కారవో వైద్యా దాసీదాసాశ్చ నాపితాః। రాజానః శ్రోత్రియాశ్చైవ సద్యశ్శౌచాః ప్రకీర్తితాః। సవ్రతస్సత్రపూతశ్చ ఆహితాగ్నిశ్చ యో ద్విజః। రాజ్ఞశ్చ సూతకం నాస్తి యస్య చేచ్ఛతి పార్థివః। ఉద్యతో నిధనే దానే ఆర్తో విప్రో నిమంత్రితః। తథైవ ఋషిభిర్దృష్టం యథాకాలేన శుధ్యతీతి- శిల్పినో నామ॥

శ్లో॥ హిరణ్యధాన్యవస్త్రాణాం కాష్ఠపాషాణచర్మణాం। సంస్కర్తారః క్రియాభిజ్ఞాశ్శిల్పిత్యుక్తో మనీషిభిరితి। బ్రహ్మపురాణోక్తలక్షణాః- వస్త్రాణాం చిత్రాదినా సంస్కర్తా శిల్పీత్యుచ్యతే - ధావనాదినా సంస్కర్తా రజకస్య కుటిలవేశాత్। రజకాద్యాః కారవః- సత్రం తు కృచ్ఛ్రాదివ్రతసృష్టః- సత్రపూతో గవామయనాదిదీక్షితః- యస్య పురోహితాదేరనన్యసాధ్యమంత్రాభిచారాదికర్మణా శౌచాభావం పార్థివో వాంఛతి తస్య చ పురోహితాదే రాజ్ఞశ్చ సూతకం నాస్తి నిధనశబ్దేన రణాపన్నభూతస్సంగ్రామో లక్ష్యతే- తస్మిన్ సం

[గ్రామేదాసేచోద్యతఃకృతోపక్రమఃఆర్తోవాధితః। నిమంత్రితః(శ్రాద్ధాదానియోజితః- ఏతేషామనన్యార్థ్యకర్మణాశ్చాశౌచంనాస్తి- కర్మాంతరేషాశౌచమస్త్యేవ- అత్రనిమంత్రణశబ్దేనపాదప్రక్షాళనానంతరమాసనస్థస్యయన్నిమంత్రణం తద్వివక్షితంఅతఃస్వకర్మవిపాకదాకాలవిళంబాత్తుమనస్యాశౌచంనాస్తి- శ్రోత్రియాణాంసద్యశ్శౌచంయుగాంతరవిషయం - యథాకాలేనశుధ్యతీతిదశాకాలేనయథాశుధ్యతితథైవసద్యశ్శుధ్యతీతిరుషిభిర్దృష్టమిత్యన్వయః- ఆదిపురాణేపి॥

శ్లో॥ శిల్పినశ్చిత్రకారాద్యాః కర్మ యదుత్సాధయంత్యలం - తత్తత్కర్మనాన్యోజానాతితస్మాచ్ఛుద్ధాస్స్వకర్మణి సూతకారేణ యత్తత్కర్మ కరణీయం ప్రదృశ్యతే । తదన్యోనైవ జానాతి తస్మాచ్ఛుద్ధస్సూతకృత్। చికిత్సకోయత్కురుతేతదన్యేనశక్యతే। తస్మాచ్చికిత్సకస్స్పర్శేశుద్ధోభవతినిత్యశః। దాసీదాసాశ్చ యత్తత్కర్మ కుర్వంతి [illegible] తదన్యోనక్షమఃకర్తుంతస్మాత్తేశుచయః స్మృతాః । రాజాకరోతియత్కర్మ స్వప్నేప్యన్యస్యతత్కథం। ఏవంసతినృపశ్శుద్ధస్సంస్పర్శేమృతసూతకే। యత్తత్కరాజభృత్యానాంహస్త్యశ్వగమనాదికం। తన్నాస్తియస్మాదన్యస్య తస్మాత్తేశుచయస్స్మృతా ఇతి । ప్రాస్థానికాంతిహోమచారుత్వాన్యరణా ద్విజబ్రాహ్మణానాంరాజసంస్పర్శఆవశ్యకః- యజమానేనసంకల్పాదావపిత్యాజ్యాశౌచం- సుష్ఠూపకరోతీతిసూపకారః॥ కారుఃపాచకఇత్యన్యే- చిత్రకారఇత్యపరే- స్వకర్మణీత్యస్యప్రతివాక్యమనుషంగః- తథాచతేషామనన్యసాధ్యేస్వకర్మణ్యశౌచంనాస్తి- కర్మాంతరేత్వాశౌచమస్తీతివ్యాఖ్యాతార్థః- ప్రచేతాఅపి॥

శ్లో॥ కారవశ్శిల్పినోవైద్యా దాసీదాసాస్తథైవచ। రాజానోరాజభృత్యాశ్చసద్యశ్శౌచాః ప్రకీర్తితా ఇతి- దాసాదీనాంస్వస్వాధారణకృత్యేషా శౌచంనాస్తి- కర్మాంతరేత్వస్త్యేవతచ్చస్వామితుల్యమ్॥

శ్లో॥ దాసీదాసశ్చసర్వోవైయస్యవర్ణస్యయోభవేత్। తద్వర్ణస్య భవేచ్ఛౌచందాస్యామాసంతుసూతకమిత్యంగిరస్స్మరణాత్। దాసాదీనాంస్వకీయజ్ఞాతిమరణాదౌస్వామితుల్యమాశౌచం- దాసీప్రసూతాచేత్తస్యాః ప్రసవనిమిత్తమాశౌచంమాసపర్యంతమస్తీత్యర్థః- పృథగపరాశరోపి॥

శ్లో॥ రాజ్ఞాంతుసూతకంనాస్తివ్రతినాంనచసత్రిణాం- దీక్షితానాంచసర్వేషాంయస్యచేచ్ఛతిపార్థివః। తపోదానప్రవృత్తేమనాశౌచంమృతసూతకఇతి। తపశ్చాంద్రాయణాదికమ్- దానమ్మహాదానాదికం- యాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ ఋత్విజాందీక్షితానాంచయజ్ఞీయంకర్మకుర్వతాం। సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాంతథా। దానేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే।

ఆపద్యపి చ కష్టాయాం సద్యశ్శౌచం విధీయత ఇతి। ఋత్విజాం తు ప్రవరణ ప్రభృతి ప్రయోగపరిసమాప్తిపర్యంతం వరణాత్ సాంసారస్యానువృత్తేరాశౌచం నాస్తి తథా దీక్షిణి యోత్పన్నసంసారో యజమానే పత్న్యాం యావదవభృథమనువర్తత ఇత్యాశౌచం నాస్తీతి చంద్రికాయాముక్తం। నిర్ణయసింధౌ తు ఋత్విజాం మధుపర్కగ్రహణానంతరమాశౌచం నాస్తీత్యుక్త్వా తత్సంవాదాయ

శ్లో॥ గృహీతమధుపర్కస్య యజమానాచ్చ ఋత్విజః। పశ్చాదాశౌచ పతితే న భవేదితి నిశ్చయ ఇతి। బ్రాహ్మణవచనముదాహృతం। యజమానవిషయే। బ్రహ్మపురాణం॥

శ్లో॥ తద్వద్గృహీత దీక్షస్య త్రైవిద్యస్య మహామఖే। స్నానం త్వవభృథే యావత్తావత్తస్య న సూతకమితి। ఆశౌచాభావస్య స్నాననివృత్తిరుత్తరావధిః। నిర్ణయసింధౌ తు ప్రాగవభృథాత్ కర్మణి ప్రాప్తిరిత్యుక్తం। ఛందోగపరిశిష్టే చ॥

శ్లో॥ న దీక్షితస్యాశుపరం యజ్ఞే నకృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్నితి। న చ ఋత్విజామవభృథపర్యంతమేవాశౌచాభావః కిం న స్యాదితి వాచ్యం। తద్విషయే సంకోచకవచనాభావాత్। యజ్ఞీయం కర్మ కుర్వతామితి సాధారణోక్తేశ్చ। బ్రహ్మవిత్పరివ్రాజకః। విస్ఫోటాదినా రాజాదిభయాద్వా దేశోపద్రవో దేశవిప్లవః తదుపశమనాయ శాంతికర్మణి సద్యశ్శౌచం। కష్టాయామాపది దుర్భిక్షాత్తస్యాం మాతాపిత్రాది బహుకుటుంబస్య తద్రక్షణోపయోగిని ప్రతిగ్రహాదౌ సద్యశ్శౌచం। స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ ఆశౌచం కర్మమధ్యే తు శావం సూతకమేవ వా। ఆపద్యపి సర్వేషాం సద్యశ్శౌచం విధీయతే। మాతాపిత్రోశ్చ మరణే పుత్రస్య మరణే తథేతి। ఏకపుత్రవిషయే తు విశేషస్తత్రైవోక్తః॥

శ్లో॥ దీక్షితోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతాపిత్రోర్మృతిర్యతి। సంస్పృశ్య శాలామాంగల్యం యజ్ఞశేషం సమాపయేదితి। వృద్ధగార్గ్యేణ విశేషాంతరముక్తం॥

శ్లో॥ జ్యేష్ఠస్య తు క్రతోర్మధ్యే మాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపం నిధాయాత్ర సంస్కుర్యాత్పితరౌ స ఇతి శాండిల్యోపి॥

శ్లో॥ దీక్షితోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపం నిధాయాత్ర సంస్కుర్యాదోదకప్లవః। సంస్పృశ్య శాలామాంగల్యం యజ్ఞశేషం సమాపయేత్। పాపమేద్ధరం పుంజైర్వై దీక్షారూపం యథావిధీతి। ఉదకప్లవ ఉదకదానం న తు స్నానం। స్నానస్యావరస్య కర్తవ్యత్వాత్। అత్రేదమనుసంధేయం। జ్యేష్ఠో దీక్షితశ్చేద్దీక్షారూపం శాలాయాం నిధాయ దహనమాత్రం కృ

త్వా శాలామాగత్య యజ్ఞశేషం సమాపయేత్ - కనిష్ఠో దహనవ్యతిరిక్తం సర్వం కుర్యాత్ - దశాహమధ్యే యజ్ఞసమాప్తిశ్చేదవభృథస్నానాంతం కృత్వా తత ఆరభ్య జ్యేష్ఠ ఏవ దశాహకృత్యమేకోద్దిష్టం చ కుర్యాత్ - తతో యజ్ఞం సంస్థాప్య షోడశాదికం కుర్యాత్। కనిష్ఠో దీక్షితశ్చేత్ స్నానమాత్రం కృత్వా శాలాయామేవ తిష్ఠేత్ - జ్యేష్ఠో దేశాంతరస్థితశ్చేత్ కనిష్ఠస్యైవ జ్యేష్ఠన్యాయః - ఏకపుత్రశ్చేద్దహనమాత్రం తదా కృత్వావభృథస్నానస్యాంతే దశాహకృత్యం స్వయమేవ కుర్యాత్ ఏకోద్దిష్టాంతే యజ్ఞశేషం సమాపయేత్ - పౌండరీకాదిమహాయజ్ఞేషు దశాహమధ్యే యజ్ఞసమాప్త్యభావే తు ఏకపుత్రో దహనవ్యతిరిక్తం దశాహకృత్యమన్యేన కారయేదితి - బ్రహ్మపురాణేపి।

శ్లో॥ రాజ్యనాశస్తు యేన స్యాద్వినా రాజ్ఞస్స్వమండలే। ప్రయాస్యతశ్చ సంగ్రామే హ్యాహవే ప్రస్థానికే సతి। మన్వాదితర్పణే వాపి ప్రజానాం శాంతికర్మణి। గోమంగళాదౌ వైశ్యానాం కృషికాలాత్యయే సతి। అశౌచం న భవేల్లోకే సర్వత్రాన్యత్ర విద్యత ఇతి। యేన కర్మణా వినా స్వమండలస్య రాజ్యనాశస్స్యాదిత్యర్థః - గోమంగళం నామ గృహ్యారంభే హాలకహాయుక్తగోపీడాపరిహారాయ గవాం దేహదార్ఢ్యాయ చ గోష్ఠదేవతా ఉద్దిశ్య పూజాబలికర్మాదికముచ్యతే - ఆదిశబ్దేన కృష్యనుకూలకర్మాంతరాణి గృహ్యంతే - సర్వత్రాన్యత్ర విద్యత ఇత్యనేన యదనన్యగతికమత్యావశ్యకం కర్మ తస్మిన్ కర్మణ్యాశౌచం నాస్తి - గత్యంతరే సతి అనావశ్యకే చ ఆశౌచమస్త్యేవేత్యుక్తం భవతి - పునస్తత్రైవ॥

శ్లో॥ ఇష్టదేవప్రతిష్ఠాయాం గణయాగాదికర్మణి। శ్రాద్ధాదౌ పితృయజ్ఞే చ కన్యాదానే చ నో భవేదితి - గణయాగో నామ మాతృకాదిదైవత్యో లౌకికో యాగః - స ఏవ దేవయాగ ఇత్యుచ్యతే - అయం చానన్యగతికే కర్మణి రాజాదేరాశౌచాభావః - అనుపక్రాంతేపి కర్మణి వేదితవ్యః - యజ్ఞాదిషు తూపక్రమానంతరమేవాశౌచాభావః - తేష్వపి క్వచిదనుపక్రాంతేష్వపి తదభావస్సంభవతి - తథా స్మృత్యంతరం॥

శ్లో॥ యజ్ఞే సంభృతసంభారే వివాహే శ్రాద్ధకర్మణీతి - శ్రాద్ధే సంభృతసంభారత్వం పక్వద్రవ్యాభిప్రాయం - యజ్ఞవివాహయోరామద్రవ్యాభిప్రాయమితి చంద్రికాయాముక్తం - తదప్యావశ్యకయజ్ఞాదివిషయం - తథా చ వసంతకాలాతిరేకప్రాప్తే తస్మిన్ సంవత్సరే కాలాంతరస్యాభావాత్ - ప్రతివసంతం కర్తవ్యస్య జ్యోతిష్టోమస్య లోపే ప్రత్యవాయబాహుళ్యాత్ స్నాతకస్య తదానీం వివాహవిలంబే ఽవివాహితస్యాగ్న్యంతరాభావాపాదకేషు బహుళవిఘ్నేషు ప్రసక్తేషు - అనాశ్రమిత్వస్య చ పాతిత్యాపాదకస్య

శ్లో॥ అనాశ్రమీనతిష్ఠేతదినమేకమపిద్విజ ఇతినిషేధాత్ - తాదృశా వస్థాయామవస్థితస్యాశౌచంనాస్తీతి వేదితవ్యం. శ్రాద్ధే సంభృతద్రవ్య సంభాలే ఆశౌచాభావః ఇతి పాదమాపద్యేత యాం-అనాదితుతృతీయపాదరణప్రభృత్యే వాశౌచాభావః తత్పూర్వమాశౌచేప్రాప్తేసూతకానంతరదినే కర్తవ్యం తథా చస్మృత్యంతరం॥

శ్లో॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే సముత్పన్నే అంతరామృతసూతకే। అమాయాంతుప్రకుర్వీతశుద్ధావేకాదశీషు ఇయితి। శ్రాద్ధవిఘ్నే దైవమానుషమూలకః- మృతసూతకయోర్ద్వంద్వైకవద్భావః-శుద్ధాసూతకనివృత్తిదినే-అమావాస్యాదివిధానం దైవమానుషమూలకవిఘ్నవిషయం-శుద్ధదినవిధానంసూతకమృతకవిషయం-శిష్టశిష్టానామాచారాత్ - వైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్యవిషయవ్యవస్థాపకత్వాత్-బృహస్పతిరపి॥

శ్లో॥ పూర్వంప్రవృత్తిసీమంతచౌలోపనయనాదిషు। వివాహేషుప్రతిష్ఠాసువృషోత్సర్గాదికేషుచ। పూర్వప్రవృత్తిషు యజ్ఞేషుపాకయజ్ఞేషుసత్రసు। శాంతిహోమేషుసర్వేషుయుద్ధాదివిహితేషుచ।వ్యాధ్యాదిశమనాయాథ శాంతికేదానకర్మణితి; ప్రవృత్త్యత్రిషుపక్రమః-ఉపక్రమశబ్దార్థమాహవృద్ధశాతాతపః॥

శ్లో॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంకల్పోవ్రతసత్రయోః।నాందీముఖంవివాహాదౌశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియా। నిమంత్రణంవాశ్రాద్ధేషు ప్రారంభస్స్యాదితి పదార్థస్యపరిసమంతాత్క్రియాప్రోక్షణరూపాపాకపరిక్రియా - పాదప్రక్షాళనానంతరంబ్రాహ్మణేషూపవిష్టేషు- అన్నాదిప్రోక్షణమితినిర్ణయసింధుశుద్ధిప్రదీపికాదౌవ్యాఖ్యాతం-తస్య తేప్రోక్షణమాపద్యేపయేప్రారంభః। అనాపదితుతతేదనంతరభావిశ్రాద్ధీయపరణమారంభఇతివ్యవస్థా-అన్యేతుపాకపరిక్రియా పాకపరిసమాప్తిరిత్యాహుః- ఇదమేవయుక్తం పాకోపకల్పనాదూర్ధ్వమితివచనసంవాదాత్।తథాచ ఆపది పాకపరిసమాప్తిరుపక్రమః-అనాపదితృతీయనిమంత్రణమితివ్యవస్థాయుక్తా- యద్వాపాకోపకల్పనంయాజమానవిషయం-నిమంత్రణంభోక్తృవిషయం-కర్తృకాలవిషయమేపంకల్పస్యారంభ ఇతికానిచిద్వచనానిదృశ్యంతే- తాన్యనాపద్విషయాణీతిబోధ్యం-యజ్ఞేవరణంమధుపర్కాంతమితినిర్ణయసింధౌ-అత్రవిశేషాంతరమాహ॥

శ్లో॥ పాకోపకల్పనాదూర్ధ్వంసూతకేమృతకేపివా। దాతురన్యద్గృహస్థేనపక్వాన్నంపరివేషయేదితి పాకోపకల్పనాత్ప్రతి యనిమంత్రణాద్వా పశ్చాద్వాశౌచప్రాప్తే-స్వయమేవశ్రాద్ధంకుర్యాత్-అన్నంతుఅన్యోనాశౌచరహి

తేనపరిశేషమేదిత్యర్థః। తథోపి॥ శ్లో॥ యజ్ఞకాలేవివాహేషు దేవయాగే చ
వ్యాపృతే। హూయమానేతథైవాగ్నౌ నాశౌచంనచసూతకమితి- వివాహే
ష్వితిబహువచనం శేషహోమాంతకర్మకలాపాభిప్రాయమితి స్మృతిముక్తా
ఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం - వస్తుతస్తు కంకణమోచన పర్యంతశౌచం నాస్తినా
గబలిప్రభృతీనామపికర్మణామప్రతిశ్యాత్ (స్త్రీ)భ్యః ప్రతీయోరన్నితిసూత్రో
క్తత్వేనగృహ్యవ్యాఖ్యానేషు తాత్పర్యదర్శనాదివ్యభిధానాత్ - దేవయా
గోలౌకికః-నివృత్తిః ప్రాయశ్చిత్తం-అగ్న్యాహూయమానఇత్యనేన - ఔపా
సనహోమకాలోవివక్షితః-తచ్ఛోపలక్షణం- తథాచజపాదికర్మమధ్యే
పిజననమరణ శ్రవణేతత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- బ్రాహ్మేపి॥

శ్లో॥ వివాహకాలేకన్యాయాలాజహోమాదికర్మణి। ప్రాయశ్చిత్త
ప్రవస్యాపిస్వాధ్యాయనిరతస్యచేతి। ఆదిశబ్దేనశేషహోమాంతకర్మకలా
పఉచ్యతే॥ ఏకాదశ్యాదివ్రతవిషయేవిష్ణురహస్యవచనం। సూతికేమృతకే
చైవనత్యాజ్యంద్వాదశీవ్రతం। ఏకాదశీవ్రతంకుర్యాన్నిత్యంకామ్యంతువర్జ
యేదితి-ఏకాదశీవ్రతంనిత్యంకామ్యంచేతిద్వివిధం- తత్రనిత్యంసూతకేపికర్త
వ్యం- కామ్యంతునకర్తవ్యం - పూర్వోపక్రాంతంచేత్కామ్యమపికర్తవ్యం
తథాచకామేపి॥ శ్లో॥ కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేఅంతరామృతసూతకైః। త
త్రకామ్యవ్రతంకుర్యాద్దానార్చనవివర్జితమితి। దానార్చనవ్యతిరిక్తం
సర్వంవ్రతదినేకృత్వాశుద్ధిదినేదానార్చనయనేకుర్యాత్। వ్రతాంతరేష్వప్య
యమేవన్యాయోబోధ్యయః। పారాహేతుఇతికర్తవ్యతాయాస్సంకోచఉక్తః॥

శ్లో॥ సూతకేతునరస్స్నాత్వాప్రణమ్యశిరసాహరిం-ఏకాదశ్యాంన
భుంజీత వ్రతమేతన్నలుప్యతే। మృతకేపినభుంజీతఏకాదశ్యాం సదానరఇతి-
ఉపరాగవిషయేవ్యాఘ్రః॥

శ్లో॥ స్మార్తకర్మపరిత్యాగోరాహోరన్యత్రసూతకఇతి- రాహుద
ర్శనేతుసూతకేపిదానశ్రాద్ధాదికంస్మార్తకర్మకర్తవ్యమేవ-వృద్ధవసిష్ఠోపి॥

శ్లో॥ మృతకేసూతకేచైవనదోషో రాహుదర్శనే। స్నాత్వాశ్రాద్ధప్ర
కుర్వీతదానంశాశ్వతవివర్జితమితి। విమోచనానంతరంపునస్స్నాశౌచదేవ-అ
త్రేదమనుసంధేయం-యజ్ఞమహాదానకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణబ్రహ్మచర్యాదిక
మాశౌచాపవాదకంకర్మయత్కించిదుపక్రాంతంచేత్తన్మధ్యేసూతకంమృత
కంవానభవతిజ్ఞాతీనాంతిలోకదానమపికర్తవ్యం। కింతుతత్కర్మసమా
ప్యాకర్తవ్యం- తథాచకాశ్యామధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః - తదూ
ర్ధ్వంమాసత్రయమధ్యేచేత్త్రిరాత్రం-షణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ- సంవత్సరమధ్యే

నేదేకరాత్రంసంవత్సరదూర్ధ్వంచేత్ స్నానంకృత్వాతిలోదకంచకృత్వా
శుద్ధోభవతీతి ధాచమనుః॥

శ్లో॥ ఆదిష్టినోదకందద్యాన్నావ్రతస్యసమాపనాత్-సమాప్తేతూదకంకృ
త్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి। ఆదిశ్యతఇత్యాదిష్టంకృచ్ఛ్రాదికం బ్రహ్మచర్యా
దికంచ-తదస్యాస్తీత్యాదిష్టీ-త్రిరాత్రమితి-తదాదేరప్యుపలక్షణం॥

—(*)సంగ్రహస్తు(*)—

బ్రహ్మచారిణాంయతీనాంచజ్ఞాతిమరణాదావాశౌచంనాస్తి- స్నాన
మాత్రంకర్తవ్యం-ఋతేష్వపి గృహస్థానామపిస్నానమాత్రం- యజ్ఞేషుదీ
క్షితానాంపత్నీనాంచదీక్షణీయాప్రభృత్యవభృథ సమాప్తిపర్యంతమాశౌ
చంనాస్తి- ఋత్విజాంతుమాంత్రవరణప్రభృతి ప్రయోగపరిసమాప్తిపర్యంత
మాశౌచంనాస్తి- వివాహేనాందీముఖప్రభృతికన్యావరయోశ్చైవవివాహ
సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి-వస్తుతస్తు కంకణమోచనపర్యం
తమాశౌచంనాస్తి - కన్యామాతాపిత్రోస్తు కన్యాదానపర్యంతమేవ శ్రాద్ధే
కర్తుర్భోక్తుః పాదప్రక్షాళనానంతరభావిత్రితీయనిమంత్రణప్రభృతి తత్సమా
ప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- ఆపదితుపాకక్రియాపరిసమాప్తిప్రభృత్యాశౌ
చంనాస్తి-యద్వాఆపదితుకర్తుః పాకసమాప్తిప్రభృతిఅనాపదిసంకల్పప్ర
భృతిభోక్తుస్తుత్రితీయనిమంత్రణప్రభృత్యేవ-కృచ్ఛ్రాదివ్రతేషుప్రాయశ్చిత్తేషు
చశాంతిహోమాదిషుదేవతాప్రతిష్ఠాదిషు మంత్రపురశ్చరణాదిషు సంకల్పప్ర
భృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి సీమంతపుంసవనేచనాందీముఖప్ర
భృతితత్సమాప్తిపర్యంతంవధూవరయోరాశౌచంనాస్తి- జాతకర్మనామక
రణాదిషుస్నానాంతేషుసంస్కారకర్మసునాందీముఖప్రభృతి తత్సమాప్తిప
ర్యంతంకుమారాచార్యయోరాశౌచంనాస్తి - ఏవంయత్రయత్రనాందీము
ఖంవిహితంతత్రసర్వత్రాపితత్ప్రభృతిప్రధానకర్మసమాప్తిపర్యంతమాశౌ
చంనాస్తి-సప్తపాకయజ్ఞేషుసంకల్పప్రభృతి తత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచం
నాస్తి-ఏతేషుసర్వేషుకర్మసుశ్రవణకాలేస్నానమాత్రంకృత్వాకర్మసమా
ప్త్యనంతరంతత్తదాశౌచంగ్రాహ్యం-ఆశౌచమధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణ
శుద్ధిః-ఆశౌచేతిక్రాంతేతుజ్ఞాతివిషయేమాసత్రయేత్రిరాత్రం- షణ్మాసమధ్యే
పక్షిణీ-సంవత్సరమధ్యేచేదేకరాత్రంతదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రంకృత్వాతి
లోదకంకృత్వాశుద్ధోభవతిమాతులాది విషయేతుత్రిరాత్రాద్యాశౌచమ
ధ్యేకర్మసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-త్రిరాత్రాదావతిక్రాంతేస్నానమా

త్రం-సంధ్యాజపవైశ్వదేవాదిమధ్యే జననమరణశ్రవణే స్నానం కృత్వా కర్మ
మాప్య పశ్చాదాశౌచం గ్రాహ్యం-జపమధ్యే మంత్రన్యాసవత ఉత్థానాసంభవే
న స్నానం నాస్తీతి విశేషః-యజ్ఞే వివాహాదిషు మాతాపిత్రు మరణం చేత్ కనిష్ఠస్య
స్నానమాత్రం-జ్యేష్ఠస్తు దీక్షాయాం శాలాయాం నిధాయ శ్మశానం గత్వా ద
హనం కృత్వా స్నాత్వా పునశ్శాలామాగత్య పూర్వదీక్షారూపం ధృత్వా దర్భపుం
జైః పునరాత్మానం పావయిత్వా యజ్ఞశేషం ప్రాగవభృథాత్కృత్వా సంచ
యనప్రభృతి దశాహకృత్యమేకోద్దిష్టం చ కృత్వావభృథప్రభృతి యజ్ఞసంస్థాన్య
షోడశాదికం కుర్యాదితి కేచిత్ - అన్యేతు అవభృథస్నానమపి కృత్వా పశ్చా
ద్దశాహకృత్యం కుర్యాదిత్యాహుః-వస్తుతస్తు ద్వితీయపక్ష ఏవ సాధుః-కనిష్ఠస్య దీ
క్షితశ్చేత్సంచయనాదికమపి తేన కార్యం-జ్యేష్ఠో దేశాంతరే స్థితశ్చేత్కనిష్ఠ
స్యైవ న్యాయః-వివాహేప్యేవమేవ-పరంతు శేషహోమాంతమ్ సమాప్య కృ
త్వా పశ్చాత్పిత్రోరుత్తరక్రియాః కుర్యాదితి విశేషః ప్రధానహోమాదారభ్య-
శేషహోమమధ్యే దంపత్యోరన్యతరస్యాపామరణే తదానీమేవ శేషహోమాం
తం సర్వం కృత్వా సంస్కారం కుర్యాత్ - పౌండరీకాదిమహాయజ్ఞేషు దశాహ
మధ్యే యజ్ఞసమాప్త్యభావే సంచయనాదిదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టం చ కనిష్ఠేన
కారయిత్వా షోడశాదికం జ్యేష్ఠః కుర్యాత్-ఏకపుత్రశ్చేదేకోద్దిష్టాంతమన్యేన
కారయేత్। ఉపనయనే నాందీముఖానంతరం గాయత్ర్యుపదేశాత్పూర్వం మాతా
పిత్రుమరణం చేత్సద్యస్స్నాత్వా శీఘ్రమేవ గాయత్ర్యుపదేశం కారయిత్వా
శ్మశానం గత్వా దహనం కృత్వా పునర్గృహమాగత్య కర్మసమాప్త్యనంతరమ్
సంచయనాదికం కుర్యాత్-వటుః కనిష్ఠశ్చేత్ స్నానమాత్రం కుర్యాత్-శ్మశాన
మగచ్ఛేత్-జ్యేష్ఠో దేశాంతరస్థితశ్చేత్కనిష్ఠ ఏవ పూర్వోక్తక్రమేణ జ్యేష్ఠవత్కు
ర్యాత్-రాజ్ఞాం యుద్ధాదౌ ప్రసక్తప్రాస్థానికశాంతిహోమాద్యాశౌచం నా
స్తి-పురోహితాదేరప్యనన్యసాధ్యమంత్రాభిచారాదిష్వాశౌచం నాస్తి-వైద్యా
నాం ధాతుపరీక్షాదౌ వైద్యాంతరస్యాభావే సూతకం నాస్తి-దాసీదాసాదీనాం
దాసాంతరాభావే భార్యాపుత్రాదిభిరశక్యే కార్యే కర్తవ్యే సూతకం నాస్తి-
రాజభృత్యానామనన్యసాధ్యే కర్మణి సూతకం నాస్తి- వ్యాధితస్య కర్మవిపా
కాదౌ కర్తవ్యే అశక్యే చ కాలవిళంబే సూతకమ్ నాస్తి-మహాపాతోరుత్ర
కుతిదానాదౌ కర్తవ్యే సూతకం నాస్తి-దుర్భిక్షాదౌ ప్రాణసంశయే ప్రాప్తే ప్రతి
గ్రహాదిష్వాశౌచం నాస్తి-వైశ్యానాం కృషికాలాత్యయే ప్రసక్తే గోమంగళాది
ష్వాశౌచం నాస్తి-రాజపురోహితవైద్యాదీనాం అనన్యసాధ్యే ఏవ కర్మణి ఆశౌచా
భావః-అన్యసాధ్యే నిత్యనైమిత్తికాదికర్మసు ఆశౌచమస్త్యేవ శ్రాద్ధే త్రతి

యనిమంత్రణానంతరం పాకోపకల్పన సంకల్పానంతరం వా ఆశౌచే ప్రాప్తే సద్య
స్స్నాత్వా స్వయమేవ శ్రాద్ధం కుర్యాత్ - పక్వాన్నమన్యేనాశౌచరహితేన పరి
వేషయేత్ - పాత్రస్థితాన్న ప్రోక్షణం భోక్తా కుర్యాత్ - అన్నత్యాగం తు స్వయమప్యు
క్త్వా కుర్యాత్ - భోక్తుస్తు ద్వితీయనిమంత్రణప్రభృత్యేవాశౌచాభావః - ఆశౌచమ
ధ్యే ఏకాదశీ చేత్ - స్నాత్వా ఫలాహారం వా మనసా ధ్యాత్వా వ్రతమస్య ఉపవాసం
కృత్వా ద్వాదశ్యాం ప్రాతస్స్నాత్వా ఫలాహారం వా మనసా ధ్యాత్వా వ్రతమస్య
పారణాం కుర్యాత్ - ఏతదేవ వ్రతం కామ్యం చేన్న కర్తవ్యమ్ - కామ్యమపి పూర్వ
ముపక్రాంతం చేదవశ్యం కర్తవ్యమ్ - వ్రతాంతరేష్వపి నిత్యకామ్యేష్వయమేవ
న్యాయః అశౌచమధ్యే చంద్రసూర్యోపరాగే స్నాత్వా మోచనపర్యంత విధాన
శ్రాద్ధజపహోమాదికం సర్వం కుర్యాత్ - విమోచనస్నానానంతరం పునరప్యాశౌ
చం - ఇతి శ్రీవేంకటాంబా గర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవర విరచితా
యామభినవ షడశీతి వ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయామాశౌచాప
వాదసర్గః॥ ... ...

(*) ఆశౌచనియమనిర్ణయః. (*)

ఆశౌచనియమాః.

మూ॥ ప్రేతకార్యం చ సంధ్యాం చ వినా వైతానకర్మ చ।
అన్యకర్మసు విప్రస్య నాధికారోస్తి సూతకే॥

వ్యా॥ వైతానకర్మాగ్నిహోత్రం - విప్రస్యేతి క్షత్రియవైశ్యయోర
ప్యుపలక్షణం॥

మూ॥ వైతానం ప్రేతకార్యం చ మంత్రోచ్చారణపూర్వకం।
స్నానం కృత్వార్ద్రవస్త్రస్సన్ కుర్యాదితి వినిశ్చయః॥

వ్యా॥ ఇదం చ వహనస్య చ యునాది విషయం న శ్రాద్ధాదిషు తు
వేదమంత్రో నాస్తి.

మూ॥ సంధ్యాయాం సమంత్రస్స్యాత్ ప్రాణాయామస్త్వమంత్రకః।
అర్ఘ్యాంతం వాచికం మంత్రైస్స్యాదితి సంధ్యావిధిర్భవేత్॥

వ్యా॥ మార్జనాదౌ మనసా మంత్రాన్ స్మరేత్ - అర్ఘ్యమంత్ర
మేవాసకృదుచ్చారయేత్ - ప్రాణాయామమంత్రాంస్తు మనసాపి న స్మరేత్॥

మూ॥ అగ్నౌ వౌపాసనే హోమమన్యగోత్రేణ కారయేత్॥

వ్యా॥ స్పష్టం॥ మూ॥ దేవతాంతర నామాని సూతకే నైవ కీర్తయేత్।
పరమేశ్వర నామాని సమ్యగేవ తు కీర్తయేత్।

న్యా అగ్న్యాదయో దేవతాంతరాణి॥

మూ॥ అథశ్యాయీ బ్రహ్మచారీ ప్రతిగ్రహవివర్జితః। దేవాలయప్రవేశం చ తాంబూలం చ వివర్జయేత్ । అన్యోన్యం న స్పృశేరంశ్చ సూతకస్యాసమాపనాత్ । సపిండా వా సపిండా వేత్యేవంశాస్త్రవినిర్ణయః। సపిండానాం తు సంస్పర్శే సచేలస్నానమాత్రకం । అసపిండస్పర్శనే తు ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం॥

వ్యా॥ అసపిండాశౌచిస్పర్శనే స్నానోపవాసాదికం ప్రాయశ్చిత్తమస్మాభిః ప్రసవాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితం॥

మూ॥ ఆశౌచాంతే తు సంప్రాప్తే గోమయాదివిశేషైః।

గృహశుద్ధిస్తథా తత్ర పుణ్యాహం చైవ వాచయేత్॥

వ్యా॥ స్పష్టం- అథ స్మృతివచనాని- తత్ర శంఖః॥

శ్లో॥ దానం ప్రతిగ్రహో హోమః స్వాధ్యాయః పితృకర్మ చ। ప్రేతపిండక్రియావర్జమాశౌచే వినివర్తత ఇతి। జాబాలిరపి॥

శ్లో॥ సంధ్యాం పంచ మహాయజ్ఞాన్ నైత్యకం స్మృతికర్మ చ। తన్మధ్యే హాపయేత్ తేషామాశౌచాంతే పునః క్రియేతి । సంధ్యా సప్తోపాసనాదిక సంధ్యావంద యః- న తు సర్వాత్మనా నిషేధః- తథా చ పులస్త్యః॥

శ్లో॥ సంధ్యామిష్టిం చరుం హోమం యావజ్జీవం సమాచరేత్ । నత్యజేత్సూతకే వాపి త్యజన్ గచ్ఛేదధో ద్విజః ॥ సూతకే మృతకే చైవ సంధ్యాకర్మ న సంత్యజేత్। మనసోచ్చారయన్మంత్రాన్ ప్రాణాయామమృతే ద్విజ ఇతి। ఇష్టిర్దర్శపూర్ణమాసౌ- చరుః స్థాలీపాకః- హోమః అగ్నిహోత్రం- ఇష్టిచరుగ్రహణం ఇష్టిస్థాలీపాకయోరపి త్యాగో న సంభవతి - కింతా అగ్నిహోత్రస్యేతి కైముత్తికన్యాయేనాగ్నిహోత్రస్యావశ్యకర్తవ్యత్వసిద్ధ్యర్థం- న తు యోరపి కర్తవ్యతా సిద్ధ్యర్థమితి కేచిద్వ్యాఖ్యాతారః పైఠీనసిరపి॥ సూ॥ సూతకే సావిత్ర్యాంజలిం ప్రక్షిప్య ప్రదక్షిణీకృత్య సూర్యం ధ్యాయన్నమస్కుర్యాదితి। భరద్వాజోపి॥

• శ్లో॥ సూతకే మృతకే కుర్యాత్ ప్రాణాయామమమంత్రకం। తథా మార్జన మంత్రాంస్తు మనసోచ్చార్య మార్జయేత్। గాయత్రీం సమ్యగుచ్చార్య సూర్యాయార్ఘ్యం నివేదయేత్ । మార్జనం తు న వా కార్యముపస్థానం చ నైవ హి। ఇతి। ఉపస్థానం సూర్యాద్యుపస్థానం- గాయత్రీజపవిషయే విశేషమాహ వ్యాసః॥

శ్లో॥ ప్రక్షిపేత్సూతకే త్వర్ఘ్యం గాయత్రీం సమ్యగుచ్చరన్ । దత్వా ప్రదక్షిణం కుర్యాత్సూర్యం ధ్యాయేద్ద్విజోత్తమః । దశకృత్వస్తు గాయత్రీం మనసైవాశుచిస్స్మరేదితి। ఆశ్వలాయనోపి॥

శ్లో॥ ఆపన్నశ్చాశుచిఃకాలేతిష్ఠన్నపిజపేద్దశ। జపాంతేఉత్తమేశిఖరే జాతఇతిమంత్రంమనసాస్మరేత్। విష్ణురపి॥ సూ॥ అశౌచేహోమదానప్రతిగ్రహస్వాధ్యాయాఃనివర్తంతే నాశౌచేకస్యచిదశ్నీయాదితి- కస్యచిత్సపిండవ్యతిరిక్తస్యాన్నంనాశ్నీయాదిత్యర్థః। హోమోవైశ్వదేవః- ఔపాసనంత్వన్యగోత్రేణకారయితవ్యమేవ- తథాచసంవర్తః॥

శ్లో॥ విప్రోదశాహమాసీత వైశ్వదేవవివర్జితఇతి- గోభిలోపి॥

శ్లో॥ అగ్నిహోత్రేతు హోమార్థం శుద్ధిస్తాత్కాలికీస్మృతా- పంచయజ్ఞాన్నకుర్వీతహ్యశుద్ధఃపునరేవసఇతిమనురపి॥

శ్లో॥ దర్శంచపూర్ణమాసంచకర్మవైతానికంచయత్। సూతకేపిత్యజేన్నోహోత్రాయచ్ఛ్రౌతీయతేహిసఇతి జాతుకర్ణ్యోపి॥

శ్లో॥ సూతకేతుసముత్పన్నేస్మార్తకర్మకథంభవేత్। పిండయజ్ఞంచరుంహోమమన్యగోత్రేణకారయేదితి। పిండయజ్ఞాదయఃస్మార్తౌపాసనసాధ్యావివక్షితాః- స్మార్తకర్మకథంభవేదిత్యుపక్రమాత్- అన్యగోత్రేణతదనుష్ఠానసమయేయజమానస్యాశుచిత్వాద్ద్రవ్యస్య స్వయముద్దేశత్యాగంకుర్యాత్। తయోరనన్యసాధ్యత్వాదితిస్మృత్యర్థసారాదిషుప్రతిపాదితం- బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ సూతకేమృతకేచైవత్వశక్తౌశ్రాద్ధభోజనే। ప్రవాసాదినిమిత్తేషుహావయేన్నతుహావయేదితి। పునస్సఏవ॥

శ్లో॥ జన్మహాన్యోర్వితానస్యకర్మత్యాగోనవిద్యతే। శాలాగ్నౌకేవలేహోమఃకార్యఏవాన్యగోత్రజైరితి। వితారస్యశ్రౌతకర్మణః - కేవలేశాలాగ్నావౌపాసనేకేవలత్వమగ్న్యంతరాసమవహితత్వం- అగ్నిహోత్రంస్వయంకర్తవ్యమౌపాసనమన్యగోత్రేణకారయితవ్యమిత్యర్థః। స్వయంతరణమన్యాభావేవేదితవ్యం। తథాచకణ్వః॥

శ్లో॥ అగ్నిహోత్రహవంకుర్యాదన్యాభావేస్వయంతువా । కుర్యాత్స్నాత్వార్ద్రవాసాస్తుతస్మాత్కాలాద్ధ్యతేశుచిరితి। అశుచిరితిశేషః- వతానామకీర్తనవిషయేఽపస్తంభః॥ సూ॥ దేవతాభిధానంచాప్రయతఇతివర్జయేదితిప్రకృతం - అప్రయతఆశౌచీ- ధ్యానేతునదోషః- తథాచశ్రుతిః। నహ్యస్తిమనసఉపఘాతోంతరేణమలవద్వాససీం సూతికాంశవదస్పృష్టకంచేతివస్పృష్టకశ్చవసంసర్గః- భరద్వాజోపి

శ్లో॥ మనోహిశుద్ధమన్యత్రసూతోదక్యాశవస్పృశఇతి। పరమేశ్వరనామకీర్తనేధ్యానేచనదోషః॥

శ్లో॥ దేవతాంతరనామాని నాశుచిః పరికీర్తయేత్। నారాయణస్య నామాని సర్వదా పరికీర్తయేదితి స్మరణాత్। పరమేశ్వరవందనప్రదక్షిణాదికం తు న కర్తవ్యం- తథా చ వారాహే ద్వాత్రింశదుపచారపరిగణనే।

శ్లో॥ ఉచ్ఛిష్టే చైవ చాశౌచే భగవద్వందనాదికమితి। పునస్తత్రైవ॥

శ్లో॥ మందిరం న ప్రవేష్టవ్యం ప్రవిష్టస్య ఫలం శృణు। సాగారీం యోనిమాశ్య జన్మానిః వ పంచ చ। భవిష్యతి వరారోహే వ్యాధః క్రూరోతినిష్ఠుర ఇతి। ఆపస్తంబస్తు బ్రాహ్మణేభ్యోపి ప్రణామో న కర్తవ్య ఇత్యాహ॥ సూ। అప్రయుత్నేన నాభివాదం తథా ప్రయతాయాప్రయతశ్చ న ప్రత్యభివదేదితి బోధాయనోపి॥ సూ॥ నోదకుంభహస్తోభివాదయేన్న పుష్పహస్తో నాశుచిరితి। అశుచిర్జననాద్యాశౌచవాన్- బ్రహ్మచర్యాదివిషయే గౌతమః॥ సూ॥ అధశ్శయ్యాసనా బ్రహ్మచారిణస్సర్వే సమాసీరన్నితి। మార్కండేయోపి॥

శ్లో॥ కృతాలబ్ధాశనాశ్చైవ భవేయుస్సుసమాహితాః। నచైవ మాంసమశ్నీయుర్వ్రజేయుశ్చ న యోషితమితి। లబ్ధమయాచితోపనతం- తదపి క్షారలవణవర్జం భోక్తవ్యం- తథా చ మనుః।

శ్లో। అక్షారలవణాన్నాస్స్యుర్నిమజ్జేయుశ్చ తే త్ర్యహం। మాంసాశనం చ నాశ్నీయుశ్శయీరంశ్చ పృథక్ క్షితావితి। పృథగిత్యనేన పరకీయదేహస్పర్శస్య వ్యుదాసః- క్షితావిత్యనేన ఖట్వాతల్పయోర్వ్యుదాసః- యాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ కృతలబ్ధాశనా భూమౌ స్వపేయుస్తే పృథక్ పృథగితి। వసిష్ఠస్తు త్రిరాత్రమక్రీతాయాచితాన్నభోజనమనశనం వా కర్తవ్యమిత్యాహ॥ సూ॥ అధః ప్రస్తరే త్ర్యహమనశ్నంత ఆసీరన్। కృతేనోత్పన్నేన వా వర్తేరన్నితి। ఉత్పన్నమయాచితలబ్ధం- అధఃప్రస్తరో నామ ఆశౌచినామాసనయోగ్యస్తృణమయః కటః ఆశ్వలాయనస్తు ఏకరాత్రమేవేత్యాహ। సూ। నైతస్యాం రాత్ర్యామన్నం పచేరన్ కృతేనోపలబ్ధేన వా వర్తేరన్నితి-అంగిరా అపి।

శ్లో॥ నాశ్నీయుస్తద్దినే సర్వే చారసాద్యాస్సపిండకాః। దశరాత్రం భవంత్యేతే లవణక్షారవర్జితాః॥ తైలతాంబూలహీనాశ్చ ఏకభుక్తా జితేంద్రియా। తస్మాదేకరాత్రం త్రిరాత్రం వాతిఅనశనం కృతాయాచితాన్నభోజనం వా కర్తవ్యం- దశరాత్రం క్షారలవణవర్జం స్వగృహే పక్వమేవ భోక్తవ్యం ఆశ్వలాయనస్తు। త్రిరాత్రం వా క్షారలవణవర్జమిత్యాహ॥ సూ॥ త్రిరాత్రమక్షారలవణాశినస్స్యుర్ద్వాదశరాత్రం వా మహాగురుష్వితి - తథా చ త్రిరాత్రం దశరాత్రం వాక్షారలవణవర్జం భోక్తవ్యం - తదప్యేకవారం దివా న రాత్రౌ- తథా చ విష్ణుపురాణం॥

శ్లో॥ దివా చ భుక్తిభోక్తవ్యా న మాంసం మనుజర్షభ। తదపి జ్ఞాతిభిస్స
ర్వైరేకత్ర సహైవ భోక్తవ్యం తథాచ మరీచిః॥

శ్లో॥ ప్రథమేహ్ని తృతీయే చ సప్తమే నవమే తథా। జ్ఞాతిభిస్సహ భోక్త
వ్యమేతత్ప్రేతేషు దుర్లభమ్। ఆశ్వలాయనోపి॥

శ్లో॥ సంస్థితేషు సపిండేషు భోజనైర్వ్రతమోహని। నిత్యం వా ప్రాగ్గ్రహే దినా
త్ప్రేతశ్రాద్ధే [illegible]। తేషాం తృప్త్యై క్వథాలాపైస్సహైకత్రైకభోజనాత్।
అతృప్తస్తత్ప్రేతస్తత్ప్రేతస్యాతిదుర్లభమితి। ఆశౌచనియమజాతం
సర్వమపి శావాశౌచేనుష్ఠేయం - ప్రసవాశౌచే తు నైతావంతో నియమాః - కింతు
నిత్యనైమిత్తికపరిత్యాగో బ్రహ్మచర్యం దానప్రతిగ్రహాదివర్జనంచ - తాం
బూలాదికంతు న వర్జనీయం - తద్వర్జనస్య శావాశౌచప్రకరణసత్త్వాత్। అథ
శ్శయ్యాసనా బ్రహ్మచారిణ ఇతి గౌతమవచనాదారభ్య యావంతి వచనా
న్యుదాహృతాని స్యుః తాని సర్వాణి శావాశౌచప్రకరణస్థాని - అన్యాని సాధార
ణానీతి బోధ్యం॥

——(*) ఆశౌచాంతకర్తవ్యనిర్ణయః. (*)——

ఆశౌచాంతే కృత్యమాహ సంవర్తః॥

శ్లో॥ ఆశౌచే నిర్గతే కుర్యాద్గృహమార్జనలేపనే। సవాసా జలమాప్లుత్య
శుద్ధః పుణ్యాహవాచనైరితి। వసిష్ఠోపి॥

శ్లో॥ ఆశౌచాంతే తు కర్తవ్యం బ్రాహ్మణైరభిషేచనం। ఋగ్భిర్యజుర్భి
శ్ఛందోగైర్బహ్వృచైః పావమానీభిః। అతిమత్యపి గృహీత్వాథ శ్రాద్ధకర్మ సమాచ
రేదితి। శ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం - వ్యాసోపి॥

శ్లో॥ సంపూజ్య గంధపుష్పాద్యైర్బ్రాహ్మణాన్ స్వస్తి వాచయేత్। ధర్మ
కర్మాణి సంకల్ప్య సంగ్రామేష్వతదర్శనే। యజ్ఞార్థే చ ప్రతిష్ఠాదౌ సర్వం సం
స్కారకర్మసు। శుద్ధికామస్తు కామశ్చైవ [illegible] పుణ్యాహమితి॥ తస్మా
దాశౌచాంతే శుద్ధికామః పుణ్యాహవాచనం కర్తవ్యం - క్షత్రియవైశ్యశూద్రా
ణాం ప్రకారో భిన్నః॥

శ్లో॥ పుణ్యాహవాచనం దైవం బ్రాహ్మణస్య విధీయతే। ఏతదేవ నిరోంకారం కా
ర్యం క్షత్రియవైశ్యయోః। మంత్రవర్జం తు శూద్రాణాం కుర్యాత్పు
ణ్యాహమస్త్వితి। వచనైనైవ విప్రస్య వృద్ధిః స్వస్తిర్వాచకమితి స్మరణాత్। క్షత్రి
య వైశ్యయోర్నిరోంకారోచ్చారణపూర్వకం [illegible] పుణ్యాహమస్త్వితి వదే
త్ - శూద్రాణాం తు కేవలం పుణ్యాహమస్త్వితి బ్రూయాత్ - ప్రణవం వర్జయే

త్-వైదికమంత్రాభావేపి బ్రాహ్మణవచనేనైవ శుద్ధివృద్ధ్యాదికంభవతి- అస్మిం నర్థే సంశయోమాభూదిత్యాహ త్రివాచకమితి త్రిరుక్తే సంశయాభావస్య లోకసిద్ధత్వాత్-పుణ్యాహవాచనానంతరమేకాదశ ద్వాదశయోరాహ్నః కర్తవ్యానికర్మాణ్యధికుర్యాత్॥

మూ॥ సునిర్వర్తితా క్రియా చేత్స్యాదాశౌచనిర్గమేస్సహ।
ప్రాప్నువంతపితృత్వంహి ప్రయాతాః కర్తృబంధవః॥

వ్యా॥ ప్రయాతాః మృతాః- కర్తృబంధవో మాతాపిత్రాదయః-పితృత్వంనామ స్వకీయ పుణ్యకర్మఫలానుభవయోగ్యతా- తదనుకూలదేహవిశేషప్రాప్తిర్వా-తథాచపితృభావం ప్రాప్తామాతాపిత్రాదయః స్వకృతపుణ్యఫలంపుత్రాదిభిర్దినేదినేతత్తత్పుణ్యకాల విశేషేషుగతత్తిథి-మర్మ విశేషేషుచ క్రియమాణేనదాన శ్రాద్ధదినానిష్పాదితంచిరకాలభోగ్యంఫలాతిశయం చానుభవంతః సర్వతాపుత్రాదీనాంవంశాభివృద్ధిమభ్యుదయాతిశయంచప్రార్థయంతే- తత్ప్రసాదేన చాయుం దీర్ఘాయుష్ట్వంతాసః శ్రేయస్యైచ భవతీత్యాహ॥

పిత్రాదిప్రసాదేనపుత్రాదేః వంశాభివృద్ధినిఖిల
శ్రేయఃప్రాప్తినిర్ణయః.

మూ॥ పితౄణాంచప్రసాదేనకర్తుర్వంశోభివర్ధతే।
శ్రేయసాంచాభివృద్ధిస్స్యాదభ్యుదయసాముత్తరోత్తరం॥

వ్యా॥ దేవబ్రాహ్మణసంతర్పణాపేక్షయా పితృసంతర్పణమేవసర్వేషాంపరమోధర్మః- తేషాంజననపోషణసంస్కారణాదినా ప్రత్యాసన్నతమత్వాద్దేవబ్రాహ్మణసంతర్పణాద్యేషుసర్వేష్వపిశుభకర్మసుపితౄణామేవప్రథమంపూజ్యత్వాచ్చ- తథాహిఅగ్నిష్టోమాదిషుసర్వేషు యజ్ఞేషు నాందీముఖేనప్రాగేవపితౄ స్తర్పయిత్వాపశ్చాద్దేవాన్యజతి- వివాహోపనయనసీమంతపుంసవనాదిషునాందీముఖంకృత్వా పశ్చాద్దేవత త్తద్దేవాన్ ప్రీణయతి-తీర్థయాత్రాయాంతత్తత్పుణ్యక్షేత్రాణి ప్రవిశ్యప్రథమం తీర్థశ్రాద్ధంకృత్వాతత్తత్తీర్థాధిష్ఠాతారంజగదీశ్వరమారాధయతి- ఇదంచసర్వం మాతాపిత్రాదీనాంపితృత్వప్రాప్తావేవసంఘటతే- తదభావేతేషాంనాందీముఖాదికంప్రతిదేవతాత్వాయోగాత్ తతశ్చపుత్రాదీనాంకస్మింనపి కర్మణ్యధికారాభావఃసిద్ధఏవ-అశౌచనియమాస్సైతైః- పుత్రాదిభిఃక్రియాయాం కృతాయాంపితృత్వంప్రాప్తామాతాపిత్రాదయఃస్వకీయపుణ్యకర్మఫలం పుత్రాదికృతదానశ్రాద్ధాదిజనితంఫలాతిశయంచానుభవంతః పరమోపకారిణాం పు

త్రాదీనాం శాశ్వతాని శ్రేయాంసిప్రార్థయంతే - లోకేహి అనుపకారిణామపిపుత్రాదీనాంమాతాపిత్రాదయస్సర్వదేవశ్రేయాంసిప్రార్థయమానాదృశ్యంతే-కిమువక్తవ్యంమహోపకారిణఃపుత్రాదే శ్రేయాంసిప్రార్థయంతఇతి-[illegible]మాశిషాపుత్రాదీనాందీర్ఘమాయుస్సార్వకాలికమారోగ్యమాచంద్రార్కంవంశాభివృద్ధిరుత్తరోత్తరశ్రేయోభివృద్ధిశ్చ భవతీతి-తేనకృతైషావిదుషా మభినవషడశీతిభావబోధాయ ధర్మప్రదీపికాఖ్యా వ్యాఖ్యాదయయాదతీవవిఖ్యాతా॥

ఇతిశ్రీకంటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవరవిర
చితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం ధర్మ
ప్రదీపికాఖ్యాయాం-పిత్రాదిప్రసాదేన
పుత్రాదేః వంశాభివృద్ధి నిఖిల
శ్రేయః ప్రాప్తినిర్ణయః.
అభినవషడశీతివ్యాఖ్యా
సమాప్తా.